

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
Луцький національний технічний університет

**INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS
AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT**
**МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК**

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, Україна, 21 травня 2021 року)

Суми
Сумський державний університет
2021

Рецензенти:

Дурановські Войцех Хенрік – PhD, Опольський університет (м. Опольс, Польща);
Макаренко Михайло Ілліч – д-р екон. наук, професор, Сумський державний
університет (Україна)

*Рекомендовано до видання
вченою радою Сумського державного університету
(протокол № 16 від 24 червня 2021 року)*

International Economic Relations and Sustainable Development (Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток) : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21 травня 2021 року / за заг. ред. Ю. М. Петрушенка, М. Д. Домашенко. – Суми : Сумський державний університет, 2021. – 187 с.

The collection consists of the materials from II International Scientific Conference «International economic relations and sustainable development» of Sumy State University, which presented the results of the research carried out in different countries, in such scientific areas as international economic relations, international cooperation and economic diplomacy, economics of nature management and sustainable development, strategic directions for sustainable development providing, International economic relations impact on sustainable development and others.

For scientists, lecturers of higher education institutions, students, graduates and everybody, interested in the scientific and practical problems of modern economics.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток» Сумського державного університету, в яких наведені результати наукових досліджень, виконаних у різних країнах, із таких наукових напрямків, як міжнародні економічні відносини, міжнародне співробітництво та економічна дипломатія, економіка природокористування та сталого розвитку, стратегічні напрями забезпечення сталого розвитку, вплив міжнародних економічних відносин на сталий розвиток та інші.

Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, студентів, аспірантів та всіх, хто цікавиться науково-практичними проблемами сучасної економіки.

Організатори конференції:

Співорганізатори конференції:

Бінгемський університет (Нігерія)

Інститут науки і техніки Хенань, (м. Хенань, Китай)

Університет прикладних наук Цвіккау (м. Цвіккау, Німеччина)

Інноваційний університет Collegium Mazovia (м. Седльце, Польща)

Вища школа економіко-гуманітарна (м. Бельсько-Бяла, Польща)

Опольський університет (м. Ополе, Польща)

Центр соціальних інновацій Єзуїтського університету (м. Краків, Польща)

Інститут технологій та бізнесу в Ческе-Будейовицях, (м. Прага, Чеська Республіка)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 Міжнародні економічні відносини SECTION 1 International economic relations

<i>Petrushenko Y. M., Vialkova V.V.</i> International studies on the impact of corruption on economic development	9
<i>Yarova I. Y., Denysenko Y.</i> E-Commerce development: importance and preferences	12
<i>Хомутенко Л. І., Сизоненко В.В.</i> Зовнішні торговельні відносини України з Німеччиною	13
<i>Буряк А.А., Овчаренко Д.О.</i> Вплив карантинних обмежень на зміни у світових потоках іноземних інвестицій у розрізі ключових галузей економіки	16
<i>Zamora O.M., Andreiko L.V., Domashenko V. S.</i> Analyzes of Ukraine's foreign trade during the pandemic COVID 19	19
<i>Khomutenko L.I., Korotka M.Y.</i> International organization as an important actor of world policy	22
<i>Zhuravka F. O., Kupalna A.</i> Export potential as a crucial factor for the country's economy	24
<i>Кобелева Т.О.</i> Митно-тарифне регулювання як фактор економічної безпеки країни	27
<i>Yarova I. Y., Shevchenko A.</i> Transnational corporations in the global business environment	30
<i>Урбан О.А., Тодорук Н.А.</i> Вплив світової фінансово-економічної кризи на реформування системи валютно-фінансового регулювання Європейського Союзу	32
<i>Aiyedogbon J. O., Zhuravka F.O., Pavlova A.</i> The role of international commodity exchanges, their organizational structure and functions	34
<i>Кремко Є. Г.</i> Проблеми ефективної діяльності міжнародного банку реконструкції та розвитку	36
<i>Лютак О.М., Марчук В.О.</i> Особливості формування міжнародної конкурентноспроможності в сучасних умовах	39
<i>Полянська Т.О.</i> Вплив пандемії COVID-19 на експорт українських яблук у 2019-2020 роках	41

<i>Щербаченко В.О., Селін А.С.</i> Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України	44
<i>Сєдєлев С.Г.</i> Кількісні маркери макроекономічного стану кран Зони Євро	46
<i>Зелінська О.М.</i> Значення маркетингової стратегії для підприємств, що здійснюють ЗЕД	49
<i>Zhuravka F. O., Suhovitruk I.</i> Import policy: general goals and current problems of ukraine	52
<i>Taraniuk L., Neronov R., Qiu H.</i> The current situation with Ukraine's external debt	54
<i>Kyselova O. A.</i> Formation of marketing product policy of the enterprise when entering the international market	56
<i>Мойсей А.В., Башиїнська І.О.</i> Сучасний стан та розвиток міжнародної торгівлі України	58
<i>Taraniuk L., Zhuzha L.</i> R&D: international trade in financial assets in modern conditions. Trends of the last two years	61
<i>Хомутенко Л.І., Мартиненко А.</i> Розвиток зовнішньоекономічних відносин України з Китаєм	64
<i>Brauweiler H.-Ch., Shkola V.Y., Korotcha N.</i> Trade mark regulations: the european union experience for Ukraine	70
<i>Koval Ye., Troian M., Chayen S.</i> Problems of functioning and development of the currency market in Ukraine	73
<i>Prokopenko O.V., Shkola V.Y., Fedorenko A.</i> Perspectives on foreign investment in Ukraine	75
<i>Petrushenko Y. M., Kyrylenko K.</i> Trademarks in the structure of the world market of intellectual property	77
<i>Shcherbachenko V. O., Shebeda A.</i> Consequences of the world financial crisis for the Poland's economy	79
<i>Хомутенко Л.І., Жорова Є.М.</i> Вплив іноземних інвестицій на економіку України	81

РОЗДІЛ 2

Економіка сталого розвитку

SECTION 2

The economics of sustainable development

<i>Жарова Л.В.</i> Міста як епіцентри сталого розвитку	84
--	----

<i>Yarova I. Y., Rak A.</i> Modern trends in the world trade ecologization	86
<i>Domashenko M. D., Hnapovska L., Lazis P.</i> Charter cities: a dream or a solution to the problem of developing countries?	89
<i>Янчук С.В.</i> Фінансування доступного житла як складова сталого розвитку: оцінка впливу на динаміку ввп країн Європи	92
<i>Korolchuk L.</i> Decoupling as an indicator of implementation efficiency of the sustainable development concept	95
<i>Marekha I.S., Bondarenko S.I.</i> Mental background for doing rational agribusiness in Ukraine	97
<i>Hnedina K.V., Nahornyi P.V.</i> The role of fiscal instruments in the assurance of rational use of water resources and environmental safety	99
<i>Журавка О.С., Гурин М. В.</i> Стратегічні напрями забезпечення сталого розвитку	101
<i>Shapoval V., Petrushenko Y. M.</i> Discrimination against lgbtq+ community in the context of international migration	104
<i>Бакало Н. В., Зелена А. О.</i> Рейтинг популярних курортів для сімейного відпочинку	106
<i>Петрушенко Ю.М., Демиденко Є. Г.</i> Дослідження ділової культури скандинавських країн	109
<i>Mishenin Y., Zolochevskiy V.</i> Development of organizational and economic forms of environmental entrepreneurship: social and ecological guidelines	111
<i>Тарасенко С. В., Карінцева О. І., Дурановські В. Х.</i> Аналіз підходів до розвитку підприємництва як фактору сталого розвитку територій	113
<i>Самсонова В.О., Альхаммаді Талеб Абдулла Мохаммед Алі</i> Міграція робочої сили: досвід регулювання іноземних держав	116
<i>Петрушенко Ю. М., Білоцерківська О. Д.</i> Управління глобальною командою в умовах цифровізації та пандемії COVID-19	121
<i>Башиїнська І.О., Зотова А.І.</i> Міжнародна міграція робочої сили та її регулювання	123
<i>Taraniuk L.M., Yeremenko O.O.</i> The process of technical and social innovation in the context of improving the quality of higher education	126
<i>Петрушенко Ю.М., Тулякова А.О.</i> Культурні особливості як один із факторів впливу на позиціонування країни в глобальних рейтингах	129

РОЗДІЛ 3

Вплив міжнародних економічних відносин на сталий розвиток SECTION 3

The impact of international economic relations on sustainable development

<i>Zhuravka F. O., Tkachenko D.</i> Features of the relationship between organizational culture and strategic personnel management	132
<i>Petrushenko Y. M., Duranowski W.</i> Formation of demand for digital civic education	135
<i>Баула О.В.</i> Інноваційність економіки України як складова забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності	137
<i>Кузьменко М.В.</i> Методичні підходи до економічної оцінки асиміляційного потенціалу довкілля	139
<i>Галазюк Н.М.</i> Національна інноваційна система в сучасних євроінтеграційних процесах	142
<i>Сідельник Н.Ю.</i> Світові тенденції розвитку страхового бізнесу	145
<i>Дзеніс О.О., Чатикян Ф.Е.</i> Формування стратегії розвитку промислового підприємства в умовах інформатизації економіки	146
<i>Ярова І. Y., Sipeieva A.</i> Global leasing market: development trends	149
<i>Горященко Ю.Г.</i> Інноватизація як ідея розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки	152
<i>Хомутенко Л.І., Наливайко С.В.</i> Торговельна політика України в контексті глобалізаційного розвитку	155
<i>Кучинський В.А., проф. Перерва П.Г.</i> Принципи створення і функціонування цифрової платформи міжнародного трансферу технологій	157
<i>Zamora O.M., Makarenko T.Y., Stanislaw Alwasiak</i> Challenges of international cooperation in the framework of eu-funded grant projects under the COVID-19 pandemic	160
<i>Перерва П.Г., Маслак М.В., Свіщова Н.С.</i> Вартісне оцінювання об'єктів інтелектуальної власності в міжнародному трансфері технологій	163
<i>Дурановські В.Х., Дербеньов К.О.</i> Економіка щастя	166
<i>Ропотаренко О.</i> International economic cooperation of territorial communities as a factor of increasing resilience	169
<i>Савош Л.В., Павлюк Л.В., Матвіюк В.В.</i> Аналіз міжнародної інвестиційної привабливості України	171

<i>Petr Šuleř, Zhuravka F. O., Lobanova A.</i> Motivation as the vital factor in the work of manager	174
<i>Хомутенко Л.І., Сахно О.О.</i> Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції	176
<i>Петрушенко Ю.М., Єременко О.О.</i> Питання освітньої міграції серед студентів вищих навчальних закладів України	178
<i>Zaitseva A.</i> Innovative technologies in postal services	179
<i>Shkola V.Y., Kiyapenko A.V.</i> Features of the European management model applied to human capital	181
<i>Лавошник С., Троян М.Ю.</i> Україна в міжнародних міграційних процесах	184

РОЗДІЛ 1
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
SECTION 1
INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

***INTERNATIONAL STUDIES ON THE IMPACT OF CORRUPTION
ON ECONOMIC DEVELOPMENT***

Doctor of Economics, Professor **Petrushenko Y. M.**
student **Vialkova V.V.**
Sumy State University

Hundreds of scientific studies have been written on all the problems caused by corruption. Thousands of pages are devoted to them and, unfortunately, it is impossible to even briefly touch on each one. But in this work we will focus on revealing the main consequences for the economy.

Since corruption has a shadow nature, it is not possible to accurately measure economic costs. The World Economic Forum announced a figure of at least 2.6 trillion dollars a year, or 5% of the total world GDP, goes to corruption schemes. According to the World Bank, individuals, businesses and businesses lose more than \$ 1 trillion in bribes each year [1]. However, these numbers can be much higher, unfortunately. However, the economic consequences of corruption do not end there in numbers. Briefly speaking about the main ones, the most important is the murder of market freedom. How?

Corruption occurs where bureaucratic processes and their monopolization create significant transaction costs for businesses and other individuals, which creates the motivation to participate in corrupt transactions. In a sense, this is the market's rational response to government failures, which can thus be detected and remedied. And it would seem that accelerating these processes and increasing "competition" for these public services should increase the efficiency of public policy and improve the allocation of resources (the "queue model" proposed by Louis (1985), Beck's and Maher "auction model" (1986)) [2]. Corruption can weaken the squeaky wheel of government bureaucracy and foster private enterprise and business.

However, not everything is so simple. For a government official, the priority is to maximize profits, not efficiency and quality of services. Leaving the legal area attracts the insecurity of the execution of corrupt contracts, and the factor of interest is not necessarily taken into account when choosing one or another agent for the provision of services. A corrupt person is not a service provider equally to all those offering bribes,

and the price of these services is not fixed. In other words, a competitive auction is not the equivalent of corruption. In addition, all these theories proceed from the characterization of problem areas as something exogenous, when in fact, quite often it is corruption that is a factor in the degradation of the public sphere of certain services, which creates its support by corrupt politicians. The more bribes are committed, the more profitable is the corruption of the department, which means that it is higher.

Even if we do not pay attention to all of the above circumstances, we are faced with the damage to fair competition, because when signing contracts, it is not the qualifications and quality of candidates that are taken into account, but the opportunity to derive a large corruption benefit from them. Corporations lose incentive to improve the quality of services and products if there is a tool in their field that can undermine the position of competitors without increasing competitiveness. This is one of the factors of market monopolization, because it is through political influence and the promotion of the necessary reforms for corrupt money that companies destroy competition and establish restrictions on the entry of new rivals, and the purity of competition, that is, in fact, the guarantee of freedom of market relations. Bribes are becoming a form of tax for businesses, regressive one, as the burden of such taxation falls more on small businesses in trade and services, since these small entrepreneurs usually do not have political protection.

As mentioned, corruption can deliberately degrade the quality of the public service sector. Unfortunately, the effect of this is much more serious than one might think. This leads to an obstacle to the implementation of economic reforms, especially liberal ones, which are often deregulatory in nature, requiring transparency, fair competition and reduced discretionary powers. A corrupt person, in order to save a way of obtaining economic rent, will in every possible way resist changes, which in turn leads to the backwardness of the economy.

Also, the population becomes an obstacle on the way to a free market due to the growth of social inequality. The embezzlement of the state budget through investments in more corruptly profitable sectors of the economy such as construction, purchase of military equipment and other large projects instead of less profitable ones, such as education, medicine and other priority areas for the common population, leads to a decline in social capital. Violation of laws serving social purposes, such as building codes, environmental control for corruption gains lead to increased public discontent, especially when these violations lead to serious consequences. For example, the manipulation of building codes more than once led to the collapse of objects and the deaths of the civilian population, which quite strongly affects the public's confidence in the state. But at the very least, such inequitable distribution of government spending leads to the concentration of wealth in the hands of a minority and an increase in the unequal distribution of income. All this in general affects the attitude of the population towards liberalism and attracts to the adoption of cruel illiberal tactics for quick and decisive measures.

A huge disadvantage of corruption is its unpredictability. It is not possible to assess the level of corruption, measure it as a cost, and predict the likelihood of a positive effect of a bribe. This increases the cost and complexity of running a business, especially the upfront costs on the set-up phase, as well as risks and uncertainty, which reduces incentives to invest, both externally and internally. For any country, especially emerging economies, talented businessmen, entrepreneurs and industrialists are a valuable resource, but investment and productive work require economic stability with some degree of predictability and honesty on the part of the government. Foreign direct investment increases capital resources that are especially needed by poor countries. They bring in technology, new management and marketing methods, expand the employment and skills of the workforce, and modernize its productive capacity, which together increase the country's competitiveness. The loss of such benefits is detrimental to economic development.

The investment flow is also affected by corruption attacks on the main macroeconomic indicators of the state, which are losing their legitimacy. Corruption and the shadow economy usually keep pace, because in order to carry out illegal activities, one way or another requires a weak link through which you can either hide the fact of its existence or "whiten" using legal means. Since economic indicators assess the formal sector of the economy, the presence and development of the shadow sector significantly distort the picture. In such conditions, long-term investment decisions cannot be made. Consequently, this will negatively affect both the quantity and the quality of the inflow of foreign capital into the country.

However, the outflow of investments is much more harmless than the prosperity of illegal activities due to the growth of the shadow economy under the influence of corruption. Opportunities for criminals affect the level of security, both national and international. The increase in the level of violence, drug trafficking, weapons, sexual slavery, kidnapping, mafia intimidation, money laundering obtained by illegal means - all this is rooted in state life in the form of organized crime and is covered by corrupt officials in every possible way. Such politicians can not only close their eyes to obtain benefits, but they themselves can be part of this system, withdrawing illegally obtained funds to offshore jurisdictions.

To sum up, the scale of the economic consequences under the influence of corruption is quite large. Corruption affects many economic processes, distorting them, and can cause negative consequences. Unfortunately, due to its shadow nature, the study of corruption impact is complicated, and most of the assumptions do not have statistical confirmation.

1. Global Cost of Corruption at Least 5 Per Cent of World Gross Domestic Product, Secretary-General Tells Security Council, Citing World Economic Forum Data. 2018 [Electronic resource]: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13493.doc.htm>.

2. Toke S. Aidt, Economic analysis of corruption: a survey. *The Economic Journal*. Vol. 113. No. 491. 2003. pp. 632-652.

E-COMMERCE DEVELOPMENT: IMPORTANCE AND PREFERENCES

PhD, Associate Professor, **Inessa Yarova**,
Student, **Yelyzaveta Denysenko**, Student,
Sumy State University

In our time, e-commerce is the fastest and most convenient way to trade for both sellers and buyers. More and more people are choosing simple and time-saving ways to buy or sell a product. E-commerce is spreading to different areas of the world market every day. Practicality is achieved by reducing staff costs, rent and other factors.

Defining e-commerce in this way, it should be borne in mind that the market as a system of interaction between counterparties (seller and buyer), aimed at determining the price of goods and its quantity, requires detailed consideration of the specifics of interaction between e-commerce market counterparts and business modeling on a new technological basis. The organization of interaction in the e-commerce market involves the use of models of information presentation, transmission, organization of information flows, which allow optimizing the implementation of various economic processes. In addition, one of the conditions for the effective functioning and development of e-business is the definition and implementation of requirements for the environment of information interaction of all participants. Thus, the most relevant study of the organization of the e-commerce market at the structural-functional, technological and logical-linguistic levels, including the disclosure of the social and informational essence of e-commerce, its institutional organization. The organization of business on a new technological basis provides the processes of using information as a factor of social production. Such a business organization creates new forms of competition, a specific competitive environment in which, first of all, the information resource competes.

Based on the model of information interaction of e-commerce market counterparties, it is important to (Redih, 2020): correspondence of the resource to the direction of the firm's activity; availability of necessary and sufficient information about the offered goods and services; convenience of communication with the "client", including the possibility of feedback, establishing further contact; the ability to study the target audience, consumer preferences, etc.

An important feature of e-commerce is the individualization of relations between participants in commercial transactions, which is the basis for the implementation of new approaches to the organization of advertising products and services via the Internet, as well as allows detailed study of the market. Thus, the issues of marketing relate primarily to the organization of two-way communication with the consumer, on the basis of which it becomes possible to study in more detail consumer preferences, market microsegmentation and identify network communities [3].

In today's dynamic business world, information about purchasing preferences and customer needs gives firms a strategic advantage over competitors. Having access to this type of information, it is necessary to systematize and analyze it from different positions, to then actively use the data obtained in the development of strategic plans of the firm. All the information contained in the database can be used to prepare operational reports to improve the efficiency of the firm as a whole. Traditional marketing tools include e-mail surveys, web page usage monitoring, web survey forms, online dissemination and collection.

Today we can talk about the following most common areas of e-business (Boreyko, 2020): e-commerce (e-commerce in the consumer and corporate sector according to the models of “business – business” - B2B, “business – consumer” - B2C, “consumer-consumer” - C2C, “consumer for business” - C2B, etc.); Internet services (Internet trading, Internet banking, Internet insurance; information services - access to search engines, electronic catalogs, e-mail and Internet telephony; medical, transport, tourism, educational and consulting services); thematic Internet services; activities of electronic companies (software development for offshore programming technologies, system integration, site promotion and maintenance, hosting and domain registration).

Thus, e-commerce is mainly associated with the purchase and sale of information, products and services over the Internet, but is also used to transmit information within the organization over the Internet to improve decision-making and eliminate duplication at various stages of its development.

1. Redih E. The e-commerce market: what it was in 2019 and what it will be in 2020. Business Censor. 2020.14 January. [Electronic resource] - Access mode: https://biz.censor.net.ua/resonance/3169606/rynok_elektronnoyi_kommertsii_kakim_on_byl_v_2019_i_kakim_budet_v_2020.
2. Boreyko, N.M. (2020) Specifics of e-commerce in the domestic segment of the Internet. Business navigator. Vip. 1 (57). [Electronic resource] - Access mode: <http://business-navigator.ks.ua/>
3. The Future of E-commerce: The Road to 2026. [Electronic resource] - Access mode: <https://www.criteo.com/es/wp-content/uploads/sites/8/2017/09/ovum-the-future-of-e-commerce-the-road-to-2026.pdf>

ЗОВНІШНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З НІМЕЧЧИНОЮ

доцент, к.е.н., **Хомутенко Л. І.**
студентка 4 курсу **Сизоненко В.В.**
Сумський державний університет

В даний час, зовнішня торгівля займає провідне місце в системі міжнародних відносин, оскільки при ефективному використанні всього комплексу сучасних форм і методів міжнародних економічних відносин здатна

впливати на технічне удосконалювання виробництва, підвищення продуктивності праці і якості продукції, яка виробляється. Обмін товарами і послугами на міжнародному рівні є передумовою, наслідком і причиною функціонування міжнародного поділу праці. Крім того, зовнішня торгівля є основним фактором, що забезпечує стабільне функціонування світового господарства.

Тобто в умовах глобалізації господарської діяльності для багатьох країн актуальним з теоретичної та практичної точки зору є дослідження і наукове обґрунтування перспективних напрямків і форм їх зовнішньоекономічних зв'язків. Для держав, що здійснюють перехід від замкнутих національних господарств до економіки відкритого типу, зверненої до зовнішнього світу, таких як Україна, такі дослідження є особливо актуальними.

Процес становлення України як незалежної, економічно самостійної держави, пов'язаний з проблемою утвердження України на світовій арені, і в першу чергу - через її визнання як повноцінного і повноправного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. З огляду на існуючу в Україні економічні ситуації, шлях до такого визнання може бути досить довгим (тим більше, при відсутності на старті на державному рівні досвіду в проведенні власної зовнішньоекономічної політики). Прискорення досягнення визнання можливе лише через всебічне сприяння держави експортно-імпорتنій діяльності вітчизняних виробників і комерційних структур на зовнішніх ринках.

Після здобуття незалежності Україна стала самостійним суб'єктом міжнародних політичних і економічних відносин, що зумовило необхідність визначення пріоритетів зовнішньоекономічного курсу країни. У числі пріоритетних векторів зовнішньоекономічної політики, урядом України обраний курс на європейську інтеграцію, який вперше був проголошений 3 липня 1993 року в «Основних напрямках зовнішньої політики України» [1]. Практичним виконанням цього курсу стало підписання 14 липня 1993 року в Люксембурзі Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

Співпраця з Європейським Союзом є для України важливою умовою її інтеграції в світову спільноту, одним з аспектів успіху демократичних перетворень і переходу до повноцінних ринкових відносин, особливо тепер, коли ЄС став найбільшим центром економічного і політичного розвитку Європи, прикладом абсолютно нових відносин між державами [2].

До того ж, ЄС є другим, після країн СНД, найбільшим торговим партнером України. Така ситуація формує актуальність проблеми визначення місця України в торгово-економічному просторі ЄС, прогнозування розвитку її подальшої співпраці з європейськими державами.

Один з основних торговельних партнерів нашої держави з країн ЄС є Німеччина, яка всіляко впливає на нашу економіку, зокрема торгівлею,

інвестиціями в державний апарат та вливанням іноземних інвестицій в нашу промисловість.

Федеративна Республіка Німеччина експортує машини, транспортні засоби, хімічну продукцію та електротехнічні вироби. Найважливішими товарами українського експорту є текстиль, одяг, метали, сплави, залізні вироби та хімічна продукція. Багато німецьких фірм мають свої представництва в Україні. Окрім Посольства Німеччини, їхніми інтересами в Україні опікується також «Делегація німецької економіки», яка представляє Асоціацію торговельно-промислових палат Німеччини [3].

Торговельно-економічне співробітництво України та найсильнішої економіки Європейського Союзу дещо знизилась у зв'язку з пандемією. Згідно з даними 2020 року ФРН продовжує бути одним зі світових лідерів у торгівлі з нашою державою, посідає шосте місце серед країн світу за обсягом українського експорту та третє – за обсягом імпорту. Серед країн Європи Німеччина посідає перше місце за обсягами торгівлі з нашою державою [4].

У 2020 році обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ФРН, враховуючи карантинні обмеження та як результат зниження обсягів міжнародної торгівлі, скоротився на 11,7% і склав близько 8,4 млрд.дол.США. При цьому обсяг українського експорту зріс до майже 2,7 млрд.дол.США, тоді як обсяги імпорту з ФРН сягнули 5,7 млрд.дол.США [4].

У структурі експорту українських товарів до Німеччини переважають поставки: електричних машин (17,4%); насіння і плодів олійних рослин (16,8%); одягу та додаткових речей до одягу (6,3%); руди, шлаки і зола (6,0%), меблів (5,8%); реакторів ядерних; котлів, машин (5,8%); виробів з чорних металів (5,3%); деревини і виробів з деревини (5,0%); чорних металів (4,2%); зернових культур (3,0%).

У структурі імпорту з Німеччини домінувало надходження: реакторів ядерних, котлів, машин (18,2%); засобів наземного транспорту крім залізничного (15,7%); електричних машин (9,9%); фармацевтичної продукції (8,5%); пластмаси, полімерних матеріалів (6,0%); палива мінерального, нафти і продуктів її перегонки (4,6%); різноманітної хімічної продукції (4,2%), приладів та апаратів оптичних, фотографічних (2,9%); паперу і картону (2,6%). [2]

Торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною є взаємовигідними, адже обидві країни отримують користь від співробітництва. Наша держава має більш сировинну спеціалізацію, тому експортує ще неготову продукцію до таких країн як ФРН, що мають потрібні потужності для створення кінцевого продукту. І саме за цією причиною Німеччині вигідно вести торгівлю з нами. Україні ж приносить вигравш таке співробітництво із-за експорту свого продукту та імпорту високоякісних машин та інших товарів ФРН.

1. Європейська інтеграція: Навч. посібник. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко; [М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко, І. І. Д'яконова та ін.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 344 с.
2. Хомутенко Л.І., Хмелик О.С. Тенденції та перспективи інвестиційного співробітництва України з Європейським Союзом. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне фахове видання. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, 2015. - Вип. 5. - С.99-103. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-5-2015>
3. Німецько-українські економічні відносини. *Посольство Федеративної Республіки Німеччина Київ*. URL: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/wirtschaft/-/1335924?openAccordionId=item-1250148-0-panel> (дата звернення: 09.05.2021).
4. Торговельно-економічне співробітництво. *Посольство України в Федеративній Республіці Німеччина*. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 09.05.2021).

ВПЛИВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ НА ЗМІНИ У СВІТОВИХ ПОТОКАХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗРІЗІ КЛЮЧОВИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ

доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та туризму **Буряк А.А.**,

студентка спеціальності «Міжнародні економічні відносини»

Овчаренко Д.О.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

Карантин вдарив майже по всіх сферах світової економіки – починаючи від торгівлі та закінчуючи туризмом. У свою чергу це спричинило гальмування світового виробництва і, як наслідок, призупинило потік інвестицій до низки підприємств.

У 2020 р. світові потоки ПІІ скоротилися щонайменше на 30% порівняно з 2019 р. Нижче представлено тенденції інвестиційного руху з 2015 р. по 2020 р. Можливі сценарії подальшого розвитку потоків ПІІ будуть залежати від успіху у сфері охорони здоров'я та заходів зі стабілізації економічної політики, що здійснюються урядами країн. За песимістичним сценарієм падіння ПІІ триватиме ще довше [1].

Якщо спостерігати зміни у русі ПІІ за регіонами, можна сказати, що найбільше постраждали країни Європи – маючи 203 млрд. дол. США надходжень у 2019 р., цей регіон зазнав втрат у 7 млрд. дол. США у 2020 р. Капіталовливання у держави Північної Америки скоротилися більше ніж вповоловину – 68 млрд. дол. США у порівнянні зі 156 млрд. дол. США минулого року. Прямих іноземних інвестицій у Африці стало менше на 28% – у 2019 р. їх розмір становив 23 млрд. дол. США, а у 2020 р. цей показник зменшився до

16 млрд. дол. США. Латинська Америка отримала на чверть менше капіталовкладень порівняно з минулим р. – 62 млрд. дол. США проти 83 млрд. дол. США відповідно. Найменше від кризи постраждав інвестиційний ринок Азії – порівняно з минулим р. загальний обсяг капіталовкладень країн цього регіону зменшився з 246 млрд. дол. США до 217 млрд. дол. США, тобто всього на 12% [7].

Статистика демонструє зростання світового валового внутрішнього продукту (ВВП) за період з 2009 р. по 2019 рр, з різким спадом у 2020 р. Погіршення економічної ситуації на всіх світових ринках, у тому числі на ринку інвестицій, спричинило зміну динаміки світового ВВП зі зросту на майже 3% у попередньому році до падіння на вдвічі більшу кількість – у 2020 р. рівень цього показника склав -3%. Для порівняння, за часів кризи 2008-2009 рр. дефіцит світового ВВП склав усього 0,07%. Також з наведеного графіка можна побачити, що після кризи спостерігався різкий підйом даного показника до 5,42% і подальша стабілізація, тож на 2021 р. економічні прогнози є досить оптимістичними та проорокують зріст світового ВВП до 5,8% [8].

Також сповільнення руху інвестицій спричинило глобальне безробіття. Рівень безробіття в країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) продовжував знижуватися у листопаді 2020 р. до 6,9% порівняно з 7,1% у жовтні, але залишався на 1,7% вище рівня, що спостерігався в лютому 2020 р. [2].

У листопаді 2020 р. рівень безробіття в Єврозоні знизився до 8,3% із 8,4% у жовтні, але залишився на 1,1% вище рівня лютогового зниження на 0,3%. У Сполучених Штатах, де у листопаді кількість тимчасово безробітних скорочувалася повільнішими темпами, ніж у попередні місяці, та в Канаді рівень безробіття у листопаді впав відповідно на 0,2% та 0,4% до 6,7% та 8,5%; в обох країнах цей показник був приблизно на 3% вищим, ніж у лютому. Останні дані за грудень 2020 р. показують, що рівень безробіття в США був стабільним (на рівні 6,7%), але незначно зріс у Канаді (до 8,6%). Рівень безробіття в листопаді знизився в Японії до 2,9% (з 3,1% у жовтні), залишаючись вищим, ніж у лютому, на 0,5%. У Колумбії він впав до 15,5% (з 16,3% у жовтні), що на 4,6% вище рівня лютого. Граничне зниження спостерігалось в Мексиці (до 4,5%) та Кореї (до 4,1%) [6].

Наразі в Україні спостерігається найбільший рівень безробіття за останні 15 років – 13,7-15,4%. Це означає, що скоротилася не тільки кількість робочих місць, а й загальний обсяг інвестицій у робочу силу. Варто відвідати будь-який сайт з пошуку роботи й одразу очевидним стане скорочення кількості відкритих вакансій, так як нові підприємства майже не відкриваються, а вже існуючі переживають не кращі часи. Крім того, окремою проблемою є недобросовісні роботодавці, які примушують своїх працівників

писати заяву на звільнення за власним бажанням або виходити у відпустку за власний рахунок на невизначений строк. Дана проблема актуальна для країн по всьому світу [9].

Коронавірус плинув не тільки на здоров'я та соціальне життя населення нашої планети, а й на економіку. У випадку України пандемія спричинила падіння ВВП нашої Батьківщини на 6,5% тільки на початку 2020 р., і приблизно така ж динаміка збережеться і надалі [10].

У Світовому банку зазначили, що світовий ВВП у 2020 р. знизився на 5,2%. Останнього разу схожа ситуація спостерігалася за часів Другої світової війни [3].

Неприємною для України стала необхідність погашення облігацій зовнішньої державної позики від 2015 р. – це повело за собою витрати на 1,7 млрд. дол. США. Попри те, що дана операція була спланована заздалегідь, пандемія внесла свої корективи та зробила будь-який відтік капіталу більш відчутним для економіки [10].

Проте, попри все вищезгадане, наразі макроекономічна ситуація нашої країни поступово стабілізується, і це створило фундамент для видачі кредитів під менші відсотки, що може залучити інвестиції в українські підприємства. Таке явище під час криз є досить рідким і може сприяти здешевленню державного боргу, проте на швидку економічну реабілітацію чекати не варто.

За прогнозами Програми розвитку ООН (ПРООН), Індекс людського розвитку досягне свого мінімуму вперше з 1990 р. Цей показник є комбінацією показників світового рівня освіти, охорони здоров'я та рівня життя. Згідно з попередніми підрахунками дохід на душу населення впав на 4%, що може залишити за межею бідності близько 50 мільйонів людей [3].

Безумовно, така ситуація матиме негативний вплив на загальний інвестиційний клімат більшості країн земної кулі, і парадоксальним є той факт, що першими під удар попадуть саме країни з розвиненими ринками, а ось втрати держав з ринками, що розвиваються, будуть порівняно меншими.

Австралія, якої свого часу не торкнулася криза 2008 р., вперше за останні 30 років зафіксувала скорочення свого ВВП на 7%. Економічний гігант Латинської Америки – Бразилія також поставила антирекорд у вигляді падіння ВВП на 9,7%, що внесло дану державу до списку країн, які найбільше постраждали від кризи, спричиненої спалахом COVID-19 [4].

Та навіть під час найбільшої кризи є такі ринки, які виконують роль своєрідних острівців безпеки для інвесторів. Наразі типовим представником таких ринків є фінансовий, так як на ньому вигода від укладених угод є прямопропорційною до рівня нестабільності у світі. Кризи сприяють коливанню вартості активів, і завдяки цьому можна отримати надприбуток.

Деякі країни активізували випуск державних облігацій, що також допоможе зацікавити потенційних інвесторів і скоріше вийти з кризи. Інвестиційну кризу зараз переживає нафтогазовий сектор світової економіки. Обвал цін на нафту спричинив різке падіння попиту на акції профільних компаній.

Одними з найбільш стабільних об'єктів інвестування є компанії, які вже досить довго існують на ринку – активи перевірених часом підприємств, які мають гарну репутацію та немало ресурсів, виявляються збитковими дуже рідко.

1. COVID-19 Data Repository by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://github.com/CSSEGISandData/COVID-19>.

2. Growth of the global gross domestic product (GDP) from 2009 to 2021 [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/273951/growth-of-the-global-gross-domestic-product-gdp>.

3. Future Possibilities Report, United Nations Organization, 2020 [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/20200720_un75_uae_futurepossibilitiesreport.pdf.

4. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/corporate/mne/statistics.htm>.

5. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>.

6. Labour Force Statistics // The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/sdd/labour-stats/unemployment-rates-oecd-update-january-2021.htm>.

7. Official site of United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unctad.org.

8. Statista [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com>.

9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Макроекономічний та монетарний огляд Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2020-06.pdf?v=4.

ANALYSIS OF UKRAINE'S FOREIGN TRADE DURING THE PANDEMIC COVID 19

PhD, associate professor **Zamora O.M.**,

PhD, associate professor **Andreiko L.V.**, student **Domashenko V. S.**
Sumy State University

The post office of 2020 marks under itself how to exhort wills in history not only to Ukraine, but also to the whole world. The development and positive dynamics of the economy were not even mentioned, because the world was frozen in events that are difficult to predict, measure and study. In the first patients, COVID

19 stopped not only in one place, in the region or in a certain country, but also in connection with this light.

COVID 19 hit the hardest on the health, well-being, jobs of the population, people for months lost their sources of income and means for the usual upbringing, had to make difficult decisions of alternative ways. Due to quarantine restrictions, manufacturing plants dominate the production environment and then switch to a closure mode or a fast working generation that is, of course, hit by increments.

Due to this impact of the COVID 19 pandemic, in the postal period of 2020 there is a negative decline in GDP growth by 5.9% over the same period in 2019 [1, 2]. For January-August 2020, Ukraine's trade turnover amounted to 64.25 billion dollars - this is 9.7% less than for the eight months of 2019 (71.5 billion dollars). During this period, Ukraine imported goods worth more than 33.3 billion dollars (compared to the same period in 2019, imports decreased by 4.7 billion dollars or 12.4%). Exports from Ukraine amounted to \$ 30.9 billion (a decrease in exports amounted to \$ 2.2 billion or 6.6%). The trade balance is negative (\$ 2.4 billion). Among the largest countries - importers to Ukraine: China - 5.1 billion dollars, Germany - 3.2 billion dollars and Russia - 2.9 billion dollars, and most exported goods to China - 4.3 billion dollars, Poland - 2 billion dollars and Russia - 1.8 billion dollars. The most exported goods in 2020 include: grain - by \$ 5.9 billion; ferrous metals - by 5.2 billion dollars; sunflower oil - by \$ 3.4 billion. Imports include: fuel, oil and products of its distillation - \$ 5.1 billion; machinery, equipment and mechanical devices - \$ 3.7 billion; electrical machinery and equipment, audio and video equipment - \$ 3.3 billion [3]. The geographical structure of foreign trade in goods in January-October 2020 is presented in table. 1.

In general, for the period January-October 2020, exports to Ukraine amounted to 39.6 billion US dollars, which is almost 5% less than the same period in 2019, and imports 42.9 billion. USD, which is almost 15% less than the same period in 2019 [4].

According to the official data of the State Statistics Service of Ukraine [4], in the first half of 2020 Ukraine slightly reduced the volume of exports of its goods abroad. In general, in the first 6 months of this year, which saw the peak of the economic crisis and strict quarantine, Ukrainian exports fell by 6.4% (compared to the first half of last year) or one and a half billion dollars. Import of goods to Ukraine suffered much more significantly, it fell by 14.3% or more than four billion dollars. In total, Ukraine exported goods worth \$ 23 billion and imported goods worth \$ 24 billion from abroad. During the quarantine, some export industries in Ukraine continued to operate, but due to the closure of stores, the demand for imported products decreased significantly. In addition, energy imports fell significantly, as did imports of tourist services due to the closure of state borders and other quarantine restrictions.

Table 1 - Geographical structure of foreign trade in goods in January-October 2020 (built according to [4] – Fragment)

	Export		Import		Balance
	thousand dollars. USA	in% January-October 2019	thousand dollars. USA	in% January-October 2019	
Total	39633538,3	95,18	42986971,4	85,7	-3353433,1
Australia	33799,5	106,8	21618,7	22,5	12180,9
Austria	457364,15	89,78	465203,82	83,43	-7839,6
Estonia	88596,7	74,2	147345,5	126,8	-58748,8
Israel	453808,6	86,5	141586,3	85,0	312222,3
China	5449376,1	188,05	6587607,2	86,88	-1138231
Germany	1690468,6	82,9	4351480,8	81,6	-2661012,2
Poland	2642224,7	93,8	3292033,15	96,6	-649808,4
Russian Federation	2271138,6	83,1	3680574,13	62,4	-1409435,6
Slovakia	373312,4	59,7	672366,8	128,4	-299054,3
USA	772925,9	93,3	2371662,7	90,3	-1598736,8

The gradual adaptation of the economy to quarantine restrictions and high prices in foreign markets stimulated the growth of industrial production: in December 2020, the seasonally adjusted index of industrial production increased by 1.1% compared to November and by 3.2% compared to December 2019. In 2020, the overall decline in industrial production in Ukraine was 5.2%, including in the processing industry - 6.9%.

In general, it should be noted that the peak of the reduction in foreign trade in 2020 fell in May, while in June the rate of decline slowed. With the general reduction in trade, Ukraine increased both exports and imports of food products and agricultural products, which led to an increase in their share in the commodity structure of Ukraine's foreign trade. The reduction of trade with the EU and CIS countries is taking place against the background of an increase in its volumes with other countries, which is a positive factor, provided that the trade balance with these countries is maintained.

1. Как коронавирус повлиял на экономику Украины – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://hromadske.ua/ru/posts/kak-koronavirus-povliyval-na-ukrainskuyu-torgovlyu-i-chem-on-byl-polezen-dlya-ekonomiki>

2. За 5 місяців 2020 року ВВП України скоротився на 5,9% — Міністерства економіки — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/07/9/662754/>

3 Зовнішня торгівля України скоротилася на 7 мільярдів доларів — Митна служба — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/11/664998/>

4. Державна служба статистики України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AS AN IMPORTANT ACTOR OF WORLD POLICY

Ph.D. in Economics, Associate Professor, **Khomutenko L.I.**
Student, **Korotka M.Y.**
Sunny State University

Now, in the period of rapid development of scientific and technological progress, the existence of states is impossible without their interaction. Their interaction can take place through both economic and political relations. In the modern world, it is with the help of international organizations that cooperation between states is carried out. International organizations not only regulate interstate relations, but also make decisions on global issues today. Also today there are many acute issues: issues of war and peace, ecology, integration of states and others. Thus, each international organization is called to address these issues.

International organizations, combining the economic, political and scientific potential of different member states, have great potential and can have a fundamental impact on the development of the world economy. International organizations, uniting their member countries, accumulate extremely large financial, industrial, scientific and other potential. As a result, organizations can have a fundamentally important impact on national economies and the global economy as a whole, making them influential actors in the global economy.

It should be noted that at the present stage of development such organizations as the Organization of American States (OAS), the Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC), the Organization of African Unity (OAU), the United Nations (UN), the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the World Trade Organization (WTO), the European Union (EU), the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), the International Monetary Fund (IMF) and others [1].

It has also become a notable phenomenon that representatives of various groups of the national bureaucracy are now increasingly seeking direct cooperation with their counterparts abroad, negotiations with them and concerted action. As a result, there is a development of internal ties and interests that are beyond national

borders, which makes the domestic and international spheres even more interpenetrating.

Today, the main activity of modern international organizations is to maintain international peace and security [3]. For example, the UN was created to unite all states in order to counter the threats of international peace and stability. The solution of many international problems, as well as the provision of peace and security largely depend, inter alia, on the results of its activities. The United Nations is assisting in the preparation of national development plans aimed at ensuring balanced economic and social progress and the best use of human, material and financial resources. It assists developing countries in mobilizing the funds needed to finance development programs, both by increasing their own export earnings and by attracting external capital.

Along with the tasks of overcoming the economic backwardness of third world countries, solving food problems occupies a large place in the activities of international organizations. The global food problem of humanity is addressed by the Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO (Food and Agriculture Organization).

It is also worth noting that each international organization has a role to play [5]. For example, the main functions of the IMF are to oversee the state of the international monetary system and macroeconomic policies of member countries, as well as the development of the international economy as a whole; providing temporary financial assistance by lending to countries experiencing difficulties in repaying their international debts as a result of balance of payments imbalances; and providing technical assistance and advice to member governments in the areas of public finance, statistics, banking regulation and balance of payments.

The main task of the World Bank is to provide loans to developing countries and countries with economies in transition to implement structural policies in finance, energy, labor market support, improving the environment, improving the education system and others.

With respect to developing countries, the policy of the International Monetary Fund and the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) provides assistance to governments in shaping the fundamentals of market-based economic policies with priorities for private sector development [2], modernization of institutional structures, and financial stabilization. the first stage of general macroeconomic stabilization, design and implementation of relevant priority projects that ensure economic development and improve the social situation in these countries, etc. The main functions of the World Trade Organization (WTO) are overseeing the implementation of multilateral trade agreements and trade policies of states, conducting multilateral trade negotiations, facilitating the settlement of trade disputes, monitoring the development of international trade and

advising on international trade management, assistance, staff training, cooperation with other international organizations on trade policy.

International organizations play an important role in solving the energy problem. Among them are the United Nations International Atomic Energy Agency (IAEA) and other international organizations. They deal not only with current issues of energy development, but also with the problems of its global development. The forecasts prepared by them allow us to more fully present the future of energy and the consequences of possible decisions on the development of the energy order.

International organizations are the main institutional form of cooperation between states, they act as the main organizer of interstate communication [4]. For example, the UN system, the Organization itself and various related organizations are making a single global effort to develop economically and socially in developing countries. Assistance mechanisms are programs, international conferences and a wide range of other activities that provide solutions to problems from comprehensive development to the implementation of specific projects in specific areas.

Thus, it can be considered that international organizations are one of the key actors in world politics, which not only have a significant impact on all countries of the world, but also help to establish ties between them.

1. FUNCTIONS OF INTERNATIONAL ORGANISATIONS. (2015). LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/functions-international-organisations-esen-ermis>.
2. International Organizations. (2020). E-International Relations. <https://www.e-ir.info/online-resources-international-organizations/>
3. List of international organizations. (2021). Unstats. <https://unstats.un.org/unsd/iiss/List-of-International-Organizations.ashx>
4. Khomutenko, L. I., & Mazilo, T. V. (2007). Expected consequences for the banking system in the context of Ukraine's accession to the WTO. Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine. Sumy: UABS NBU, 48–53.
5. Khomutenko, L. I., & Chernenko, E. A. (2019). Analysis of cooperation between Ukraine and the EIB, and ways to improve their interaction. Economy. <http://www.economy-confer.com.ua/art/14/81/644/0/>

EXPORT POTENTIAL AS A CRUCIAL FACTOR FOR THE COUNTRY'S ECONOMY

Doctor of Economics, Professor **Fedir O. Zhuravka**
Student **Anna Kupalna**
Sumy State University

Export potential is one of the components of economic potential, which provides, unlike other components (production, labor, natural, financial, information potential, etc.) not the process of production, but the process of consumption, it is the process of selling products on foreign markets.

Export potential – the potential capacity and ability of a country to export existing and increase exports of new products, resources and services. At the present stage of development of the world economy, the export potential is the most important characteristic of the economic power of any country, including Ukraine. It is inherent in economic entities of all levels, which realize this potential through the development of foreign trade, especially exports. Given that national competitiveness has a three-tier structure - country, industry, individual enterprise, it can be argued that there is a close relationship between increasing the competitiveness of domestic products in the world market and increasing the export potential of the national economy [1, p. 7].

For any country, the role of foreign trade and exports is an important element. Foreign trade is considered to be the traditional and most developed form of international economic relations. It accounts for about 80 percent of total trade.

The strategic role of export potential is manifested in the fact that it should be a means of promoting economic growth, a tool to enhance existing and potential competitive advantages in order to approach the level of advanced countries. In modern conditions, the country's active participation in world trade is associated with significant advantages: it allows more efficient use of available resources in the country, join the world achievements of science and technology, in a shorter time to restructure its economy, and more fully and diversely to meet the needs of its own population.

Also, in addition to the main, we can highlight such export benefits as:

- Increasing sales and profits. This is the sale of goods and services to a market in which the company has never been.
- Increasing the competitiveness of domestic products. Most companies must first become competitive in the domestic market, and then they have an incentive to enter the international arena, adhering to all international ISO standards.
- Diversification. Sales in different markets allow companies to diversify their business and cover possible risks. Companies may not be associated with changes in the economic cycle of the domestic market or a particular country.
- Unit price reduction. The capture of an additional foreign market usually expands production to meet demand. Increasing production can often help reduce unit prices and lead to greater use of existing opportunities.
- Seasonal demand compensation. Companies whose products or services that can only be used at certain times of the year in the domestic market, such as grain, have the opportunity to be exported to foreign markets at different times of the year.
- Sale of excess production. Companies that for some reason have overproduction are likely to be able to sell their products in foreign markets and will not be forced to make large discounts or even eliminate their overproduction.

- Gaining new knowledge and experience. Cooperation at the international level with other companies can provide valuable ideas and information about new technological advances, new market strategies and foreign competitors, etc.

- Increasing product life cycle. Many products go through different cycles, namely: introduction, growth, maturity and reduction phase, which is the end of their usefulness in a particular market. As soon as the product reaches the final stage of maturity in this market, it can be introduced to the market where it will have an earlier life cycle [4, p. 277].

Export operations are also an important source of currency, investment and revenue generation, improving its economic well-being, improving living standards and more.

The volume and results of the country's export activities largely determine the nature of its participation in the system of international trade and other forms of cooperation in world markets. Therefore, the export potential not only demonstrates the capabilities of the state in general and its individual entities, but also directly or indirectly affects all other forms of national participation in international economic activity.

A strong export base also determines the conditions of monetary and financial cooperation, the stability of the country's monetary sector. For example, the firmness of the German mark, the trust in it in the world in the last decades of the twentieth century, largely due to the export potential of Germany. Germany has long been at the forefront of the list of leading world exporters. Conversely, weak export opportunities, the country's inability to "cover" its exports of foreign goods cause financial troubles, the devaluation of the national currency, which Ukraine fully felt in the first half of the 90s [2, p.173].

Therefore, exports, as a tool for economic growth, are an important component of economic development.

There are basic conditions that determine the effectiveness of export potential, namely:

- independence of resource owners, which form the basis of potential in making business decisions;
- the presence of marketing analysis of the economic environment;
- availability of a planning system that includes strategic and tactical forecasting, operational planning and regulation of capacity use processes.

Based on this, the export potential can be classified according to the following criteria:

1. By product types: a) the export potential of a particular product, which is determined by the possibility of producing an export product corresponding to demand; b) the total export potential, characterized by resources and the peculiarity

of their use in ensuring the production with properties that would provide it with the necessary competitiveness in foreign markets.

2. By markets: a) developed; b) - transition economies; c) developing countries.

3. By business entities: a) the export potential of the enterprise is its total ability to create and produce competitive products for export, "promote" it to foreign markets, profitably sell goods there and provide the necessary level of service; b) the export potential of the industry is the ability of a set of enterprises in a particular industry to produce export-oriented products of the required level of competitiveness for its effective positioning in foreign markets; c) country's export potential is characterized, on the one hand, by the ability of the national economy to identify and constantly reproduce competitive advantages in accordance with the constantly changing market environment, and on the other hand - the set of potentials of all export-oriented sectors of the economy [3, p.121-122].

Only with such a comprehensive approach can we obtain an integrated assessment of export potential, identify its strengths and weaknesses, identify its backup opportunities, anticipate possible threats.

1. Сутність поняття "експортний потенціал" у економічній науці / Т.О. Бабан // Таврійський державний агротехнологічний університет. – 2009. – С.7.

2. Кукуш О., Семантика та економічний зміст категорії "експортний потенціал" / Оксана Кукуш // Економічний аналіз. - 2008.-№3 (19). – С.173.

3. Андрусенко І.В., Експортний потенціал України – один з основних чинників розвитку зовнішньоекономічних відносин/ В.Ф. Грищенко, Андрусенко І.В. – С.121-122.

4. Тепла М.М., Аналіз експорту товарів у структурі зовнішньої торгівлі України / М.М.Тепла // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18 - С. 277.

МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

проф. Кобелєва Т.О.

Національний технічний університет «ХПІ»

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності відіграє в даний час найважливішу роль в забезпеченні економічної безпеки країни. Моніторинг механізму митно-тарифного регулювання при цьому повинен бути постійним, тому що необхідно проводити аналіз наслідків зміни ставок митних зборів для економіки в цілому і в інтересах забезпечення економічної безпеки держави (Бровка Г.М., 2015; Kociszky G., 2012).

Кожна країна, виходячи зі свого історичного досвіду, сформованих соціально-економічних умов, місця в світовій економіці, природно-географічного положення, керуючись загальнонаціональними та

геополітичними інтересами, визначає для себе цілі і завдання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Можна сказати, що форми і методи регулювання зовнішньоекономічних зв'язків визначаються також кожною країною з урахуванням її особливостей. Але при всіх умовах держава повинна захищати свої національні інтереси, сприяти соціально-економічному прогресу свого населення (Бровка Г.М., 2015; Перерва П.Г., 1993).

Митно-тарифне регулювання зовнішньоторговельної діяльності, поряд з нетарифних регулюванням, є методом державного впливу на міжнародну торгівлю і виконує дві найважливіші функції: протекціоністську (встановлення ввізних мит робить місцевих виробників більш конкурентоспроможними, так як вартість імпортованої продукції підвищується); фіскальну (сплачені мита поповнюють бюджет країни).

Всі елементи митно-тарифного регулювання в епоху глобалізації світової економіки уніфікуються міжнародними договорами, такими як Конвенція про гармонізовану систему опису та кодування продукції, і контролюються міжнародними інститутами, такими як Світова організація торгівлі (Kociszky G., 2019; Старостіна А.О., 2009; Перерва П.Г., 2017).

На сьогоднішній день митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є пріоритетним напрямком в торговельній політиці країни. Ефективно діюча система митно-тарифного регулювання є необхідною умовою для створення результативної митної політики та забезпечення стабільної зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Митно-тарифне регулювання має сприяти цілям і задачам зовнішньоекономічної діяльності підприємства, крім цього гарантувати захист національних інтересів і безпеку країни.

Основними завданнями митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в даний час є (Бровка Г.М., 2015): охорона економічних інтересів українських компаній-виробників на внутрішньому і зовнішніх ринках; стимулювання процесів диверсифікації, модернізації та впровадження інновацій в виробничий комплекс України; збереження, підтримання та стимулювання необхідного рівня інвестиційної привабливості виробництва в Україні; включення країни в єдину, уніфіковану систему митно-тарифного регулювання ЄАЕС; подальше вдосконалення механізму митно-тарифного регулювання.

Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки - це гарантія незалежності країни, умова стабільності й ефективної життєдіяльності суспільства, досягнення успіху. При забезпеченні економічної безпеки в Україні важливий системний, комплексний підхід. І при проведенні в державі політики розумного протекціонізму систему заходів забезпечення економічної безпеки можна розділити на заходи: забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України на її території (збереження

економічного суверенітету, митно-тарифне регулювання, залучення іноземних інвестицій в галузі виробництва і т.д.); забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України поза її територією: подолання тарифних і нетарифних бар'єрів, що створюються іноземними державами, інформаційне забезпечення зовнішньоторговельної діяльності тощо.

В Україні визначено модель системи забезпечення економічної безпеки, яка вибудовується в рамках моделі економічної безпеки малих держав. При цьому в якості національних економічних цілей слід виділити: вбудовування в систему світогосподарських зв'язків по всій структурі світової економіки; усунення дисбалансу між довгостроковими і короткостроковими економічними пріоритетами в сторону останніх.

Основна робота в частині вдосконалення заходів щодо забезпечення економічної безпеки держави повинна бути спрямована на регулювання всіх зовнішньоторговельних відносин, усунення дисбалансу між довгостроковими і короткостроковими економічними пріоритетами в сторону останніх. Регулювання зовнішньоторговельних відносин в Україні здійснюється за допомогою застосування заходів митно-тарифного регулювання, які стали невід'ємною частиною (інструментом) забезпечення економічної безпеки держави (Гончарова Н.П., 1998; Грабченко А.И., 1999; Глізнуца М.Ю., 2016).

З метою підвищення ефективності даних заходів застосування специфічних та комбінованих ставок дозволить, по-перше, в значній мірі мінімізувати втрати по сплаті митних платежів у випадках декларування товарів з використанням спеціально перекручених даних за митною вартістю, а по-друге, певною мірою перешкоджати ввезенню товарів низької якості на митну територію держави. Таким чином, багатоплановість і специфіка впливу митного тарифу на розвиток зовнішньоторговельних відносин і економіки в цілому вимагають від держави зваженого підходу до визначення рівня мит, що враховує всю сукупність можливих наслідків. Моніторинг механізму митно-тарифного регулювання при цьому повинен бути постійним, так як необхідно проводити аналіз наслідків зміни ставок митних зборів для економіки в цілому і забезпечення економічної безпеки держави (Бровка Г.М., 2015; Марчук Л.С., 2018).

Пропонуємо здійснювати зниження ставок митних зборів, що, на наш погляд, призведе до збільшення імпорту на митну територію держави. Низькі ставки митних зборів дозволять зменшити ціни на іноземні товари для кінцевих споживачів, які зможуть отримати більшу кількість товарів на внутрішньому ринку і вибрати для себе оптимальний варіант.

В якості висновку можемо стверджувати, що наявність імпортних товарів на митній території країни почне стимулювати вітчизняних виробників до підвищення якості своєї продукції. Вони почнуть інвестувати в модернізацію виробництва продукції. А головне, держава як і раніше здатна

буде поповнювати державний бюджет: знижені ставки митних зборів залучать більшу кількість імпортерів, а при такому обсязі імпорту в країну кількість платежів до бюджету, відповідно, збільшиться.

1. Бровка Г.М. Таможенно-тарифное регулирование внешнеэкономической деятельности / Управление в области таможенного дела. Минск : БГУ, 2015. С.41-47.
2. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.
3. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.
4. Kocziszky G., Pererva P.G., Somosi Veres M., Kobieliava T.A. Compliance program: [tutorial] // ed: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi.– Kharkov-Miskolc: LTD «Planeta-prynt», 2019.– 689 p.
5. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
6. Перерва П.Г. Комплаєнс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи. Вісник нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 24 (1246). – С. 153-158.
7. Коциски Д., Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаєнс программа промышленного предприятия.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. – 689 с.
8. Гочарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. Учебное пособие - Киев: ВИРА-Р. 1998.- 267с.
9. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков : ХГПУ, 1999.- 242с.
10. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Дослідження зарубіжного досвіду оцінки інтелектуального потенціалу організацій // Бізнес Інформ.– 2016.– № 1.– С. 49-55.
11. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // Вісник НТУ "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-

TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE GLOBAL BUSINESS ENVIRONMENT

PhD, Associate Professor, **Inessa Yarova**
Student, **Anna Shevchenko**,
Summy State University

In general, today corporations that have production units in several countries are called transnational, multinational, international, planetary, global. The great variety of terminology used can be explained by the fact that in the analysis of activities for the characteristics of different criteria are used both quantitatively and qualitatively. However, in almost all definitions, TNCs are considered as corporations that carry out activities of an international nature and it follows that they are subjects of international economic relations.

In modern conditions of the formation of the world global market, the role is significantly increasing, as well as the scale of functioning of TNCs, which serve

as a kind of international regulator of industrial production and distribution of products, increases. In addition, TNCs are the main structural element of any open economy, the driving force behind economic development and increasing the competitiveness of countries in general. The sectoral structure of TNCs is quite wide. 60% of international companies are engaged in manufacturing (primarily they specialize in electronics, automotive, chemical and pharmaceutical industries), 37% in the service sector and 3% in the mining and agricultural sectors.

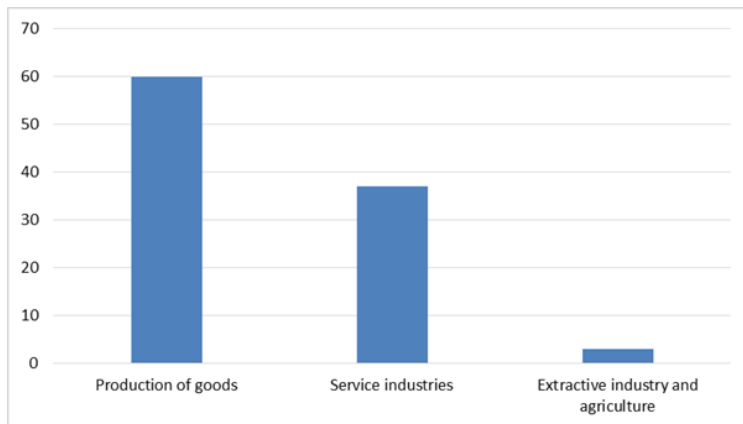

Figure1. Areas of activity of TNCs (Fortune, 2020).

The leading role in the world economy is played by the 100 largest TNCs. Most of them are located in industrialized countries. The top 100 TNCs control 70% of all foreign direct investment. Geographic structure of the placement of the 100 largest TNCs can be considered as follows: USA - about 30%; Japan - 20%; Germany and France - 10% each; Great Britain - 7%; Switzerland - 5%.

Another trend in the global market is that China (together with Hong Kong) has become the leader in the number of companies included in the latest edition of the Fortune Global 500 ranking, surpassing the United States. Although American Walmart still ranks first in the ranking based on last year's revenue, three Chinese companies follow. A total of 500 companies from the ranking received revenue of \$ 33.3 trillion for the year, and their combined profit amounted to \$ 2.1 trillion. A feature of the rating was the obvious predominance of Chinese companies in it (of the seven companies in the industry included in the Global 500, 4 are Chinese - JD.com, Alibaba, Tencent and Xiaomi) (Fortune, 2020).

The number of state-owned TNCs in 2019, as in 2017, is about 1,500 units. Today, just over 1/3 of all state-owned TNCs are European state-owned TNCs, and another 45% are in developing countries in Asia, including 18% in China. The

number of state-owned TNCs in the list of the world's 100 largest corporations has increased from 15 to 16 relatively previous period. This list includes 5 state-owned TNCs in China and 11 from other countries (Fortune, 2020). There are 133 companies from mainland China and Hong Kong in the current Fortune 500, thus for the first time in history China bypassed the United States - only 121 American companies were included in the rating. At the same time, American companies still surpass Chinese in total revenue - US corporations account for 30% of the revenue of all Fortune Global 500 companies, and Chinese, although there are more of them, only 25%. In addition, only American companies were in the top three fast growing - Amazon.com, Centene (health insurance and services) and Facebook (Fortune, 2020). In total, the ranking includes 53 companies from Japan, 31 from France, 27 from Germany, 22 from the UK, 14 each from Switzerland and South Korea. Russia is represented in the Fortune Global 500 by four companies: Gazprom is in 55th place with revenues of \$ 118 billion, LUKOIL - in 57th (\$ 114.6 billion), Rosneft - in 76th (\$ 96.3 billion), and Sberbank - by 240th (\$ 48.3 billion) (Fortune, 2020).

Transnational corporations play an important role at the present stage of development of the world economy. They directly affect the economy of the recipient countries, accelerate the internationalization of economic life and the scientific and technological process.

1. Fortune. Global 500. 13. [Electronic resource] // Access mode: <https://fortune.com/global500/>

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Доцент **Урбан О.А.**

Студентка **Тодорук Н.А.**

Луцький національний технічний університет

Основне місце в глобалізаційних процесах і процесах регіональної інтеграції займають проблеми стимулювання економічного зростання. Вирішення цих проблем потребує регіональної координації, а в умовах фінансово-економічної нестабільності формування принципово нових антикризових механізмів, інструментів і важелів. У свою чергу, ефективність функціонування механізму стимулювання економічного зростання забезпечується чітким визначенням проблемних точок і перспективних напрямків розвитку.

Упродовж останніх 11 років між Європейською економікою та економікою США ведеться гостра конкурентна боротьба; лідером економічного змагання до 2011 р. включно були Сполучені Штати Америки,

проте з 2012 р. Європейський Союз за обсягами ВВП випереджує найпотужнішу економіку і посідає перше місце у світі.

На сучасному етапі трансформації світового господарства ефективне функціонування національних економік неможливе без багатогранної інтеграції в систему міжнародних фінансово-економічних відносин. При цьому, глобальній економіці притаманний періодичний розвиток кризових явищ. Створення Європейського валютного союзу сприяло підвищенню інтенсивності розвитку європейського регіону, але кризові явища спричинили загальний спад економічних показників.

Таким чином, аналіз основних чинників розвитку економіки показав, що Європейський Союз на протязі останніх років займає лідируюче положення у світовій економіці. Головним конкурентом цього регіонального інтеграційного об'єднання є Сполучені Штати Америки. Формування системи конкурентної боротьби між економіками США і ЄС створюють передумови сталого зростання світової економіки. У той самий час, фінансові проблеми і структурні диспропорції економік-лідерів здатні спричинити глобальний розвиток кризових явищ.

Світова фінансова криза 2008 р. виявила слабкі місця чинної на той час угоди Базелю II щодо регулювання стабільності банків та банківських систем. Незважаючи на те, що жоден із прийнятих за останні 20 років документів Базельського комітету не вплинув на діяльність банків більше, ніж Базель II, норми цієї угоди виявилися явно недостатніми для того, щоб запобігти чи хоча б пом'якшити наслідки глобальних фінансових потрясінь.

Головна ідея реформи світової фінансової системи полягає у зміцненні стійкості банківської системи за рахунок підвищення ліквідності, рівня капіталізації та поліпшення якості капіталу. Посилене регулювання світової банківської системи, на думку представників Базельського комітету, має забезпечити від повторення світових фінансових та економічних криз, подібних до тієї, яка сталася наприкінці 2008 року. Автори поправок до Базельської угоди про капітал сподіваються, що запропонований пакет змін дасть змогу суттєво зміцнити фінансовий стан банків та забезпечити їх від прийняття на себе надмірних ризиків.

Грунтуючись на балансових звітах за 2010 рік, європейським банкам, щоб забезпечити відповідність новим вимогам до 2019 р., потрібно буде залучити додатково близько 1,1 трлн євро капіталу першого рівня, а також на 1,3 трлн євро наростити ресурси короткострокової ліквідності і приблизно на 2,3 трлн євро – довгострокової ліквідності. Це безпрецедентні за обсягом завдання, яких банківська система Європи ще не знала.

Загалом, за оцінками Світового економічного форуму, ЄС пройшов надзвичайно успішний шлях у свої реформах валютно-фінансового регулювання.

По-перше, такі країни, що постраждали від кризи, як Ірландія та Іспанія, впровадили необхідні реформи, покращили державні фінанси та підвищили конкурентоспроможність.

По-друге, було зміцнене економічне управління в ЄС. Європейська комісія отримала нові повноваження для забезпечення виконання Пакту стабільності та економічного зростання, надання рекомендацій країнам («Європейський семестр») та підкреслення перешкод, які необхідно усунути для сприяння зростанню. Євростат, статистичне агентство Європи, став більш потужним у перехресній перевірці та оскарженні даних, отриманих від кожної країни.

По-третє, країни Єврозони створили Європейський механізм стабільності (ESM) та його попередник – Європейський фонд фінансової стабільності. Ці інститути мали великий успіх: жодна країна не була змушена залишити зону євро, працював підхід «кредити за реформи», а також можемо спостерігати прискорення темпів зростання в країнах, що здійснювали реформи. Важливо відзначити, що грошей європейських платників податків не було витрачено на програми порятунку. ESM отримує кошти, необхідні на ринках капіталу через облігації з високою рейтинговою вартістю, і передає низькі витрати на фінансування країнам, що беруть участь у програмах, сьогодні вартістю близько 1–2 %.

THE ROLE OF INTERNATIONAL COMMODITY EXCHANGES, THEIR ORGANIZATIONAL STRUCTURE AND FUNCTIONS

Ph.D., Associate Professor, Department of Economics, **John O. Aiyedogbon**, Bingham University, Nigeria.
Doctor of Economics, Professor **Fedir O. Zhuravka**, student **Anna Pavlova**, Sumy State University, Ukraine

The role of exchange trading in the world economy and in the national economies of individual countries should not be underestimated. Some Western economists consider the emergence of the modern commodity exchange, not as a market for the sale of goods, but as a financial institution that facilitates trade and makes it cheaper, equal in importance to the industrial revolution of the late 18th century, and see it as an organizing and planning force capable of imparting dynamism the entire economy.

International commodity exchanges were investigated by some scientists and economists: A.S. Muzichenko, A.O. Pavlenchik and A.S. Podsokha.

A commodity exchange is an independent specialized institution, a legal entity that expresses the interests of a voluntary association of commercial intermediaries and their employees (stock exchange company) to conduct trading

operations in a special place, according to jointly developed and observed rules on the (thus organized) large-scale wholesale commodity market. Its purpose is to create a mechanism for managing free competition and, with its help, identify real market prices, considering changes in supply and demand.

International exchanges serve specific global commodity and stock markets. Representatives of business circles from different countries can participate in the work of such exchanges. The international nature of commodity exchanges is determined by several criteria. First of all, these should be centers serving the needs of the entire world market for the corresponding product, prices, which reflect fluctuations in supply and demand. In this case, the product itself must be the subject of active trade [1].

Members of the exchange are: legal entities and individuals. Membership on the exchange gives the right to trade in its hall. Members of the exchange can vote at meetings and at various exchange elections and participate in the work of committees. In addition, members of the exchange undergo training and retraining programs, receive comprehensive exchange information and can use the library and information centers.

An organization is considered accepted as a member of the exchange if a qualified majority of the founders and a simple majority of enterprises and applicant organizations voted for it. Voting is carried out after assessing the financial condition of the applicant. Members of the exchange are obliged to pay an entrance fee, which is returned to them in case of withdrawal from the exchange. Admission of new members of the exchange is carried out by the general meeting of the founders and members of the exchange. Exchange members pay an annual membership fee, but are exempt from all general fees charged to exchange traders. To facilitate their work, members of the exchange have the right to hire employees who are allowed access to the trading floor in the form of clerks or messengers.

The main functions of the international commodity exchanges are as follows:

- organization of the raw material market using the exchange mechanism;
- development of commodity standards, establishment of varieties;
- performing their commodity distribution function;
- stabilization of money circulation and facilitation of credit;
- settlement of all kinds of disputes and disagreements between the parties;
- formation and functioning of the world market;
- exchange insurance (hedging) of exchange trading participants from price fluctuations unfavorable for them;
- organization of stock exchange meetings for holding open public trades;
- information activities of the exchange.

It can be concluded that the role of international commodity exchanges in the world economy, as well as in the national economies of individual countries of the world, is enormous. The functions they perform are very important in the economy: stabilization of monetary circulation and facilitation of credit, formation of a world market, collection and registration of exchange prices with their subsequent generalization and publication, organization of the raw material market using the exchange mechanism, development of commodity standards, etc. [2].

The current state of exchange trade in Ukraine indicates the need for its restructuring, significant technical modernization and the use of modern exchange technologies [3].

1. The Role of Commodities Exchanges in Economic Development: <https://www.proshareng.com/news/Commodities/The-Role-of-Commodities-Exchanges-in-Economic-Development/45994> (дата звернення: 05.05.2021)

2. Global Futures and Options Trading Reaches Record Level in 2019.: <https://fia.org/articles/global-futures-and-options-trading-reaches-record-level-2019> (дата звернення: 05.05.2021)

3. Подсоха, А. С. Організаційно-економічний механізм ціноутворення на товарному біржовому ринку [Текст] / Анна Сергіївна Подсоха // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 1. – С. 40–48.

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО БАНКУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Студентка **Кремко Є. Г.**
Сумський державний університет

Останнім часом увага багатьох провідних економістів прикута до проблеми ефективності міжнародних фінансових організацій (Н. Бердсталл, Д. Філіпс, Л. Ройас-Суарес, Е. Трумен, Х.А. Окампо, П. Жаке та ін.). Серед них найбільш гострій критиці питання ефективності піддавалося з боку таких дослідників як Дж. Стігліц і Дж. Перкінс, які працювали в системі багатосторонніх банків розвитку.

Під багатосторонніми банками розвитку розуміються некомерційні організації, чия діяльність, в першу чергу, спрямована на вирішення соціально-економічних проблем країн бенефіціарів, шляхом надання кредитів, грантів, гарантій, технічної допомоги, а також надання консультаційних послуг. Одним з таких багатосторонніх інституцій розвитку є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), створений ще в 1944 році відповідно до рішень міжнародної валютно-фінансової конференції в Бреттон-Вудсі Група Світового банку, 2019

Основним джерелом залучення капіталу для МБРР є випуск облігацій на міжнародних ринках. У 2019 фінансовому році МБРР залучив суму, еквівалентну 39,2 млрд дол. США, шляхом випуску облігацій в 23 валютах [Всемирный банк, 2019]. Завдяки своїй репутації на ринках капіталу і міцності свого фінансового становища МБРР зміг залучити такі значні обсяги позик на досить сприятливих умовах, незважаючи на нестабільність умов на ринку. Запорукою фінансової стійкості МБРР є його консервативні фінансова політика і практика, що дозволяють МБРР підтримувати рейтинг кредитоспроможності на найвищому рівні (AAA).

Відповідно до мандату МБРР в галузі розвитку, основним прийнятим на себе фінансовим ризиком є ризик країни по наданих позиках і гарантіях. Основним показником структури ризику Банку є співвідношення його капіталу до суми кредитів і довгострокових інвестиційних активів. Дане відношення становило 26,4% в 2019 році (рис. 1).

Як видно за останні 5 років цей показник постійно знижувався, що може свідчити про зниження капіталу банку і/або про надмірне зростання суми кредитів. Говорячи про зарезервовані ресурси і фінансові послуги, то в 2019 фінансовому році обсяг нових зарезервованих кредитних ресурсів МБРР склав 20,6 млрд дол. США за 93 операцій. Даний показник значно перевищив середньо історичний рівень (13,5 млрд дол. США в 2005 – 2008 фінансових роках), але при цьому поступився рекордному обсягу в 44,2 млрд дол. США в 2016 фінансовому році і 26,7 млрд дол. США в 2017 фінансовому році.

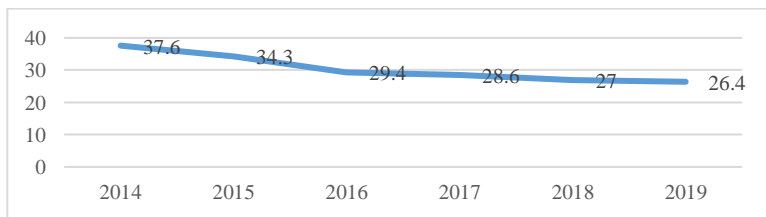

Рисунок 1 – Динаміка співвідношення власного капіталу МБРР до наданих позик і довгострокових інвестиційних активів, в % [Всемирный банк, 2019]

Розглядаючи регіональну структуру розподілу фінансово-інвестиційних ресурсів Банку, слід констатувати, що найбільша частка нових позик в 2019 р. припадала на країни Європи і Центральної Азії (6,2 млрд дол. США), Латинської Америки та Карибського басейну (6,2 млрд дол. США). Далі – Східна Азія і Тихоокеанський регіон (5,4 млрд. дол. США), Близький

Схід і Північна Африка (1,4 млрд дол. США), Південна Азія (1,2 млрд дол. США) і Африка (147 млн дол. США) (рис. 2).

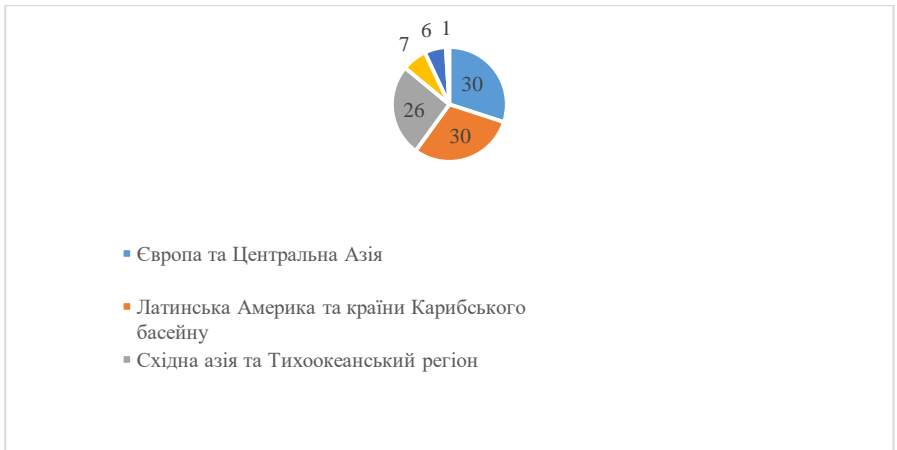

Рисунок 2 – Розподіл регіонів-позичальників, в % в 2019 р. [Всемирный банк, 2019]

Серед секторів найбільша сума коштів була зарезервована для вдосконалення державного управління та судово-правової сфери (5,4 млрд дол. США), транспортний сектор (3,4 млрд дол. США), енергетика та гірничодобувна промисловість (2,8 млрд дол. США) охорона здоров'я та інші соціальні послуги (2,5 млрд дол. США).

Крім видачі позик МБРР надає і фінансові продукти, які сприяють ефективному фінансуванню програм розвитку держав-позичальників, а також управління валютними, процентними, біржовими ризиками і ризиками, пов'язаними зі стихійними лихами.

У 2019 фінансовому році Казначейське управління Банку провело від імені країн-членів хеджеві операції на суму, еквівалентну 2,5 млрд дол. США, в тому числі на суму, еквівалентну 2,3 млрд дол. США, у формі хедж процентного ризику і 149 млн дол. США у формі хеджів валютного ризику (у всіх випадках по конвертації національних валют). Поряд з цим воно здійснило свопові операції на загальну суму, еквівалентну 9,5 млрд дол. США, з метою управління своїми балансовими ризиками.

Крім того, Казначейське управління уклало свопові угоди на суму, еквівалентну 269 млн дол. США, для потреб Міжнародного механізму фінансування імунізації.

Таким чином, аналіз динаміки розподілу країн за рівнем доходів показує, що в період з 1960 по 2019 рр. спостерігається послідовне нарощування різниці в рівні доходів між найбільш розвиненими та

найбіднішими країнами. Величезні диспропорції в рівні матеріального забезпечення різних країн, наявність високого соціального розшарування існують при декларованій формальній рівноправності і безперервних зусиллях багатосторонніх інституцій розвитку вирівняти диспропорції у світовій економіці.

1. Група Світового банку. Економічна енциклопедія. URL : <http://slovopectia.org.ua/38/53395/378570.html> (дата звернення: 09.01.2019).
2. Всемирный банк. Годовой отчет 2018. URL : <http://www.worldbank.org/> (дата звернення: 05.01.2019).
3. Порівняльна шкала кредитних рейтингів. Moody's. Standard and Poor's. Fitch IBCA. URL : <http://www.gorskiy.ru/Articles/ CLASSI~1.HTM>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

д.е.н., професор **Лютак О.М.**
ст. гр. МЕВзс-21 **Марчук В.О.**

Луцький національний технічний університет

Об'єктивні процеси ускладнення суспільної структури і взаємовідносин в умовах глобалізації створюють передумови для перетворення підходів і методів управління, підвищення їх адаптивності до змін факторів зовнішнього середовища. Вони вимагають перетворення організаційних моделей управління практично на всіх рівнях, починаючи з моделей корпоративного управління і закінчуючи рівнем регіональних та наддержавних інтеграційних структур. Зокрема, акцент в перетворенні організаційних моделей управління все більше зміщується на необхідність активного розвитку горизонтальних зв'язків на основі децентралізації і делегування управлінських повноважень, підвищення самостійності і автономності структурних підрозділів, формування мережевих структур управління та передачі управлінської інформації. В гео економічному плані глобалізація сприяє поглибленню наступних процесів, які безпосередньо впливають на конкурентоспроможність територій і характер конкуренції [1, с. 212-213]:

- міжнародний поділ праці, поглиблює економічні протиріччя між країнами 1-го і 3-го світів, а також звужуючи і поглиблюючи сферу економічної конвергенції країн і регіонів;

- формування «часткового працівника», направляючи прогрес в русло зростання не «універсальності», а професіоналізму, що сприяє зсуву пріоритету у розвитку від гуманістичних цінностей до цінностей технократичного характеру (формування «суспільства професіоналів»);

- розвитку і поглибленню сегментації ринку робочої сили, що відбивається на скруті переходу фахівця з однієї професійно-кваліфікаційної групи в іншу;

- домінування виробництва «часткового продукту», який не є в своїй матеріальній основі кінцевої споживчої вартістю, а виступає в якості такої лише в сукупності з іншими «частковими продуктами» і послугами з технічної підтримки їх експлуатації і т.д. Треба зауважити, що процес глобалізації і формування тотального ринку (пов'язаний багато в чому з експансією глобального корпоративного капіталу) впливає на посилення територіального поділу праці, приводячи до неоднозначних і, нерідко, суперечливих результатів.

Таблиця 1. Взаємозв'язок типів міжнародного поділу праці, типів спеціалізації та конкурентних відносин

Тип МТР	Тип спеціалізації	Рівень конкурент-них відносин	Суб'єкт конкурент-них відносин	Інструменти регулювання конкурентних відносин
Загальний міжнародний поділ праці	Галузева спеціалізація	Гіпер-макрорівень, макрорівень, мезорівень	Галузі, країни, регіони, групи компаній	СОТ, міждержавні та міжрегіональні угоди, галузеві стандарти, міжфірмові угоди
Приватний міжнародний поділ праці	Предметна (товарна) спеціалізація	Макрорівень, мезорівень, мікрорівень	Країни, регіони, компанії	СОТ, міждержавні та міжрегіональні угоди, міжфірмові угоди
Одиничний міжнародний поділ праці	Технологічна (подетальна) спеціалізація	Мезорівень, мікрорівень	Регіони, компанії, країни	Міжрегіональні і міжфірмові угоди, договори спеціалізації (аутсорсингу)

Він створює умови для підвищення глобальної конкурентоспроможності транснаціональних корпорацій, одночасно звужуючи сферу компетенції місцевих виробників і територіальних суб'єктів. Вони, в свою чергу, змушені створювати різні економічні блоки і союзи (тобто включатися в процес регіоналізації та інтеграції), щоб подолати різні перешкоди у вигляді тарифних і нетарифних зовнішньоторговельних обмежень. Так, характер конкурентних відносин між економічними суб'єктами, включаючи країни, в умовах глобалізації багато в чому визначається типом міжнародного поділу праці, в рамках якого економічний суб'єкт взаємодіє з іншими суб'єктами, і відповідним йому типом спеціалізації, що визначає, в свою чергу, інструменти і механізми здійснення конкурентних відносин (див. табл. 1.).

Як видно з таблиці, в сучасних умовах країни стають безпосередніми учасниками конкурентних відносин, приймаючи участь в рамках всіх трьох

типів міжнародного поділу праці, практикуючи і розвиваючи на своїй території фактично всі типи спеціалізації. На рівні світової економіки це сприяє поглибленню глобалізації і, одночасно, створює умови для взаємопов'язаних окремих регіональних ринків, регіонів, виробників і індивідуумів, по суті, знижуючи їх автономність. У цих умовах будь-який глобальний ланцюг доданої вартості матиме локальну проекцію, як і місцеві ланцюги будуть пов'язані з глобальними системами виробництва і розподілу продукції. Подібне взаємопроникнення економічних процесів, посилення залежності ринків, виробників, регіонів і країн слід розглядати в якості головної результуючої особливості процесу глобалізації, що приводить до зміни парадигм управління і пред'являє нові вимоги до конкуренції і конкурентоспроможності територій [2].

Спостерігаються безперервні зміни як сутності поняття «міжнародна конкурентоспроможність», так і методики розрахунку цього показника, що пояснюються тим, що активний розвиток теорії конкурентоспроможності на макрорівні активно трансформуються в останні 35-40 років.

Основна маса існуючих сучасних досліджень базується в основному на близьких принципах розрахунку рівня конкурентоспроможності і ранжируванні країн відповідно до цього рівня. Разом з тим основні відмінності в проведених дослідженнях виявляються у формуванні набору факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності країни, оцінці сили цього впливу, тобто рівня вагомості факторів, а також кількості показників, що їх визначають, і кількості країн, які включаються в дослідження, що пов'язано з недосконалістю теоретичної бази. Крім того, сучасні методики визначення розглянутого показника враховують також всі основні тенденції розвитку світової економіки, комп'ютерних та Інтернет-технологій, прогресивний розвиток статистики в країнах і останні досягнення економічної теорії.

1. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації. Монографія. К.: КНЕУ, 2004. 275с.

2. Сучасні критерії і виміри національної конкурентоспроможності. URL: <https://library.if.ua/book/121/8042.html>

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЕКСПОРТ УКРАЇНСЬКИХ ЯБЛУК У 2019-2020 М.Р.

Здобувач Полянська Т.О.

Луцький національний технічний університет

Плодоовочевий сегмент аграрного ринку України демонструє найбільш рухливі ритми приросту. Цьому є зразу кілька пояснень. Україна є найбільшою країною Європи за площею, має унікальні земельні ресурси та придатні

кліматичні умови для культивування овочів, ягід та фруктів. Українські продуценти, ще кілька років тому, могли запропонувати споживачам тільки сировину, то вже сьогодні вони значно вдосконалили якість продукції. Адже вимоги споживачів стають жорсткішими, тож, задля розквіту підприємництва, необхідно швидко адаптувати свої стратегії відповідно до викликів ринку.

Завдяки сприятливим кліматичним умовам українські аграрії можуть вдало вирощувати немалий діапазон яблучної продукції високої якості та з неймовірною різноманітністю сортів. Значно довша тривалість сонячного дня літом дає перспективу фермерам значно розширити сезон реалізації, сприяє хорошему обарвленню яблук та дозволяє отримати більш високі показники BRIX у них. Україна має набагато більшу розбіжність між нічною та денною температурою, що також добре впливає на зовнішній вигляд цих смачних фруктів. Унікальне географічне розташування спрощує доступ до багатьох потенційних і прибуткових ринків збуту.

В формуванні пропозиції яблук вагомою маркетинговою складовою виокремлюється сорт. У світі визнаними сортами вважаються Jonagold, Golden Delicious, Red Delicious, Fuji, Gala, Granny Smith, Idared. У Китаї лідируючі позиції займає Fuji – це близько 90% усіх яблук, що там вирощуються. В Україні серед сортів яблук популярні такі: зимові – Idared, Golden Delicious, Renet Simirenko, Florina, Jonagold, Champion; осінні – Slava Peremozhtsyam, Gala, Prima; літні – Papirovka [Salo I. A., 2020].

За експертним висновком Павла Бідула, комерційного директора ТОВ «ФрутЛогістик», на сьогодні найбільш затребуваний на ринках споживачів зі східних країн сорт яблук Royal Gala, тому що йому притаманні всі необхідні параметри щодо окрасу, щільності, і калібру, які пред'являються до такого типу експортної продукції. Представник плодоовочевого бізнесу також зазначив, що якщо в 90-х роках ХХ сторіччя виробники заробляли високі прибутки маючи малі площі садів, то нині все навпаки. «На мою думку, такий парадокс пов'язаний з глобалізацією світової економіки. Сьогодні не ми виходимо на ринки, а ринки виходять на нас. І тому ціна фруктів, що склалася в державах Південної півкулі сьогодні мало чим відрізняється від нашої ціни», — сказав експерт.

Він також впевнений, що виплекати яблуко преміальної якості в сьогоднішніх реаліях ринку — це пів справи. Його потрібно також правильно упакувати і для цього потрібно мати певні потужності по розфасовці, а також сортувальну лінію, яка розкласифікує продукцію за розміром і вагою [Nam., 2019]. Це є ваговим аспектом, адже ринок яблук поділяється на: ринок яблук преміум класу та ринок яблук середньої і низької якості. Географічна структура експорту різна на цих ринках.

Україна увійшла до 20-ки країн, які збільшили експорт яблука за 15 років. Але у зв'язку з пандемією Covid-19 експорт фруктів і овочів в рази

зменшився. На цьому Україна позбулася значного обсягу валютних надходжень.

Вітчизняний плодоовочевий експорт у фазисі пандемії Covid-19 (лютий-липень) скоротився на 43% по відношенню до того ж періоду попереднього року. За цей час виторг України від експорту овочів і фруктів зменшився до \$58,5 млн. Роком раніше за той самий період, виручка з експорту плодоовочевого сектору України склала \$101,3 млн. Три групи товарів у цей період забезпечували 64% усієї експортної виручки: грецький горіх, заморожені ягоди і фрукти, а також свіжі яблука. Роком раніше у цей самий період на ці товарні позиції приходилося 74% усього українського плодоовочевого експорту. Відповідно, падіння експорту за ключовими експортним групам стало більш суттєвим – виручка від їх експорту зменшилась рівно у півтори рази по відношенню до минулого року. Також, як повідомляють виробники фруктів і ягід (вирощування яких відбувається за стандартами Халяль), основним їх заробітком, був експорт у країни Арабського світу, але у зв'язку з пандемією Covid-19, експорт цієї продукції у рази зменшився. Також на експорт овочів та фруктів вплинув і той факт, що вартість авіа та морських перевезень значно підвищилася. Логістична сфера України підраховує великі збитки. Відчутні проблеми з транспортуванням продуктів і товарів сільського господарства [Analyt., 2020].

Через зменшення замовлень на постачання продукції, зросли ціни на морські перевезення — від 39% до 200%. Велика кількість країн, у яких національна валюта девальвувала, змушені були зменшити імпорт сільськогосподарської продукції. Додатково зменшення попиту, а відповідно і цін, спричиняють негативні споживчі очікування, коли населення свідомо відмовляється від купівлі певних продуктів. Водночас спостерігалось і підвищення попиту на яблука середньої та низької якості. Основною причиною підвищення попиту на яблука під час пандемії COVID-19 були зміни у споживчих звичках покупців. Яблука зберігаються порівняно тривалий час, а споживачі відвідують магазини рідше, ніж до епідемії. В порівнянні з іншими фруктами вони є дешевшими і при падінні доходів спрацьовує ефект заміщення: споживачі замінюють дорогі продукти більш дешевими зі схожими споживчими властивостями. Експорт яблук на віддалені ринки значно зменшився, однак інтерес європейських покупців залишається високим.

Південно-східним азійським країнам довелося значно скоротити або навіть повністю обмежити потоки поставок яблук з України. Усе це в сукупності викликало найбільший спад за останні роки в експортуванні яблук від українських виробників. Тенденція до зменшення замовлень на яблука почалася ще на початку маркетингового року 2019-2020рр., тобто до пандемії Ковід 2019, але це вона, беззаперечно, зіграла ключову роль в цьому негативному тренді. Порти Китаю, які є найоб'ємнішим ринком збуту

вітчизняної продовольчої продукції, не працювали або працювали із зупинками, а після закінчення критичного періоду пандемії попит там піднявся до колишніх показників. Перевантаженість портів, все таки, буде протягом певного часу даватися взнаки. Потрібно враховувати ще й те, що Китай дуже привабливий ринок для експорту аграрної продукції і для багатьох конкурентів українських виробників [Erman G., 2020, Exports., 2020].

Експорт України є більш диверсифікований за структурою, однак велика частка поставок раніше здійснювалася в напрямку Російської Федерації через Республіку Білорусь та Молдову. Тому тут можливі серйозні проблеми. Другим найбільшим ринком збуту є країни ЄС, і тут Україна може бути конкурентним постачальником, проте ціни, швидше за все, будуть дуже низькими. В ЄС також є проблеми з транспортуванням товарів через додаткові перевірки, а це для України другий в рейтингу збутовий ринок [Ukrain., 2020].

Обсяг експорту Україною плодоовочевої продукції буде залежати від тривалості термінів подолання пандемії, застосування карантинних заходів в Україні та за її межами, відновлення логістичних схем і попиту.

1. Salo I. A. (2020). Current state and forecast of apple market conditions in Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*, 7, 33.
2. Named the most popular variety of Ukrainian apples. (October 26, 2019). Retrieved from <https://superagronom.com/news/8639-nazvano-nayzatrebuvanishiy-sorti-ukrayinskih-yabluk>
3. Analytical article created with the help of own statistics of the Ukrainian Association of Halal Industry "Ukrhalal" and analytical tools of the YouControl system. (July 24, 2020). Retrieved from <https://ukrhalal.org/ua/?s=%D0%AF%D0%9A+COVID>
4. Erman G. (December 20, 2020) Huge opportunities. How Asia can change the fate of Ukraine. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55173910>
5. Exports of Ukrainian apples to Asia and the EU are complicated by the coronavirus. (2020). Retrieved from <https://investincherkasyregion.gov.ua/uk/news/eksport-ukrayinskyh-yabluk-do-aziyi-ta-yes-uskladnyuyetsya-cherez-koronavirus>
6. Ukrainian apple exports down 38%. (2020). Retrieved from <https://business.ua/uk/eksport-ukrajinskih-yabluk-skorotivsvya-na-38>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

к.е.н., старший викладач **Щербаченко В.О.**,
студент **Селін А.С.**
Сумський державний університет

Розвиток ринку цінних паперів у контексті інтеграційних процесів та економічних перетворень, що знаходяться в країні, послужить основою для залучення іноземних інвестицій, зможе вдосконалити інвестиційний клімат. Крім того, це гарантує надійність операцій з цінними паперами на фондовому

ринку, створює сприятливу інвестиційну середу. Ефективність операцій з цінними паперами, забезпечення їх правового регулювання та в цілому формування фондового ринку як невід'ємного та важливого елемента фінансового ринку держави забезпечує розвиток економіки та зростання ВВП.

Поточний стан фінансового ринку нашої країни відображається нестабільністю, нерегульованістю, подвійним характером регулювання з боку регулятора. Ситуація на ринку з точки зору залучення інвестицій у підприємницьку діяльність за рахунок випуску акцій невтішна, так як за останні п'ять років спостерігається зниження об'єктів випуску акцій, їх реєстрація. У минулому році обсяги емісії досягли критичних значень, наприклад, в 2016 році обсяг акцій, зареєстрованих Національною комісією по цінним паперам на фондовому ринку, склав 156,35 млрд грн, а в 2018 році - 33,28 млрд грн.

Значна частина залучених додаткових коштів надходить на фінансовий сектор, а не на фінансування бізнес-сектора, тобто кошти на операції з державними цінними паперами, хоча кредитування необхідне для реального підприємницького сектора (Річний звіт НКЦПРФ, 2020).

Відомо, що підприємства є важливою ланкою фінансової системи, оскільки саме за їх рахунок формується більша частина податкових надходжень, тобто інвестування у бізнес збільшує обсяг доходів бюджету. Інвестиційні операції, пов'язані з розміщенням грошових коштів та активів у цінних паперах, приносять податкові надходження до бюджету, які виплачуються за рахунок дивідендів або прибутку, отриманих учасниками ринкових цінних паперів у результаті їх перепродажу. Стимулюючий розвиток ринку цінних паперів, ріст операцій з цінними паперами підвищує фінансово-економічні показники фізичних та юридичних осіб, відповідно, збільшує розмір фінансових платежів.

Негативним є виявлення невідповідності звітності, представленої емітентами цінних паперів, міжнародним стандартом фінансової звітності, що визначає порядок її підготовки відповідно до загальноприйнятих рекомендацій Ради за міжнародним стандартом фінансової звітності. Слід зазначити, що дві третини звітів були складені некоректно, що свідчить про недостатню інформованість та компетентність учасників фінансового ринку.

Фондовий ринок можна охарактеризувати як ненадійну середу, у якій правила функціонування його суб'єктів недостатньо професійно та чітко формуються. Важко визначити ступінь надійності учасників ринку та надану інформацію для обміну виборами партнерів, оскільки дані можуть бути неточними. Однак, якщо поглиблення інтеграційних процесів у країні вимагає узгодженості, здійснення законодавчих актів, що є елементом «*acquis communautaire*» (сукупність взаємних прав та зобов'язань, зобов'язальних для всіх країн-членів ЄС), забезпечує успішну інтеграцію в ЄС. Країни-кандидати

повинні включити асquis у національне законодавство та застосувати його відразу після повноправного членства в ЄС (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; Петров, 2012). Значна частина положень щодо зближення законодавства представлена приблизно в 40 додатках та передбачає зміну та зближення законодавства на ринку фінансових послуг та капіталу.

Аналізуючи функціонування та розвиток міжнародних фондових ринків, ми можемо дати опис: Великобританія має стійку нормативну базу для ринку, ринок цінних паперів США - найбільший, на його долю припадає близько 40% ринкових цінних паперів, фондові біржі Японії активно торгують деривативами та ринковими цінами паперами, Франція була першою, хто відкрила ринок цінних паперів (Шпак & Гострик, 2019).

Фондовий ринок України має великий потенціал для розвитку, може формуватися, ефективно функціонувати, збільшувати високий рівень обслуговування, відповідати вимогам та умовам на сьогоднішній день. Такий ринок буде існувати в разі: прийняття досвіду передових та зрілих світових фондових ринків з високим ступенем довіри до нього з боку їх учасників; використання цифрових технологій для залучення клієнтів із усього світу; удосконалення та уніфікація законодавства у фінансовій сфері; зміни в новій системі, які стимулюватимуть інвестування.

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.11.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1084-13>
2. Шпак І. В., Гострик О. М. Аналіз та порівняльна характеристика ринку цінних паперів провідних країн світу. Інформаційні технології в економіці і управлінні. 2019. Вип. 1. С. 24–29.
3. Річний звіт НКЦПФ. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/08/zvit_2020.pdf
4. Петров Р.А. Транспозиція «асquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: Монографія. Київ. Істина, 2012.

КІЛЬКІСНІ МАРКЕРИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ КРАЇН ЗОНИ ЄВРО

Студент Седелев С.Г.
Сумський державний університет

Ключовою подією останніх двох років у глобальній економіці стало поширення пандемії коронавірусу COVID-19. За даними на 8 травня 2021 року в світі зареєстровано 157,9 млн. випадків захворювання і 3,3 млн. смертей [COVID Live, 2021]. З метою обмеження тиску на сферу охорони здоров'я переважною більшістю країн були запроваджені обмежувальні заходи, що призвели до серйозних соціально-економічних наслідків, основним

з-поміж яких у сфері економіки виявилася глибока криза глобального виробництва і споживання. Поточний спад економіки став найпотужнішим за весь післявоєнний час. глибина і неординарність кризи послужили причиною постійних змін прогнозів протягом року. Невизначеність з приводу подальшого розвитку епідеміологічної ситуації та відновлення економік і по сьогодні залишається в центрі уваги вчених і політиків.

Специфіка прояву кризи в економіці зони євро, спровокованої пандемією, полягала у враженні більшості сфер економічної діяльності та практично всіх країн – учасниць валютного союзу. Розгорнувшись наприкінці I кварталу 2020 року, вона особливо гостро проявилася у II кварталі, з наступною волатильною динамікою виробництва, безробіття та інфляції упродовж решти 2020 та на початку 2021 року. Запроваджені жорсткі карантинні заходи призвели до істотного скорочення обсягів вироблених товарів і наданих послуг у галузях туризму, транспорту, громадського харчування. Загалом, за даними Міжнародного валютного фонду, реальний ВВП країн євросони за 2021 рік скоротився на 6,6% (табл. 1) відкинувши економіку угруповання до рівня 2016 року. Особливо глибокими були спади ВВП у Іспанії (-10,96%), Італії (-8,87%), Греції (-8,25%), Франції (-8,23%), Португалії (-7,59%) [IMF, 2021]. Найменш враженими кризою виявилися економіки Литви, де скорочення ВВП становило -0,82%, Люксембургу (-1,31%), Швеції (-2,82%), Фінляндії (-2,89%), Естонії (-2,93%) [IMF, 2021]. Втім за умов швидких темпів вакцинації населення та інтенсивного посткризового відновлення економіки євросони, докризовий рівень реального ВВП за прогнозом МВФ може бути досягнутий уже наприкінці 2022 року, хоча у країн з глибокою рецесією період виходу на докризовий горизонт буде, напевно, тривалішим.

Макроекономічна цінова стабільність у країнах зони євро (табл. 1) також була порушена дефляційними процесами кризового періоду. У 2020 році вартість споживчого кошика знизилася на 0,27%, чого не спостерігалось від 2014 року.

Усі наступні роки індекс споживчих цін, обрахований на кінець періоду, перебував у діапазоні 1-2%, що цілком відповідало середньостроковим таргетам Євросистеми [Макаренко, 2016]. Задля протидії дефляційним тенденціям Європейський центральний банк запровадив низку заходів монетарного характеру, спрямованих на поповнення ліквідності національних банківських систем та стимулювання споживчого й інвестиційного попиту.

Саме інвестиційний попит визначає динаміку економічного зростання на найближчий період. Між тим у кризовому 2020 році обсяг інвестицій зменшився як абсолютно, так і відносно.

Таблиця 1. - Показники макроекономічної стабільності у зоні євро

Показник	Фактично			Прогноз	
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст реального ВВП, %	1,88	1,29	-6,60	4,43	3,82
Номінальний ВВП, млрд.дол.	13691	13365	12917	14584	15,553
Індекс споживчих цін, %	1,52	1,33	-0,27	1,78	1,24
Інвестиції, % до ВВП	21,82	22,27	21,37	21,73	22,05
Зміна експорту товарів і послуг, %	3,68	2,46	-9,73	7,88	6,53
Зміна умов торгівлі товарами і послугами, %	-0,795	0,665	1,359	-0,909	0,161
Рівень безробіття, %	8,18	7,56	7,93	8,73	8,49
Структурний дефіцит бюджету, % до потенційного ВВП	-0,46	-0,47	-4,00	-4,63	-2,60
Ставка LIBOR, %	-0,322	-0,356	-0,425	-0,542	-0,528
Валовий борг держави, % до ВВП	85,75	84,00	96,86	98,21	96,55

* Складено автором за джерелом [ІМФ, 2021].

Про це свідчить зниження частки інвестиційних витрат у ВВП з 22,27 до 21,37%, що знаменувало собою скорочення відносного обсягу інвестицій, а якщо врахувати минулорічне зниження номінального ВВП, то й ітиметься про абсолютне стискання інвестиційного попиту (див. табл. 1). Лише через два роки, за прогнозом фахівців МВФ, цей показник сягне докризового рівня.

Особливо болісним було «закриття» національних господарств для зовнішньоекономічної діяльності країн євросони. Скорочення транскордонного руху капіталу, міжнародної трудової міграції, пасажирських перевезень і послуг міжнародного туризму через карантинні обмеження обернулося істотним спадом обсягів торгівлі як усередині євросони, так із зовнішніми партнерами. Зокрема, обсяг експорту товарів і послуг за минулий рік упав на 9,73%, що перевищує темп падіння ВВП і свідчить про високу еластичність зовнішнього попиту (див. табл. 1). Причому, це відбулося попри поліпшення умов торгівлі на 1,359% з причини значного зниження цін на сировинні та енергетичні товари, які використовуються при виготовленні експортної продукції.

Традиційно європейський ринок праці досить вразливий до економічного стискання, яке найбільше відобразиться на рівні безробіття із лагом в один рік, тобто 2021 рік характеризуватиметься максимальним рівнем безробіття на позначці 8,73%.

Фінансування заходів держави на подолання наслідків пандемії та породженої локдауном кризи, як очікується, спричинить підвищення дефіциту державного бюджету до -4,63% від ВВП, і лише з 2022 року відбудуватиметься поступове скорочення структурного дефіциту (див. табл. 1).

Отже, кількісні маркери макроекономічного становища країн зони євро свідчать про глибоку кризу фінансового і реального секторів, що потребує певного часу та істотних зусиль для відновлення позитивної динаміки економічного зростання.

1. COVID Live Update. - Url: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

2. World Economic Outlook Databases / International monetary fund. – Url: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/WEO-Database/2021/WEOApr2021a1a1a.ashx>

3. Макаренко М.І. Монетарне регулювання в зоні євро: кількісне пом'якшення на тлі інституціоналізації // Глобальні детермінанти світогосподарського розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару; м. Дніпропетровськ, 14 квітня 2016 р. – С. 76-78.

ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗЕД

к.е.н., доцент **Зелінська О.М.**

Луцький національний технічний університет

В сучасних умовах становлення ринкових економічних відносин в Україні, складовим елементом яких є конкуренція, усе більшого значення набуває стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємства, що в подальшому впливає на показники успішності в довгостроковому періоді.

Значна частина українських підприємств не зовсім правильно підходять до здійснення вибору конкурентної стратегії та до процесу стратегічного планування зокрема. В підсумку вони часто переглядають свій стратегічний вектор розвитку, що унеможлиблює досягнення значних фінансових результатів.

В житті кожної фірми настає такий момент часу, коли вона усвідомлює що потенціал вітчизняного ринку не дає їй перспектив для розвитку. Це може бути пов'язаним із економічною політикою чи недостатніми економічними умовами в країні. В свою чергу це спонукає фірми до здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Проте ряд проблем таких як недостатність фінансового капіталу, значна зношеність основних фондів, застарілість техніки та технологій, а також суттєва невідповідність товарів та послуг міжнародним стандартам для багатьох суб'єктів господарювання створюють перешкоди для виходу на закордонні ринки.

Проте поруч з даними підприємствами також можна відслідкувати приклади підприємств, чия продукція є конкурентоспроможною не лише на внутрішньому ринку, але й на міжнародному користується високим попитом.

Міжнародний маркетинг на світовому ринку товарів та послуг є дуже досить складним. Це пов'язано з тим, що він охоплює як збут, так і інші напрями діяльності підприємства, таких як виробничий процес, науково дослідні та дослідно конструкторські роботи, постачання, фінанси тощо. Крім того, необхідним є чітке усвідомлення соціально-економічних та національно-культурних передумов, що історично склалися в державі, на ринках яких підприємство планує реалізовувати продукцію. Також суттєвих відмінностей можуть набувати канали розповсюдження, методи доставки та умови зберігання товарів, законодавче та юридичне забезпечення, митне оформлення тощо.

Ключовим елементом в управлінні ЗЕД підприємства є стратегія. Саме завдяки їй є можливість абстрагуватися від другорядних проблем та зосередитися на головних, а також скоординувати діяльність з реалізації цілей та місії підприємства. Для цього також необхідним є визначення оптимальної сукупності необхідних ресурсів. Стратегія також має забезпечити підприємству конкурентні переваги та визначити сфери, що мають найбільший збутовий потенціал. Крім цього, стратегія чітко вказує види товарів, що забезпечать підприємству успіх у боротьбі з конкурентами. Тому саме завдяки стратегії відбувається формування стратегічно важливого потенціалу, до складу якого входять матеріальні умови та фізичні і розумові здібності персоналу. Отже стратегія є основою практичної діяльності фірм, координації їх окремих напрямів в контексті адаптації до мінливого зовнішнього середовища.

Проаналізувавши дослідження американських вчених, можна дійти висновку, що близько 80% займає маркетингова стратегія в загальній стратегії компанії. У процесі формування маркетингової стратегії можна виділити вхідні та вихідні елементи: вхідні елементи - це ті фактори, аналіз яких передусе розробленню маркетингової стратегії, тобто фактори маркетингового середовища і цілі фірми; вихідні елементи - це стратегічні рішення щодо маркетингового міксу, тобто комплексу компонентів маркетингу, який включає чотири складові - товар, ціну, збут та просування.

Таким чином, маркетингова стратегія являється підпорядкованою загальній корпоративній стратегії розвитку компанії. Здійснюючи вибір такої стратегії варто враховувати вплив зовнішніх та внутрішніх чинників, до яких варто віднести такі, як: чинники, що характеризують поточну кон'юнктуру галузі, в тому числі щодо конкуренції, чинники, що безпосередньо пов'язані з конкурентними перевагами компанії.

Як свідчить практика в ряді випадків фірмам доводиться змінювати власну стратегію, Зокрема до таких випадків належать наступні ситуації:

- протягом досить тривалого періоду часу фірма не демонструє отримання економічного прибутку;
- зміна конкурентами своєї поведінки на ринку;
- зміна чинників, що здійснюють опосередкований зовнішній вплив;
- утворення нових перспектив щодо здійснення заходів, які спроможні значно наблизити фірму до поставлених цілей;
- зміна смаків, вподобань та купівельної спроможності покупців, що є цільовою аудиторією;
- реалізація поставлених завдань.

Сукупність товарних стратегій формують сукупність стратегій як для існуючих так і для нових товарів, що призначені для реалізації на вже існуючих та нових ринках зокрема. Варто зазначити, не завжди розробка та впровадження нових товарів є єдиним стратегічним кроком фірми. Товарні менеджери також можуть запропонувати альтернативу розробці нових товарів у вигляді збільшення витрат на поглиблення диференціації товарів, що вже виробляються. Крім вище сказаного, як існуючі так і вдосконалені товари можна спрямовувати для реальних та потенційних споживачів.

Проте до найпоширеніших видів маркетингових стратегій, що успішно використовуються транснаціональними корпораціями на міжнародній арені, це передовсім багатонаціональна (адаптаційна) і глобальна (стандартизована) стратегії. Але часто трапляються випадки коли дані стратегії використовуються не в чистому вигляді, а диверсифіковано.

Світова адаптація є найбільш витратною стратегією, що здійснює пристосування товарів та послуг до особливостей кожної окремої держави. Однією з найдорожчих стратегій є всесвітня адаптація. В її основі лежить максимальне пристосування товарів і послуг до вимог кожного національного ринку.

Прийняття стратегічно важливого рішення щодо адаптації чи на користь стандартизації дається компаніям досить важко, оскільки тут необхідно враховувати сукупність досить важливих факторів, до яких відносять:

- законодавство, в тому числі щодо екологічних параметрів, технічних нормативів тощо;
- сам товар і його характеристики;
- витрати, що виникають внаслідок адаптації товару;
- товарною та торговою маркою.

Компаніям, що здійснюють вибір на користь стратегії адаптації, змушені враховувати той факт, що будь-яка адаптація тягне за собою значні капіталовкладення. Будь-яка модифікація уніфікованого товару до потреб

локальних ринків передбачає збільшення певних витрат. Тому завдання виробника - порівняння вигод, пов'язаних з адаптацією цього товару до місцевих вимог і, отже, збільшення обсягів збуту, з економією на масштабах, але меншими обсягами реалізації.

Сама по собі стратегія виходу на світовий ринок передбачає освоєння нових, раніше недоступних ринків збуту. Для цього не обов'язково здійснювати лише нарощення експорту товарів чи послуг. Також можливим є експорт капіталу, що дає можливість створювати закордоном підприємства (структура ТНК), що в подальшому обминатиме торгові бар'єри або матиме економію за рахунок дешевої робочої сили чи безпосередньої близькості до джерел сировини. Існування безлічі варіантів виходу на міжнародні ринки надає фірмам свободу вибору щодо організації своєї міжнародної діяльності.

Таким чином, фірма яка займається розробкою та впровадженням ефективної стратегії міжнародного маркетингу, обов'язково стикається зі значною кількістю чинників та здійснює прийняття управлінського рішення.

IMPORT POLICY: GENERAL GOALS AND CURRENT PROBLEMS OF UKRAINE

Doctor of Economics, Professor **Fedir O. Zhuravka**,
student **Ihor Suhovitrak**
Sumy State University

Imports are the importation into the country of foreign goods, services, technologies or capital for sale and use in the domestic market without any obligation to return them. Imports can be regulated by customs duties, as well as non-tariff methods (quantitative restrictions, licensing system) [1].

Re-import – the import of goods previously exported, but not processed.
Country of import – the country of destination of the goods; country of export – country of origin of goods.

Many imported products are optimized for sale in the domestic market of the country of manufacture or for several export countries at once: label languages and instructions, stereotypes of images and advertising slogans, units and sizes, design features.

Imports are divided into several categories:

- ordinary – import of goods in order to sell them on the domestic market;
- re-import – import of domestically produced goods that were previously exported from the customs territory;

- import of goods that are imported for processing, after which they are again exported;
- temporary import – import for a limited stay on the territory of the country with subsequent export;
- supplies made within the framework of transnational corporations.

Quota is a quantitative restriction on the import of a specific category of goods into the territory of the country. Import quotas are:

- global – limiting the total volume of imports over a period of time, regardless of suppliers;
- seasonal – most common for agricultural products;
- individual – for a specific exporting country;
- tariff – set for the import of specific goods.

Let's analyze the year 2020 situation in Ukraine. More than USD 38 billion was imported to Ukraine, and USD 35.1 billion was exported from Ukraine. Compared to 2019, imports decreased by USD 5.1 billion, or 11.8%, exports decreased by USD 2.1 billion, or 5.6%. The balance of payments (difference between exports and imports) is negative “minus” USD 2.9 billion. For 2020, the trade turnover of Ukraine amounted more than USD 73 billion [2].

Among the largest countries-importers to Ukraine were: China – USD 5.8 billion, Germany – USD 3.7 billion and Russian Federation – USD 3.4 billion.

Most of all, Ukraine imported mineral fuels, oil and products of its distillation – USD 5.7 billion; machinery, equipment and mechanical devices – USD 4.3 billion; ground transportation means – USD 3.8 billion.

In general, the COVID pandemic has significantly affected both the structure and the volume of Ukraine's foreign trade. Trading activity has generally declined due to the actual impact of widespread quarantine measures. Pessimistic expectations about consumer and investment demand during the pandemic also led to a decrease in activity.

An important and interesting result of the difficult 2020 was a significantly smaller than expected, considering the pandemic, the drop in exports of goods and services from Ukraine. Let's analyze commodity and geographical structure of imports and finding additional factors affecting foreign commodity trade, in addition to the overall impact of the pandemic: these turned out to be trade restrictions.

In general, the impact of the coronavirus crisis on the economy can be represented as a decrease in opportunities and desire to consume, which is due to pessimistic expectations on income and direct (quarantine) restrictions on business activities, in particular, retail trade and services. The worst business expectations of enterprises led to a sharp drop in investment demand, that is, to fewer purchases of machinery, equipment, etc. Machinery and equipment were imported most often from the developed European Union countries. According to the National bank of

Ukraine imports of machinery, equipment and vehicles (including personal transport) from the EU to Ukraine decreased by almost 15%.

After a sharp drop, consumer demand began to recover, which boosted merchandise imports, in particular food products. Imports of services remained low, primarily due to travel restrictions [3].

1. Import // Customs encyclopedia: y 2 т. / I. H. Berezhnuk (ed.) and others. – Hm. : PP Melnik A. A., 2013. – V.1. – 472 p.
2. State Customs Service of Ukraine: <https://customs.gov.ua/>
3. State Statistics Service of Ukraine: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

THE CURRENT SITUATION WITH UKRAINE'S EXTERNAL DEBT

Professor, Ph.D. **Taraniuk L.** student **Neronov R.**
Sumy State University

Qiu H., Henan institute of Science and Technology, Henan, China

The total amount of external public and state-guaranteed debts at the end of February 2020 amounted to 49.81 billion dollars. Since 2009, the public debt, which then amounted to 26.5 billion dollars, has been growing every year. The exception is 2013, when debts decreased from 38.7 to 37.5 billion dollars. next year, as well as in 2019 - from 50.5 to 48.9 billion dollars. Ukraine had to make the largest borrowings in 2011, when the debt increased from 34.8 to 37.5 billion hryvnias, and in 2015 the debt increased from 38.8 to 43.4 billion dollars.

The structure of government debt consists of external public debt and external government-guaranteed debt. Ukraine's total foreign debt is \$ 40.45 billion. Debt on securities issued on the foreign market is equal to 23.62 billion dollars.

The largest debt of the state on loans received from international financial organizations is 12.18 billion dollars. The debt to the IBRD is 4.86 billion dollars, the European Community - 3.63 billion dollars, the IMF - 2.41 billion dollars.

Slightly smaller amounts of debt to Ukraine to the EBRD (\$ 490 million), the EIB (\$ 760 million), the Clean Technology Fund (\$ 20 million).

Ukraine also has debts to other countries, amounting to a total of 1.62 billion dollars: our country owes Canada 150 million dollars, Germany - 270 million dollars, Poland - 10 million dollars, Russia - 610 million dollars, France - \$ 20 million, Japan - \$ 560 million.

Debts on loans received from foreign commercial banks and other foreign financial institutions amount to \$ 1.35 billion. The structure of the debt is as follows: debt to Cargill (USA) is \$ 270 million, Credit Agricole Corporate and Investment Bank (France) - \$ 180 million, Deutsche Bank AG London (Germany) - \$ 90 million.

Ukraine's external state-guaranteed debt is \$ 9.36 billion. This amount includes many components.

Debts on loans received from international financial organizations amount to 7.88 billion dollars, Ukraine owes the European Atomic Energy Community 110 million dollars, the EBRD - 350 million dollars, the EIB - 60 million dollars, the IBRD - 460 million dollars. , IMF - 6.91 billion dollars.

Debt on loans received from foreign commercial banks and other foreign financial institutions totals \$ 1.37 billion. These are debts to the Central Storage Safety Project Trust (USA) - \$ 150 million, Deutsche Bank AG London (Germany) - \$ 30 million, UniCredit Bank Austria AG (Austria) - \$ 10 million, the State Development Bank of China - \$ 20 million. USD, Export-Import Bank of China - \$ 1.13 billion, Export-Import Bank of Korea - \$ 30 million, as well as other debt to the IMF - \$ 110 million. [1]

Picture 1

Динаміка валового зовнішнього боргу і ВВП України з 2006 по 2020 рр. (млн. дол. США)

Валовий зовнішній борг (ВЗБ)		Валовий внутрішній продукт (ВВП)			ВЗБ / ВВП
на 31.12.2006	54 512	за 2006	107 753		50.6%
на 31.12.2007	79 955 +25443 +46.7%	за 2007	142 719 +34966 +32.5%		56.0%
на 31.12.2008	101 659 +21704 +27.1%	за 2008	179 992 +37273 +26.1%		56.5%
на 31.12.2009	103 396 +1737 +1.7%	за 2009	117 228 -62765 -34.9%		88.2%
на 31.12.2010	117 343 +13947 +13.5%	за 2010	136 419 +19192 +16.4%		86.0%
на 31.12.2011	126 236 +8893 +7.6%	за 2011	163 160 +26740 +19.6%		77.4%
на 31.12.2012	135 065 +8829 +7.0%	за 2012	175 781 +12622 +7.7%		76.8%
на 31.12.2013	142 079 +7014 +5.2%	за 2013	183 310 +7529 +4.3%		77.5%
на 31.12.2014	126 308 -15771 -11.1%	за 2014	131 805 -51505 -28.1%		95.8%
на 31.12.2015	118 729 -7579 -6.0%	за 2015	90 615 -41190 -31.3%		131.0%
на 31.12.2016	113 518 -5211 -4.4%	за 2016	93 270 +2655 +2.9%		121.7%
на 31.12.2017	116 578 +3060 +2.7%	за 2017	112 154 +18884 +20.2%		103.9%
на 31.12.2018	114 710 -1868 -1.6%	за 2018	130 832 +18678 +16.7%		87.7%
на 31.12.2019	121 739 +7029 +6.1%	за 2019	153 781 +22949 +17.5%		79.2%
на 31.12.2020	125 690 +3951 +3.2%	за 2020			

* Compiled according to the source [2].

As of the end of February 2021, the total public and state-guaranteed debt of Ukraine in national currency equivalent amounted to UAH 2,552.96 billion (USD 91.41 billion in foreign currency equivalent). Compared to the previous month, the state and state-guaranteed debt of Ukraine decreased in hryvnia equivalent by UAH 5.28 billion, mainly due to the reduction of the state-guaranteed debt by UAH 5.23 billion. During February, the hryvnia's exchange rate against the US dollar

strengthened slightly, leading to a decrease in the national external debt in hryvnia equivalent by UAH 11.20 billion, while the domestic internal debt increased by almost the equivalent amount of UAH 11.15 billion. In dollar terms, public debt increased by \$ 0.75 billion. USA.

The share of public debt in hryvnia as of the end of February 2021 increased to 39.5% (+ 0.6% compared to the previous month).

During February 2021, the Ministry of Finance held 4 auctions for the placement of IGLBs, attracting 38.4 billion hryvnias to the state budget.

Non-residents increased their Ukrainian public debt portfolio by 7.7% or UAH 7.3 billion in February 2021. The total share of non-residents among IGLBs holders at the end of February was 10.3% or UAH 102.7 billion.

In February 2021, payments to repay public debt amounted to UAH 27.8 billion, service payments - UAH 8.1 billion.

As of the end of 2020, the ratio of public debt to GDP was 53.9%, and the ratio of state-guaranteed debt to GDP was 7.0%. The indicator of public and guaranteed debt to GDP at the end of 2020 was 60.9%. [3]

1. Ministry of Finance of Ukraine - <https://minfin.com.ua/ua/>
2. State Statistics Service of Ukraine - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Economic statistics of Ukraine - <https://mof.gov.ua/uk/>

FORMATION OF MARKETING PRODUCT POLICY OF THE ENTERPRISE WHEN ENTERING THE INTERNATIONAL MARKET

Student, **O. A. Kyselova**
Sumy State University

International market entry of enterprise means deepening economic integration, changing development vectors, revising marketing policy and strategy. In the context of globalization, when transport and communications contribute to overcoming the barrier of physical distance, the question of formation of international marketing product policy of the enterprise is relevant.

Requirements for the same products vary in the markets around the world. These differences are due to the level of socio-economic development, cultural characteristics, mentality, etc. In this regard, the task of the international marketing product policy is to ensure the compliance of the offered products with the requirements of foreign buyers.

The enterprise defines the optimal model for entering the international market, based on its capabilities, tasks, and market requirements. Export of products, sold on the domestic market, is possible without adaptation to the conditions of the external market but, if necessary, the enterprise develops otherwise version of

product to meet the needs of different segments of the global market (e.g., “reverse invention” targeting developing countries, or creature of fundamentally new products for developed countries).

To optimize enterprise's performance, increase competitiveness and for further planning, there is necessity for evaluating marketing performance. Since there is no unified methodology, the issue of evaluating marketing performance in each enterprise is decided independently. As a rule, several methods are used at once (audit, quantitative, qualitative, sociological, informational, scoring) to obtain a full amount of information regarding management, potential threats and opportunities, as well as further development.

The enterprise faces many challenges when entering the international market. To a greater extent, these challenges are caused by the difference in the economic, cultural, political and legal environment. It is necessary to consider not only the desire and ability of the enterprise to increase its sales market, but also the readiness of foreign markets to accept new players on their territory. Despite the fact that in modern conditions the dominant trend is the liberalization of foreign trade, certain elements of protectionism, especially in the field of protecting agriculture, remain to this day.

The high level and active development of international market relations requires a certain approach from its participants, which involves ensuring full compliance of products with current standards or requirements. The quality of goods and services is determined by the technical level and variety, subject to standards, the level of safety, the economic effect of use, including the environmental aspect.

Special attention is required to comply with the laws on international trade, including the laws on import and export control, compliance with labor law, sanctions and antiboycott regulations, and combating money laundering. Since non-compliance with the legislation of the exporting country will lead not only to financial, but also to legal difficulties, which in turn may affect the reputation of the enterprise both in the external and internal markets.

Such strongly influencing factors as traditions, linguistic peculiarities, culture, and religion of the local population are not always considered. There are often cases when a company does not take into account customer buying habits, color psychology, meaning of symbols and gestures, religious restrictions. Cross-cultural management allows to avoid discomfort and misunderstandings caused by cultural differences.

It follows from the above that the name, logo, slogan, mascot, etc., intended to identify the product and differentiate it from competitors' products, should evoke positive emotions and associations.

Accordingly, branding is an integral part of the product policy of firms in the foreign market. Packaging is an effective marketing tool, it is the carrier of the corporate identity. Packaging not only protects products from damage and facilitates

the process of transportation, storage and sale of products, but also performs advertising and information function.

In order to protect national environmental interests or create new non-tariff barriers, some countries are introducing bans on environmentally hazardous products, their production, sale, consumption and import. The presence of an environmental compliance certificate - a document confirming the environmental safety of a product and technological processes - significantly increases the competitiveness among identical non-certified products.

In order for the product or service provided to be competitive and in demand, it is necessary to implement a variety of marketing decisions. In marketing activities, such decisions relate to four areas: product, price, promotion, place. Product policy is the core of marketing decisions, around which other decisions are formed. Product policy implies planning and implementation of a set of activities and strategies for the formation of competitive advantages and the creation of such characteristics of the product that make it valuable to the consumers and thereby satisfy their needs.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

студентка **Мойсей А.В**

к. е. н., доцент **Башинська І.О.**

Державний університет «Одеська політехніка»

Світ стоїть на межі технологічної революції, у масштабах і складності трансформація якої буде не схожа на те, що людство пережило раніше. Поки що неможливо з великою точністю передбачити, як вона буде розгортатися, але ясно одне: відповідь на нього має бути інтегрованою та всеохоплюючою, за участю всіх учасників глобальної державної влади, від державного та приватного секторів до наукових кіл та громадянського суспільства [1].

Міжнародна торгівля – це один із способів розвитку зовнішніх економічних зв'язків, який країни світу застосовують для розвитку своєї внутрішньої економіки та ефективного використання своїх ресурсів. Зовнішня торгівля є основним чинником економічного успіху будь-якої країни та головним фактором взаємодії економічної системи країни зі світовою. Пристосування економіки України до світових заходів на міжнародному ринку сприяє розширенню можливостей України у здійсненні торгівельних операцій на світовому ринку. На жаль, зараз Україна не займає провідне місце на ринку міжнародної економіки. На разі існують несприятливі умови для розвитку зовнішньої торгівлі, а саме воєнно-політичний конфлікт на сході країни,

погіршення економічних відносин із Росією, кризовий стан економіки держави.

Міжнародний обмін товарами та послугами є одним із найважливіших складників міжнародних економічних відносин. Міжнародні економічні відносини та економічний розвиток – це взаємозумовлені і нерозривні процеси, тому вплив зовнішньої торгівлі на міжнародні економічні відносини, головним чином, характеризується її впливом саме на темпи економічного розвитку [3].

Експорт є однією з важливих форм прояву міжнародної торгівлі, початковою стадією процесу інтернаціоналізації бізнесу. Його стратегічна роль полягає в тому, що він має бути засобом сприяння економічному зростанню, інструментом реалізації наявних та збільшення потенційних конкурентних переваг з метою наближення до економічного рівня провідних країн, налагодження економічних зв'язків з різними країнами, створення сприятливого міжнародного іміджу. Сучасний стан зовнішньої торгівлі в Україні та вибір напрямів її реалізації залежить від соціально-економічного стану національної економіки в цілому та від зовнішньоекономічної політики, яка проводиться урядом країни [2].

Більшість країн потребують переважно української сировини, сільськогосподарських продуктів чи складових елементів для розвитку власної промисловості, це свідчить про вдалий розвиток агропромислової та інших галузей в Україні. Але через те, що більшість товарів, які користуються попитом є сільськогосподарська продукція то, це свідчить, що за кордоном немає попиту на вітчизняної переробної, легкої, харчової промисловості .

На сьогодні, Україна здійснює експорт майже у всі куточки світу. Найбільша частка експорту відходить до країн Європейського Союзу, Китаю, Російської Федерації, Туреччини, Індії, Єгипту, Білорусії, Сполучених Штатів Америки, Індонезії, Саудівської Аравії (табл. 1).

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що Україна кожен рік експортує безліч товарів за кордон у різні країни. Але за 2020 рік питома вага експорту зменшилась у порівнянні з 2019 на 7.8%. Така ситуація неодмінно має зв'язок з пандемією COVID-19. Під час пандемії економіка у всьому світі пережила тяжкий стан і заперечувати це навряд чи хто наважиться.

Визначення закономірностей розвитку зовнішньої торгівлі товарами України та чинників, що їх спонукали, дає змогу визначити основні перспективи її подальшого розвитку. Для поживлення експорту товарів і продукції вітчизняних підприємств «велике значення матиме поліпшення якості товарів шляхом технологічної модернізації металургійних підприємств та відновлення попиту на метали на світових ринках».

Таблиця 1 – Основні торгівельні партнери України в експорті товарів у 2020 році (складено авторами за даними [4]).

№ з/п	Назва країни	Експорт товарів, млн. дол.	2020 рік до 2019 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	ЄС (28)	18 612,1	89,7	37,8
2	Китай	7 112,7	198,0	14,5
3	Російська Федерація	2 706,0	83,4	5,5
4	Туреччина	2 436,3	93,0	5,0
5	Індія	1 972,1	97,4	4,0
6	Єгипет	1 618,2	71,8	3,3
7	Білорусь	1 335,3	86,2	2,7
8	США	983,9	100,5	2,0
9	Індонезія	735,6	100,1	1,5
10	Саудівська Аравія	719,0	96,6	1,5

У структурі імпорту також не очікується суттєвих змін. Залежність від імпорту енергоносіїв буде стимулювати ріст імпорту випереджаючими темпами порівняно з розвитком експорту. Розв'язання цієї проблеми лежить у пошуку альтернативних джерел енергії для української економіки, модернізації наявного житлово-комунального комплексу [5].

Отже, можемо зробити висновок, що значення міжнародної торгівлі величезне. Завдяки зовнішньоекономічним ланкам між країнами, тримається вся економічна система світу. Одна країна створює попит для іншої і ці всі зв'язки взаємопов'язані. Навіть на прикладі нашої країни ми бачимо, що від зовнішньоекономічної діяльності України експорту, а саме від та імпорту залежить національна економіка в цілому. На даному етапі, місце України на світовому ринку торгівлі являється незначним. Адже на це впливає багато факторів, які заважають розвитку економіки всередині країни. Але все ж таки у нашої держави є можливість зайняти сприятливе місце на міжнародному ринку торгівлі.

1. Bashynska, I. (2020). Management of smartization of business processes of an industrial enterprise to ensure its economic security. Schweinfurt: Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt), 420 p.
2. Алавердян Л.М., Романенко О.В. (2019). Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу. *Ефективна економіка*, №4, С. 10
3. Коляда, О.В. (2019). Зовнішня торгівля України як чинник розвитку міжнародних економічних відносин. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, №24, С. 78-82.

4. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році [Електронний ресурс] // Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу : <https://inlnk.ru/rZKmG>

5. Коляда, О.В., Омельченко, М.М. (2017). Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*, № 9, С. 66-70.

R&D: INTERNATIONAL TRADE IN FINANCIAL ASSETS IN MODERN CONDITIONS. TRENDS OF THE LAST TWO YEARS

Professor, Ph.D. **Taraniuk L. Student Zhuzha L.**
Sumy State University

The conditions in which the international financial market functioned during 2020-2021 is notable for the fact that market participants had to get used to new rules and a new psychology of price behavior and quotations for certain assets. Many of the rules by which the quotes for financial assets changed have changed due to the large influx of speculative capital and private investors during the Coronavirus pandemic.

When referring to financial markets, we are talking about the cryptocurrency market, the Forex market, stock markets and the commodity futures market. Each of these markets has experienced real turmoil over the past two years.

The main difficulties and changes in the structure of asset trading were that the influence of fundamental factors and the news background increased significantly, to which all speculative capital reacted very violently. In general, there was plenty of news that shocked the market. From the fires in Australia to the victory of Joe Biden in the US elections. In such conditions, a huge number of long-term investors suffered serious losses until they adapted to the fact that the modern financial asset market can show movements of 30% and this is normal when the world is in a state of fear and uncertainty.

Of course, the last two years have given the world the economy and many historical moments, for example: a decline in oil to negative quotes, a historically high price per ounce of gold, and so on. Perhaps these prices were not fair, but this happened due to the formed market conditions, when a huge number of unemployed people and those who wanted to ride the wave of hype entered the financial market without experience and made their impact. An example of such absurdity is the legendary stock exchange war between investors from the social network Reddit and Wall Street, when a group of investors by agreement bought up shares and other assets that had no real value. Such incidental events and news have defined the whole tone of trading over the past two years.

This shift from traditional methods to financial news speculation has resulted in huge losses on the part of longer-term investors. In general, trading became more volatile and uncontrolled, which forced participants to resort to

shorter-term positions. This is not surprising, because in a state of such uncertainty, the prices of financial assets behave too chaotically and unpredictably.

The Coronavirus pandemic has had the greatest impact on trading in financial assets. She allowed me to see the market in all its glory. Initially, there was a general panic and the sale of absolutely everything, from stocks to gold futures. However, it was the US dollar that suffered the most from the pandemic. Historically, this currency has attracted special general attention to US economic statistics. The poor policy of the US government to combat the spread of the virus caused the US economy to suffer the most, and in the summer of 2020 posted its worst GDP since 1947. Of course, all countries were affected by the pandemic, so at the initial stage, trading in the foreign exchange markets was to determine the country that would defeat the coronavirus the fastest, get out of the lockdown and move on to economic recovery. Due to the fact that the United States went to lockdown later than everyone else, the dollar underwent maximum sales, and in addition to problems with the pandemic, riots were also added as part of the BLM movement.

The turning point for the markets was the news of the beginning of the invention, and then of the successful trials of the vaccine. This acted as a positive factor and refreshed absolutely all markets, adding optimism that was not there before. For example, oil prices recovered, and the stock market even stormed historically highs. This happened due to the fact that everyone expected an accelerated exit from the pandemic and economic recovery, although there were still 2 waves of coronavirus and new strains ahead.

Today, the coronavirus pandemic, although raging in countries such as the United States and India, is not the main driver of movements in international financial markets. Now most investors are paying more attention to the rate of inflation in the US and the success of vaccinations in developed countries, such as the UK, for example. In addition, everyone is still very closely following the actions of the new US President Joe Biden and his economic decisions on the implementation of financial packages.

Oil futures quotes, despite a significant recovery, are still under pressure due to the protracted pandemic and the tense situation in the Middle East. At the same time, futures for other raw materials such as gold, silver and copper are growing due to the abundance of cheap money that is printed by the United States.

If we talk about the stock market, everything is not unambiguous here. Despite the fact that it was created according to such a system that would grow forever, buying shares at this moment is categorically not worth it. The fact is that the most popular stock market is in the United States and it is heavily overbought at the moment. The abundance of financial interventions by Democrats, who were aimed at economic recovery, pushed stock market quotes up, but now companies are faced with certain difficulties due to growing unemployment in the United States.

The fact is that due to additional payments to the unemployed, Americans preferred to sit on unemployment benefits, which is why the US economic statistics at the moment are not strong enough and pushes not only stock quotes down, especially such popular companies aka Apple and Microsoft, but also the dollar itself. The US is falling in price against other world currencies. In other words, modern trends in trading in financial markets are not on the side of the dollar and the stock market today.

Cryptocurrency has become the most popular financial asset in 2020-2021. It was she, as one of the defensive assets, that absorbed all the free funds that were withdrawn from the weakening dollar and against the background of printing a large amount of cheap money in the United States, the cryptocurrency showed the greatest growth. For example, Bitcoin grew from 9,000 to 60,000 in just a year and a half on speculative capital and the wave of hype. Of course, the cryptocurrency is now showing all the signs of a financial bubble and is a very overbought market, which must sooner or later be corrected, but it is a very fast, liquid asset that speculators are very actively using in their trading.

However, over-popularity plays against cryptocurrencies as well. Due to the large amount of speculative capital in these assets, they can decrease on some news by 10% + in just a few minutes, which makes cryptocurrency not the most reliable and best asset for long-term investment. In the current realities, everyone is selling cryptocurrency due to the deterioration of the cryptocurrency climate. Improvements in US economic statistics can provoke a strengthening of the dollar's position and an acceleration in the decline of the cryptocurrency market in the near future, if huge capital is not injected right now to buy back the same bitcoin.

If we talk about the near future and options for the development of trade in the financial markets, the trends will continue until 2021. Fundamental factors will play a huge role in changes in prices and quotations, and even such personalities as Elon Musk are already able to manipulate the market. Mr. Musk himself has nothing to do with the world of finance, however, a large number of new, inexperienced speculators who have come to the market in recent years are able to succumb to any provocations and rumors, greatly changing the cryptocurrency market and the Forex market.

It is believed that the biggest driver for changes in the markets will be the changes in the views of the US Federal Reserve on its monetary policy. If inflation accelerates, the Fed will have to respond with an increase in interest rates and a transition to tougher policies, which could collapse the cryptocurrency market and other markets at once. Until then, major changes in the market will be driven by economic statistics and news on the rise in coronavirus cases. If new strains continue to appear, the world risks entering a second recession in the wake of the European Union, which has already felt the brunt of the fight against the third wave of the pandemic. One thing is for sure: the international financial market, with its

accessibility and growing popularity in 2020, has changed dramatically under the influence of speculative capital. Today, short-term speculative margin trading with brokerage leverage is increasing in popularity and preference among investors.

Such chaotic conditions create a huge trap for people who are not experts in the field of finance and trading in financial markets, because accessibility and a soft threshold for entering the market attract private capital, which, under the influence of the created financial bubbles in the cryptocurrency and stock markets, can burst protected days and leave new investors with nothing.

In order to successfully trade in the financial markets in modern realities, you need to follow all the rules of money and risk management, which will not allow you to lose a large amount of money in a constantly changing and erroneous market under the influence of news.

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КИТАЄМ

**К.с.н., доц. Хомутенко Л.І.,
Студентка Мартиненко А.
Сумський державний університет**

Зовнішньоекономічна діяльність сприяє розвитку перспективних напрямків експортного потенціалу; Саме за рахунок зовнішньоекономічної діяльності наша країна вирішує проблему дефіциту енергії, нових машин та обладнання, технологій та деяких товарів народного споживання. Тридцять років тому Китай став на шлях радикальних економічних та соціальних перетворень, заснованих на прагматичних розрахунках та реаліях ринкових відносин. Цей курс називається "політикою реформ та відкритості". У цей період Китай став прикладом того, як збалансована зовнішньоекономічна стратегія може за відносно короткий проміжок часу привести величезну країну до числа світових лідерів. Питання китайського явища особливо актуальне сьогодні, коли людство знаходиться в епіцентрі найбільшої фінансово-економічної кризи з часів Великої депресії. Одним із шляхів виходу світової економіки із кризи є збільшення та підтримка високої та стабільної економічної динаміки в країнах, які перебувають у авангарді світового розвитку, і, перш за все, у США та Китаї. Враховуючи вищевикладене, тема дослідження, яка аналізує досвід китайських зовнішньоекономічних реформ як передумови зміцнення конкурентних позицій національної економіки з точки зору її активної інтеграції у світовий економічний простір, є актуальною і має не лише теоретичний, але й практичне значення для України. Якому необхідно оптимізувати свою стратегію реалізації національних економічних інтересів за

допомогою механізмів міжнародного співробітництва (базова формація Chinain, 2020).

Китай є світовим гравцем на геополітичних та гео економічних картах світу. Для зміцнення своїх позицій у світовій політиці та економіці уряд Китаю ініціює низку масштабних проектів та програм, що мають глобальний вплив та поглиблюють міждержавне співробітництво. Серед таких ініціатив є "Один пояс, один шлях" - відродження давнього Великого Шовкового шляху, метою якого є створення нового глобального порядку та перехід до глобалізації 2.0. В рамках Ініціативи розробляється грандіозний транспортно-логістичний проект XXI століття, який поєднує Китай та країни Західної Європи. Україна не залишилася осторонь, підписавши План дій щодо реалізації спільної будівельної ініціативи "Економічний пояс Великого Шовкового шляху" та "Морський шовковий шлях XXI століття". Однак наразі участь України у "Один пояс, одному шлях" "проект є лише декларативним і уповільнює прогрес економічного співробітництва між Україною та Китаєм, що знайшло своє відображення у торгівлі, інвестиційних відносинах та науково-технічному обміні [6].

Таблиця 1 – Економічний профіль Китаю та України в 2020 році

Індикатори	КНР	Україна
Номінальний ВВП, млрд дол	14731,81	3659,8
ВВП на душу населення для ПКС, дол	16785	13341
Зростання реального ВВП, %	6,1	2,7
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	102,9	100,7
Чистий приплив ПП, млрд. дол	206,5	2,5
Експорт товарів та послуг, млрд дол	3016	50,1
Імпорт товарів та послуг, млрд дол	2890	67,7
Безробіття, %	3,6	8,6

Джерело: Державна служба статистики України

Україна цікава для китайців своїм виробничим, науковим, ресурсним, людським потенціалом, а також вигідним географічним розташуванням. Крім того, Україна має великий споживчий ринок - 38 мільйонів чоловік.

Українсько-китайське співробітництво розпочалося з підписання Угоди між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про торговельно-економічне співробітництво у 1992 році. Ця угода встановила режим найбільшого сприяння щодо експортних та імпорتنих мит на товари, податки та внутрішні мита двох країн. За результатами 2020 року товарообіг між Україною та Китаєм склав 11 млрд доларів, у тому числі експорт - 2,5 млрд доларів, імпорт - 8,5 млрд доларів. Китай посідає 2 місце в географічній структурі зовнішньої торгівлі з часткою 11% торгівлі (експорт - 5%, імпорт - 13%). Обсяг торгівлі зріс на 27,3% порівняно з попереднім роком (рис. 1).

З 2004 року негативне сальдо торгівлі товарами продовжувало зростати. Це пов'язано з:

- сировинна структура українського експорту, на величину якої впливає ситуація на світових сировинних ринках;
- наявність бар'єрів для виходу на китайський ринок;
- низька активність українських підприємств на міжнародних виставках та ярмарках з метою просування своєї продукції.

Український експорт до Китаю - це в основному сировина (руди, зерно та нафта), а імпорт має технологічний характер (напівпровідники, телефони, автоматичні комп'ютери). Так, 94,1% експорту до Китаю - це сировина, а 5,6% - готова продукція.

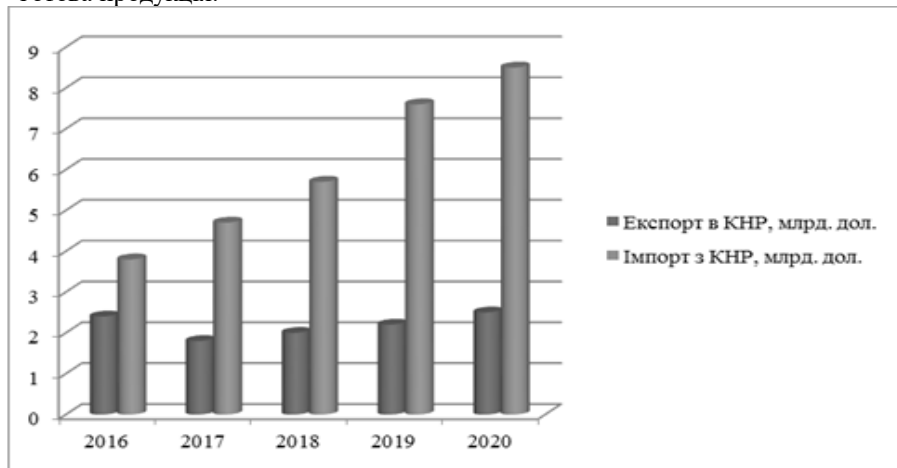

Рис. 1. Динаміка двосторонньої торгівлі між Україною та Китаєм 2016-2020 рр., Млрд. Дол

Джерело: Державна служба статистики України

У 2020 р. Частка п'яти найбільших товарних позицій українського експорту до Китаю становила 85%, зокрема: залізної руди та концентратів -

31%; кукурудза - 23%; соняшникова олія та насіння - 16%; турбореактивні двигуни - 9%; торт - 6%. У період з 2016 по 2020 рік вартість експорту залізної руди та концентратів зменшувалася в середньому на 19% щороку, а кукурудзи - зростала на 18%. Слід зазначити, що у 2020 році українські експортери покриватимуть 65% загального обсягу імпорту кукурудзи та 60% соняшникової олії до Китаю (табл. 2).

У 2020 р. Найбільшу частку в товарній структурі імпорту припадало на: напівпровідники та смартфони - по 9%; комп'ютери - 6%; сталь плоскокатоана - 4%; пестициди - 3%.

За період з 2016 по 2020 рік імпорт напівпровідників (діодів, транзисторів, світлочутливих напівпровідників) щорічно майже подвоювався. У 2020 році 95% імпорту напівпровідників з України було покрито китайськими експортерами, що становило 2,1% від загального експорту цієї продукції Китаєм.

Таблиця 2 – Ключові товарні позиції українсько-китайської торгівлі в 2020 році

Експорт у КНР	Частка товару в		Імпорт із КНР	Частка товару в	
	Експорт України	Імпорт КНР		Експорт України	Імпорт КНР
Залізна руда та концентрати	2 4%	0 ,9%	Напівпровідники	2 ,4%	9 5%
Кукурудза	1 5%	6 4%	Смартфони	0 ,4%	6 1%
Олія та насіння соняшнику	9 %	5 9%	Комп'ютери	0 ,5%	6 9%
Турбореактивні двигуни	5 9%	2 ,8%	Прокат плоских сталевих або з нелегованої сталі	1 ,6%	4 7%
Макуха в гранулах	1 6%	2 4%	Пестициди	3 ,3%	1 9%

Джерело: Міжнародний торговий центр / Торгова карта

На основі статистики Міжнародного торгового центру індекс взаємодоповнюваності торгівлі розраховували за методологією ЮНКТАД та представляли в динаміці з 2016 по 2020 рік (Рис.2)

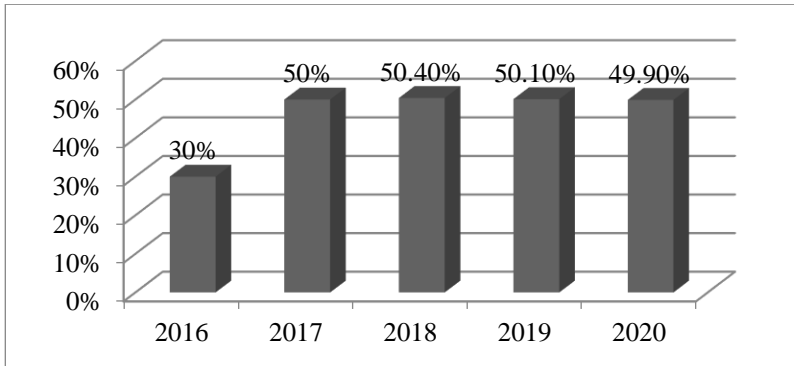

Рис. 2. Динаміка індексу взаємодоповнюваності торгівлі Україна-Китай у період 2016–2020 років

Джерело: розрахунок на основі даних Міжнародного торгового центру

Згідно з розрахунками, індекс взаємодоповнюваності торгівлі перевищує 50%, що вказує на середній рівень відповідності українського експорту китайському імпорту. Таким чином, двостороння торгівля між Україною та Китаєм демонструє тенденцію до зростання після падіння у 2015-2016 роках. Однак негативне сальдо продовжує зростати. За результатами останніх років Китай є одним із ключових торгових партнерів України.

Рекомендації щодо подальшої співпраці з Китаєм.

1. Політичний напрямок:

- доцільно, щоб наша держава розвивала двосторонні відносини, напрямки яких мали б зацікавити Китай. Вони не повинні суперечити політичному курсу України та її найближчих союзників.

- слід одночасно розуміти низьку ймовірність політичної підтримки Китаю у зовнішньополітичній сфері - провести огляд власної економічної та зовнішньої політики щодо цієї країни.

Важливим є також розвиток російського вектора зовнішньої політики Китаю, включаючи придбання низки сибірських територій, поступове перетворення Росії на супутника Китаю на зовнішній арені. Економічна чи політична підтримка України, задекларована Китаєм, не буде надана і не буде порівнянна з підтримкою з боку партнерів з ЄС та США.

2. Економічний напрямок:

- ретельний аналіз на найвищому рівні спільних проєктів, щоб визначити, чи доцільно продовжувати або завершувати роботу над ними;
- участь нашої держави у міжнародних економічних проєктах КНР;
- активізація галузевої та міжрегіональної співпраці.

Діяльність за контрактами, вкрай несприятливими для нашої держави, повинна бути припинена з чітким формулюванням причин такого рішення українською стороною та ініціюванням відповідних дискусій з цього питання

з китайською стороною. Довгострокові проекти, такі як «хлібний проект», які розраховані на 20-25 років і пов'язані з кредитними зобов'язаннями, необхідно вести діалог з китайською стороною для отримання більш вигідних умов. Таким чином, у разі виникнення дилем щодо закриття проекту або надання певних поступок китайська сторона може з певною ймовірністю задовольнити запит нашої сторони (наприклад, зниження ефективних ставок за позиками, отриманими під гарантії Уряду України, або їх продовження).

Україна може виявити зацікавленість у своїй участі у китайських економічних ініціативах: "Один пояс, один шлях", формат співпраці "16 + 1", АВП, проект Китаю щодо створення для власних потреб "іноземних продовольчих баз". І не має значення, який статус матиме Україна в цих установах чи проєктах. Присутність українських представників під час подій на китайській стороні принаймні буде стежити за пульсом того, що відбувається. Не менш важливим фактором є певна заява про зацікавленість у участі у цих ініціативах та їх підтримка на міжнародному рівні, який практично не має політичних загроз, враховуючи їх позитивне сприйняття у світі. Водночас слід враховувати низьку ймовірність економічної вигоди від цих ініціатив - реалізація будь-яких масштабних проєктів в Україні за участю китайської сторони навряд чи можлива з огляду на вищезазначене. Мета цих дій - продемонструвати добросусідські відносини з Китаєм як впливовим міжнародним гравцем (Огляд світових інвестиційних перспектив, 2020).

Водночас слід мати на увазі, що будь-яка інтенсифікація економічної співпраці з китайською стороною вимагає ретельного аналізу умов реалізації окремих проєктів, щоб не нашкодити національним інтересам України. Пандемія коронавірусу SARS-CoV-2 гострої респіраторної хвороби COVID-19 була фактором, який змусив увесь світ переглянути своє існування, переглянути не лише прогнози розвитку, свою короткострокову економічну та соціальну політику, але також усвідомити, що новий етап починається трансформація. Базовий сценарій передбачає, що країни, що реалізують свої пандемічні стратегії, підтримують домогосподарства та бізнес, надають розвиненим країнам та міжнародним фінансовим установам значну фінансову підтримку країнам, що розвиваються, і стикаються зі значними фінансовими проблемами під час пандемії, відновлять глобальне зростання. економіка вже в 2021 році на 5,4 відсотка після падіння на 4,9 відсотка в 2020 році і повернення до зростання на 3,6 відсотка в середньому в 2022-2023 роках.

Основний внесок у динаміку світової економіки надалі вноситимуть 3 країни: Китай (середньорічний темп зростання в 2021-2023 рр. Прогнозується на рівні 6,4% проти 6,6% у середньому в 2017-2019 рр.), США (2,3%) проти 2,5 відсотка), Індії (7,1 відсотка проти 5,6 відсотка відповідно). Європа продемонструє дещо помірніші темпи - 2,2 відсотка. Економіка єврозони зросте на 6 відсотків у 2021 році (у 2020 році - прогнозується спад на 10,2

відсотка). У середньому зростання буде повільнішим у 2022-2023 рр., у середньому 1,4 відсотка, головним чином за рахунок дещо повільнішого, ніж очікувалося, зростання найбільших економік Єврозони, які втратять найбільше від пандемії, включаючи Італію, Іспанію, Німеччину та Францію. У свою чергу Європейський центральний банк намагатиметься підтримувати нульову ставку дисконтування, що дозволить урядам цих країн виплачувати борги, які вони вже накопичили, без істотного збільшення податків.

Оцінюючи вплив пандемії на світову економіку, експерти зазначають, що фіскальні стимули та кредитні інструменти не тільки пом'якшать вплив на бізнес, але також будуть стимулом для подальших інвестицій, коли пандемія закінчиться.

1. A China information base. [Data file]. Retrieved from <http://www.chinatoday.com/>
2. China Official News Agency - *Xinhua*. [Data file]. Retrieved from <http://www.chinaview.cn>.
3. Simon, D.F. (2009) *China's Emerging Technological Edge: Assessing the Role of High-End Talent*. Cambridge; New York : Cambridge Univ.
4. World Investment Prospects Survey. (2018–2020). *United Nations Conference on Trade and Development*. New York and Geneva. 85 p.
5. World Economic Outlook Database. (2020). *International Monetary Fund*. [Position statement]. Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/02/weodata/weoselgr.aspx>
6. Хомутенко Л. І., Терещенко А. С. Сучасні позиції КНР в умовах світової глобалізації. *Бізнес Інформ*. – 2017. – № 12. – С. 60-71.

TRADE MARK REGULATIONS: THE EUROPEAN UNION EXPERIENCE FOR UKRAINE ¹

Dr., Prof. **Brauweiler H.-Ch.**
University of Applied Sciences Zwickau (Zwickau, Germany)
Assoc. Prof., PhD, Assoc. Prof. **Shkola V.Y.**,
Student **Korotcha N.**,
Sumy State University

The urgency of the issue related to trademarks increases owing to a tendency to equalize the consumer properties of goods. Modern companies' technical and technological base allows them to produce high-quality goods and services equally. Therefore, first of all, the competition for the consumer is made toward competition between trademarks. Hence, it is trademarks that do not have a clear and relevant image for consumers and do not meet consumer expectations do

¹ The article came into being within the Grant no. 0120U102003 entitled 'Process of formation of the novel ecologically safe fertilizers with prolonged action based on the phosphorite deposits raw material' financed by Ministry of Science and Education of Ukraine

not succeed (Prokopenko et al, 2010; Shkola, & Dolgodush, 2010).

For the gradual integration of Ukraine into the EU common market, the legal framework for the free movement of goods, services, between Ukraine and the EU is to be harmonized, particularly legislation on trademark regulation (Chernysh et al., 2019; Plahtynska et al., 2019; Shkola, & Shpylka, 2011). The regulations, governing the EU trade mark system, and the EU directive, relating to trade marks, make up European Union trade mark regulation (EU) 2017/1001 (2017), European Union trade mark delegated regulation (EU) 2018/625 (2018), European Union trade mark implementing regulation (EU) 2018/626 (2018), Directive approximating the laws of the Member States relating to trade marks (EU) 2015/2436 (2015).

According to the EU Regulation 2017/1001 of the European Parliament and of the Council (2017) 'Trade marks enabling the products and services of undertakings to be distinguished by identical means throughout the European Union, regardless of frontiers, should feature amongst the legal instruments which undertakings have at their disposal.' According to art. 1 of the EU Regulation 2017/1001 of the European Parliament and of the Council (2017), 'an EU trade mark is to consist of any signs, in particular words, including personal names, or designs, letters, numerals, colours, the shape of goods or of the packaging of goods, or sounds, provided that such signs are capable of distinguishing the goods or services of one undertaking from those of other undertakings; and being represented on the Register of European Union trade marks, in a manner which enables the competent authorities and the public to determine the clear and precise subject matter of the protection afforded to its proprietor.

The legislation of Ukraine combines objects of intellectual property and provides for the legal protection of a trademark (mark for goods and services). In the Civil Code of Ukraine (2003), the term 'trademark' is used in relation to a mark for goods and services. According to Art. 492 of the Civil Code (2003) establishes the intellectual property right to a trademark. A trademark can be any designation or any combination of designations that are suitable for distinguishing goods (services) produced (provided) by one person from goods (services) produced (provided) by other persons. Words, letters, numbers, pictorial elements, colour combinations may be such signs.

According to the art. 1 of the Law of Ukraine 'On Protection of Rights to Marks for Goods and Services' of 15.12.1993 № 3689-12, the term 'trade mark' is considered as a designation enabling the goods and services of some manufacturers to be distinguished from the goods and services of others (Law, 1993).

Requirements for the application for a certificate are established by Article 7 of the Law of Ukraine 'On Protection of Rights to Marks for Goods and Services' (1993) and issued on its basis 'Rules for drawing up, filing and consideration of an application for a certificate for a mark for goods and services' (1995). The scope of legal protection provided is determined by the image of the mark and the list of goods

and services entered in the State Register of Certificates of Ukraine for marks for goods and services and certified by a certificate with a copy of the sign entered in the Register list of goods and services. Certificate is valid for 10 years from the date following the date of application and is extended at the request of the certificate holder for 10 years, in accordance with paragraph 3 of Article 5 of the Law of Ukraine 'On protection of rights to marks for goods and services' (1993).

In legal documents, such terms as "trademark", "service mark", "trademark", "mark for goods and services", as well as "brand" reveal an understanding of the same object and, therefore, can be used as identical. It is necessary to pay attention and reconsider the use of the terms "trademark" and "marks for goods and services" in such documents as the Civil Code of Ukraine (2003), Tax Code of Ukraine (2010), Law of Ukraine "On protection of rights to marks for goods and services" (1993), National Accounting Regulation (Standard) 8 "Intangible Assets" (1999), Chart of accounts for accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations.

It should be noted that the reflection of trademarks in the accounting system today has a number of unresolved issues (Khvorost et al., 2009; Prokopenko et al., 2004, 2012). One of the problematic issues is the formation of the initial value of the trademark while creating, as well as the procedure of the trademark accounting as intangible assets on the balance sheet of the enterprise. Nowadays, there are a number of differences in approaches to these issues, so there is a need to establish the order of registration of the trademark in accordance with the legal framework of the EU and Ukraine.

1. Chernysh, D., & Shkola, V. (2019). *Perspectives of Ukraine in the free trade zone with the European Union*. Development of international trade in the conditions of global economic imbalances: Proceedings of speeches of the All-Ukrainian forum on problems of the international economic relations, Zhytomyr, April, 11, 2019. Zhytomyr: ZhDTU, pp. 153-154. Retrieved from <https://conf.ztu.edu.ua/rozvytok-mizhnarodnoyi-torgivli-v-umovah-globalnyh-ekonomichnyh-dysbalansiv-11-kvitnya-2019-r/>
2. Civil Code of Ukraine. № 435-IV (2003). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. [Directive approximating the laws of the Member States relating to trade marks](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1506428973494&uri=CELEX:32015L2436). (EU) 2015/2436. (2015). Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.104.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2018:104:TOC
4. [European Union trade mark delegated regulation](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.104.01.0037.01.ENG&toc=OJ:L:2018:104:TOC). (EU) 2018/625. (2018). Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.104.01.0037.01.ENG&toc=OJ:L:2018:104:TOC
5. [European Union trade mark implementing regulation](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1506417891296&uri=CELEX:32017R1001). (EU) 2018/626. (2018). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1506417891296&uri=CELEX:32017R1001>
6. European Union trade mark regulation. (EU) 2017/1001. (2017) Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1506417891296&uri=CELEX:32017R1001>
7. Khvorost O.O., Shkola V.Y., Ivanova T.I. (2009). International economic and legal aspects of the use of intellectual property. *Mechanism of economic regulation*, Issue 4 (44), Vol. 2, pp. 274-280.
8. Law of Ukraine 'On Protection of Rights to Marks for Goods and Services'. № 3689-12.

(1993). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

9. National Accounting Regulation (Standard) 8 "Intangible Assets". №242. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>

10. Plahtynska V., Shkola V. (2019). The problems of international trade. Development of international trade in the conditions of global economic imbalances: Proceedings of speeches of the All-Ukrainian forum on problems of the international economic relations, Zhytomyr, April, 11, 2019. Zhytomyr: ZhDTU, pp. 153-154. Retrieved from <https://conf.ztu.edu.ua/rozvytok-mizhnarodnovi-torgivli-v-umovah-globalnyh-ekonomichnyh-dysbalansiv-11-kvitnya-2019-r/>

11. Prokopenko, O., Sotnyk, I., Bozhkova, V., & Shkola, V. (2004). Accounting of financial and economic activities of the enterprise. In Melnyk L. (Ed.) *Enterprise economy* (pp. 318-334). Sumy: Суми: VTD «Universytetska Knyha».

12. Prokopenko, O.V., & Shkola, V.Yu. (2012). The results of financial activities. In Melnyk L. (Ed.) *Enterprise economy* (pp. 367-378). Sumy: VTD «Universytetska Knyha».

13. Prokopenko, O.V., & Shkola, V.Yu. (2010). The evaluation of level of intellectual potential in the system of strategical management. *Marketing and Management of Innovations*, 1, pp. 127-131.

14. Rules for drawing up, filing and consideration of an application for a certificate for a mark for goods and services. № 116 (1995). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95#Text>

15. Tax Code of Ukraine. №2755-VI. (2010). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

16. Shkola, V.Y., & Dolgodush, A.I. (2010). *Image as a factor in creating competitiveness of the firm*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, April 19–23, 2010. Sumy : Sumy State University, pp. 64-65.

17. Shkola, V.Y., & Shpylka O.V. (2011). Інтеграція України у сучасну світогосподарську систему. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, April 18–22, 2011. Sumy: Sumy State University, pp. 33.

PROBLEMS OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF THE CURRENCY MARKET IN UKRAINE

Student **Koval Ye.**,
PhD, as. professor **Troian M.**, PhD, professor **Chayen S.**
Sumy State University

The foreign exchange market is one of the main one's parts of the international monetary system. Ukraine's integration into the world the community has led to an improvement in the mechanism of the foreign exchange market of Ukraine. The development of the foreign exchange market and its effective regulation is one of the preconditions of the formation of an open economy because the foreign exchange market is a link, which provides the relationship between the national and global financial systems.

Monetary policy is gaining more and more influence every day practical implementation of state influence on the economy in order to achieve economic growth. Every day in the economic policy of the state foreign exchange market and the mechanism of its regulation occupies an increasingly high place, after all, for

through it the state can restrain or stimulate the economic development, to influence the state of certain sectors, industries, and enterprises, as well as the place of the state in the world market.

At the present stage for Ukraine the effective functioning of the currency the market becomes important and relevant because it does not depend on it only the development of market relations, the expansion of foreign economic relations, but also the general development of the economy, inflation, the state of a payment balance sheet, debt, competitiveness and more.

Thus, as a result of globalization, the global financial crisis, the state of the Ukrainian economy, and the conflict in the east of the country, the problems of the mechanism activities of the national currency market and prospects for its development become especially relevant.

The study of the essence foreign exchange market, the peculiarities of its formation and development are devoted many works of domestic and foreign scientists. Foreign countries have made a significant contribution to the development of monetary policy issues. Despite such a large number of works, there is still not enough attention given to the assessment of the actions of the monetary authority in Ukraine. So, the question is the further development of the foreign exchange market in Ukraine and its impact on its central bank need further research and development.

The purpose of the work is to study the condition national currency market, features of its functioning, and development problems. Summarizing, we can say that the foreign exchange market exists a special market in which the purchase, sale, and exchange of such specific commodity, as a currency, where the price is the exchange rate. The main components of the foreign exchange market are objects and subjects, demand and supply, market price, infrastructure, communications. The foreign exchange market is one of the most important segments of the financial market, and hence the degree of its development directly affects the state and development of the economy and vice versa. On him trade and non-trade operations, placement operations are carried out and attracting foreign funds, international settlements, etc. In foreign currency, the market sets the price of a particular currency relative to the national currency a unit that allows economic entities to enter into business relationships, speculators who "play" in the market, to receive appropriate financial results. Currency market participants can buy and sell goods and ambassadors in the national or foreign currency of another entity with which they concluded the agreement. The modern national currency market is in the process of formation and has not yet been finalized formed, but its contours and main trends are quite clear.

The foreign exchange market of Ukraine is organized and regulated by the NBU. He carries out foreign exchange interventions to stabilize the national currency units, regulates the mechanism of exchange rate formation, balance of payments, carries out gold and foreign exchange reserves management, devaluation and revaluation of national currency, etc. Currency interventions are one of the reasons for

rising inflation in the country, which undermines the stability of the hryvnia. Currently time, they are inefficient given the current state of the economy and mistrust market participants to the policy of the NBU, and therefore in the implementation of monetary policy you need to take advantage of the positive balance of payments balance.

The dynamics of international reserves were negative and only funding from international financial institutions made it possible to optimize their volume. The state of the macroeconomic and political situation also affects the stability of the foreign exchange market. The hryvnia exchange rate against foreign currency is formed under the influence of many factors: the state of the balance of payments and trade, equal to real gross domestic product, reducing the budget deficit, the volume of foreign exchange interventions and foreign exchange reserves, as well as the economic and political situation, both in the country and in the world.

Improving the functioning of the foreign exchange market can be achieved by reducing the level of dollarization of Ukraine's economy by increasing the attractiveness of the hryvnia; improvement of market regulation mechanisms; improvement of market infrastructure taking into account the international one practices and introduction of new types of international settlements; stimulating exports and ensuring a positive balance of payments balance sheet; end of the conflict in eastern Ukraine; development of new financial technologies; ensuring the stability of the regulatory framework of the NBU; establishing the optimal exchange rate regime, etc.

PERSPECTIVES ON FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE²

Dr., Prof. **Prokopenko O.V.**

Collegium Mazovia Innovative University (Siedlce, Poland)

Assoc. Prof., PhD, Assoc. Prof. **Shkola V.Y.**,

Student **Fedorenko A.**

Sumy State University

The problem of attracting foreign investment is urgent in most countries of the world and required mechanism for encouraging foreign investment in Ukraine (Shkola et al, 2014a, 2014b, 2015). An important area of improving investment activity in Ukraine is the implementation of investment development programs, which will attract investment to implement investment projects that have passed competitive selection and will ensure the development of basic industries, increase

² The article came into being within the Grant no. 0120U102003 entitled 'Process of formation of the novel ecologically safe fertilizers with prolonged action based on the phosphorite deposits raw material' financed by Ministry of Science and Education of Ukraine

exports and replace critical imports, introduction of high technology, development of market infrastructure (Prokopenko, 2009, 2017).

The growth of foreign investment is a priority for Ukraine's economy. However, inflows of foreign direct investment in Ukraine decreased over 2019-2020 owing wide range of factors constraining investment processes (National, 2020; State, 2020). This is due to instability in the country, unfavourable investment climate, unstable political environmental, gaps in investment legislation, weaknesses of legislative framework, high levels of corporate taxation and corruption.

By and large, the main problems in attracting foreign investment today are political and legislative instability, lack of reliable guarantees of protection against changes in Ukrainian legislation, significant tax and administrative pressures, high levels of corruption and bureaucracy, high inflation in the country and complexity of registration, licensing and customs procedures (Shkola et al, 2018).

Priority ways to solve the problems of foreign investment should be improvement of the investment climate, the general (tax, land, corporate, customs) and special legislation in accordance with European standards, of investment projects implementation, based on the principle of "single window", development of an effective mechanism for regulating foreign direct investment in Ukraine (Kucherevich V. et al, 2019). There are also many organizational factors that become an obstacle to creating an effective mechanism for regulating foreign direct investment in Ukraine. They exist at different stages of the investment process, such as search, coordination, practical implementation (Shkola, 2006). Moreover, it is believed that the protection of property interests of foreign investors in our country can also be provided by independent insurers (Law, 2011).

1. Kucherevich V., Shkola V. (2019). Main ranges of economic and financial cooperation between Ukraine and European Union. Development of international trade in the conditions of global economic imbalances: Proceedings of speeches of the All-Ukrainian forum on problems of the international economic relations, Zhytomyr, April, 11, 2019. Zhytomyr: ZhDTU, pp. 153-154. Retrieved from <https://conf.ztu.edu.ua/rozvytok-mizhnarodnoyi-torgivli-v-umovah-globalnyh-ekonomichnyh-dysbalansiv-11-kvitnya-2019-r/>

2. Law of Ukraine 'On Amendments to the Tax Code of Ukraine to stimulate investment in the domestic economy'. № 4057-VI. (2011). Retrieved from : <http://zakon.nau.ua/>.

3. National Bank of Ukraine (2020). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#5>

4. Prokopenko, O.V., & Shkola, V.Y. (2009). *Methods of evaluation of ecologically oriented innovation and investment project at the analytical and searching stage*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, April 21-24, 2009. Sumy : Sumy State University, pp. 89–90.

5. Prokopenko, O.V., Shkola, V.Y., & Scherbachenko, V.O. (2017). *Management of the innovative component of economic security*: a monograph in 4 volumes. Sumy, Trytoria.

6. State Statistics Committee of Ukraine (2020). Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Shkola, V.Y., & Kasianenko Yu.V. (2014a). *Assessment of investment risks as a factor in ensuring profits*. Modern problems of investment and innovation management: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Donetsk, March 27-28, 2014. Donetsk: DonNT.

8. Shkola, V.Y., & Kasianenko Yu.V. (2015). *Investment risks: the essence and methods of their assessment*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, May 27, 2015. Sumy : Sumy State University, pp. 170-171.
9. Shkola, V.Y., Klimenko O.V., & Domashenko M.D. (2014b). *Investment process management in the agro-industrial complex of Ukraine*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, May 06-08, 2014. Sumy : Sumy State University, pp.134-135.
10. Shkola, V.Y., & Prokopenko, M.O. (2018). Innovative development of enterprises with foreign investments (on the example of LLC «Linen of Desna»). Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, April 23-24, 2018. Sumy : Sumy State University, pp. 343-344.
11. Shkola, V.Y. (2006). *Innovation life cycle forecasting as a means of minimizing investment risk*. Information and technological management of economic security: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Kharkiv, July 05-07, 2006. Kharkiv.

TRADEMARKS IN THE STRUCTURE OF THE WORLD MARKET OF INTELLECTUAL PROPERTY

Doctor of Economics, Professor **Petrushenko Y. M.**
Student **Kyrylenko K.**
Sumy State University

Trademarks play an important role in creating popularity and recognition in the structure of the world market of intellectual property. A term "trademark" is also used in Ukrainian law. In particular, the terms "service mark" and "trademark" are terms defined by the Civil Code of Ukraine.

The owner of the trademark is a person (individual or legal entity) who can register a trademark in Ukraine. A trademark can be registered by both a citizen of Ukraine and a person who is not a citizen of Ukraine. Moreover, the number of trademarks for one person is not legally limited [5, p. 227-234].

A logo is a graphic representation of a trademark. The logo can have verbal and pictorial parts. The logo becomes a trademark only after registration, passing the relevant examination and, above all, its registration as a trademark and service mark [3, p.944].

It is highly important to consider this as one of the principal marketing factors that can make business successful. This success is largely due to the choice of the appropriate branding strategy. This choice, as well as the strategy of positioning and brand development directly depend on the chosen market.

Assessment of intellectual property rights using the method of exemption from license fees is carried out at the following stage:

- 1) specification of the volume of the IP object. Accordingly, the most probable level of royalties is determined by the royalty tables in the industry;

- 2) estimation of the forecasted volume of production taking into account a life cycle of the goods;

- 3) determination of the real economic useful life of an intangible asset;
- 4) calculation of the expected license fee, from which the costs associated with the granting of intellectual property rights are deducted.

Thus, the income approach is based on the assessment of the ability of intellectual property to generate income. Its disadvantage is that it requires a fairly accurate forecast of market development, which is the subject of evaluation, being professional, and therefore quite subjective, unreliable information, as well as quite expensive one. Another negative aspect of this method is its limited effectiveness, in particular in assessing the knowledge of employees, retail chains, corporate practices and methods. So, this approach can only be used as a secondary approach. And the evaluation of software, such as IPR, using this method is usually inaccurate and ineffective.

Knowing the value of intellectual property rights is crucial in making management decisions about the stages of creation, legal protection, commercialization. The need to assess the value of intellectual property rights also arises when processing them in accounting, determining the price of a license, insuring and transferring intellectual property as collateral for obtaining a loan, also in case of bankruptcy of the enterprise during its liquidation in order to satisfy creditors' claims, as well as in other cases. A brand is a product that has gained a worldwide recognition and confirmed its reputation (well known to consumers, society and popular with the public).

The main requirement for a trademark is its compliance with the legislation of the country in which it is registered. In Ukraine, it must be registered in accordance with the law "On protection of rights to trademarks and service marks" and "Rules for the creation and submission of applications for registration of trademarks and services." Trademark registration has clear limitations, the main of which is that it must be different from trademarks that are already registered or applied for [2, p. 281-286].

After submitting documents for trademark registration in Ukraine, you can submit documents for its international registration in accordance with the Madrid Agreement "On International Registration of Trademarks" or in accordance with the Madrid Protocol "On International Registration of Trademarks". In addition, you can register a trademark in accordance with European law, for example, to register a trademark in Europe. Trademark registration for certain goods and services is carried out in strictly defined classes. Therefore, trademark rights relate, in particular, to goods and services clearly indicated in the certificate. Information on classes and goods is indicated in the trademark application and then in the trademark certificate [6, p. 21-23].

When a company chooses a particular type of brand, depending on how the brand name is used, it chooses a specific brand strategy. These can be a multi-brand strategy, a corporate brand strategy, a group brand strategy, a non-brand product strategy or a combined brand strategy. The main essence of a multi-brand strategy is

the use of several brands, i.e. the creation of several brands for one product group. But it is also possible to choose to use both the manufacturer's brand and a private label. In this case, there are advantages for both manufacturers and retailers: control over the brand; several market segments coverage; brand and store commitment stimulation; improvement of sales channels cooperation; fair profits distribution; maximized sales, etc [1, p. 208].

So, the existence of numerous varieties of brands requires their systematization and separation of the main features of classification. This will allow you to quickly and easily make decisions about choosing a brand during its development and choosing a brand strategy in the process of creating and managing a brand. The main classification features include: brand owner, distribution region, brand use, competitive position. The proposed classification of brands has theoretical significance to emphasize aspects of branding, as well as practical value, as it will expand the understanding of brand marketing departments, facilitate the process of their creation and positioning, identifying development strategies and maneuverability.

1. Astakhova IE / Marketing: Teaching. way. / Kharkiv National Economic University. – X. : Type. KNEU, 2016. – 208 p.

2. Volkova MV Directions for improving the marketing activities of the enterprise / M.V. Volkova // Economics and Management of Enterprises. Global and national economic problems. 2017. № 16. p. 281–286.

3. Kotler F. Fundamentals of marketing: lane. with English / F. Kotler, G. Armstrong, J. Saunders, W. Wong. – Ed. 2nd, [European]. – М.-СПб. – К. : Изд. Williams House, 2002. – 944 p.

4. Gallyamova L. Functional-cost analysis of sales activities of the enterprise [Text] / L. Gallyamova // Young scientist. 2015. №9. p. 563–567.

5. Guzeko M. Management and improvement of marketing activities at the enterprise / G.M. Guzenko // Economy and Society. 2017. № 12. p. 227–234.

6. Kim A.R. Estimation of marketing strategies of enterprises and main directions of their improvement [Text] / A.P. Kim // Science and Education Today. 2018. № 2 (25). p. 21–23.

CONSEQUENCES OF THE WORLD FINANCIAL CRISIS FOR THE POLAND'S ECONOMY

Ph.D., senior lecturer, **Viktoriia Shcherbachenko**,
student **Anastasiia Shebeda**
Sumy State University, Ukraine

Financial crisis - the economic situation that is related to the banking panic, which includes significant production and financial sector losses, causes chaos on international markets, creates the stock market's downfall, financial bubbles, currency crises, and foreign loans, leads a sharp decline in economic activity and has a potential to cause an economic recession. The most common financial (economic) crisis occurs when certain financial institutions or funds invested in financial assets

lose most of their value. Then international investors conducted their own funds to withdrawal from a country that may cause loss of confidence both in the country's economy and country's national currency (Dombrowski M., 2010). Most of the financial crises and recessions arised in nineteenth and twentieth century resulted and have been identified with the banking sector scare, the bursting of the financial asset - stock, commodity or real estate – bubbles (Faris S., 2013).

Although the types of economic crisis, the reasons and circumstances in different countries in different periods are different, there can be found crises common denominators and learnt from past mistakes.

Monitoring of relevant macroeconomic variables, comparing them with the theory of the trends can provide early warning of impending crisis. Often there is a problem to select markers or macroeconomic indicators that could indicate economic crisis in advance. However, quantity of variables and their qualitative characteristics help to form a reliable picture of the country's economic situation (Reichardt A., 2010).

The global financial crisis has significantly affected the European Union, especially the new members such as Czech Republic, Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary, Poland, Slovenia, Slovakia, Romania and Bulgaria. Reasons and circumstances of economic crisis in different countries in different periods are different. The global crisis supports the idea that the regional economies, even European Union or USA, are not able to face to the new challenges. As a result, every EU Member State tries to face to this crisis as well as possible. The diversity of the economic and financial environment, economic characteristics and economic policy objectives determines the different measures need to overcome the crisis.

Poland is the genuine exception in Central Europe. For quite some time now, it meets the conditions of the stabilization pact and, therefore, has low budget deficits and moderate inflation. However due to the fact that it did not join the euro, it could benefit from a cheap zloty (Gradzewicz M., 2014).

To counter the global financial crisis in Poland, the "Stability and Development Plan – Strengthening the Polish Economy in the Global Financial Crisis" was adopted on November 30, 2008. The plan provided for the provision of 91.3 billion zlotys to stimulate investment in the Polish economy, as well as to support consumers (Kryńska, E., 2009).

The plan provided for:

- maintaining the stability of public finances;
- maintaining the stability of the financial system (in the guarantee for deposits, interbank loans, and the establishment of a financial stability committee);
- implementation of the "TRUST package" by the National Bank of Poland to increase the liquidity of the banking system (Kryńska, E., 2009).

Obviously, the implementation of the plan was successful. Evidence of the positive dynamics of the Polish economy was stable economic growth. Thus, GDP

growth in Poland was higher than the EU average in the pre-crisis period (Matkowski Z., 2016).

1. Dombrowski M. Global financial crisis and its consequences for develop in gmarkets / M. Dombrowski [Electronicresource]. - Access mode: http://www.Casereasearch.eu/sites/default/files/publications/28772141_CrisisEmergingMarkets_0.pdf.
2. Faris S. How Poland Became Europe's Most Dynamic Economy / S. Faris [Electronicresource]. - Access mode: <http://www.businessweek.com/articles/2013-11-27/howpoland-became-europes-most-dynamic-economy#p1>.
3. Reichardt A. Poland and the Global Economic Crisis: Observation sand Reflections in the Public Sector / A. Reichardt [Electronicresource]. - Access mode: http://www.cipfa.org/-/media/files/policy%20and%20guidance/the%20journal%20of%20finance%20and%20management%20in%20public%20services/vol%2010%20number%201/adam_reichardt.pdf.
4. Against the back ground of the global crisis, Poland has accelerated economic growth [Electronicresource]. - Access mode: <http://expert.ru/2012/10/30/vunderkind-iz-evropyi>.
5. Analysis of the "Stability and Development Plan – strengthening the Polish economy in the time of the world financial crisis" [Electronicresource]. - Access mode: <http://euemployment-observatory.net/resources/reports/Poland-StabilityAndDevptPlan.pdf>.
6. Officials ite of Eurostat [Electronicresource]. - Access mode: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>. Current issues of international relations. Issue 118 (part I). 2014 169 7. A study of Poland's economic performance in the period of I-IX 2013 [Electronicresource]. - Access mode: http://www.mg.gov.pl/files/upload/9142/1q2013_eng.pdf.

ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

**К.є.н., доц. Хомутенко Л.І.,
Студентка Жорова Є.М
Сумський державний університет**

На сучасному етапі розвитку світової економіки важливим і нагальним питанням є розвиток інвестиційної діяльності, залучення та використання іноземних інвестицій. Потреба у залученні іноземних інвестицій задовольняється зменшенням інвестиційної активності вітчизняних компаній, необхідністю техніко-технологічної модернізації виробництва та всієї ринкової інфраструктури, необхідністю впровадження нових методів управління у всіх сферах господарського механізму. Потік іноземного капіталу в умовах глобальної економічної інтеграції є складовою інтеграційного процесу, а також відображає взаємозв'язок елементів соціально-економічної макросистеми.

В результаті інвестування в економіку збільшуються обсяги виробництва, зростає національний дохід, а галузі та підприємства, що задовольняють попит на певні товари та послуги, значно розвиваються в умовах економічної конкуренції. Іноземні інвестиції відбуваються за наявності двох основних факторів: мотивації та регулювання. Нестабільна економічна та

політична ситуація в Україні, посилення негативних наслідків світової фінансової кризи вимагає більш ретельного розвитку та уваги керівництва країни до процесів стабілізації економічного зростання [3]. Прямі іноземні інвестиції можуть становити загрозу для країни перебування та створити структурне безробіття через конкуренцію між підприємствами з іноземним капіталом та підприємствами з національними фінансовими ресурсами.

Основними перешкодами для іноземних інвестицій в Україну є: широко поширена корупція; недовіра до судової влади (інвестори не впевнені у безпеці свого бізнесу); монополізація ринків та захоплення влади олігархами; посилення адміністративного тиску з боку правоохоронних органів; загальна нестабільність політичної ситуації; військовий конфлікт з Росією; обтяжливе та нестабільне законодавство; спільні інтереси політики та бізнесу; зростання трудової міграції з України. Європейська бізнес-асоціація, Dragon Capital та Центр економічної стратегії (CES) провели опитування наприкінці жовтня 2020 року, і багато бізнесменів бачать високий рівень корупції в Україні [1]. Тобто хабарництво заважає сприятливому інвестиційному клімату в Україні.

Існують труднощі, з якими стикаються безпосередньо іноземні інвестори: необхідність регулярного поновлення дозволу на тимчасове проживання в країні, неможливість безперешкодної репатріації вкладеного капіталу, труднощі з відкриттям рахунків для нерезидентів, що вимагає підтвердження кожної операції тощо. Економічна нестабільність України характеризується незбалансованістю економічної системи та невизначеністю у розвитку основних економічних процесів, що призводить до зменшення прямих іноземних інвестицій в економіку, а також до уповільнення інвестиційної активності в країні.

Основними очікуваннями інвесторів від бізнесу залишаються: фактичне скасування обмежень щодо розрахунків з валютою, боротьба з контрабандою та тіньовою економікою, судова реформа, політична стабільність, прозора приватизація, захист прав інтелектуальної власності та вдосконалена інфраструктура до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні № 817 VIII, 2015). Удосконалення законодавчої та організаційної бази для збільшення спроможності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та формування основи для підтримки та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки є актуальним питанням подальшого поліпшення інвестиційного клімату в Україні. В Україні існує ряд інвестиційно привабливих факторів, які сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків: великий місткий та практично необмежений внутрішній ринок з більшості товарних позицій; географічне розташування на перетині основних транспортних шляхів між Європою та

Азією; відносно дешева і водночас кваліфікована робоча сила; науковий потенціал; розвинена інфраструктура (наявність портів, мостів, аеропортів, складів, систем зв'язку, водопостачання) [2]. У першочерговому порядку слід видавати інвестиції у розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв, що сприяють розширенню експортного потенціалу та посиленню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках.

Для залучення прямих іноземних інвестицій Україна пропонує великі інвестиційні проекти, серед яких: сільськогосподарський комплекс, що спеціалізується на рибному господарстві, комплекс з переробки та зберігання зерна, тваринницькі комплекси, технологічні лінії для безперервного лиття сталі в металургійній промисловості та багато інших. Україна створює правову основу для інвестицій та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні основи реалізації державно-приватного партнерства в Україні. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто забезпечуються рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами.

Отже, інвестиційна діяльність України залишається та є ризикованою для європейських інвесторів навіть за наявності відносно дешевої кваліфікованої робочої сили. Однак, згідно з дослідженням, за останній рік відбувся ряд позитивних змін, помітних для бізнесу. Так, топ-менеджери компаній-членів Європейської бізнес-асоціації відзначають лібералізацію валютного законодавства, відносну стабільність національної валюти та інфляцію, запровадження ефективних методів боротьби з рейдерством, відновлення економіки та розвиток електронних послуг, постійний діалог між владою та бізнесом.

1. Європейська бізнес асоціація. (2019). Індекс інвестиційної привабливості України. Отримано з <https://eba.com.ua/wpcontent/>

2. Хомутенко Л.І., Васильчук А.Ю. (2016). Можливості розвитку міжнародного руху капіталу на сучасному етапі. Економічний простір: Збірник наукових праць. №113. С. 5-14

3. Кулініч Т.В., Мричко М.А. (2013). Інвестиційна привабливість України та можливі шляхи її підвищення в сучасних умовах. Національний університет "Львівська політехніка". №1. С. 80–93.

4. Закон України про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні від № 817 VIII. (2015 р., 24 листопада). Відомості Верховної Ради України.

РОЗДІЛ 2
ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
SECTION 2
THE ECONOMICS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

МІСТА ЯК ЕПІЦЕНТРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Професор **Жарова Л.В.**

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna
(Bielsko-Biala, Polska),

Українсько-американський університету Конкордія

Сталий розвиток давно вже перестав бути лише теоретичним концептом, наразі ми сприймаємо цілі сталого розвитку як орієнтири для розбудови територій, держав, світу. Проте попри те що цілі визначено на період до 2030 року шляхи їх досягнення та розстановка внутрішніх пріоритетів не є догмою і узгоджується із поточною ситуацією.

Стрімке розповсюдження COVID-19 істотно вплинув на соціально-економічні та екологічні аспекти життєдіяльності майже всіх держав. Експерти погоджуються із думкою, що частково процеси, запущені під час локдаунів, вже запроваджувались у щоденні практики, а пандемія стала лише каталізатором. Також людство позбавилось ілюзій щодо ефективності простих рішень у подоланні негативних екологічних наслідків господарської діяльності – обмеження пересування не мало істотного позитивного впливу, бо нівелювалось стрімким продукуванням сміття – як медичного так і побутового, адже все тепер повинно бути загорнуто в плівку чи упаковано в інший спосіб. Аналіз загальних тенденцій ще раз підтвердив комплексність проблем, що стоять перед людством та необхідність системного їх вирішення та стимулювання синергетичних ефектів.

Дослідження показали що під час пандемії найбільш вразливими стали міста, особливо великі. В водночас за прогнозами інституту МакКінсі існує тенденція поступової трансформації від економіки країн до економіки міст, до наше життя буде переважно зосереджено навколо 600 найбільших міст світу. Таким чином, проактивна позиція світу говорить про те, що ми повинні не просто зосередитись на розв'язанні поточних проблем, але створювати плани на розбудову міст з урахуванням екологічних та соціальних проблем, що будуть супроводжувати ці процеси.

Назагал дослідження впливу COVID-19 на міста в основному пов'язані з чотирма основними темами, а саме: (1) якість навколишнього середовища,

(2) соціально-економічні наслідки, (3) управління та (4) транспорт та містобудування. Перша тема, яка охоплює питання, пов'язані з якістю повітря, метеорологічними параметрами та якістю води, є домінуючою, а інші все ще відносно недостатньо вивчені. Поліпшення якості повітря та води в містах під час періодів карантинних обмежень підкреслює значний вплив антропогенної діяльності на навколишнє середовище та забезпечує переосмислення для прийняття екологічно чистих шляхів розвитку. Загалом, наявні знання показують, що криза COVID-19 передбачає чудову можливість для плановиків та тих, хто розробляє політику, вжити трансформаційних заходів для створення міст, які є більш справедливими та стійкими.

Знаковим є те, що наразі спостерігається чітка тенденція до поєднання фінансової успішності та екологічної орієнтованості проєктів. Наприклад, у звіті "Зелене перезавантаження" (Green Reboot for Emerging Markets) підраховано, що якщо міста найбільших ринків, що розвиваються, та найбільше постраждали внаслідок пандемії, сфокусуються на кліматичному зростанню, то зможуть отримати до 7 трильйонів доларів інвестицій і створити 144 мільйони нових робочих місць до 2030 року. Цей аналіз є однією з перших глобальних спроб переосмислення виклику з позицій отримання економічного прибутку від розв'язання проблеми. Звіт вказує, що кліматично-розумні плани зростання можуть запобігти до 1,5 мільярда тон викидів парникових газів, одночасно виплачуючи екологічні дивіденди людям та екосистемам у всьому світі.

Розвиток громадського транспорту під час пандемії змінив пріоритети: адже ніщо не визначає справжнє міське життя більше, ніж можливість подорожувати без машини – пішки, їзди на велосипеді чи громадським транспортом; проте під час пандемії ніхто, хто мав вибір, і змушений був вибирати між власним автомобілем та таксі. Це призвели до збитків перевізників та збільшення рівня забруднення. Проте майбутній напрямок переважно залежить від наявності чіткого стратегічного бачення як с сфері планування міста так і пріоритетів розвитку транспорту, зокрема стимулювання використання електромобілів.

Підкреслимо, що для міст криза повинна перетворюватись на можливість. Якщо згадати, що

- один мільярд людей у всьому світі живе в нетрях, що ускладнює соціальне дистанціювання та миття рук
- за даними ООН, міста виробляють 70 відсотків глобальних викидів парникових газів.
- міста особливо вразливі до кліматичних потрясінь та стихійних лих.
- міста приймають 60 відсотків біженців та до 80 відсотків внутрішньо переміщених людей.

то стає очевидним, що плани міст щодо відновлення та відновлення від COVID-19 повинні прагнути подолати давню вразливість і вийти за межі вирішення наслідків COVID-19 для здоров'я, щоб подолати стійку нерівність, з якою борються бідні та вразливі. Міста також повинні вжити швидких, сміливих дій, щоб відійти від пандемії – але з подвійною метою боротьби зі зміною клімату.

Наприкінці приведемо слова Яна Вапаавуорі міського голови Гельсінкі, що одним з найбільших уроків, отриманих під час кризи COVID-19, є те, що сталі міста змогли краще впоратися з пандемією і дало можливості краще зрозуміти властивості та переваги кожного з міст. Він підкреслив, що критично приділяти ще більше уваги питанням сталого розвитку, ніж раніше.

MODERN TRENDS IN THE WORLD TRADE ECOLOGIZATION

PhD, Associate Professor, **Inessa Yarova**
Student, **Rak Andrii**,
Sumy State University

One of the most acute problems in the development of the world economy is the existence of contradictions between trade policy and the organization of sustainable and environmentally safe economic development. Achieving the necessary level of society “greening” is impossible without the development of common directions of environmental policy in the implementation of trade relations. The latest multilateral environmental regulation includes a system of international organizations, environmental agreements, and certain financial mechanisms that have an impact on the implementation of contractual obligations in the system of international trade relations. An important place in the settlement of the above processes is occupied by international organizations, especially specialized agencies with the UN.

The key dilemma of using "green" measures to support producers and trade restrictions on the basis of environmental protection, sustainable socio-economic development, state security - the dichotomy between health and security of the nation on the one hand and free trade on the other.

State support programs and trade defense measures vary from country to country. At the international level, the introduction of restrictions must be justified by consensus - for example, governed by universal international agreements such as the *UN Framework Convention* (1992), the *Montreal Protocol* (1987), the *Cartagena Protocol* (2000). Given the limited scope of regulation of such treaties, issues, beyond them framework, will always require detailed consideration by the WTO Dispute Settlement Body (Bokhan, 2011).

According to the WTO rules, restrictions can be imposed only on the basis of the properties of the product, but not the method of its production. However, modern environmental regulation is based on tracking the method of production of goods to assess its environmental friendliness. However, not every restriction based on the method of production is automatically prohibited, and in each case it is necessary to understand whether the measures were carried out due to environmental considerations, or whether the purpose was protectionism.

In the context of the WTO crisis, the activity of some regional and national "actors" in spreading their development imperatives to other countries and regions is becoming more and more noticeable. One of the key players in this field today is the European Union. In 2018, the European Parliament stopped considering palm oil a renewable biofuel due to the detrimental effects of its extraction methods on equatorial forests. Guided by the argument of sustainable development, the EU has dealt a severe blow to producers in Indonesia (53% of the market) and Malaysia (29% of the market). At the same time, such a decision is likely to increase the use of other crops, including those grown within the European Union. In addition, the environmental argument is increasingly being used by the EU as a tool in negotiations (Scharpf, 2018).

The main dividing line is the fairness of the restrictions that states are prepared to make for an ecological future. Under these conditions, the interests of the old industrialized countries, the modern centers of concentration of financial capital, come into conflict with the interests of the newly industrialized countries, the centers of industrial capital.

However, common problems, one of which is climate, force all countries to cooperate, but with national development priorities in mind. And here it should be noted that international climate regulation has two foundations: an understanding of the critical importance of environmental problems and economic methods as the most effective way to solve them. From these perspectives, the system of "cap-and-trade" emissions trading has become a kind of "flexibility mechanism" designed to help reduce them. Despite the voluntary cooperation under the Paris Agreement, quota trade continues to grow rapidly at the regional level (Van Asselt, 2014).

The changing environment of international trade is an objective catalyst for the implementation of the principles of sustainable development, the adoption of strategic documents and norms in the field of sustainable development and low-carbon development. The penetration of the ecological order, combined with the peculiarities of the Ukrainian economy and exports, poses a challenge to the country's exporters, which threatens the loss of traditional carbon-intensive products for both Ukrainian and European markets.

In parallel with international regulation, the trend towards *eco-labeling* is developing. Such certification provides benefits for producers, but can also be a barrier for developing and least developed countries.

Voluntary certification, including environmental, is important to increase the competitiveness of national products in the international market, as well as to protect the domestic market from hazardous goods. It is even more important for consumers who can make informed choices through *eco-labeling*. Unlike technical regulations, voluntary certification is not regulated by the WTO, covers not only the product itself, but also the method of its production.

Voluntary environmental standards are especially important for large export-oriented businesses. Given the spread of voluntary certification in the world and the importance of environmental order in international trade, the development of Ukrainian environmental labels and their recognition by the International Organization for Standardization (ISO) and the International Program for Mutual Recognition of Ecolabels (GENICES) is of particular importance.

Given all the benefits of *environmental certification*, it can be a barrier for developing and least developed countries, as the implementation of certification involves additional costs for companies, and to ensure the functioning requires qualified personnel and proper technical support, as well as an audit system. In the context of eco-labels, it is worth talking about the phenomenon of *greenwashing*, when companies, using marketing bonuses from the use of eco-labels, do not actually meet the certification requirements or distort them.

Another aspect is related to the scope of control of eco-labels: if such labeling regulates the process and method of production of the final product, the reliability of the information can be easily verified. If the coverage of labeling extends further to the entire production chain, it becomes more difficult to track and verify. Currently, Ukraine is actively working to create modern sectors of the "green" economy in the country. Such a branch of law as *environmental legislation* is actively developing. Increasingly, large companies are financing environmental programs, implementing "green" technologies and thus becoming one of the driving forces of "greening" production in our country. The trend towards organic production is penetrating all new industries. Company leaders perceive increasing the production sustainability as an integral component for the development of their own enterprises, and environmental standards are applied along with technical ones.

Large Ukrainian companies finance environmental programs, implement green technologies, apply international standards, use environmental reporting and other environmental policy tools. They should become one of the driving forces of "greening" production in our country. At the same time, such activity is largely a reaction to the changing landscape in international trade - a response to the penetration of environmental order and a way to protect against negative effects.

1. Scharpf F. The Viability of Advanced Welfare States in the International Economy. Vulnerabilities and Options, in *Journal of European Public Policy* 7/2, 2019. pp. 190–288.

2. Van Asselt H. The fragmentation of global climate governance : consequences and management of regime interactions / H. Van Asselt. — Northampton : Edward Elgar Publ., 2014. 352 p.

3. Bokhan A.V. Foreign trade in the context of the implementation of the mechanisms of the Kyoto Protocol. Structural reorientation of foreign trade in the system of factors of economic growth; for general ed. AA Mazaraki. - Kyiv: Kyiv. nat. trade and economy Univ., 2011. pp. 597–610.

CHARTER CITIES: A DREAM OR A SOLUTION TO THE PROBLEM OF DEVELOPING COUNTRIES?

PhD, Associate Professor **Domashenko Maryna D**
Ph.D. in Philology, Associate Professor **Lyudmyla Hnapovska,**
Student **Pavlo Lazis**
Sumy State University

“Government is not the solution to our problem, government is the problem.”

Ronald Reagan, US President (1981-1989)

Do you trust your government? This question is rarely asked directly but has a huge impact on society. But what is the government itself? Government is traditionally defined as the political system by which a country or community is administered and regulated [1]. Government always has control over other subjects of law on its territory and also distributes the taxes into different spheres, depending on the needs of people or intentions of the government. Such resource allocations can be various, from social payments and ongoing social projects to stretching the economy inside the country. No matter how the government spends money, it’s okay until this money is spent on people.

What about developing countries? These are the countries that have not yet revealed their full industrial potential and have not yet transformed their economy into a post-industrial sphere. Such countries often suffer from chronic corruption in government institutions, excessive bureaucracy, lack of property protection, inefficiently working judiciary system, etc. For decades these countries can be struggling from the absence of a platform for a future jump, drowning in political intrigue, government tug-of-war, and populism. Government services lack competition, which is why they are provided at such a low level. What can be the solution to this?

If the functions of the state are outsourced to private companies in a new corporate city, we will get higher quality at a lower price. Paul Romero, the Nobel laureate, in his TEDx speech, introduced the concept of charter cities – the private cities that obey the advice of investors [2]. This concept suggests that the city is perceived as a regional corporation that generates jobs, attracts investment, and can overcome labor migration. There are various reasons why such cities would be much more effective than traditional ones in developing countries. Paul Romero outlines

the problem of rules as the main problem of all the developing countries. Rules are something which is hard to change on the vast territory, e.g., for a whole country, but implementing the set of «good rules» in a city seems more plausible. Such cities will be free from the laws of the country in which they are located and will be able to import foreign governing systems as they see fit. The concept itself was not a pure imagination of Romero. He investigated the case of China and its most prosperous city, Hong Kong.

Since Hong Kong had been under the auspices of England for a long time, the rules in this city were different from those in the rest of China. These rules were copied from the working world economies and were provided by the British. Hong Kong attracted millions of people from other places to come and work at simple production. The flow of new workers boosted the city and promoted even more investments, which created more qualified workplaces, and workers who came to develop toys evolved with the city and thus obtained new skills. The city wasn't affected by any change in powers, by the laws popular among the majority, which could produce short-time effect only. It developed in its own way, and with time China itself started to create similar economic zones all over the country.

Charter cities can be the solution to Ukraine's problems as well. Ukraine has great problems with labor migration, political populism, slowly working government services, pressure on business, and other issues closely related to the rules. It is possible to solve all of those problems in the charter city. It can give necessary working places for those from the low-developed regions of Ukraine who seek better work. Regular changes of power and its unpredictability in altering the legislative framework won't have any effect on the territory of such cities as they would live according to their own rules, which the city would benefit from. Government service would be provided by the most influential companies as there will be competition, and businesses will feel much freer without corrupted governmental structures that want to benefit from them. Such cities would attract much more investments compared to other territories of Ukraine due to the stability of charter cities. But for this to work, all the rules for creating such a city should be directly observed.

At one time, Honduras tried to implement Romero's idea of a charter city, involving even the author of the idea to create such a city. This country has experienced many problems such as human rights violations, repression of judges, lawyers and oppression of the indigenous population. So the creation of charter cities could have been a perfect solution for the country. But for many reasons, the project failed so much that Paul Romero soon got out of it and declared that he had no part in what would happen in the country in the future. There are many reasons for this. First, Honduras conceived the idea of creating cities on a densely populated territory, which completely contradicted Romero's concept, since charter cities should be made on an uninhabited or sparsely populated territory. The formation of the

transparency commission also failed due to a lack of cards. Even though the city was somehow formed, the government immediately decided to sign agreements with investors, bypassing the structure that should control and approve all decisions. In general, most of the democratic mechanisms on the territory of ZEDE (the name of charter cities in Honduras) have been eliminated.

To make the charter city function in its full power, a lot of different instructions must be followed. Their introduction selectively will not produce any effect. It can even worsen the situation. Not all countries are able to create such cities due to a lack of qualification, understanding, or egoism of those in power. But for some, this concept can become a cure for a ton of problems that can't be solved by changing the law on the territory of a whole country due to populism, social and political problems. However, I believe that it is possible for Ukraine. This country has a great labor potential, lots of qualified people and, even more critical, is well-known worldwide, which would facilitate the attraction of investments. Over the years, the government has shown its inefficiency and inability to solve problems; and all this time, people have been those who pushed the country forward. Maybe it's time to give them the power?

1. Hugh Brogan. Government [Electronic resource] / Hugh Brogan // Britannica – <https://www.britannica.com/topic/government>.

2. Radical Idea of Paul Romero: Charter Cities [Electronic resource] // https://www.ted.com/talks/paul_romer_why_the_world_needs_charter_cities?language=ru.

3. Domashenko M.D. Lazis P. M. Development of the most influential digital companies in the world // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (February 24-26, 2021) / Gen. Edit. Olha Prokopenko. Tallinn: Teadmus OÜ, 2021, p 66-69.

4. Домашенко М.Д., Котенко О.О., Бурнакова В.Ю., Черниш Д.Д. Управління фінансовими ресурсами під-приємства, що здійснюють міжнародну економічну діяльність, шляхом інвестування у енергозберігаючі технології // Бізнес –інформ – 2020. – № 6. – С. 275-281. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-6_0-pages-275_281.pdf

5. Домашенко М.Д., Котенко О.О. Котенко Ю.В. Роль енергетики та електромобілів у забезпеченні сталого розвитку суспільства // Управління розвитком підприємств в умовах динамічної ринкової кон'юнктури: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (27 грудня 2019 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. С. Остапчук. К.: ТОВ «ВІПО», 2019. С. 201-204.

6. Domashenko M.D, Kotenko O.O., Shkola V. Yu, Kasianenko T., Khomutenko L.I. Anti-crisis management of international investments in energy-efficiency, resource-saving and clean technologies // International Journal of Ecological Economics and Statistics, issue No. 4, Vol. 41, 2020 vol. – P. 71-81. <http://www.ceser.in/ceserp/index.php/ijees/article/view/6627>

7. Котенко О.О., Домашенко М.Д., Сердюк С.В. Вплив міжнародного ринку електромобілів на розвиток інфраструктури доріг // «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування – 2019. - №4. – С. 222-229. <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/193094>

8. Троян М.Ю., Домашенко М.Д. Котенко О.О. Розроблення механізму державного стимулювання інноваційних процесів на прикладі енергоефективних технологій у контексті державного економічного убез-печення // Державне стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід : монографія / за заг. ред. канд. екон. наук, доц. Л. С. Захаркіної. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – С. 130-142.

ФІНАНСУВАННЯ ДОСТУПНОГО ЖИТЛА ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДИНАМІКУ ВВП КРАЇН ЄВРОПИ

Аспірантка **Янчук С.В.**
Сумський державний університет

На сьогодні проблема забезпечення житлом, його доступності на правах володіння та користування, якості й безпечності умов проживання досить гостро стоїть не лише в країнах із трансформаційною економікою, але й у високорозвинених країнах Європи та світу. Причинами цього є, передусім, зростаючі номінальні й тим більш реальні ціни на житло на ринках нерухомості, перенаселення мегаполісів із зростанням міграційних процесів і урбанізацією, зменшення рівня доходів і їх стабільності у зв'язку з економічними кризами, соціально-політичною нестабільністю чи іншими внутрішньо національними процесами, а також глобальними проблемами на кшталт пандемії covid-19 і її наслідками для міжнародної економіки в цілому.

За таких умов актуальним є дослідження взаємозв'язку фінансування доступного й соціального житла та динаміки економічного зростання, зокрема ВВП на душу населення, підтвердження чи спростування гіпотези щодо їх позитивного впливу. Дослідження базується на результатах кореляційного аналізу, здійсненого з використанням програмного пакету STATA 14.2 для вибірки з 25 країн Європи (країн ЄС, за виключенням Великої Британії, що з 2020 р. припинила членство) за період 2011–2019 рр. (у зв'язку з наявністю статистичних даних ОЕСР та Статистичного управління ЄС). Об'єктом дослідження стали окремі показники, що характеризують фінансування доступного та соціального житла, зокрема частки населення, що володіє житлом на умовах іпотеки / позики, орендує житло за зниженими цінами або безкоштовно (Distribution of population by tenure status, Eurostat data, 2011–2019), і відповідно показник зміни річного ВВП за ринковими цінами у відсотках до попереднього періоду на душу населення [2].

Для емпіричного підтвердження висунутої гіпотези було розраховано відповідні коефіцієнти кореляції Пірсона або Спірмена в залежності від результатів попередньої перевірки на підпорядкування досліджуваних показників закону нормального розподілу за допомогою тесту Шапіро–Вілка. Коефіцієнт кореляції Пірсона розраховувався у випадку підпорядкування (результат тесту вище 0.05), Спірмена – якщо показники не підпорядковувалися закону нормального розподілу (результат тесту нижче 0.05). Крім того, необхідність наближення результатів до реалій економічного розвитку країн, обумовило доцільність визначення можливих часових лагів впливу досліджуваних показників для підвищення адекватності розрахованих коефіцієнтів кореляції. У таблиці 1 представлені узагальнені результати

оцінки значущості, напрямку та сили впливу зміни частки населення, що володіє житлом на умовах іпотеки / позики, і частки населення, що орендує житло за зниженими цінами або безкоштовно, на динаміку ВВП країни на душу населення.

Таблиця 1 – Оцінка значущості, напрямку та сили впливу фінансування доступного житла на динаміку ВВП країни за окремими показниками

Країна	Частка населення, що володіє житлом на умовах іпотеки / позики (невиплаченої)		Частка населення, що орендує житло за зниженими цінами або безкоштовно	
	г	t	г	t
Австрія	-0.7940	0	-0.8286	3
Бельгія	0.2804*	2	-0.7366	0
Чеська Республіка	-0.5768	3	-0.7129	2
Данія	-0.9514	1	-0.8575	3
Естонія	0.6840	2	-0.6478	0
Фінляндія	0.8839	3	-0.5246	1
Франція	0.5581	1	0.8824	0
Німеччина	-0.2593*	1	0.6507	1
Греція	-0.6702	3	-0.8411	1
Угорщина	-0.8643	1	0.7714	3
Ірландія	0.4080	2	-0.4868	2
Італія	0.9502	3	-0.5928	1
Латвія	0.6599	3	0.8413	3
Литва	0.3342	3	0.7714	3
Люксембург	0.6843	1	0.3965	1
Нідерланди	0.5231	1	0.6506	0
Норвегія	0.5619	3	0.4412	1
Польща	0.9042	2	-0.7537	0
Португалія	0.9583	0	-0.8827	2
Словацька Республіка	0.2963*	1	-0.6415	0
Словенія	0.8263	1	0.7303	2
Іспанія	0.6000	3	0.9250	2
Швеція	0.3883	0	-0.6336	3
Швейцарія	-0.5691	1	0.3957	1
Велика Британія	0.9390	3	0.5798	0

Примітка: * – вплив не є статистично значущим на розрахунковому інтервалі з часовим лагом від 0 до 3 років; г – коефіцієнт кореляції (Пірсона або Спірмена); t – часовий лаг, за якого коефіцієнт кореляції є максимальним на розрахунковому інтервалі.

Джерело: розраховано авторкою з використанням програмного пакету STATA 14.2.

Вплив не є статистично значущим при слабкому взаємозв'язку між показниками, про що свідчить коефіцієнт кореляції (менше 0.3), і відповідно є статистично значущим із середнім (0.3–0.5), високим (0.5–0.7) та дуже високим (вище 0.7) ступенем сили взаємозв'язку. Напрямок впливу визначається знаком коефіцієнту: обернений – від'ємним, прямий – додатним.

Таким чином, кореляційний аналіз дозволив емпірично підтвердити взаємозв'язок, оцінити статистичну значущість, напрямок, силу, а також визначити часові лаги, через які цей вплив стає максимальним, а саме:

– вплив зміни частки населення, що володіє житлом на умовах іпотеки або житлової позики (невиплаченої), на ВВП на душу населення є статистично значущим у 23 із 25 країн; за характером взаємозв'язку є прямим у 18 та оберненим у 7 країнах, зокрема, із дуже високою силою в Австрії та Португалії (без часового лагу), Данії, Словенії, Угорщині та Швейцарії (з річним часовим лагом), Польщі (з дворічним часовим лагом), Великій Британії, Італії та Фінляндії (з трирічним часовим лагом); із високою силою – у Люксембурзі, Нідерландах і Франції (з річним часовим лагом), в Естонії (з дворічним часовим лагом), у Греції, Іспанії, Латвії, Норвегії та Чеській Республіці (з трирічним часовим лагом); із середньою силою – в Швеції (без часового лагу), Ірландії (з дворічним часовим лагом) та Литві (з трирічним часовим лагом);

– вплив зміни частки населення, що орендує житло за зниженими цінами або безкоштовно, на ВВП на душу населення є статистично значущим у всіх країнах вибірки; за характером взаємозв'язку є прямим у 12 та оберненим у 13 країнах, зокрема, із дуже високою силою в Бельгії, Польщі та Франції (без часового лагу), Греції (з річним часовим лагом), Іспанії, Португалії, Словенії та Чеській Республіці (з дворічним часовим лагом), Австрії, Данії, Латвії, Литві та Угорщині (з трирічним часовим лагом); із високою силою – у Великій Британії, Естонії, Нідерландах і Словацькій Республіці (без часового лагу), Італії, Німеччині та Фінляндії (з річним часовим лагом), і Швеції (з трирічним часовим лагом); із середньою силою – в Люксембурзі (з річним часовим лагом), Норвегії та Швейцарії (з річним часовим лагом) та Ірландії (з дворічним часовим лагом).

Отже, урядам слід продовжувати та вдосконалювати політику фінансування соціального та доступного житла, передусім, іпотечного кредитування в порівнянні з програмами безкоштовної чи субсидованої оренди житла.

1. Distribution of population by tenure status, type of household and income group – EU-SILC survey. Eurostat data. Retrieved from:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO02_custom_864454/default/table?lang=en

2. Main GDP aggregates per capita. Eurostat data. Retrieved from:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_PC_custom_960861/default/table?lang=en

DECOUPLING AS AN INDICATOR OF IMPLEMENTATION EFFICIENCY OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT

Associate Professor **Korolchuk L.**
Lutsk National Technical University

The concept of sustainable development, which is a priority for the world today, as declared in the Final Document of the UN Summit on Sustainable Development, which was attended by 189 countries, at the 70th session of the UN General Assembly in New York in September 2015 “Transforming our world : an agenda for sustainable development until 2030”[Trans., 2015], aims to change the principle of the world economic system: the rejection of permanent scaling of resource-intensive production and consumer attitudes to nature in favor of greening the economy and preserving our planet for future generations.

An indicator of the implementation efficiency of the sustainable development concept can be considered the decoupling of economic growth from environmental damage. There are many definitions of this term, the analysis of which [Indic., 2002; Danylyshyn et al., 2008 Tur, 2012 ; Akulov, 2013; Assess., 2017; Decoup., 2011; Vatchenko et al., 2019; Sotnyk et al., 2014] allowed us to formulate the author’s definition based on the synthesis of common features in them.

Thus, decoupling in the context of sustainable development is seen as a state of economic system in which its economic growth outweighs the environmental damage it does to the ecosystem through two groups of factors: resource and environmental factors with the prospect of widening such a gap in the future.

In addition, in the economic literature there are many approaches to determining the degree of decoupling. Thus, the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) identifies the following levels [Indic., 2002]:

1. relative decoupling, in which environmental damage increases, but not as fast as economic growth.
2. absolute decoupling, in which environmental damage does not increase, or even decreases with economic growth.
3. coupling, which means a parallel synchronous increase in environmental damage and economic growth.
4. Negative decoupling, involves a situation in which environmental damage is not correlated with economic growth, their development is unrelated.

Petrie Tapio, for his part, has developed his own classification of degrees of decoupling, believing that “economic growth and environmental damage can be coupled, decoupled, or negatively decoupled.” On the other hand, the growth of variables can be positive and negative, which is expressed through the strengthening of the relationship between them (expansive coupling), or weakening (recessive coupling) [Tapio, 2005]. This classification allows us to outline a wide range of

relationships between economic growth and environmental damage, as there are eight degrees of decoupling: strong negative decoupling, weak negative decoupling, expansive negative decoupling, weak decoupling, strong decoupling, recessive decoupling, expansive coupling, recessive coupling [Tapio, 2005].

Among such a large number of degrees of decoupling, it is important to identify a priority in the context of sustainable development, the achievement of which should be guided by the development and implementation of national strategies for sustainable development. To do this, we compared the existing degrees of decoupling with its definition based on the synthesis of common features for coincidences in them.

Thus, the results of the study showed that the desired and realistic goal of the state to implement the concept of sustainable development and at the same time an indicator of the efficiency of this process is to achieve absolute decoupling of economic growth from environmental damage, when the economic system becomes more closed and circular, as it presupposes the predominance of economic growth of the economic system over the environmental damage it causes, as well as the growth of such a gap.

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 /General Assembly. Retrieved from <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/resolution-adopted-by-the-general>
2. Indicators to measure decoupling of environmental pressure from economic growth. (2002). Retrieved from <http://www.oecd.org/dataoecd/0/52/1933638.pdf>.
3. Danylyshyn, B.M. & Veklych, O.O. (2008). Decoupling effect as a factor of interrelation between economic growth and pressure on environment. *Bulletin of National Academy of Sciences of Ukraine*, 5, 12-18.
4. Tur, O.M. (2012). *Economic substantiation of the strategy of ecologically oriented development of the national economy* (Candidate's thesis, Sumy State University, Sumy, Ukraine).
5. Akulov, A.O. (2013). Decoupling effect in the industrial region (the case of the Kemerovo Oblast). *Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast*, 4(28), 177-185.
6. Assessing global resource use: A systems approach to resource efficiency and pollution reduction / S. Bringezu et al. 2017. Retrieved from https://www.resourcepanel.org/sites/default/files/documents/document/media/assessing_global_resource_use_amended_130318.pdf.
7. Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth: A Report of the Working Group on Decoupling to the International Resource Panel / M. Fischer-Kowalski et al. 2011. Retrieved from <https://www.resourcepanel.org/reports/decoupling-natural-resource-use-and-environmental-impacts-economic-growth>
8. Vatchenko, O. & Svystun, K. (2019). Decoupling in economics – essence, definition and types. *Economic Scope*, 141, 5-24.
9. Sotnyk, I.M. & Kulyk, L.A. (2014). Decoupling analysis of economic growth and environmental impact in the regions of Ukraine. *Economic Annals-XXI*, 7-8(2), 60-64.
10. Tapio, P. (2005). Towards a theory of decoupling: degrees of decoupling in the EU and the case of road traffic in Finland between 1970 and 2001. *Transport Policy*, 12, 137-151.

MENTAL BACKGROUND FOR DOING RATIONAL AGRIBUSINESS IN UKRAINE

PhD, **I.S. Marekha**
Student **S.I. Bondarenko**
Sumy State University

Rational use of natural resources is an integral element of the implementation of the principles of sustainable development within ecological and economic systems, in which information about the environmental values of society is communicated from generation to generation. This means that the process of nature management must be regarded in terms of the valuable environmental orientations, which dominate in a particular ethnocultural environment.

Axiological value of national resource management and domestic agribusiness in particular was discussed in paper (Marekha et al., 2020). Efficient business strategies in contemporary environment were analyzed in paper (Bondarenko et al., 2020).

In the present paper, the problem of mental background and environmental values in domestic agribusiness is highlighted and discussed. The thorough analysis of the agricultural mentality of Ukrainians enables us to make the following assumptions for the rational agribusiness policy.

Assumption 1. Economic policy in the field of achieving sustainable development and organic farming in particular should take into account that proto-Ukrainian farmers were the creators of modern agricultural traditions. The colossal experience of rational land use allows us to make assumptions about the existence of the ecological subculture in sustainable development throughout the long history of the Ukrainian state. Rational land use referred primarily to the use of organic fertilizers and green manure plants, which told us about the existence of traditions of organic farming. Restoration of these environmental traditions is the key to contemporary sustainable development. The economic feasibility of growing environmentally friendly products in modern conditions is justified due to the higher sales prices of organic products and ever-increasing demand for it from the socially responsible consumers.

Assumption 2. Economic policy in the field of stimulating national competitiveness should take into account the following: the presence of positive environmental experience guarantees Ukrainians significant national competitive advantages in agriculture over other peoples who do not have such relevant experience. If we take the A. Smith's classical approach to understanding competition, it becomes obvious that Ukraine has absolute competitive advantages in ensuring food security at the international and national levels due to savings in transaction costs for mastering and involving new generations in agriculture through

the vast experience of predecessors. The marginal transaction costs for acquiring basic agronomic knowledge and environmental information are close to zero for the land use agents.

Assumption 3. Economic regulation of the land market should be based on the postulate that the private ownership is an economic incentive for highly efficient land use. In order to save costs, individual property rights should be mediated by collective forms of organization of agricultural business. From the point of view of the Ukrainian mentality, the most optimal are agricultural structures of cooperative or family types: *It is good to live there, where a group sows and plows*. Beyond performing a purely economic function, private property evokes in the farmer a sense of self-worth and emotional comfort, prevents from the psychological state of alienation, in which the worker loses interest in work. In addition, the mentality of the Ukrainian farmer was considered to be a cordocentric one. The latter means that emotional factor, namely a love for the land, in the system of incentives for agricultural activity plays an important role: *Take care of the fertile land, like of a mother; Steppe, fields - are me luxuries*. Therefore, the economic regulation of the land market must be carried out taking into account the mental factor, which is manifested in the recognition of the Ukrainian land as an integral part of national wealth and national property.

Ukraine's integration to the European Union implies the expansion of cultural and business contacts based on the euro-ecological solidarity. Such cross-cultural diffusion resulted in a strong correlation between the contemporary nature management and such European environmental values as ecological justice ("polluter pay" principle) and ecological responsibility ("consumer pay" principle). The perspective direction of interiorization of the European values into the economic system of Ukraine may become an implementation of eco-labor reform (humanistic principle) and achieving of ecological-economic convergence of regions (equality principle).

Agrarian mentality of the Ukrainians may become a container for accumulation of the environmental values and a driver for the development of rational agribusiness domestically. Unlike the European environmental values, mental background of the Ukrainians can be described with communicative values. Thus, communicative means of interaction between businesses and nature are inherent to the Ukrainian society. The European integration opens a door to the enrichment of the Ukrainian mentality with the best resource-efficient traditions.

1. Мареха І. С., Бондаренко С. І. (2020) Аксіологічна інваріанта раціонального природокористування. *Бізнес-навігатор*. № 5 (61). С.139-142.

2. Бондаренко С. І., Мареха І. С. (2020) Ресурсоефективні ініціативи у сучасному підприємстві. Дослідження, розробка і використання моделей економічної поведінки суб'єктів господарювання: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 4 грудня 2020 р. Дніпро: НМетАУ. С. 118–119.

THE ROLE OF FISCAL INSTRUMENTS IN THE ASSUARANCE OF RATIONAL USE OF WATER RESOURCES AND ENVIRONMENTAL SAFETY

Associate Professor **Hnedina K.V.**,
Student **Nahornyi P.V.**
Chernihiv Polytechnic National University

In the context of global challenges caused by anthropogenic impact on the environment the issue of transforming the traditional economy into a “green”, low-carbon, sustainable economy is very relevant. The implementation of the latest clean technologies into national economy determines its level of competitiveness at the global level. But a radical restructuring of production technologies is costly and non-trivial, so a significant number of business entities choose to continue their traditional operating activities. Accordingly, the government is forced to apply regulatory and incentive instruments. Global experience proves the effectiveness of using fiscal instruments in this sense. But the specificity of their application differs in each country.

Water pollution is the essential global ecological problem, that leads to irreversible changes in water ecosystems, poor quality and lack of water. Environmental taxation is one of the instruments of fiscal policy that can influence on reducing the negative impact of enterprises` activity on the environment, in particular – on water resources.

Environmental tax is the collective name of tax revenues, the tax base of which is certain agents, that have a proven negative impact on the environment, adopted in foreign scientific circulation. The main groups of environmental taxes in the EU and tax bases are [1]:

- *energy taxes* (including fuel for transport): energy products for transport purposes, energy products for stationary purposes, greenhouse gases [1, p.12];

- *transport taxes* (excluding fuel for transport): of motor vehicles import or sale, registration or use of motor vehicles, recurrent, road use, congestion charges and city tolls (if taxes in national accounts), other means of transport (ships, airplanes, railways, etc.), flights and flight tickets, vehicle insurance (excludes general insurance taxes) [1, p.12];

- *taxes on environmental pollution*: measured or estimated emissions to air, ozone depleting substances, measured or estimated effluents to water, waste management, noise, etc. [1, p. 9-13];

- *taxes on the use of natural resources*: water abstraction, harvesting of biological resources, extraction of raw materials, landscape changes and cutting of trees [1, p.13].

It should be noted that the shares of these types of environmental taxes in the total revenues are not similar. According to data of the Eurostat [2], energy taxes have the largest share in the general amount of revenues, and pollution taxes and resource taxes have the smallest share. Table 1 presents the dynamics and structure of environmental taxes in 28 EU countries during 2015-2019. The total revenues are growing every year. In 2019, such revenues amounted to 389408.50 million euros (this amount refers to 3.01% of GDP).

Table 1 Dynamics and structure of environmental taxes in 28 EU countries for the period 2015-2019*, (million euro)

Year	<i>Energy taxes</i>	<i>Transport taxes</i>	<i>Other taxes</i>	<i>Total</i>
2015	278623,54	71815,99	12495,03	362934,56
2016	284232,04	71965,18	12302,14	368499,36
2017	287505,78	72838,52	12140,16	372484,46
2018	294641,35	75060,15	11994,37	381695,87
2019	300880,68	76542,37	11985,45	389408,50

*Source: it is formed by the authors based on the data of the Eurostat [2]

According to data in 2019 [2], the leading countries in terms revenues from environmental taxes include such European countries, as: Germany, the United Kingdom, Italy, France, the Netherlands. The lowest amounts of such revenues refer to such countries, as: Malta, Iceland and Cyprus.

Environmental taxation can be an effective tool of neutralization of the negative environmental impact, stimulation of the rational consumption of natural resources, creation, and implementation of innovative environmentally friendly technologies (Hnedina, 2020) [3]. The environmental tax has two main functions: 1) regulatory and incentive; 2) fiscal (Nikola, Gusev, 2020) [4]. The regulatory and incentive function is to sanction business operations related to environmental pollution, as well as to encourage the implementation of innovative technologies by enterprises in order to limit the harmful impact on the environment and save the released environmental tax money. The fiscal function is to provide the state with an additional, significant amount of funds that can be used in the future for the needs of environmentally friendly projects.

It should be noted that both functions are successfully achieved in EU countries (Yavorska, 2019) [5]. At the same time, the system of environmental taxation in Ukraine face with the range of problems. Due to the low rates and irrational structure, environmental taxation brings quite a small amount of revenues to the budget. National enterprises are not enough stimulated to implement "green" technologies.

Therefore, an actual task is to improve fiscal policy with the aim of stimulation the sustainable use of natural resources and to ensure the ecological safety. The funds received from the collection of environmental taxes should be used for the implementation of environmental programs, projects, scientific research in the sphere of sustainable development, environmental compliance, natural environment protection, water purification and protection etc.

1. Environmental taxes - A statistical guide. Eurostat. European Commission, 2013 edition. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5936129/KSGQ-13-005-EN.PDF> [in English]

2. Eurostat. Environmental tax revenues. Retrieved from https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en. [in English]

3. Hnedina K. (2020). Environmental taxation as a tool for energy decarbonization. *Modern Science - Moderní věda. no. 10, 143-152.* [in English]

4. Nikola S.O., Gusev A.A. (2020). Ekologichne opodatkovannia yak instrument derzhavnogo vplyvu na ekonomiku pryrodokorystuvannia [Ecological taxation as an instrument of state influence on the economy of nature management]. *Derzhava ta rehiony. Seria: Ekonomika ta pidpriemnytstvo [State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship]. no. 4, 108-111.* [in Ukrainian]

5. Yavorska N.P. (2019). Ekologichne opodatkovannia v krainakh ES yak instrument pidvyshchennia efektyvnosti ekologichnoi polityky [Environmental taxation in EU countries as a tool to increase the effectiveness of environmental policy]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii [Entrepreneurship and innovation]. no. 10, 114-120.* [in Ukrainian]

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

к.е.н, доцент **Журавка О.С.**, студент **Гурин М. В.**
Сумський державний університет

В сучасних умовах ринкової економіки особливої актуальності набуває проблема забезпечення сталого розвитку соціально-економічних показників. Історичний досвід доводить, що лише за умови вдалого балансування між державним регулюванням та лібералізацією макроекономічних процесів можливим є досягнення сталого розвитку у довгостроковій перспективі.

Забезпечення сталого розвитку є важливим не тільки в межах конкретної держави, а і у міжнародному масштабі. Це пов'язано з поширенням економічних інтеграційних процесів та глобалізацією сучасного світового господарства. Тому вирішення вищезазначеної проблеми є складовою порядку денного міжнародних організацій. Так, у вересні 2015 року резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй № 70/1 були проголошені 17 глобальних цілей сталого розвитку та 169 завдань спрямованих на їх виконання. Фундаментальними напрямками сталого розвитку при формуванні глобальних цілей є:

- люди – боротьба з бідністю та голодом, захист людської рівності та гідності;
- планета – запобігання деградації планети, шляхом раціонального використання ресурсів та здійснення заходів для протидії негативним кліматичним процесам;
- добробут – створення умов для забезпечення продовження економічного, соціального та технічного прогресу у гармонії з природою;
- мир – формування мирного, справедливого, вільного від соціальних бар'єрів та насильства суспільства;
- партнерство – залучення світової спільноти для сталого розвитку та направлення зусиль на найбільш вразливі верстви населення (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, 2018).

Цілі сталого розвитку є логічним продовженням положень, зазначених у Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, які дозволили досягти значного прогресу у забезпеченні сталого розвитку у світовому масштабі (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, 2018).

Слід відзначити взаємозв'язок цілей сталого розвитку. Вирішення будь-якої з цілей потребує прогресу в інших напрямках. Тому перешкодою для сталого розвитку усіх сфер є високий рівень бідності населення, посилення нерівності між різними групами громадян всередині країни та між ними, наявність диспропорцій розподілу можливостей та багатств. Глобальні загрози психічному та фізичному здоров'ю людей, зокрема у формі пандемій, загострення воєнних конфліктів, тероризм та супутні гуманітарні кризи можуть перекреслити багаторічні досягнення у сфері сталого розвитку (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, 2018).

Кожного року посилюються екологічні проблеми: зростання середньої температури у світі, підвищення рівня води у світовому океані, засухи, виснаження ґрунту, дефіцит якісної питної води. Зміни клімату створюють проблеми на шляху до сталого розвитку.

Сформовані Організацією Об'єднаних Націй цілі сталого розвитку спрямовані на вирішення глобальних проблем, проте на регіональному рівні їх пріоритетність може відрізнятись, відповідно до особливостей макроекономічних процесів конкретної держави.

Україна, як країна-член Організації Об'єднаних Націй, дослалася до впровадження цілей сталого розвитку. Для встановлення національних завдань у даному напрямку було започатковано процес адаптації глобальних цілей: кожна з них була розглянута з урахуванням специфіки вітчизняного розвитку. За результатами було розроблено національну систему цілей сталого розвитку, що містить 86 завдань та 172 показники для їх моніторингу, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості, економічного зростання та раціонального природокористування. Загалом на їх реалізацію

спрямовано 1052 завдання та 3465 заходів, закріплених у 1045 нормативно-правових актах Уряду (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017; Кабінет Міністрів України, 2021)

Аналізуючи основні чинні нормативно-правові акти у сфері сталого розвитку України, зокрема Стратегію сталого розвитку “Україна-2020”, схвалену Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5, можна визначити наступні проблеми:

- незважаючи на підтримку органів влади адаптованих до контексту України глобальних цілей сталого розвитку та прийняття низки документів, спрямованих на розвиток даного напрямку діяльності, наразі не сформовано чіткої концепції щодо використання інструментів державного регулювання для досягнення закріплених цілей і завдань;

- переважна більшість заходів, зазначених у нормативно-правових актах сфери сталого розвитку, має загально-рекомендаційний характер;

- заплановані заходи органів виконавчої влади у напрямку забезпечення сталого розвитку зводяться до дублювання прямих функціональних завдань таких органів (Воронцов & Бурбела, 2020).

Результатом наявності таких проблем є невиконання більшості стратегічних індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”, зокрема для таких реформ, що визначені першочерговими. Наприклад: недосягнення планових значень за показниками індексу сприйняття корупції, рівня довіри громадян до суду, правоохоронних органів, валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу, рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business, прямих іноземних інвестицій, середньої тривалості життя та інших. Проте слід відзначити позитивну динаміку характерну для стратегічних індикаторів, зокрема вищезгаданих.

Отже, важливими для реалізації цілей сталого розвитку є впровадження ефективної системи стратегічного прогнозування та планування, з урахуванням наявних ресурсів, а також створення інститутів, механізмів та інструментів для реалізації стратегічних документів. Фундаментальною передумовою вдалої реалізації стратегічних напрямів сталого розвитку є активна участь громадянського суспільства у досягненні глобальних цілей. Тому необхідним є сприяння органами влади розвитку недержавних організацій, асоціацій, аналітичних центрів, що працюють у сфері впровадження цілей сталого розвитку (Максюта, 2017)

Досягнення довгострокових стратегічних планів, що спрямовані на реалізацію глобальних цілей, є неможливим без постійного громадського та експертного моніторингу. Тому виникає необхідність у систематизованих, доступних і прозорих статистичних даних, що регулярно надаються системою звітування відповідальними за впровадження цілей сталого розвитку органами виконавчої влади.

1. Воронцов, С. Б., Бурбела, Т. М. (2020). Сучасний стан та проблеми формування підходів до забезпечення сталого розвитку України. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/suchasnyi-stan-zabezbecchennya-stalogo-rosvytku-ukrainy.pdf>
2. Кабінет Міністрів України. (2021). Цілі сталого розвитку та Україна. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
3. Максюта, А. А., (2017). Аналіз державних стратегічних документів щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року. Київ: інститут суспільно-економічних досліджень. http://iser.org.ua/uploads/files/ISED_Report-UKR_Web_Final.pdf
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (2017). Національна доповідь “Цілі сталого розвитку: Україна”. http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
5. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. (2018). Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>

DISCRIMINATION AGAINST LGBTQ+ COMMUNITY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL MIGRATION

student **Shapoval V.**

Doctor of Economics, Professor **Petrushenko Y. M.**

Sumy State University

Migration is a normal process in the world. People have been always migrating to other places when they were able to find better resources and materials to survive. However, nowadays, migration is different. People are not only looking for economic opportunities but also for social benefits. Freedom, democracy, capitalism attract more and more individuals across the world, especially in the Western World Countries. Therefore, there was a shift in the reasons why people are migrating. Social and cultural factors are standing together with economic ones nowadays.

One of such social factors is freedom. Indeed, it has become one of the main reasons for modern international migration. People, where they cannot feel safe being themselves or expressing their ideas that oppose their national ones, tend to seek a safer place somewhere abroad. One of such group of people is LGBTQ+ Community. Representatives of it might feel unsafe being in a hostile-oriented environment toward such people, especially, in pro-nationalist, pro-religious countries.

First, what is migration? According to UN Migration Agency (IOM) migration is *“the movement of persons away from their place of usual residence, either across an international border or within a State”* [1]. Also, the definition for LGBTQ+ term should be defined. According to LGBTQ Commission in County of

San Mateo, it is *“Any combination of letters attempting to represent all the identities in the queer community, this near-exhaustive one (but not exhaustive) represents Lesbian, Gay, Bisexual, Pansexual, Transgender, Transsexual, Queer, Questioning, Intersex, Intergender, Asexual, Ally and others”* [2].

This movement, as it was mentioned before, can be caused by different reasons. One of them is to look for a safe environment and country that has more rights and freedom. In the case of LGBTQ+ people, they usually apply for refugee status to receive a residency or permit to live in a country. In most cases, it should be proven and based on evidence. Except social benefits, what else can cause a migration?

The migration in such countries as Ukraine, Moldova, Georgia toward more gay-friendly countries as Germany, the Netherlands can be explained by this ground of discrimination. Nevertheless, people can migrate by their own will to seek job opportunities, studies, research possibilities, etc. Thus, it is hard to tell what a reason for migration as people their own ones and do not necessarily declare it at the border control or when they receive a visa. Yet, people still migrate, and they also migrate for the reason of discrimination or persecution they have in their countries because of their sexualities or gender identities. There are some government programs that assist people with it. Most of them are referred to asylum seekers, as was said before, when a person has already arrived in a specific country and looking for documents to stay there. The most popular destinations would be the United States, the European Union, like Germany, Sweden, Spain, the Netherlands, etc., and the United Kingdom. In fact, in some countries, there is a high percentage of LGBTQ+ migrants that add up the total number of LGBTQ+ population of the country. According to Funders for LGBTQ Issues, *“There are an estimated 904,000 LGBTQ immigrants in the United States, which means that more than one in ten LGBTQ adults are immigrants”* [3]. Hence, some people choose their destination based on freedom for them. There are also non-governmental organizations that work in the field and help people with getting asylum or visa to come to a country where they can be themselves. For instance, LGBT Asylum Support is an NGO that works in the Netherlands and help seekers to find their new homes. They also assist with all documents and all needed procedures [4]. Another one would be NGO *“GATE”* that locates in New York, the United States. They help to raise awareness about the issues and fight against HIV/AIDS [5]. One more organization would include *“IGLYO”* that is international one and has a headquarters in Brussels. They raise awareness about the issue as well and try to grow a strong and diverse group of youth allies to support and advocate for the human rights of LGBTQ+ youth [6].

To sum up, the new tendencies in the modern international migration can be caused not only based on some economic opportunities like having a better well-paid job or a bigger market for business. In fact, it can also be affected by the social and cultural features that might attract some specific group of people. In the case,

that is described in the paper, there are members of LGBTQ+ community. They are looking for more rights and freedom for them as they do not feel safe in their own countries. They also might be discriminated based on their sexuality or gender identity which might lead to worse consequences for their life and health. Therefore, there are programs and organizations, especially, in LGBTQ+-friendly countries that assist people to receive a residence and feel free to express in the way they are. The best way to stop the migration, especially, within qualified labor force is to give the support and rights to individuals who are lacking them at least on the governmental level.

1. Glossary on Migration. INTERNATIONAL MIGRATION LAW. International Organization for Migration (IOM). 2019. [Electronic resource]. - Access mode: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
2. County of San Mateo. LGBTQ Commission. (n.d.). <https://lgbtq.smcgov.org/lgbtq-glossary>.
3. Official Website of Founders for LGBTQ Issues. [Electronic resource]. - Access mode: <https://lgbtfunders.org/resources/issues/immigration/>
4. Official Website of NGO "LGBT Asylum Support". [Electronic resource]. - Access mode: <https://lgbtasylumsupport.nl/en/>
5. Official Website of NGO "GATE". [Electronic resource]. - Access mode: <https://gate.ngo/>
6. Official Website of NGO "IGLYO". [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.iglyo.com/>

РЕЙТИНГ ПОПУЛЯРНИХ КУРОРТІВ ДЛЯ СІМЕЙНОГО ВІДПОЧИНКУ

к.е.н. доцент **Бакало Н. В., Зелена А. О.**

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Сімейний відпочинок - це прекрасна можливість провести час разом зі сім'єю в одному з цікавих місць земної кулі. Подорож в гори, морський круїз, відпочинок на морі або ж екскурсійний тур в одну з країн зарубіжжя - кожен з цих видів відпочинку привабливий по-своєму. Сімейний відпочинок повинен враховувати інтереси та переваги всіх членів сім'ї, саме тому, варто прискіпливо подбати про вибір такого місця, де кожна людина зможе отримати задоволення від проведеного часу. Звичайно ж, варто детально підійти до вибору готелю, адже для повноцінного відпочинку неймовірно важливо створити комфортні умови проживання.

Вирушаючи на відпочинок з дітьми, потрібно врахувати наявність на курорті розвиненої інфраструктури, дитячих розваг, зручність пляжу, на те, орієнтований чи готель на сімейних туристів. Можна сказати, що ми всі знаємо, що сімейний відпочинок - це хороша ідея.

Сімейний відпочинок - це здорово! Зосередження уваги на нашому фізичному здоров'ї стає все більш значущим для більшості з нас, але

дослідження показали, що наше «здоров'я у відносинах» також має великий вплив на наше фізичне здоров'я.

Дослідження показують, що найщасливіші спогади формуються, в дитинстві, в момент відпустки, проведеного з сім'єю. Крім того, майже чверть (24%) опитаних сказали, що вони звертаються до цих щасливим спогадами, коли настають важкі часи.

Сімейний відпочинок допомагає вийти зі звичайної рутини. Веселий сімейний час разом створює гарні спогади і згідно з дослідженнями, позитивні спогади з наукової точки зору залишаються в пам'яті довше, ніж погані.

Сімейне дозвілля дає вам час і нейтральну обстановку, щоб поговорити про щось, крім повсякденної домашньої роботи, навчання або того, що готувати на вечерю.

Хоча технології дозволяють бути «на зв'язку» більше, ніж будь-коли раніше, ніщо не зрівняється з часом, проведеним разом. Спілкування з членами сім'ї дає вам можливість краще зрозуміти, вивчити один одного за допомогою мови тіла, тонких нюансів, жестів і виразів обличчя, які просто не можливо помітити за допомогою тексту. Загалом, мати спільний час зі всією родиною у відпустці надає можливість насолодитися товариством одне одного, дати дітям впевненість в тому, що вони важливі, улюблені та створити приємні спогади для всіх. Нижче представлені найпопулярніші курорти світу, які частіше за інші вибирають сім'ї з дітьми табл. 1.

Таблиця 1 - Найпопулярніші курорти світу сімейного відпочинку

Курорт, країна	Характеристика
Корфу, Греція	Грецький острів з чистим морем, красивою природою і гостинними жителями. Кращий час для відпочинку з дітьми - кінець серпня і початок вересня. Море в цей час найтепліше, спека спадає і встигає багато фруктів. На Корфу багато готелів орієнтовані на сімейний відпочинок. Вони пропонують дитяче меню, дитячі номери, ігрові кімнати, майданчики, басейни, аніматорів. Проживання в готелі коштуватиме від 20 євро за бюджетні номери, в хорошому 4 і 5-зірковому готелі - від 80 євро на добу. Пляжі на острові чисті, доглянуті, відмічені Блакитним прапором за чистоту, є піщані і галькові. Скрізь зручний вхід в море і полого дно, є необхідна пляжна інфраструктура і водні розваги. З розваг для дітей можна відзначити найбільший аквапарк острова Акваленд, комплекс Нудгоріс, аквапарк Sidari. Є такі розваги, як картинг, боулінг, пейнтбол. Можна покататися на катері з прозорим дном і поспостерігати за підводним світом, з'їздити в музей черепашок. Мінусом відпочинку на острові можна назвати наявність москітів в теплу пору року.
Несебр, Болгарія.	Болгарський курорт на Чорному морі. Це ідеальний курорт для недорогого відпочинку з дітьми. Тут багато готелів від 25 євро на добу, в п'ятизірковому готелі вартість складе від 45 євро. Пляж Несебра чистий, безкоштовний, упорядкований. Є волейбольні майданчики, водні розваги. У всіх готелях передбачені сімейні номери, приналежності по догляду за дітьми, ігрові майданчики і кімнати. У місті побудований аквапарк Аква Парадайз з

	величезною кількістю атракціонів, дитячими містечками і садами, для самих маленьких є дитячий замок з куточками по інтересам, ляльковим театром, басейном і аніматорами.
Салоу, Іспанія.	Один з кращих курортів для відпочинку з дітьми в Іспанії. Тут спокійно і тихо, а берег чистий і безпечний. Всі пляжі Салоу відзначені прапором ЮНЕСКО. Дно піщане, рівне, в море немає медуз. На березі вся інфраструктура, працюють рятувальники. У кафе міста є дитячі меню. Часто навіть у дорослих центрах є ігрові кімнати з аніматорами для дітей. У місті багато розважальних центрів, куди можна зводити дітей. Місця для відпочинку з дітьми: PortAventura – місцевий Діснейленд; аквапарк Коста карибе; центр Aquopolis з зоопарком, аквапарком і сафари; парк розваг Боск-Аventura з мотузковими трасами і пейнтболом. У готелях влаштовані ігрові зони для дітей. Вартість номерів починається від 35 євро на добу.
Айя Напа, Кіпр.	Відомий кіпрський курорт, що славиться своєю пляжною зоною і наявністю розваг для відпочиваючих різного віку. Найкращі пляжі для відпочинку з дітьми - це Грішнов-Бей, Ніссі, Макронісос. На Грішнов-Бей великий білосніжний пісок і чисте море. Мілководді і пологий захід у море ідеально підходить для дітей. Пляж Ніссі-Біч підходить всім. Його любить молодь і сім'ї з дітьми. Море тут найтепліше, з пологим безпечним заходом в море, чисте. Причал для човнів знаходиться далеко від берега, на березі спокійно. На піску для дітей є гойдалки та гірки, волейбольні майданчики. Макронісос - чистий, красивий, комфортний пляж. Захід в море ідеальний для дітей, поступовий, без підводних каменів і черепашок. Є вся необхідна інфраструктура, різні водні розваги, працюють рятувальники. У самому місті такі розваги для дітей: аквапарки, розважальні центри, ігрові майданчики, картинги, пізнавальні музеї. З дітьми можна відправитися на тварини ферми. У багатьох готелях передбачений дитячий стіл, дитячий басейн, організовані живі куточки, є ігрові майданчики, працюють няні та аніматори. Вартість номерів - від 30 євро на добу, в п'ятизірковому готелі - від 80 євро.
Ріміні, Італія.	Це італійський курорт. Важлива перевага Ріміні - його цінова доступність, тут дешевше, ніж на інших курортах Італії. Ріміні підходить для відпочинку з дітьми. Узбережжя тут з плавним заходом в море, море неглибоке, вода спокійна. Пляжі Ріміні облаштовані всією необхідною інфраструктурою, для дітей є волейбольні майданчики, водні атракціони, працюють аніматори. Найпопулярніші центри для дітей: розваг Fiabilandia і аквапарк Aquafan. Можна сходити в дельфінарії і тематичний парк «Італія в мініатюрі».
Хургада, Єгипет.	Один з улюблених курортів Єгипту у росіян. Люблять сюди їздити і сім'ї з дітьми. Це найдемократичніший в плані цін курорт Єгипту. Багато готелів Хургади орієнтовані на туристів з дітьми: є ігрові кімнати, дитячі клуби, басейни і аніматори, надається дитяче ліжечко і стільчик для годування. Туристи радять при відпочинку з дітьми вибирати готелі 4 або 5 зірок. Проживання обійдеться від 3 тисяч рублів на добу. Багато готелів безкоштовно селять дітей до 5 років, деякі - до 12 років. Більшість готелів працюють за системою «все включено», надається дитяче меню. Пляжі Хургади піщані, зі спокійним морем і зручним заходом, водними гірками і каруселями. У Хургаді багато розваг для дітей - три аквапарки, два акваріуми, комплекс піщаних скульптур, критий розважальний центр Kidzo з атракціонами і 5D-кінотеатром. У дельфінарії можна подивитися виставу і поплавати з дельфінами. Цікаво буде покататися на човні з прозорим дном і подивитися багатий підводний світ. Дітей старшого віку можна взяти на екскурсію в Луксор і Каїр.

Котор, Чорногорія.	Котор - це один з найкрасивіших в світі міст-заток, який хоч раз у своєму житті повинен відвідати кожен, а привезти сюди на відпочинок дітей - один з найкращих подарунків, які ви їм можете зробити. Одна з найкрасивіших гірська природа Чорногорії, тепле море, неймовірний старий центр, місце, де все дихає історією і дарує спокій. Проживання в апартаментах неподалік від центру міста (6 ночей) обійдеться в середньому від € 245. У готельному комплексі на березі моря (3-4 зірки) можна зупинитися від € 350. Пляжі в Которі діляться на більш доступні у багатьох відношеннях громадські та приватні. Крім цього, є пляжі галькові і піщані - і тут вже ви самі вибираєте, що до душі. Але що їх все об'єднує між собою, так це чистота і комфорт. Для відпочинку з дітьми в Которі є чудовий Avanturisticki park - велика спортзона, звідки вони не захочуть йти. Канати, троси, сходи, смуги перешкод, качають колоди, пейнтбол, дитячий рибалка, катання на поні, стрільба з лука та багато-багато іншого, що так люблять всі діти. Батьки можуть або ж співпереживати і всіляко підтримувати своїх чад або відправитися в спеціальну зону відпочинку і розслабитися.
Дубровник, Хорватія.	Дубровник - це ідеальне місце для сімейного відпочинку в Європі. Тихе, спокійне місце, неймовірної краси старовинне місто і чиста, приємна курортна зона. Місце для тих, хто втомився від галасливої і активного життя в мегаполісах і жадає приємного, неметушливого проведення часу з близькими і рідними людьми. Старовинні кам'яні будівлі, вузькі вулички, руді дахи, пахучі екзотичні рослини, ласкаве море, красиві собори ... Висока ймовірність, що ви не захочете повертатися додому. Проживання в відмінному готелі (4 зірки) в центрі Дубровника (6 ночей) обійдеться в середньому від € 700. У хороших апартаментах неподалік від пляжу можна зупинитися від € 615.

Отже, активний відпочинок в житті сім'ї займає одне з перших місць, так як саме він дозволяє зміцнити зв'язок між членами родини та налагодити спілкування, коли з цим виникають проблеми. Сімейне дозвілля не обмежується одними лише походами в ліс або сплавом по річковим порогам. Існує численна кількість варіантів провести час разом і при цьому не тільки добре відпочити й разом з цим підвищивши тонус свого організму, також і дізнатися для себе щось нове.

Відпочинок сім'єю - це довгоочікувана подія, адже морської свіже повітря, теплий клімат і м'який пляжний пісок принесуть вашій дитині не тільки купу нових вражень, а й користь для здоров'я. Головне завдання батьків полягає в тому, щоб уникнути найменшого дискомфорту і зробити поїздку максимально комфортною, адже маленькі діти є самими вимогливими туристами.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЛОВОЇ КУЛЬТУРИ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН

д.е.н., проф. **Петрушенко Ю.М.**,

Студентка **Демиденко Є. Г.**

Сумський Державний університет

Сучасний етап глобалізації представляє собою поглиблену інтеграцію та залучення до бізнес-співпраці представників різних країн світу, успіх яких

базується на забезпеченні ефективної комунікації. Початок проблематичної сторони даного аспекту зароджується саме від початку появи перешкоди, зумовленою тісною збутовою середовищем у рідній країні, коли полягає необхідність у виведенні своєї діяльності на міжнародний рівень та пошуку іноземних партнерів для забезпечення не лише статусу підприємства, але й для підвищення процвітання бізнесу на новому рівні, розробки нової продукції та введення в дію нових способів підприємницької діяльності шляхом підписання контрактів або злиття з іноземними компаніями, перейняття їх досвіду. Однак, постає питання: чи відразу все вінчається безпрограшним успіхом? Насправді, для забезпечення ефективної співпраці необхідний “багаж” знань та терпіння. В чому ж полягає справжня сутність успіху в даній сфері?

Насправді все криється у культурному аспекті країн, їх цінностей та історично сформованих звичок. На основі власного дослідження, присвяченого систематизації та узагальненню національних та ділових стереотипів Скандинавських країн, насамперед було з’ясовано теоретичне надбання провідних науковців крос-культурної комунікації, що завдяки наполегливій праці визначили основні класифікаційні ознаки. Останні є найпоширенішими та найчастіше використовуються для характеристики країн по відношенню до різних чинників. Основні аспекти даної проблематики були з’ясовані у зв’язку з наявністю проблем суспільних взаємодій між представниками різноманітних культур. Кожне дослідження за даною тематикою супроводжується такими відомими іменами, як: Герт Хофстеде, Фонс Тромпенаарсу, Едвард Холл.

Загалом, дослідження, спрямоване щодо “занурення” до пізнання культурно-поведінкових основ Скандинавських країн, що, як відомо займають лідируючі позиції майже не з кожного показника, що визначає успішність та процвітання держави, стало успішним завдяки застосуванню обраних нами концепцій, а саме: моделей Ф. Тромпенаарсу та Г. Хофстеде.

Вражаючі результати повністю задовільнили поставлену мету та завдання. До того ж, варто зазначити, що дані моделі повністю та детально відкрили основні ключові моменти поведінки скандинав у бізнес-процесі. Більш важливіше є те, що такі ознаки, як належність країни до індивідуалістського суспільства орієнтованого на забезпечення рівності між представниками протилежних статей (показник фемінності), лінійне ставлення до часу, точне висловлення думок, відсутність жорсткої ієрархії, орієнтації на людські досягнення та інші притаманні країнам Скандинавії є не лише їх національним поведінковим кодом, але й його проектування до встановлення відповідного ділового кодексу.

Ще однією з найважливіших переваг застосування загальновідомих моделей, поміченими нами, є те, що аналітично сформована інформаційна база

стала надійною опорою задля розробки базових рекомендаційних основ поведінки українців із скандинавськими представниками: виток аналітики стосувалися сфери рекомендацій для менеджерів, для яких буде важливо мати взаєморозуміння, зворотній зв'язок та налагодження інформаційного потоку зі скандинавами, а також дана інформація безперечно стала в нагоді для ознайомлення потенційних бізнес-партнерів з України, що планують мати справу у досліджуваних країнах.

Отже, у ході дослідження ми виявили неперевершеність та поведінкову унікальність країн Північної Європи, переконалися та в котрий раз підтвердили наявність витоків успішності цих країн, їх ставленням до власної справи, яка являється для бізнесменів справжнім покликанням, а зростаючий успіх – даром та щастям, ставленням до природи взаємовідносин між людьми та орієнтацією на якість життя. Більш того, на основі всіх переваг, можна з упевненістю стверджувати про необхідність та доцільність застосування провідних класифікаційних моделей, здійснювати порівняння двох, трьох та навіть більше культур між собою та в кінцевому етапі насолоджуватися успішним початком для входу на іноземний ринок та встановлення ефективного взаємозв'язку та співпраці з бізнес-партнерами.

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FORMS OF ENVIRONMENTAL ENTREPRENEURSHIP: SOCIAL AND ECOLOGICAL GUIDELINES

Professor, **Yevhen Mishenin**
Student, **Viktor Zolochovskyi**
Sumy State University

In market conditions, the expansion of entrepreneurial initiatives in the natural resource sphere necessitates the development of organizational and economic forms of functioning economic entities on an innovative basis.

Therefore, *entrepreneurial nature management on a socio-economic basis* can be defined as a productive and responsible organization of processes of combining, mobilizing and consolidating resources, as well as factors of production on an innovative basis to meet economic, environmental and social needs in various functions of natural resources, nature management and methodology of "green" economy.

Environmental entrepreneurship as a factor in the formation of a number of environmental products and ecosystem services is carried out by creating a unique combination of resources with the necessary system of technological, organizational,

managerial and institutional transformations of innovative nature at different hierarchical levels of natural resource management.

It should be noted that *state entrepreneurship in the natural resource sphere* can be defined as an institution of ecological and economic system, which establishes and guarantees certain requirements, norms and rules of relations of various economic entities in the rational use, reproduction and protection of natural resources and ecosystems.

State environmental business on the basis of market and non-market mechanisms unites the activities of institutionalized environmental entities of various forms of ownership and gives them a more focused environmentally and socially oriented nature. In particular, public-private partnership should provide for the distribution of environmental and economic risks and environmental management results between partners in order to most effectively implement innovation and investment projects in sustainable and ecosystem development.

Public-private partnership in the field of natural resources is considered as a system of organizational, economic and legal forms, methods and tools for reconciling environmental, economic and social interests of society, local communities, government agencies and businesses regarding ensuring sustainable and ecosystem development through a balanced distribution of management, control, risks and results between the partners of entrepreneurial nature management on a long-term and strategic platform.

It is also worth considering the non-profit partnership of environmental orientation, which is formed within the cooperation of non-profit organizations, socially and environmentally responsible enterprises of the natural economy complex.

Mention should be made of the development of environmentally oriented institutional entrepreneurship is currently without the necessary attention. *Institutional entrepreneurship in the natural resource sphere* is defined as an economic system that provides opportunities to reconcile economic, environmental and social interests arising in the process of full economic turnover (production, exchange, distribution, provision and consumption of natural, ecosystem products and services).

At present, the development of social and environmental entrepreneurship is quite relevant and expedient in the process of practical implementation of sustainable development principles. For Ukraine, the form of social entrepreneurship is still in its infancy and has not taken a strong and effective position, as, for example, in Europe, North and South America.

Environmental social entrepreneurship as an independent entrepreneurial activity of a non-profit organization (its mission and statutory goals are aimed at solving socio-environmental problems) in order to make a profit, which is not

distributed among the participants, aimed at implementing measures to improve socio-environmental parameters. of the resource development.

Successful implementation of regional environmental projects and programs is associated with finding flexible ratios of participation of public, mixed (public-private), private and non-profit organizations. The creation of business processes of multi-purpose intersectoral use and reproduction of nature resources requires the formation of integrated business structures.

First of all, they should be focused on coordination and implementation of environmental and economic interests, for example, including forest and agricultural enterprises of various forms of ownership and management which can optimize afforestation processes and unproductive agricultural lands within institutional and regulatory mechanisms. From these perspectives such tendencies as production specialization, concentration, capital merger, enterprises and other stakeholders' interaction can be objective economic preconditions for the cluster approach formation.

Thus, the market orientation of natural resource development necessitates the institutionalization of such progressive forms of environmental entrepreneurship as: public-private partnership, non-profit partnership, environmental cooperatives, social entrepreneurship, integrated business structures (clusters).

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОРУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

старший викладач **Тарасенко С. В.**

Сумський державний університет, м. Суми
професор **Карінцева О. І.**

Сумський державний університет, м. Суми
доцент **Дурановскі В. Х.,**
Опольський університет, м. Ополе

2006 р. Європейська Комісія визначила почуття ініціативи та підприємництва як одну з восьми ключових компетенцій, необхідних для всіх членів суспільства, заснованого на знаннях. Підприємництво виступає наскрізною компетенцією, яка релевантна для усіх розрізів життєдіяльності: розвитку особистості, виходу на ринок праці, створення підприємства і т.п. Підприємництво формує середній клас суспільства, забезпечує сталий розвиток території, де розташовуються об'єкти підприємництва, за допомогою стабільної сплати податків, благоустрою території, активізації суспільного життя та ін. Відповідно, актуальним є питання щодо факторів, які визначають розвиток підприємницької діяльності.

Існують два основні підходи, що пояснюють рівень розвитку підприємництва. У рамках першого підходу підприємницька активність визначається умовами навколишнього середовища (законодавством, податковою політикою, інфраструктурою та ін.). Тобто якщо громадяни оцінюють зовнішнє середовище як таке, що підтримує підприємництво, вони з більш високою ймовірністю розпочинають власний бізнес. І навпаки, якщо спостерігається, що зовнішні фактори не сприяють підприємництву, то навіть при наявності позитивного ставлення до підприємницької активності, громадяни не розглядають розвиток підприємницької траєкторії.

Другий підхід щодо розвитку підприємницької діяльності території детермінує зв'язок між рівнем розвитку підприємництва та поведінкою, психологічними особливостями особистості, що формуються під впливом культурного середовища. Зокрема, схильність до ризику, ставлення до інновацій, організаційні та лідерські якості, цілеспрямованість є характеристиками особистості, що визначають її підприємницьку активність.

Johnson S. та ін. стверджують, що сильні права власності є головними факторами розвитку підприємництва у Польщі, Словаччині, Румунії, Росії та Україні (Johnson S. та ін., 2000).

Mueller S. та ін. визначають, що деякі культури є більш сприятливими для підприємництва, ніж інші; безпосередньо суспільство формує стабільні риси особистості та мотивує людей до підприємництва за допомогою норм культури (Mueller S. та ін., 2000). Відповідно, «підприємницька орієнтація, що визначається як внутрішній локус контролю у поєднанні з інноваційністю, є імовірнішою в індивідуалістичних культурах з низьким рівнем уникнення невизначеності, ніж у колективістських культурах з високим рівнем уникнення невизначеності» (Mueller S. та ін., 2000). Також дослідники стверджують, що «бізнес-освіта може зіграти важливу роль у розвитку підприємницької активності, надаючи не тільки технічні інструменти, а й допомагаючи переорієнтувати людей на самостійність, незалежні дії, творчість та гнучке мислення» (Mueller S. та ін., 2000).

Trivedi R. у дослідженні аналізує студентське підприємництво та вплив курсів підприємництва. Він визначає роль, яку відіграють університети у сприянні підприємницьким намірам серед аспірантів Індії, Малайзії та Сінгапуру, та стверджує, що університетське середовище суттєво позитивно впливає на підприємницьку поведінку (Trivedi R., 2016).

Яковлева Т. та ін. стверджують, що респонденти з країн, що розвиваються, мають більш значні підприємницькі наміри, ніж з розвинених країн. Більше того, респонденти з країн, що розвиваються, також мають вищі оцінки щодо ставлення до підприємництва, ніж респонденти з розвинених країн (Яковлева Т. та ін., 2011).

Lee S.M. та ін. наголошують, що індивідуальні підходи, засновані на унікальному культурному контексті, необхідні для ефективного навчання підприємництва в кожній країні (Lee S.M. та ін., 2006).

Autio E. та ін. аналізують фактори, що впливають на підприємницькі наміри серед студентів університетів, і визначають, що поведінковий контроль виявляється найважливішим фактором, що визначає підприємницькі наміри (Autio E. та ін., 2001).

Giacomin O. та ін. вказують на те, що підприємницькі настрої та наміри відрізняються залежно від країни. Але у студентів різних країн мотивація до підприємництва визначається подібними змінними. Водночас еластичність для кожного фактору різна залежно від країни (Giacomin O. та ін., 2011).

Lim S., Envick B.R. дослідили підприємницьку орієнтацію серед студентів у США, Кореї, Фіджі, Малайзії та аргументували гендерні, культурні відмінності у розвитку підприємницької орієнтації (Lim S., Envick B.R., 2013).

Gasse Yvon, Tremblay Maripier вивчали переконання та уявлення про підприємництво студентів з Канади, Тунісу, Франції, Румунії, Великобританії, Колумбії та Німеччини та визначили можливий вплив культурного виміру на підприємницьку діяльність студентів (Gasse Yvon, Tremblay Maripier, 2011).

Choi Kyungmin та ін. визначили значний і позитивний вплив університетських інвестицій у підприємництво на кількість студентів-засновників у Південній Кореї. Підприємницька активність на думку вчених обумовлена переліком особистих, соціальних та культурних факторів (Choi Kyungmin та ін., 2018).

Таким чином, підприємницька активність досягає розквіту в сприятливих умовах зовнішнього середовища за умови наявності сильної підприємницької культури у суспільстві. Вона сприяє, в першу чергу, інноваційному розвитку території, громадській активності та формуванню сталих соціально-економічних зв'язків, що забезпечує поступ території.

1. Johnson S., McMillan J., Woodruff C. (2000). Entrepreneurs and the Ordering of Institutional Reform: Poland, Slovakia, Romania, Russia and Ukraine Compared. *Economics of Transition and Institutional Change*. Volume 8, Issue 1., 1-36, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1468-0351.00034>

2. Muellera Stephen L., Thomasb A.S. (2000). Culture and entrepreneurial potential: A nine country study of locus of control and innovativeness. *Journal of Business Venturing* Volume 16, Issue 1, 51-75. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0883902699000397>

3. Trivedi R. (2016). Does university play significant role in shaping entrepreneurial intention? A cross-country comparative analysis. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 23 No. 3, 790-811.

4. Iakovleva T., Kolvereid, L. and Stephan, U. (2011), Entrepreneurial intentions in developing and developed countries, *Education + Training*, Vol. 53 No. 5, 353-370.

5. Lee S.M., Lim, S., Pathak R.D. et al (2006). Influences on students attitudes toward entrepreneurship: A multi-country study. *Entrepreneurship Mgt.* 2, 351–366.
6. Autio E., Keeley Robert H., Klofsten M., Parker George G. C., Hay M. (2001). Entrepreneurial Intent among Students in Scandinavia and in the USA. *Enterprise and Innovation Management Studies* Volume 2, 2001, Issue 2, 145-160.
7. Giacomini O., Janssen F., Pruett M. et al. (2011). Entrepreneurial intentions, motivations and barriers: Differences among American, Asian and European students. *Int Entrep Manag J* 7, 219–238.
8. Lim S., Enrick B.R. (2013) Gender and entrepreneurial orientation: a multi-country study. *Int Entrep Manag J* 9, 465–482.
9. Gasse Yvon, Tremblay Maripier (2011). Entrepreneurial Beliefs and Intentions: A Cross-Cultural Study of University Students in Seven Countries. *International Journal of Business* Vol. 16, No. 4
10. Choi Kyungmin, Cho Daegon, Park Jongwon, Chu Hyo-Youn. (2018). The Impact of University Support on the Creation of Student Entrepreneurs: Evidence from South Korea. *Entrepreneurship Research Journal*, De Gruyter, vol. 8(1), 1-14.

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ: ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

студентка **Самсонова В.О.**,
здобувач **Альхаммаді Таліб Абдулла Мохаммед Алі**,
Державний університет «Одеська політехніка»

Міграція робочої сили все більше й більше набирає обертів через нерівномірне розміщення трудових ресурсів по всьому світові. Деякі держави мають велику кількість освічених спеціалістів, мають можливості для розвитку новітніх технологій і тому їх економічне, соціальне, культурне становище знаходиться на високому рівні (Смоквіна, Фрайман, 2019; Башинська, 2020;). Є держави, які мають лише компетентних спеціалістів, але фінансове становище країни не дозволяє використовувати потенціал трудових ресурсів на повну силу. Ситуація в тому чи іншому краї залежить від людей, а саме: від їхньої працездатності, цілеспрямованості, досвіду, можливостей.

На сьогоднішній день тема міграційного процесу робочої сили є досить обговорюваною, її актуальність полягає у наступному: в залежності від поєднання трудових ресурсів з іншими факторами кожна держава має шанс на адекватний темп економічного зростання, на якісний добробут населення, на ті можливості, які зроблять країну кращою за інших. Міграція трудових ресурсів є однією з важливих форм міжнародних економічних відносин.

Закріпленням на всесвітньому рівні визначенням процесу міграції робочої сили є переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу, терміном більше, ніж на один рік з різних причин. Мотиви міграції можна розділити на дві сторони:

–зі сторони країни, звідки йде міграція, це можуть бути велика густота населення, безробіття, низький рівень заробітної плати, виробнича

необхідність – для спеціалістів, що працюють в слаборозвинених країнах, національні конфлікти;

– зі сторони держави, яка приймає міграцію – потреба у додаткових висококваліфікованих спеціалістах, вищий рівень заробітної плати і рівень життя [5].

До нормативно-правових документів, що регулюють міграційні процеси в Україні, відносяться Стратегія державної міграційної політики України, Закон «Про імміграцію», Закон «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» та інші.

Стратегія державної міграційної політики України передбачає привернення уваги до міграційних проблем, їх вирішення і забезпечення взаємозв'язку міграційної політики з іншими сферами держави. Метою Стратегії є стабілізація кількісного і якісного складу населення [6].

Виїзд українців набув масового характеру з метою працевлаштування до прикордонних регіонів. Протягом останніх семи років, через ситуацію на Сході держави, до мотивів переїзду за кордон додалось військове положення держави і рівень безпеки населення.

За відомими даними, українська еміграція в 2020 році склала 3 мільйони трудових мігрантів, з яких 400-500 тисяч українців повернулись додому через поширення COVID-19 і повного локдауну багатьох держав (Слово і Діло, 2021). Основний мотив еміграції – це задоволення мінімальних потреб сім'ї (рис. 1).

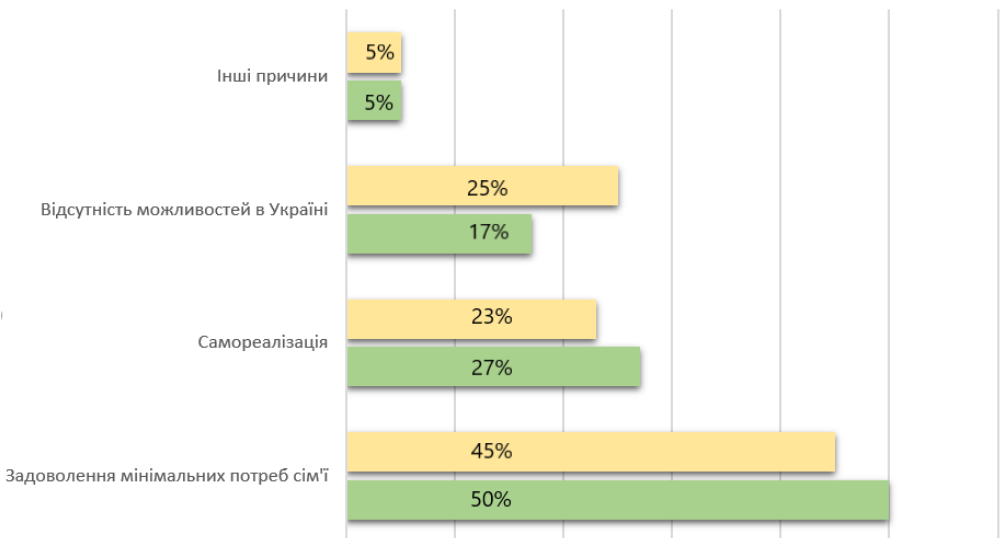

Рисунок 1 – Мотиви еміграції з України у порівнянні 2019-2020 років

■ 2020 ■ 2019

Незважаючи на проблеми на кордоні України, північний сусід – Російська Федерація є першою в списку державою, куди емігрує українське населення. Далі, за рівнем зростання трудових віз, йдуть Польща, Німеччина, Угорщина, Чехія. Збільшилась кількість мігрантів до США, Канади, Австралії (Ерман, Хоменко, 2020).

Стратегією передбачені наступні кроки зменшення рівню еміграції:

– зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування населення України

– (створення зручної системи обліку громадян, реєстрації місця проживання, видачі документів, що посвідчують особистість);

– зменшення негативних наслідків еміграції і збільшення її впливу на розвиток держави (поступове усунення умов життя, які не задовольняють населення, призводячи це до рішення емігрувати);

– створення умов для реінтеграції мігрантів України;

– сприяння легальній міграції в Україну (візовий режим) (Слово і Діло, 2021).

Для того, аби постійно проживати в Україні, необхідно отримати дозвіл на імміграцію. Згідно даних Міжнародної організації з міграції в Україні, щорічно до 2014 року оформлювалось 22-25 тисяч таких дозволів, а після 2014 – число зменшилось до 14,2 тисяч .

Всіх тих, хто мігрує до України, умовно можна поділити на дві групи: студенти з країн Азербайджану, Таджикистану, Марокко, Індії та біженці, яким було надано додатковий захист – вихідці з Афганістану, Сирії, Вірменії, Російської Федерації.

Проблема міграції досі є актуальною тому, що люди, які емігрували з України, займаються оплачуваною діяльністю закордоном без належних документів і дозволів. Для цього вони використовували туристичні візи, які мають термін закінчення, після чого вимушені були повернутися на Україну.

На жаль, кількість емігрантів більша, ніж кількість іммігрантів, але уряд намагається створити все можливе для того, щоб люди приїжджали в Україну, залишались жити тут.

Розглянемо як борються з міграцією певні держави.

Французький уряд провадить три напрями регулювання міграції:

- 1) управління міграційними потоками;
- 2) боротьба проти нелегальної міграції;
- 3) інтеграція іммігрантів.

Питання в'їзду на територію держави регламентується такими вимогами: підготовка відповідних документів, відсутність рішення про відмову, наявність паспорту та візи. Уряд ставить певні умови для отримання громадянства Франції: знання мови, знання цивільних прав і свобод Франції та інші (Костюк, 2016).

При правлінні Францією Н. Саркозі було встановлено режим жорстокої імміграційної політики. Саркозі затверджував: «Франція не може приймати у себе всіх, хто захоче до нас приїхати. Ми не в змозі їх забезпечити ні житлом, ані роботою». Відповідно до цього було прийнято Закон «Про жорстоку інтеграцією» у 2007 році (Костюк, 2016).

З червня 2017 року Ер-Ріяд, що є столицею Саудівської Аравії, почав також жорстоку боротьбу з мігрантами, застосовуючи фіскальні засоби. Кожного мігранта зобов'язали виплачувати місячний податок у розмірі старіальців за перебування в королівстві. Прагнення обмежити кількість мігрантів надходить через внутрішню безпеку держави. Кожен рік в країну прибувають сотні тисяч паломників, які потім здійснюють хадж. Частина з них хоче незаконно залишитись в країні, тому Саудівська Аравія має регулярно проводити кампанії по видворенню нелегалів. Якщо не боротись з припливом іноземної робочої сили, частка місцевих жителів на ринку праці залишиться критично низькою (ТАСС, 2019).

Не так давно Велика Британія анонсувала певні вимоги для мігрантів. Для отримання дозволу на перебування на території держави з метою працевлаштування, буде необхідним накопичити певну суму балів. Британці орієнтувались на австралійців, коли розробляли систему накопичення цих балів. Отже, бали будуть набиратися за такими критеріями, як достатній рівень володіння англійською, особливі навички, кваліфікація, професія, розмір заробітної плати. Крім накопичення балів, мігрант повинен мати запрошення від працедавця щодо найму на роботу. Пріоритети, звісно ж, будуть надаватися висококваліфікованим спеціалістам, наприклад, інженерам й науковцям. Уряд Британії впевнений у тому, що застосовуючи таку політику міграційної діяльності, вони зможуть захистити місцевий ринок від потужного потоку некваліфікованої робочої сили, у першу чергу з країн ЄС (Сааков, 2020).

В Канаді також застосовується своя система накопичення балів (табл. 1).

Таблиця 1 – Система накопичення балів в Канаді

Критерій системи	Оцінка, бал
Вік іммігранта	10
Його спеціальність і потреба в цій спеціальності в Канаді	10
Робочий досвід	21
Освіта	25
Володіння англійською або французькою	24
Особиста відповідність, наявність сім'ї в Канаді	10

Загальна сума балів складає 100. Для отримання дозволу на імміграцію, необхідно набрати мінімум 67 балів (Стаканов, 2013).

Аналіз показав, що міграційний процес є невід’ємною частиною міжнародних економічних відносин. Ніколи не можливо передбачити, що саме змусить тебе емігрувати в ту чи іншу державу, чи дозволять тобі залишитись жити там. Кожна країна має свої методи боротьби або заманювання трудових ресурсів, адже кожна хоче стати кращою за інших.

На сьогоднішній день іммігрантів в Україні менше, ніж тих, хто покинув державу. Український уряд розробив Стратегію щодо міграційної політики в Україні, де впровадив положення, цілі і задачі, які при вирішенні допоможуть повернути тих, хто емігрував, заманити інвесторів, інтелектуальних кваліфікованих ресурсів для підвищення економічного темпу зростання.

Кожна країна застосовує ті чи інші методи для врегулювання міграційної діяльності, сподіваючись на те, що для місцевого населення так буде краще.

1. Bashynska, I. (2020). Management of smartization of business processes of an industrial enterprise to ensure its economic security. Schweinfurt: Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt), 420 p.

2. Вислати мігрантів: як Саудівська Аравія справляється з падінням цін на нафту: ТАСС: Веб-сайт. 2019. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/7001819>

3. Ерман Г., Хоменко С. (2020). «Дуже важко вижити». Чому українці масово рвуться на роботу за кордон: BBC News Україна: Веб-сайт. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52484629>

4. Костюк Л. (2016). Міграційна політика Франції упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століття. *Україна – Європа – Світ*, 18, С. 164-169.

5. Гуменюк Ю. П. (2013). Міжнародна трудова міграція: методологічний та організаційний аспекти : монографія. ТНЕУ, 619 с.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року» (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#n10>

7. Сааков В. Великобританія запроваджує жорсткі міграційні правила. Made for minds: Веб-сайт. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/великобританія-запроваджує-жорсткі-міграційні-правила/a-52430787>

8. Смоквіна Г.А., Фрайман А.В. (2019). Трудовий потенціал України: стан та наслідки / Г.А.Смоквіна, //Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб’єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (6 листопада 2019 року). — Одеса: Одеський національний політехнічний університет, С.88-90

9. Стаканов Р. (2013). Еволюція міграційної політики в Канаді. *Інвестиції: практика та досвід*, №2, С. 34-36.

10. Трудова міграція: скільки українців працювало за кордоном в 2019-2021 роках: Слово і Діло: Веб-сайт. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracuyvaly-kordonom-2019-2021-rokax>

УПРАВЛІННЯ ГЛОБАЛЬНОЮ КОМАНДОЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ПАНДЕМІЇ COVID-19

д.е.н., проф. **Петрушенко Ю. М.**
студентка **Білоцерківська О. Д.**
Сумський державний університет

У сучасному глобалізованому світі, особливо у сфері бізнесу, існує принципова необхідність сприйняття динамічних культур, оскільки погляди на одні й ті самі речі чи то обставини можуть мати суттєво різні тлумачення в певних культурах. Такі погляди, які вважаються важливими для однієї культурної групи в організації, можуть зустріти нейтральну або навіть ворожу позицію з боку іншої такої групи. Зрозуміло, що у такому випадку організація повинна сприймати та усвідомлювати потреби різних, з культурної точки зору, груп людей. Дуже важливо гармонізувати ці потреби.

Більш ускладненою є ситуація у випадку управління з так званою глобальною командою, члени якої «розпорошені» світом. Звісно, дана система є доволі ефективною й має суттєвий потенціал, адже співробітники однієї компанії, які живуть в різних культурах, країнах, кліматичних умовах та навіть годинникових поясах створюють можливості виходу на нові і нові ринки. Проте, віддаленість співробітників і практично неможливість їхньої фізичної присутності та взаємодії у робочому процесі «face-to-face» може призводити до послаблення зв'язку з організацією. Наслідком недостатньої емоційної віддачі в таких командах може стати зниження ефективності працівника. У такому випадку відповідальністю менеджера є забезпечити максимально якісний зв'язок, аби усі члени такої глобальної групи відчували себе залученими, причетними до чогось більшого.

Сучасна пандемія COVID-19 2020 року розкрила потенційні можливості одного зі способів підтримки такого зв'язку – онлайн зустрічі та відео-конференції. Є важливим промоція комунікацій за умов неможливості офлайн взаємодії. Забезпечуючи даний тип спілкування, менеджер може розраховувати на відновлення емоційної прив'язки працівника, який працює далеко за межами штаб-квартири або офісу. Необхідно також врахувати регулярність таких зустрічей й встановити максимально комфортний за часом графік конференцій для усіх учасників. Не є даремним і залучення соціальних мереж задля підтримки командного духу, де співробітники глобальної команди можуть, наприклад, відмічати один одного, підсилюючи тим самим зв'язок.

Використовуючи цифрові технології задля комунікацій з усією командою, ефективний менеджер також має цікавитися особисто кожним, не виходячи за межі дозволеного відповідно до культури, представником якої є

той чи інший член. Задля цього має бути імплементована система персональних неформальних бесід керівника з кожним членом глобальної команди. Метою таких зустрічей є постановка цілей, що пов'язані із задачами, за виконання яких відповідає даний працівник, АПД (аналіз проведених дій), обмін конструктивними «фідбеками» – підтримка нормального психоемоційного фону співробітників та колективу зокрема.

Важливим фактором ефективного управління глобальною командою є також структурованість та чіткість у загальному цілепокладанні, делегуванні задач та рапортуванні щодо виконаної роботи. Необхідно запровадити єдину систему звітування з можливістю подальшого аналізу та колективного обговорення через відео-зв'язок. Не слід забувати й про систему винагород. Грунтуючись на встановленому психотипі підлеглого менеджер може мотивувати його, згідно його стимулів та можливої візії.

Окрім звітності підлеглих керівник також має повідомляти колективу про успіхи компанії, при цьому, роблячи наголос на важливості вкладу тих членів команди, завдяки яким стали можливими дані позитивні зрушення. Це не тільки допомагає згуртувати колектив, але й продукує дух здорової конкуренції, що прямо впливає на ефективність роботи та підвищення показників.

За можливістю повинні регулярно проводитися офлайн-зустрічі з командою у визначену дату. Формат таких зустрічей має мінімально стосуватися робочих питань. Вся увага повинна бути сконцентрована на командотворенні та нетворкінгу – згуртуванні та підтримці «бойового» духу, міжособистісних комунікаціях членів колективу, які так чи інакше перетворюються на міжкультурну. Дані події мають на меті створити філософію середовища довіри та регулярно підтримувати його, знизити формальності у спілкуванні команди або взагалі їх ліквідувати, не утилізуючи почуття субординації до керівника, звісно.

Отже, задля підвищення ефективності управління глобальною командою хороший менеджер має докладати зусиль не лише задля стимулювання продуктивності праці підлеглих, але й сприяти налаштуванню стабільного емоційного фону та збереження зв'язку як між всіма членами мультикультурної команди, так і окремо кожного з організацією.

Тези представляють коротку анотацію апробації на конференції часткових результатів роботи авторів в рамках виконання держбюджетних тем: 1) Конвергенція економічних та освітніх трансформацій у цифровому суспільстві: моделювання впливу на регіональну та національну безпеку (номер державної реєстрації 0121U109553) та 2) Реформування системи освіти впродовж життя в Україні для запобігання трудовій еміграції: коопетиційна модель інституційного партнерства (номер державної реєстрації 0120U102001).

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ ТА ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

К.е.н., доцент, **Башинська І.О.**,
студентка **А.І. Зогова**
Державний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Процеси глобалізації, європейські тенденції розвитку, турбулентність економік, всесвітня діджиталізація значно змінюють навколишній світ. Існує декілька форм міжнародних відносин, що є найважливішими. Так однією з них є міжнародна міграція кваліфікованої робочою сили, що наносить значної шкоди економікам країн (Філіппова, Черкасова, 2013; Башинська, Бізюкова, 2016). Міграція кваліфікованої робочої сили є ключовим предметом загроз, які можуть завдати шкоди інформаційній, фінансовій та майновій складових економічної безпеки промислових підприємств (Смоквіна, Янковська, 2019).

Прямим чинником впливу на міграційний рух є нерівномірний економічний розвиток країн світу, результатом якого є переміщення з менш розвинутих країн в більш розвинуті країни світу. Економічними причинами, що мотивують рух робочої сили також є кон'юнктурне становище на національному ринку, що характеризується високим рівнем безробіття, дисбалансом попитом та пропозиції на робочу силу, перевантаження на одне робоче місце, що створює соціальну напругу, відсутність попиту на конкретні професії, які є більш актуальними в інших країнах.

Вчені вважають міграцію робочої сили в результаті військових та політичних подій, релігійних та етнічних переслідувань та інших причин вимушеною міграцією (Будкін, 2004).

Щодо причин міжнародної міграції робочої сили, такими є :

- незадовільні економічні умови для активного населення;
- порівняно стабільний та високий рівень заробітної платні;
- політичні причини;
- відносно кращий технічний рівень умов праці в країнах імміграції;
- більш гнучкі умови та можливості для ефективної реалізації своїх цілей;
- стихійні лиха і вищий рівень охорони навколишнього середовища в іншій країні;
- причини, які пов'язані з війною в країнах;
- релігійні та національні мотиви;
- причини пов'язані з культурою.

Наслідками міграції з однієї з цих причин є вплив на ринок праці у приймаючій країні та країні походження, а також макроекономічний вплив на економічне зростання та безробіття (Осьмова, 2011).

Тож країни, що приймають робочу силу (країни-реципієнти), отримують при цьому такі переваги:

- зменшується собівартість продукції за рахунок скорочення витрат на заробітну плату закордонним робітникам;
- за рахунок зниження собівартості підвищується конкурентоздатність випущеної продукції;
- на фоні першого та другого фактору стрімко збільшуються обсяги виробництва, виникають додаткові робочі місця;
- при імпорті вже кваліфікованих та досвідчених робітників зменшуються витрати на навчання та додаткові курси для місцевої робочої сили;
- іноземну робочу силу зазвичай розглядають як додатковий «інструмент» у разі кризи та підвищення безробіття, оскільки першими будуть «в черзі» на скорочення;
- іноземним робітникам не передбачається пенсія та соціальні виплати.

Доречи останній факт є соціально-економічною проблемою, яка потребує розробки та впровадження системи виплати пенсії, тобто нарахування трудового стажу при офіційно оформленій роботі за кордоном, а також уніфікації пенсійного законодавства в цілому.

Імпорт робочої сили також має й негативний бік. Таким чином, виникає додаткова конкуренція на місцевому ринку праці, що призводить до скорочення робочих місць для місцевого населення (Будкін, 2004). Крім того, в результаті масової імміграції зростає й соціальна напруженість в суспільстві на фоні расових, національних та регіональних конфліктів, що призводить до збільшення злочинності, правопорушень та інших негативних явищ.

Слід також зазначити, що іноземні працівники, як правило, стикаються з різними формами дискримінації, починаючи від умов праці, заробітної плати до галузі охорони здоров'я та страхування. Наприклад, зарібок українського спеціаліста зазвичай значно менший відносно до платні місцевих працівників і вимірюється у декілька разів. Тобто нелегальний статус робітників знижує ціну їхньої праці у країнах, що надають іммігрантам трудові місця, тобто виникає певне зловживання, а багато українців погоджується на ці умови, що формує думку про Україну, як про слабку та недемократичну державу. Відсутність соціальних виплат та наявність страхування пояснюється тим, що нелегальна міграційна робоча сила не поповнює соціальні фонди.

Але країни, що експортують робочу силу, також отримують цілий ряд переваг. До переваг можна віднести такі (Смірнов, 2008):

- надходження вільно конвертованої валюти у країну.

- зменшення тиску, який виникає результаті надлишку трудових ресурсів на ринку праці і, відповідно, соціальної напруженості;
- безкоштовне для країни-експортера навчання робочої сили новим професійним навичкам, знайомство з передовою організацією праці тощо.

Водночас країни-експортери робочої сили теж стикаються з певними негативними явищами, а саме: зменшення кваліфікованих та ініціативних, зазвичай молодих, кадрів, які так необхідні національній економіці.

Необхідно зазначити, що у зв'язку з пандемією COVID 19, обмеження якої поширюються на велику кількість країн, вплив робочої сили значно знизився. На зниження міграційних потоків вплинуло обмеження на поїздки та в'їзд, а також зниження видачі віз і дозволів на проживання, які за статистичними даними знизились в середньому на 46%. Умовно можна вважати 2019-2021 рік стали історичним мінімумом для міжнародної міграції.

Така ситуація в світі стала результатом поширення нелегальної міграції і, крім ризиків для таких осіб, серйозно підриваються можливості і фінанси державних органів і міжурядових організацій, а також ставлення суспільства до іммігрантів.

Загалом введення режиму карантину та заходів ізоляції надали руйнівної шкоди кон'юктурі ринку. Саме тому при вільній міграції між країнами рух робочої сили можливо значно збільшиться, результатом чого стане зниження продуктивності праці та економіки країни.

Отже на сьогодні важливим моментом є запобігання масового «відпливу умів», акцентування уваги на регулюванні інтелектуального обміну, що допоможе піддержувати баланс кваліфікованих робітників між країнами, захисту українських працівників за кордоном та запобіганню нелегальної міграції, що можна досягти за допомогою урегульованості трудової міграції населення, забезпечивши більш якісний контроль державною міграційною службою та дотримання принципів політики міграції робочої сили, як для країн виїзду, так і для приймаючих країн.

У різних країнах індивідуальні параметри найму робітників, але до загальних інструментів регулювання належить дотримання зобов'язань, взятих в рамках Генеральної угоди про торгівлю послугами (GATS), що забезпечить дотримання правових норм та збереження торговельного балансу. Зі сторони країни виїзду важливим аспектом має виступати розвиток зв'язків між співвітчизниками за кордоном: розвиток мережі діаспор та збільшення кількості інвестиції саме в людський капітал, підґрунтям чого може бути більший акцент на науково-дослідницької діяльності і створенні наукових центрів за підтримки приймаючих країн, а також доступність інформації про відкриті можливості в своїй країні.

Важливо розуміти, що оскільки конкуренція між країнами в залученні кваліфікованих кадрів посилюється, то міграційні режими послаблюються, що призводить до інтелектуального та трудового дисбалансу. Інструментом врегулювання цієї проблеми може стати застосування ініціативної системи міграції, при якій роботодавець іншої країни особисто буде надавати запит про потребу у кадрах, перш ніж кваліфікованому мігрантові буде дозволено в'їхати в країну з робочою метою. Удосконалюючи цю систему пропонується введення рейтингової міграційної програми з урахуванням різноманітних критеріїв, починаючи від освіти та професійного досвіду у своїй країні, закінчуючи віком та володінням мови.

Оскільки актуальність міграції робочої сили набуває більшого значення, то вона потребує подальшого удосконалення державного регулювання цих процесів за допомогою більш жорстоких спеціальних заходів на основі законодавчих актів та міжнародних угод по регулюванню міграційних потоків.

1. Філіппова С.В., Черкасова С.О. (2013). Моніторинг та інструментарій оцінювання управлінських. *Економіка розвитку: Науковий журнал*. №1 (65). С. 87-93.
2. Bashynska I. O., Viziukova K. V. (2016). Systematic approach to the prophylactics of personnel security of enterprise. *Економіка: реалії часу*. № 5 (27). С. 104-111.
3. Smokvina G. A., Yankovska O. A. (2019). Personnel security of the industrial enterprise: essence, components and measures of threats minimization. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. № 1 (7). С. 38-45.
4. Смірнов Б.Н. (2008). Введення в курс світової економіки: економічна географія зарубіжних країн – навчальний посібник. М: КНОРУС, 2008. С. 256–257.
5. Будкін В.С. (2004). Міжнародна міграція робочої сили. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. К.: Знання України. Т.2. 812 с.
6. Осьмова М.Н., Бойченко А.В. (2011). Глобалізація світового господарства: навчальний посібник. М.: ИНФРА-М, 2011. С. 271.
7. Департамент ООН з економічних і соціальних питань, 2020. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>

THE PROCESS OF TECHNICAL AND SOCIAL INNOVATION IN THE CONTEXT OF IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION

Prof., Dr.S. (Economics) **Taraniuk L.M.**
Student **Yeremenko O.O.**
Sumy State University

The education industry is a "meta-industry" of all industries and an area with tremendous ripple power. In the future, as each industry comes together to create new businesses, it provides human resources with creativity in the right places [1].

The megatrend of the global education industry is defined as awareness, connection, intelligence, and convergence (Figure 1).

Awareness	Connection	Convergence	Intelligence
<ul style="list-style-type: none"> • Removing physical restrictions on content • Realistic and experimental education like AR and VR 	<ul style="list-style-type: none"> • Building an educational network for students, parents, mentors, managers, etc. • Providing immediate feedback 	<ul style="list-style-type: none"> • Education industry expands to meta-industry across all industries • The source of starting a new business 	<ul style="list-style-type: none"> • Growth of individual student learning • Expanding the opportunities for the emergence of robot teachers with the development of AI technologies

Figure 1 – Four Mega Trends in the Global Education Industry

“Meta-industry” refers to a core industry that enhances the competitiveness of other industries, and innovation in education through technological development accelerates innovation in other industries

Education is an activity that teaches and learns the knowledge, skills, and values of individuals or groups in the desired direction of the target audience, and is one of the important areas in which the provision of rich and effective information is important. Thanks to the development of ICTs, the limitations of tools that can be used in the educational field have all but disappeared, so different types of learning that were not previously used, such as distance learning based on experience and realistic education, have become possible. In particular, as the exchange and dissemination of knowledge rapidly increase in the information age, the differences between educators and teachers are gradually blurring, and the existing one-way teaching method cannot correspond to the changes of the new era. As the “implementation” progresses, the role of traditional schools delivering fragmented knowledge will gradually diminish, and they will play the role of a learning platform for realizing the holistic education required by society through the provision of diverse and creative experiences.

“Awareness” of educational services can be realized at every stage of the value chain, which is delivered to learners via networks, mobile devices, and displays after educational content is published on the platform. In other words, “implementation” not only means changes in the display that students face but also means technological change throughout the value chain and innovation in user

experience implemented through them, so the business value can be said to be great as well [2].

Various remote platforms are emerging across all industries and a new smart business model based on O2O (Online-To-Offline) is in the spotlight. Recently, when the need for learning has become commonplace regardless of age and gender, an online platform has emerged that provides various offline learning opportunities, especially in Ukraine, this became noticeable during the Covid-19 epidemic. The focus is on a business model that lowers exploration costs and maximizes customer value by connecting individuals and institutions through the platform, moving away from the traditional teaching method of direct attendance at a university or academy.

It is expected that this "connection" will have a great impact on the education sector. With the proliferation of the on-demand economy, the existing teaching method, in which teachers and students meet and communicate at specific times, is being transformed. Students receive real-time feedback on their learning outcomes, anytime, anywhere, as well as new learning assignments and learning expressions, and the physical constraints of time and space disappear. As a member of a learning network that includes not only teachers and other learners, but also employers, mentors, and learning managers, learners will face new opportunities for growth they have never experienced before through active interaction and knowledge sharing with others [2].

We believe that the best phenomenon in the modern educational process is the emergence of the "sharing economy" service, where everyone can become a teacher or a student. The Sharing Economy is an open online business model in which a number of people share goods, space, expertise, and talent with each other through collaboration. It is also referred to as the "freelance economy" because all transactions are carried out through countless distributed providers such as citizens and individual business owners. The sharing economy operates primarily on multiple platforms that connect providers and consumers of products and services to each other [2]. The supplier side discloses surplus assets to the platform and the business profits generated by the assets are calculated as commissions, and the consumer side pays a kind of commission (usage fee) in exchange for receiving products and services through the platform. Thus, the core competencies of the sharing economy platform will be operational capabilities, which provide a lower marginal cost of surplus assets, and service capabilities, which enable the provision of innovative products and services across assets [1].

In the era of the 4th industrial revolution, the manufacturing industry will experience the phenomenon of "convergence", in which areas of the surplus service industry converge and boundaries are violated. As the "platform business model" emerging from industry convergence gradually spreads, fundamental technologies

such as artificial intelligence and cloud computing are being actively adopted, which in turn will accelerate the trend of convergence between industries.

An example of using this thing at Sumy State University can be the recent international educational platform the Virtual Academic Mobility Program "International Relations and Global Leadership" in conjunction with Washington State University (Washington, USA), which took place from 25.01.2021 to 30.04.2021.

In addition, with the development of intelligent technologies in the era of the 4th industrial revolution, intelligent objects will appear that imitate all human production activities, including cognition, thinking, judgment, action, and control, which will affect all areas of industry. For example, thanks to the development of the Internet of Things (IoT) technology, it has become possible to collect huge amounts of data for the development of intelligent algorithms, and this information can accumulate. In addition, thanks to the development of artificial intelligence and big data technology, and improved intelligence algorithms at the "cognition" level have made it possible to perform a simple analysis of any event [3].

1. Cheung, A.C.K and Slavin, R.E. 'How features of educational technology applications affect student reading outcomes: A meta-analysis'. (2012). Educational Research Review.
2. Learning Portal. Information and communication technology (ICT) in education. (2021)
3. Taranyuk L.M., Yeremenko O.O., Klemberg A.S. Stakeholder approaches in business process management in industrial enterprises. Economic problems of sustainable development: materials of the International scientific-practical conference of students and young scientists named after Professor Balatsky OF "Economic problems of sustainable development" / for general. ed.: TA Vasilieva, OV Shkarupa. - Sumy: Sumy State University, 2020. - 275 p.
4. Yeremenko O.O., "International aspects of logistics infrastructure management of enterprises using the Internet of Things" // Competitive work for the All-Ukrainian competition of student research papers in the field of "Management of foreign economic activity", 2021.

КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПОЗИЦІОНУВАННЯ КРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ РЕЙТИНГАХ

д.е.н., проф. Петрушенко Ю.М.,
студентка Тулякова А.О.
Сумський державний університет

Усе частіше для пояснення соціально-економічних явищ країни береться до уваги аспект її культурних особливостей. У попередніх працях науковців вже було встановлено зв'язок між культурними особливостями та моделями бізнес-комунікацій на національному рівні. Одним з найпопулярніших інструментів оцінки розвитку та визначення конкурентоспроможності країни є глобальні рейтинги. Тому своє місце в

дослідженні ми вбачаємо у перевірці гіпотези про те, що особливості культури можуть впливати на розвиток соціально-економічного середовища країни, а отже, певною мірою визначати її позиціонування у міжнародних рейтингах.

У своїй роботі ми використовували теорію культурних вимірів Г. Хофстеде. Кореляційний зв'язок ми встановлювали методами статистичного аналізу, а саме: коефіцієнтом кореляції рангу Спірмена (r), коефіцієнтом кореляції Пірсона, перевіряли точність інтерпретації результатів p -рівнем значущості. Окрім цього, застосовувалися такі емпіричні методи: спостереження та дослідження соціально-економічних явищ, узагальнення попередніх досліджень, класифікація та опис результатів. Теоретичні методи: аналіз наукової літератури на обрану тематику, синтез, індукція, порівняння.

Критерій дистанції до влади демонструє рівень прийнятності для населення існуючої нерівності та нерівномірного розподілу влади. У культурах з високим показником простежується чітка ієрархія, повноваження між підлеглими розподілені нерівномірно. Зворотна ситуація в культурах з низьким показником дистанції до влади, що засновані на рівноправ'ї та незалежності. Особливість критерію індивідуалізму полягає в тому, що він встановлює, наскільки незалежними один від одного є члени суспільства, наскільки вони надають перевагу самостійній діяльності.

У ході статистичного аналізу було встановлено зворотний зв'язок середньої сили показників дистанції до влади з індексом сприйняття корупції (Corruption Perception index), індексом демократії (Democracy index) та рейтингом країн за рівнем щастя населення (World Happiness Report). Також ми виявили прямий зв'язок середньої сили між показниками індивідуалізму країн та інноваційним індексом (Innovation index), індексом якості життя (Quality of life), а також індексом охорони здоров'я (Health care index). Таблиця 1 демонструє числові значення отриманих кореляцій та рівень значущості результатів.

Для обґрунтування отриманих результатів ми виокремили культурні особливості країн зі схожими показниками відповідних критеріїв, що може пояснювати їхнє позиціонування у досліджуваних рейтингах. Зокрема, для країн з низькою дистанцією до влади є важливим встановлення рівності в правах громадян, можливість громади впливати на владу, притаманні консультативний тип прийняття управлінських рішень, сміливість висловлювати незгоду, урахування думки народу, а це запобігає корупційній діяльності та зумовлює демократичність.

Для обґрунтування отриманих результатів ми виокремили культурні особливості країн зі схожими показниками відповідних критеріїв, що може пояснювати їхнє позиціонування у досліджуваних рейтингах. Зокрема, для країн з низькою дистанцією до влади є важливим встановлення рівності в правах громадян, можливість громади впливати на владу, притаманні

консультативний тип прийняття управлінських рішень, сміливість висловлювати незгоду, урахування думки народу, а це запобігає корупційній діяльності та зумовлює демократичність.

Таблиця 1 – Розрахункові результати кореляції між змінними, що досліджувалися

Глобальні рейтинги	Дистанція до влади		Глобальні рейтинги	Індивідуалізм	
	Коефіцієнт кореляції r	p-рівень значущості		Коефіцієнт кореляції r	рівень значущості
Індекс сприйняття корупції	-0,57	p<0,05*	Інноваційний індекс	0,66	p< 0,05*
Індекс демократії	-0,69	p<0,05*	Індекс якості життя	0,65	p< 0,05*
Всесвітній індекс щастя	-0,51	p<0,05*	Індекс охорони здоров'я	0,4	p<0,001**

Культура індивідуалізму прагне до різноманітності й лідерства, приділяє увагу особистим досягненням, орієнтується першочергово не на виконання громадських зобов'язань, а на задоволення індивідуальних потреб, покращення добробуту та гарантії безпеки, надає широкий вибір у способах життя, здатна реагувати на зміну потреб суспільства. Це може пояснювати більшу відкритість країн до інновацій, увагу до здоров'я та покращення якості життя.

Отже, наші припущення щодо наявності зв'язку між культурними особливостями країн та їхнім місцем у глобальних рейтингах справдилися. Подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення залежності між іншими культурними вимірами Хофстеде та світовими рейтингами, а також на більш детальний аналіз причин встановлених зв'язків.

РОЗДІЛ 3
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
НА СТАЛІЙ РОЗВИТОК
SECTION 3
THE IMPACT OF INTERNATIONAL ECONOMIC
RELATIONS ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

***FEATURES OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONAL
CULTURE AND STRATEGIC PERSONNEL MANAGEMENT***

Doctor of Economics, Professor **Fedir O. Zhuravka**,
student **Daria Tkachenko**
Sumy State University

Increasingly, personnel management is recognized as one of the most important areas of life of the organization, able to increase its efficiency and productivity. In this case, the very concept of "personnel management" is considered in a fairly wide range: from economic and statistical to philosophical and psychological.

Management practice shows the presence of a serious strategic turn of management approaches in the direction of increasing attention to the human, primarily professional and cultural component of modern organizations.

As a rule, for the first time the organization feels the need for strategic management at the stage of formalization. At this stage, work begins on the description of administrative processes, regulations and procedures are introduced. In this case, personnel management services are given the role of a functional unit, which primarily ensures the implementation of the following functional tasks: a) search, recruitment, selection of personnel, b) training and development of personnel, c) assessment and certification of personnel.

Thus, the development of organizational culture as a creative function is not a priority for staff service. Senior management is engaged in more important tasks at this stage - the development of marketing, financial strategy. Therefore, the organizational culture and management and personnel services are engaged, but, unfortunately, on a residual basis. This stage usually ends with a structural crisis. Here, as one of the ways out of the crisis, it is possible to move from function management to process management, which occurs at the next stage of development of the organization - the stage of coordination.

This process is characterized by a certain concern of the organization's management with the availability and development of organizational culture, which is confirmed by the current practice of involving organizational consultants. As a rule, personnel management services with the participation and support of the PR department become the leaders of purposeful formation of organizational culture, taking into account that the formation of corporate culture is considered as a task of internal PR.

Today there are many definitions of organizational culture. Here are some of them, which in our opinion, most fully characterize the processes of strategic personnel management.

Organizational culture, as understood by leading scholars in this field, is defined as a stable collection of values, symbols, rituals, and stories that can be used to manage people in their workplaces (Dela and Kennedy theory). According to the theory of Pitters and Waterman, organizational culture is a system of shared values that are manifested through various cultural artifacts: stories, myths, etc. [1].

As can be seen from the above definitions, the terms "values", "system", etc. is not yet a clearly defined object that can be acted upon. What is needed here is a model that would be clear from the point of view of management theory and suitable for practical application. This model was proposed by Edward Shane.

For a more complete analysis of the task, consider the model of Shane's organizational culture in more detail. The first, superficial level of organizational culture is visible to an outside observer through artifacts. By artifacts Shane means a specific product of culture (oral, written objects). For example, an artifact of an organization can be a charter, a badge, a territory, a newspaper, branded clothing for staff, and so on. According to the author, the more history there is in the organization, recorded in the artifacts, the more powerful is its organizational culture.

The second level is an "iceberg". The norms and values that are the tip of the iceberg are visible. These are declared norms and values. However, in the organization there is often a "double standard", those rules that are not mentioned anywhere, but everyone knows what can be done and what cannot. These are latent, hidden for an outside observer norm, which are no longer visible from the outside.

The third, in-depth level of Shane's model shows that all these artifacts, norms, and rules are only superstructures determined by human behavior. At the same time, as noted in the research of psychologists, a person's behavior is 90% controlled by the unconscious, which is expressed in basic beliefs. They, in turn, are reflected in the archetypes (basic behaviors determined by national culture).

Thus, based on Shane's three-level model, it is possible to determine in advance what can be the object of strategic personnel management:

- artifacts;
- declared values, norms;
- staff behavior.

Given the fact that in management theory there is a term "effects in organizational culture", in the diagnosis of any organization two types of organizational culture are used - strong and weak [2].

This implies that the presence of a weak organizational culture will indicate stagnation or even decline, a lack of competitiveness. Conversely, a strong organizational culture will be an indicator of "well-being", the organization's ability to develop. Therefore, top executives of organization may have a natural question: what kind of culture does the organization belong to?

It should be borne in mind that in the development of leading theorists and practitioners of strategic management, the type of organizational culture is determined by three indicators: finance; production; psychology. Accordingly, a strong organizational culture is characterized by the following effects:

1. Financial indicators:

- profit growth.

2. Production indicators:

- increase productivity;
- innovation of products and services;
- adequate adaptation to the environment.

3. Psychological indicators:

- staff loyalty;
- high degree of job satisfaction;
- high self-confidence of staff;
- lack of tension between leaders of different levels of the hierarchy;
- no symptoms of stress in employees.

The above effects of a strong organizational culture, of course, do not fully describe the organizational culture and cannot be direct criteria of the "strength / weakness" of the culture that exists in the organization. In practice, some indicators can be used as evaluation criteria, for example, profit growth, other indicators can be used as a basis for developing empirical criteria [3].

In order to determine and characterize the tools for changing organizational culture, consider the practice of changing organizational culture again through the prism of Shane's model. Management experience shows that most often changes in organizational culture, primarily carried out at the first level, because it is easiest and clear what to do. For example, there was no written history of the organization - you can create. However, if the organization is limited to change only at this level, it is only a waste of money and time, because the impact on staff, which occurs at the rational level, at the level of attributes is a necessary but not sufficient condition for effective organizational culture.

Rectilinear correction of organizational culture through the second level of Shane's model is a rather difficult task. The purpose of managerial influence at this level is to form a general vision of the organization's mission, its goals and ways of

strategic development. The tools for this are all possible corporate events (holidays, sports competitions, trips out of town, trainings, including team building).

The most difficult level for influence is III. As already noted, archetypes are based on national culture and are virtually unchangeable. There is only one way to change them - by replacing the carriers of national culture. One example here is that it is for this reason that multinational companies, entering new national markets, send expats to run the company. And only a few years later, when the core values and norms have already been formed, local managers are appointed to the top management level.

Shane's model also explains the processes that take place in the banking sector, when a new manager changes the entire team, and, unlike other commercial sectors of the market, banks often have to replace the entire staff, including the middle level. Another example of the replacement of senior and middle management when changing leaders can be seen in the example of state bodies (presidential elections, local authorities).

Thus, considering the effects of organizational culture, we once again can see the direct connection between the management of organizational culture and strategic management of the organization.

1. Гриценко Н.В. Особливості формування корпоративної культури організації / Н.В. Гриценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 59. – С 285–289.
2. Гриценко Н.В. Діяльність менеджера в сфері управління людськими ресурсами / Н.В. Гриценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2016. - №54. – С. 345–346.
3. Терон І.В. Корпоративна культура в механізмах регулювання соціально–трудо­вих відносин / І.В. Терон // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 639–643.

FORMATION OF DEMAND FOR DIGITAL CIVIC EDUCATION

Doctor of Economics, Professor **Petrushenko Y. M.**
Sumy State University
PhD, **Duranowski W.**
University of Opole

After the civil revolution in Ukraine in 2014 (known also as the Revolution of dignity), the need for systemic civic education became the priority. There were some activities and initiatives at the state level, such as introduction of the compulsory subject “Civic education” for pupils in schools.

At the same time, systematic efforts on offering civic education for adults was not done, although the new emerged situation and fragile democracy required relevant educational response. The fact that it was missing is proved by the process of the presidential elections of 2019. Adults as voters were neglected, as there were no educational offers helping them to increase their media literacy, capacities for

democratic actions and critical thinking, to deal with information warfare, propaganda and fake news.

In order to tackle the problem, develop and implement targeted courses of civic education, with the focus on media literacy, in autumn 2018 Ukrainian NGO "Lifelong Learning Centre" conducted a research on the demand for civil education in Sumy, an administrative centre in the eastern part of Ukraine, with about 300.000 inhabitants. Sumy is located less than 40 km from the border with Russia. On the territory of the Sumy region operate Russian television channels and the population is under the constant influence of Russian propaganda. In addition, due to the loss of ties with Russia in Sumy, several large industrial enterprises stopped, which led to unemployment and the departure of the population from the city. This determines the specifics of civic education in this region.

The purpose of the research was the assessment of civil competencies of the residents of Sumy and identification of actual needs for civic education. Given the impact of the COVID-19 pandemic, we were interested in identifying civic education needs online.

Following research methods were used: desk research (analysis of publications, reviews, and reports), qualitative methods (focus groups, in-depth interviews) and quantitative methods (sociological survey).

The main study findings are:

1. There is a low demand for civic education, while at the same time the lack of high-level civic competence was identified. Under these circumstances, the approach to civic education as a public good came from local authorities, and not from the local community and citizens.

2. The discrepancy between supply and demand in the field of civic education was identified. For example, there are many offers of trainings on gender equality, but the demand is low; on the other hand, there is a high demand for information and computer literacy and poor supply of non-formal education courses for adults.

3. There is a discrepancy between the discourses of civic education within the population in the area on one side, and civil society activists on the other.

4. Demand for civic education is higher among people with higher incomes. However, it is possible to put forward the opposite hypothesis that people with good civic education receive higher incomes.

5. The need for civic education was also proved by the fact that people prefer to follow public figures than certain ideas; the former are even seen as ideal trainers for civic education.

6. Our research has shown a significant increase in demand for online education, including civic education.

7. Digitalization of civic education increases the demand for digital democracy tools.

Acknowledgment: This work was supported by the Convergence of economic and educational transformations in the digital society: modeling the impact on regional and national security [grant number 0121U109553]; and the Reforming the lifelong learning system in Ukraine for the prevention of the labor emigration: a cooperation model of institutional partnership [grant number 0120U102001].

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

доцент **Баула О.В.**

Луцький національний технічний університет

Сучасний етап розвитку світогосподарських процесів відбувається під впливом постійно трансформуючих процесів глобалізації та інтернаціоналізації, а основною ознакою рівня економічного розвитку та конкурентоспроможності є, все ж таки, показники інноваційності – безперервність розвитку, рівень освоєності інновацій, схильність до оновлення, рівень наукового розвитку, можливість формування та використання ефективного інформаційно-інтелектуального потенціалу, підвищення показників добробуту та якості життя тощо.

За Глобальним індексом інновацій (ГІІ) Україна за період 2015-2019 рр. постійно покращувала свої позиції з 34 місця у 2015 р. до 27 місця у 2018 р. і 28 місце за підсумками 2019 р. Показник щодо розвитку бізнесу також за досліджуваний період демонструє позитивну динаміку: 78 місце у 2015 р. та 47 місце у 2019 р. Аналогічна динаміка характерна для під індексу «Результати креативної діяльності»: 75 місце у 2015 р. та 42 місце у 2019 р. Дані три підіндекси можна вважати основою конкурентної переваги України у інноваційному просторі. Решта структурних елементів ГІІ за досліджуваний п'ятирічний період демонстрували не настільки втішну ситуацію:

- за підіндексом «Стан інституційного середовища» Україна демонструє стабільно досить низьку позицію: найгірший показник у 2018 р. – 107 місце, найкращий у 2019 р. – 96 місце;

- за підіндексом «Стан розвитку людського капіталу та науки» Україна з 2015 р. втратила 15 позицій: 36 місце у 2015 р. і 51 місце у 2019 р. Таке погіршення пояснюється зменшенням витрат на освіту та науку у відсотках до ВВП;

- за підіндексом «Розвиток інфраструктури» Україна, як і за станом інституційного середовища, займає одні з найнижчих рейтингових місць у світі: найгірший показник зафіксований у 2015 р. – 112 місце, найкращий у

2018 р. – 89 місце, за підсумками 2019 р. Україна втратила відносно 2018 р. 8 позицій;

- за підіндексом «Розвиток внутрішнього ринку» у 2019 р. зафіксований найгірший показник – 90 місце, хоча у 2016 р. Україна перебувала на 75 місці [Global innovation index, 2019].

Незважаючи на наявність вузьких місць України у ГІІ, коефіцієнт інноваційної ефективності демонстрував у 2018 р. досить хорошу динаміку: у 2018 р. Україна перебувала на 5 місці, що на 6 позицій вище, ніж у 2017 р., що було свідченням зростання ефективності інноваційної діяльності в країні. Однак, у 2019 р. ситуація погіршилась: Україна втратила відносно 2018 р. 5 позицій і перебуває на 10 місці [Global innovation index, 2019].

Таким чином, Україна має високий освітній і науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні новації у вигляді ідей, наукових розробок, патентів, однак при цьому механізм впровадження їх у сферу економічної діяльності ослабкий. У зв'язку з цим, насамперед, необхідно розробити дієвий механізм упровадження результатів інноваційної діяльності та створити ефективне інституціональне середовище, яке забезпечить розвиток талантів і підвищення рівня людського розвитку. Все це має забезпечити подальше зростання рівня життя населення [Андрощук, 2017].

Світова практика доводить, що підвищення ефективності інноваційної діяльності в країні визначається, насамперед, створенням державою сприятливого клімату для провадження інноваційних процесів.

Виходячи з оцінки викликів вітчизняної інноваційної сфери, на нашу думку, методи та інструменти нарощення інноваційної складової міжнародної конкурентоспроможності України повинні включати складові попередження загроз, а саме: економічні важелі (податкові пільги; трансферти; прямі бюджетні інвестиції; гранти; пільгове кредитування; співпраця з іноземними інституціями щодо фінансового забезпечення інноваційної діяльності; збільшення частки ВВП спрямованої на фінансування інноваційних процесів; залучення коштів домогосподарств, міжнародних грантів як інвестицій для реалізації концепції інноваційного розвитку економіки країни та ін.), організаційні (розбудова інноваційної інфраструктури; консультативна допомога; кадрове забезпечення; створення кластерів з використанням потенціалу освіти, бізнесу, влади, громадськості; створення регіональних кластерів з інноваційно-галузевим виробництвом; підвищення ролі недержавних інституцій у забезпеченні фінансового забезпечення інноваційної діяльності та ін.), інституційні (технопарки, бізнес-інкубатори, аналітичні центри та ін.), нормативно-правові (стратегії, концепції, плани, програми) та соціальні (проведення бізнес-тренінгів, реалізація спільних соціальних проєктів та ін.).

1. Global innovation index - 2019. Creating Healthy Lives—The Future of Medical Innovation. (2019). Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf.
2. Андрощук, Г.О. (2017). Оцінка рівня інноваційного розвитку національних економік. Наука, технології, інновації, № 3. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/150773/04-Androshchuk.pdf?sequence=1>.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ АСИМІЛЯЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДОВКІЛЛЯ

аспірант **Кузьменко М.В.**

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
Київ, Україна

Одним з найважливіших критеріїв сталого розвитку є стабільні умови життєзабезпечення – рівні права як і у теперішніх поколінь, так і у майбутніх, на цілісний стан біосфери та її природних ресурсів. Спільним критерієм у різних методичних підходах для досягнення сталого розвитку є оцінка впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище, адже цей вплив має не перевищувати асиміляційної здатності довкілля. Саме оцінка асиміляційного потенціалу, яка б враховувала екологічні особливості екосистем та була представлена в економічному вираженні задля практичності у використанні, є однією з найбільш актуальних питань в галузі економіки природокористування.

Питання визначення асиміляційного потенціалу науковці розглядають з позицій різних підходів – визначення екологічної ємності середовища, природного та біотичного потенціалу, екологічної рівноваги екосистем, еколого-економічної збалансованості територій тощо. Безумовно, всі ці підходи мають пряме відношення до асиміляційного потенціалу, а в деяких роботах вищеперераховані поняття ототожнюються, як от, наприклад, в роботі Т. І. Козаченко, Г. О. Пархоменко та інших поняття екологічної ємності територій ототожнюються з поняттям еколого-економічного потенціалу та розглядається як «максимальна кількість техногенного та антропогенного навантаження на середовище, яке воно може витримати без катастрофічних порушень» (Козаченко, Пархоменко & Молочко, 1999). Звісно, і методики визначення і оцінки екологічної ємності, еколого-економічної збалансованості територій та природного потенціалу відрізняються та мають досить вузьконаправлений характер, що унеможливує використання окремих цих методик для визначення асиміляційного потенціалу.

Якщо ж говорити про економічну оцінку асиміляційного потенціалу довкілля, то асиміляційну здатність природного середовища варто розглядати з позиції екосистемних послуг. Концепція оцінки екосистемних послуг надає

можливість включити цінність природних ресурсів та результат процесу функціонування природних систем в процес ухвалення рішень щодо будь-якої діяльності. А економічна оцінка, у свою чергу, є необхідною попередньою умовою в процесі прийняття оптимального рішення щодо збалансованого природокористування.

Загалом, економічна оцінка екосистемних послуг є однією з найактуальніших тем досліджень в питаннях збалансованого природокористування. Проте економічна оцінка екосистемних послуг є комплексною проблемою, складність якої обумовлена науковими підходами до визначення та методичними засадами до реалізації. Для вирішення цього питання мають бути визначені методики, які б враховували особливості та механізмами функціонування екосистем та відповідали потребам конкретного дослідження.

Як зазначає Н. В. Дегтярь (2012): «Існуючі дослідження, що спрямовані на визначення методичних засад економічної оцінки екосистемних послуг, характеризуються певними проблемами та протиріччями. Однією з таких проблем є характерні різноманіття та специфічність окремих екосистемних послуг, що сильно ускладнює процес формування стандартизованих науково-методичних підходів до оцінки екосистемних послуг». Ще більш складним і маловивченим питанням є економічна оцінка асиміляційного потенціалу довкілля. Загалом, існує декілька підходів для визначення економічної оцінки екосистемних послуг, серед яких найбільшого поширення набули метод прямого ринкового оцінювання та методи непрямого ринкового оцінювання.

До методів непрямого ринкового оцінювання належать метод запобіжних витрат, метод альтернативної вартості чи вартості заміни, метод гедоністичного ціноутворення, метод умовного оцінювання тощо. Всі ці методи економічної оцінки використовуються в залежності від виду екосистемної послуги та підбираються залежно від цілей та особливостей дослідження. Асиміляційний потенціал умовно можна віднести до регульовальних послуг екосистеми.

Спираючись на інформацію дослідження Де Грута та інших (2002) та інших, варто описати методи оцінки регульовальних послуг, які можна було б використовувати для визначення економічної вартості асиміляційного потенціалу довкілля (таблиця 1).

Проблема використання цих методів при економічній оцінці асиміляційного потенціалу як екосистемної послуги, насамперед, полягає в тому, що асиміляційна здатність довкілля багатокomпонентний та складний показник.

Таблиця 1 – Взаємозв'язок між послугами, вартістю та методами оцінки економічної вартості

Послуги екосистем	Вартість використання	Загальноприйняті методи
Регулювання якості повітря	Вартість непрямого використання	Метод запобіжних затрат
Регулювання клімату	Вартість непрямого використання	Метод запобіжних затрат
Регулювання якості води	Вартість непрямого використання	Метод альтернативної вартості; Метод прямого ринкового оцінювання
Утримання ґрунтів	Вартість непрямого використання	Метод запобіжних затрат; Метод прямого ринкового оцінювання
Переробка відходів	Вартість непрямого використання	Метод альтернативної вартості; Метод умовного оцінювання
Біологічний контроль	Вартість непрямого використання	Метод альтернативної вартості; Метод прямого ринкового оцінювання; Метод факторного доходу
Формування ґрунтів	Вартість непрямого використання	Метод запобіжних затрат

Асиміляційна здатність природної системи залежить і водночас впливає на всі компоненти біосфери – і на якість атмосферного повітря, і на якість води, і на переробку відходів, забезпечуючи очищення природної системи від забруднюючих речовин. Поєднання цих методів між собою не видається можливим, а тим більш коректним підходом. Таким чином нагальною проблемою є розробка та впровадження універсального методу економічної оцінки асиміляційного потенціалу, який би враховував, як ландшафтні, так і господарські процеси та фактори його формування.

1. Козаченко Т. І., Пархоменко Г. О., Молочко А. М. (1999). Картографічне моделювання: Навч. посіб. Золівський А. П. (Ред.). Вінниця : Антекс-УЛТД.
2. Дегтярь Н. В (2012). Сучасні методи оцінки екосистемних послуг. Ефективна економіка, 2. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php>

3. De Groot R. S., Wilson, M., & Boumans, R. (2002). A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services. *Ecological Economics*, 41(3), 393-408. doi: 10.1016/s0921-8009(02)00089-7

НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА В СУЧАСНИХ СВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

к.е.н., доцент **Галазюк Н.М.**

Луцький національний технічний університет

Характерною рисою сучасного розвитку світового господарства стала інтеграційні процеси, які проявляються через зростання економічної взаємозалежності практично усіх країн світу, результатом такої взаємодії є динамізації та збільшення обсягів транскордонних переміщень капіталів, товарів, послуг, трудових ресурсів, технологій. На сьогоднішній основною домінуючою силою в світогосподарській системі є інтелектуалізація факторів суспільного виробництва, а це в свою чергу дозволяє створювати унікальні конкурентні переваги для країн, які активно долучаються до інноваційних процесів.

Інноваційна діяльність держави в контексті розбудови наукоємної економіки, має будуватися на двох основних принципах:

- по-перше, інтерес держави до інноваційних процесів, загальновідомо, що інновації – це кінцевий результат діяльності інтелектуальних та креативних суспільних ресурсів, отож держава повинна бути зацікавлена у максимальній економічній віддачі від цієї діяльності;

- по-друге, для більш ефективного управління і використання результатів інноваційної діяльності суб'єктів господарювання на всіх рівнях економіки держава повинна системно контролювати цей процес, зокрема на основі процесу взаємодії і вбудовування зворотного зв'язку з даними суб'єктами.

Інноваційну систему доцільно розглядати як економічно-організаційний конкурентний механізм, що має свою інфраструктуру, зорієнтовує наукові інституції на досягнення, як комерційного, так і соціального ефекту новітніх розробок, виробничі підприємства, які концентрують свою увагу на постійному оновленні продукції, технологій, організації виробництва процесів, праці і управління на основі використання нововведень, а також громадянське суспільство та органи влади, що сприяють розвитку масової інноваційної активності.

Національну інноваційну систему необхідно розглядати, як сукупність окремих інституцій, які як індивідуально, так і спільно покращують та розвивають нові технології, утворюють нові структури, в межах який уряд

країни формує державну інноваційну політику. За своєю суттю, це комплекс взаємопов'язаних інститутів основне призначення якого, створення, зберігання та передачі знань і умінь, які визначають новітні технології.

НІС слід розглядати як комплексну систему законодавчих, структурних, інноваційних інституцій, які забезпечують діяльність інноваційного середовища цілої країни. НІС являє собою сукупність взаємопов'язаних структур, основна мета діяльності яких виробництво і комерційна реалізація наукових технологій, знань на території держави. Впродовж останніх років інноваційна система все частіше розглядається через призму трансформації знань. Знання розглядаються як основна вхідна інформація, яку інноваційна система отримує з навколишнього середовища. Ці знання всередині системи трансформуються в нові знання, і це означає, що знання також є основним результатом на виході системи. Процес трансформації знань включає наступні функції: придбання знань, виробництво знань, поширення знань, упорядкування та стандартизація знань, застосування знань та управління знаннями.

НІС формується та функціонує за умови збалансованого використання, як державних, так і ринкових механізмів регулювання економіки з урахуванням особливостей та рівня соціально-економічного розвитку регіонів країни.

Зростання співпраці у напрямку розвитку інновацій між країнами ЄС породжують взаємозв'язок між усіма ланками суб'єктів системи міжнародного бізнесу, очевидним є той факт, що сьогодні об'єднуються потужні ТНК, інноваційні підприємства, міжнародні технопарки та лабораторії, науково-освітні центри з різних країн Європи.

В умовах поглиблення євроінтеграції для ефективного здійснення інноваційних процесів та нарощення інноваційного потенціалу України необхідною вимогою є відносно вільний обмін інформацією, технологіями, робочою силою між учасниками. Такий стан досягається за допомогою соціально-економічної складової інноваційного процесу, яка інтерпретується як його інфраструктура.

Переорієнтація стратегії економічного розвитку країн ЄС в напрямку інноваційного вектора диктує Україні об'єктивну необхідність формування в межах даного інтеграційного об'єднання спільної політики у сфері фінансування інновацій. Це пояснюється такими основними причинами, як:

- 1) поступове формування спільної європейської інноваційної системи;
- 2) розширення кордонів ЄС на Схід;
- 3) значна інноваційна стратифікація, яка пояснюється відставанням Східної Європи від Західної, а Західної Європи від США та Японії у сфері розвитку прикладних досліджень, перспективних технологій та розвитку бізнесу;

4) уникнення науково-технологічного розриву у сфері інновацій в рамках самого ЄС.

За умови євроінтеграції України з метою формування й ефективного використання української інноваційної системи автоматично створюватимуться стимули для підприємств водовикористання ресурсів у сфері досліджень і технологій із різних європейських країн. Поступово нові знання генеруватимуться в різних центрах знань і стануть частиною формування спільної європейської інноваційної політики. Вітчизняні компанії за таких умов зможуть використовувати результати наукових досліджень, та при цьому нарощувати конкурентоспроможність на світовому ринку. Характерною рисою євроінтеграційної привабливості для нашої країни має стати високий потенціал інноваційного розвитку країн ЄС.

Процеси євроінтеграції України у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної моделі її розвитку. Основним пріоритетом для держави є побудова НІС і утворення її економіки як високотехнологічної.

В цьому контексті особлива роль відводиться максимальному використанню переваг інтеграції України в міжнародну науково-технічну та інноваційну сферу.

Такий підхід вимагає поглиблення міжнародного поділу праці у сфері НДДКР, науково-технічної кооперації через трансфер технологій, купівлі-продажу ліцензій і патентів, лізингу наукоємного обладнання, надання консультаційних, інформаційних та інжинірингових послуг. Це, в свою чергу, зумовить входження українських ТНК в інтернаціональний бізнес та вихід на світовий ринок інновацій, отримання переваг при використанні сегментів або ніш ринку. Все це вимагає залучення фінансових ресурсів, створення відповідних інституційних структур і державного регулювання.

Отже, НІС з одного боку являє собою процес взаємодії між різними інституціями основне функціональне призначення яких виробництво та комерціалізацією наукових розробок в межах держави в результаті цієї взаємодії. Основним завданням ефективного функціонування НІС є партнерство в системі «наука-бізнес-держави», яке об'єднує технологічні, фінансові та організаційні чинники генерування та поширення інновацій.

Для ефективної євроінтеграції України, необхідно конструктивно активізувати інноваційні процеси, як у регіонах нашої країни, так і на рівні цілої національної економічної системи. Необхідно розвивати різноманітні форми інноваційної діяльності вітчизняних підприємства у кожному регіоні, що в свою чергу дасть можливість підвищити міжнародну конкурентоспроможність української економіки.

протилежну ситуацію зі значним перебільшенням "non-life" страхування. Негативний темп зростання страхування життя, враховуючи позитивну динаміку змін у "non-life" страхуванні, виражений для Австрії, Португалії, Чехії та Росії. Протилежна ситуація спостерігається у Сінгапурі, Єгипті та Бразилії. Негативний темп зростання обох видів страхування актуальний для Великобританії та Гондурасу.

Співвідношення між рівнем страхування життя та страхування "non-life" традиційно знаходиться на рівні 10% ВВП для країн із розвинутою економікою. Зазвичай до цієї групи країн належать США та Європейський Союз. Однак в останні роки, що характеризуються динамічними змінами в галузі інноваційного розвитку та цифровізації всіх сфер життя суспільства, лідерами за кількістю страхових премій як частки від ВВП (понад 20%) стали азіатські країни Тайвань, Гонконг, Сінгапур, Кайманові острови. До групи країн із сумарною вартістю страхових премій 10% і більше входять Південна Африка, Фінляндія, Данія, Великобританія, Нідерланди, Франція та Республіка Корея.

Таким чином, навіть сьогодні американський та європейський страхові ринки стабільно поступаються позиціям азіатським компаніям через уповільнення темпів зростання розвинутих країн та активізацію ринків, що розвиваються. Як американські, так і європейські компанії задовольняють потреби країн, що розвиваються, але стикаються з конкуренцією з боку місцевих страховиків. Китай та країни Азії продовжують залишатися драйверами зростання світового страхового ринку. Прогнозується, що частка ринків, що розвиваються, у світових преміях зросте приблизно на 50% протягом наступних десяти років, що буде зумовлено такими факторами, як регулятивний вплив, впровадження технологій, поточна урбанізація та прагнення до фінансової інтеграції. Тому в цьому контексті важливо висунути гіпотезу, згідно з якою, враховуючи ці тенденції, дослідження в галузі страхування повинні бути значно активізовані в азіатському регіоні безпосередньо у напрямку страхування "non-life".

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

к.е.н., доц. Дзеніс О.О., студент Чатикян Ф.Е.
ХНЕУ імені С. Кузнеця

Управління розвитком промислового підприємства у міжнародній економіці вимагає розробки відповідної стратегії, в якій заходи щодо розвитку певних сфер промислового підприємства поєднуються та узгоджуються, а

особливості розвитку зумовлені впливом зовнішнього середовища. В умовах сучасної інформаційної економіки особливу увагу потрібно приділити розвитку управлінської сфери промислового підприємства, що є завершенням розвитку інших галузей, та інтеграції заходів з автоматизації, роботизації та інформатизації, розроблених в рамках основи цього розвитку в загальну стратегію розвитку промислового підприємства.

Деякі автори пропонують розробити та реалізувати стратегію розвитку підприємства шляхом побудови інтегрованої інформаційної системи, завданням якої є надання менеджерам якісної інформації. Особливістю цієї системи є використання інтегрованої звітності, що дає змогу встановити залежність між показниками стійкості підприємства, його здатністю створювати цінність та зменшувати репутаційні ризики. Загалом вважається, що інтеграція виходить за рамки простої сумісності та включає певний ступінь функціональної залежності.

В умовах стрімкого розвитку міжнародних відносин та, зокрема, міжнародної торгівлі, одним з основних факторів, який матиме вплив на розвиток промислових підприємств у сучасній інформаційній економіці, є хмарна технологія, для якої світові лідери повинні розробити відповідну стратегію розвитку ІТ (Марстон та ін., 2011). Вони пропонують ІТ-стратегію розвитку промислового підприємства у п'яти напрямках: розвиток інфраструктури, послуг, додатків, бізнес-процесів та пошуку. Завдяки цьому промислові підприємства зможуть скористатися обробкою даних та можливістю швидко змінювати корпоративну інформаційну систему, що без сумніву є необхідним в умовах сучасного розвитку міжнародних відносин та міжнародної торгівлі. Але хмарне зберігання - це лише одна з новітніх технологій, яка забезпечує переваги у функціонуванні підприємства в інформаційній економіці, тому для забезпечення сталого розвитку підприємства необхідно враховувати інші сфери розвитку.

Основним інструментом стратегії розвитку у даному разі є інформаційна система для автоматизації управлінських рішень. Основними особливостями запропонованої системи є врахування зовнішніх факторів при визначенні напрямку розвитку економічного потенціалу, використання нечіткого моделювання та моделювання організаційної взаємодії.

Адаптація підприємств до сучасного рівня розвитку міжнародної економіки вимагає створення відповідної інфраструктури та пропонує стратегію розвитку інформаційної інфраструктури машинобудівного підприємства, що дозволить підтримати конкурентоспроможність даного підприємства у світі, зайняти своє місце у міжнародній торгівлі (Грозний та ін., 2018).

Аналіз результатів досліджень розвитку промислового підприємства дозволив встановити, що більшість дослідників при вирішенні проблеми

формування стратегії розвитку промислового підприємства в сучасній економіці розглядають лише окремі складові стратегії , і загалом розвиток розглядається в загальному розумінні, без урахування особливостей інформаційної економіки. Підприємствам, які здійснюють виробничу діяльність та є активними учасниками міжнародних відносин на мікрорівні, необхідно врахувати розвиток виробничого сектору в стратегії розвитку, а потім побудувати стратегію загального розвитку, включаючи розвиток управління, з урахуванням потреби в автоматизації, роботизації та інформатизації виробничих та управлінських процесів відповідно до вимог сучасної інформаційної економіки. Для вирішення цієї проблеми був розроблений механізм формування стратегії розвитку промислового підприємства в сучасній інформаційній економіці.

Запропоновано виділити процес розвитку системи управління промисловим підприємством та розвиток певних сфер його діяльності. Більше того, у цих сферах діяльності промислового підприємства сфери виробництва та управління заслуговують на особливу увагу, оскільки саме в цих напрямках відставання від світових лідерів негативно впливає на ефективність галузі. У кожній галузі діяльності промислового підприємства існують спеціалізовані бізнес-процеси, які потребують вдосконалення, насамперед, шляхом автоматизації та інформатизації відповідно до вимог інформаційної економіки.

З точки зору нетипового промислового підприємства, основними напрямками вдосконалення системи управління підприємством є: - інформатизація та автоматизація бізнес-процесів підприємства; -інтеграція систем управління спеціалізованими бізнес-процесами в загальну систему управління промисловим підприємством ; -гармонізація спеціалізованих бізнес-процесів з управлінням бізнес-процесами (Квілінський, А., 2018).

З розвитком промислового підприємства в інформаційній економіці інформатизація та автоматизація бізнес-процесів підприємства є центральним елементом розвитку, оскільки інформація з усіх спеціалізованих підрозділів повинна збиратися в єдиному центр прийняття рішень. Немає сенсу вдосконалювати інші сфери промислового підприємства відповідно до вимог інформаційної економіки, якщо система управління промисловим підприємством в цілому не може ефективно взаємодіяти з відповідними підрозділами та контролювати здійснення спеціалізованих бізнес-процесів.

З метою забезпечення ефективності управлінських бізнес-процесів промислового підприємства в умовах інформаційної економіки слід виконувати такі завдання: управління збереженням інформації, управління інформаційним контролем, управління попередньою обробкою інформації з метою підтримки прийняття рішень.

Попередня обробка управлінської інформації для підтримки прийняття рішень в інформаційній економіці має величезний обсяг даних, тому в інформаційній системі слід використовувати технології штучного інтелекту (штучного інтелект, ШІ) та обробку великих даних (BigData).

Отже, в умовах стрімкого розвитку міжнародних відносин та міжнародної торгівлі з метою забезпечення високої конкурентоспроможності промислового підприємству необхідно розробляти власну стратегію розвитку в сучасній інформаційній економіці, який базується на оцінці відповідності бізнес-процесів іншим розвиненим бізнес-процесам і дає можливість підвищити ефективність системи управління промисловим підприємством. При цьому комп'ютеризація, автоматизація та бізнес-процеси також здійснюються відповідно до вимог інформаційної економіки.

Таким чином, слідуючи даної стратегії, промислове підприємство може набрати необхідну конкурентоспроможність і успішно інтегруватися в міжнародну торгівлю, що відкриває двері до подальшого розвитку підприємства.

1. Марстон, С., Лі, З., Бандіопадхай, С., Чжан, Дж., Гальсасі, А. (2011). Хмарні обчислення - перспектива бізнесу. Системи підтримки прийняття рішень, 51 (1), 176-189

2. Грозний, І., Кузьмак, О., Кузьмак, О., та Русінова О. (2018). Моделювання управління диверсифікацією зовнішньоекономічних взаємодій. Проблеми та перспективи управління, 16 (1), 155-165.

3. Квілінський, А. (2018). Механізм оцінки конкурентоспроможності промислового підприємства в інформаційній економіці. Наукові праці з економіки та фінансів, 3 (1), 7-16.

GLOBAL LEASING MARKET: DEVELOPMENT TRENDS

PhD, Associate Professor, **Inessa Yarova**
Student, **Alina Sipeieva**
Sumy State University

In the modern world economy, countries are constantly looking for new ways to update fixed assets that would contribute to the development of scientific and technological progress. Leasing is such an instrument of financial support, as it is an element of the investment process, which is spreading rapidly in countries with developed economies. In order to better understand the nature and essence of leasing, it is necessary to analyze in detail the international experience of leasing operations.

Over the past 20 years, the global leasing market is growing steadily, as shown in figure 1. However, in the period 2008-2009, the global financial crisis has spread to all sectors of the economy, and not in turn the leasing market. The number of leasing agreements during this period decreased sharply and reached the level of 2003-2004. Currently, the global leasing market is recovering rapidly from the

effects of these two years, thus showing an increase in new business volumes by 6.5% from 2014 to a record \$ 1,000 billion in 2018 (Global, 2019).

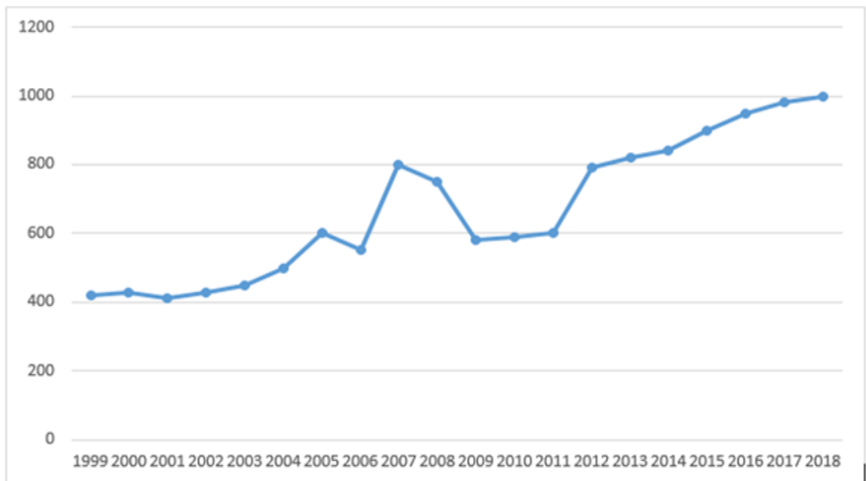

Figure 1. Volume of world leasing, billion dollars [19]

Moreover, the global leasing market can be described as unbalanced, as 80% of the total rent belongs to the 10 largest countries, such as the United States, China, Germany, Japan, France, Italy, Russia, Canada, Britain and Switzerland (World, 2019).

The United States occupies a leading position in the ranking of leasing volumes, which is 383.87 billion dollars, or 40.3% of world leasing (World, 2019). To date, 22% of all equipment has been sold in the United States under leasing operations, making leasing the largest form of external corporate financing in the country.

In 2019, the portfolio is dominated by IT and office equipment (31%) and transport (26%), then 10% belongs to agricultural equipment, 9% - construction, 5% - industrial and 4% - medical equipment. Now the leasing market is at the stage maturity. A prerequisite for this is the impact on the rapid development of state support leasing at the initial stage. It consisted of providing tax, investment, depreciation payments. Landlords are more focused on assessing asset risk, while reducing the focus on lending and innovative products (Leaseurope, 2020).

According to the data of the Global Leasing Report 2019, there is currently a tendency to a general decline in the leasing market and the volume of leasing transactions, the growth of which is possible with the general growth of the economy. Although the market has reached maturity, most offer only financial leasing. On the other hand, despite the fact that the Chinese leasing market is

characterized by its short history, over the past 30 years it has taken second place in the world ranking with new business growth of 61.9% in 2016-2017, to \$ 206.7 billion (Global, 2019).

In Western Europe, more than 20% of investments in production assets go through leasing. Moreover, almost 80% of the leasing business in Western Europe was made up of Germany, France and the United Kingdom. In Germany, the value of contracts is 64.26 billion dollars, in Great Britain - 81.77 billion dollars, France 38.94 billion dollars (Global, 2019).

The largest leasing companies in the world are the American company Air Cap - \$ 33.1 million and the Irish-American company GECAS - \$ 32.5 million, respectively. Both companies are involved in the financing and leasing of commercial aircraft. The European Leasing Association Leaseurope has prepared a list of the largest leasing companies in the world for 2020. Figure 2 shows their top ten (Leaseurope, 2020).

In absolute terms, Germany is the European leader in terms of leasing operations. It is known that last year the volume of leased real estate amounted to 64.26 billion dollars.

The analysis of foreign practice of development and functioning of the market of leasing services is very important for development of own strategy of development of leasing relations in the country. However, when borrowing foreign experience in the development of leasing, it is advisable to take into account the conditions and features of the development of each country.

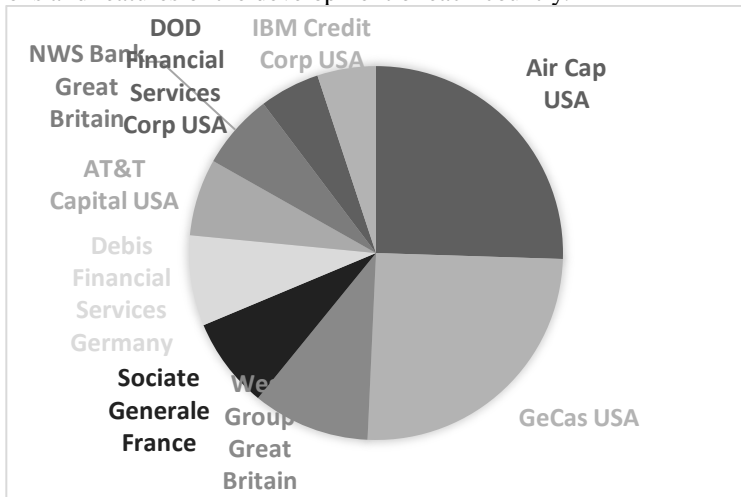

Figure 2. Top 10 global leasing companies

*Source: Leaseurope Internet Portal

Thus, international leasing is now considered one of the most important financial and investment instruments in the world. The mastery of many states speaks of leasing productivity. In real time in developed countries, leasing operations account for 30-40% of investments. Within 80% of fresh goods are carried out on rented equipment.

1. Leasing Yearbook. Ed. by Lisa Paul. 2019. p.23-24.
2. Global Leasing Report: website. URL: <https://www.whiteclarkgroup.com>. (date of application: 01.12.2020).
3. Leaseurope Internet Portal: website. URL: <http://www.leaseurope.org/index.page=stats-1-surveys>. (date of application: 05.12.2020).

ІННОВАТИЗАЦІЯ ЯК ІДЕЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

доцент **Горященко Ю.Г.**
Університет митної справи та фінансів

На думку багатьох учених, інноватизація є багатограним поняттям та розглядається, в основному, як економічна категорія та як процес або як вираження одного через інше. Як економічна категорія, інноватизація є процесом «накопичення, збереження, використання та розвитку інноваційного потенціалу господарюючих суб'єктів економічної системи» (Postaliuk M.P. et al., 2014). Своєю чергою, інноваційний потенціал виражається у результатах інноваційної діяльності підприємництва та бізнесу.

Проведемо аналіз інноваційного потенціалу підприємництва за регіонами України. Найбільша кількість малих підприємств у 2019 р. спостерігалась у м. Києві – 97710 од., найменша – у Чернівецькій області – 4028 од. Лідером за кількістю середніх підприємств у 2019 р. було м. Київ (3989 од.), аутсайдером – Чернівецька (207 од.) та Луганська області (202 од.). Безперечним лідером за кількістю великих підприємств у 2019 р. було м. Київ (165 од.), натомість у найменш чисельній серед усіх регіонів – Чернівецькій області – не було жодного підприємства з середньою кількістю працівників – понад 250 осіб та балансовою вартістю активів – понад 20 мільйонів євро або ж чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – понад 40 мільйонів євро.

В середньому по Україні, питома вага великих підприємств, які одержали прибуток у 2019 р. склала 78% (відповідно, питома вага цієї групи підприємств, які одержали збиток – 22 %). Питома вага середніх підприємств, що одержали чистий прибуток – 77,6%; малих – 73,3%. Отож, у більшості регіонах України функціонують переважно прибуткові великі підприємства, однак ситуація по країні нерівномірна: у Житомирській, Чернігівській та

Рівненській областях – абсолютно усі великі підприємства у 2019 р. отримали чистий прибуток, у Львівській області – 67,9%, у Волинській та Харківській – 70%, у Донецькій – 50% (без урахування результатів діяльності банків та підприємств частини тимчасово окупованої території області). Частка прибуткових середніх підприємств в цілому по Україні у 2019 р. була дещо меншою за частку прибуткових великих підприємств, але значно більшою за частку прибуткових малих підприємств. Лідером за часткою малих підприємств (з урахуванням мікропідприємств), що одержали чистий прибуток серед усіх економічних районів був Донецький економічний район. Аутсайдером – Поліський економічний район. Як бачимо, в Україні у 2019 р. було 26,7% збиткових малих підприємств (з урахуванням мікропідприємств) (Dani Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, 2021).

Варто зазначити, що прослідковується нечіткий зв'язок між прибутковістю підприємств та їх інноваційною діяльністю:

- сертифікована СУБ, автоматизація бізнес-процесів на bpm'online, послуга SOC, продукти «Безпечне місто», «Електронна медицина» та ін. (Датагруп);

- будівництво на заводі Інтерпайп НТЗ нових ліній з виробництва залізничних коліс і виробництва обсадних труб з преміальними різьбовими з'єднаннями (Інтерпайп НТЗ);

- модернізація корпоративної мережі підприємств «Полтавагазвидобування», «Антонов», впровадження системи smart&safe city в Запоріжжі (ІТ-Інтегратор);

- єдина інноваційна екосистема сучасного агровиробництва DigitalAgriBusiness, аналітичний GIS-портал (Кернел);

- швидкий розвиток мережі 4G з найвищою швидкістю мобільної передачі даних (Київстар);

- сонячні електростанції «Скіфія-Солар», «Порт-Солар», «Гудзовка-Солар», «Арциз-Солар» (UDP Renewables);

- перший сервіс онлайн-кредитів в Україні, в якому можна швидко отримати гроші на карту будь-якого українського банку (moneyveo);

- блокчейн, розумне землеробство, роботизація, програма розвитку стартапів МНР accelerator (МХП);

- відкриття третього інноваційного терміналу, запуск авіа доставки (Нова пошта);

- оновлений мобільний додаток WOG Pride з інтегрованим методом оплати Apple Pay, оптимізація процесів за допомогою бізнес-рішень Apple тощо (Vyshnevskiy Yu., 2021).

В умовах надлишку товарів і послуг, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами (різниця між вартістю експорту та імпорту) і відповідно низькі коефіцієнти покриття експортом імпорту у деяких регіонах, свідчить

про складні економічні відносини між резидентами і нерезидентами, слабкість зв'язків зі світовим ринком позикових капіталів та низьку ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств в цілому.

На жаль, навіть в умовах відкритості економіки, прикордонні регіони демонструють від'ємне сальдо: Волинська, Львівська, Одеська області; напроти – додатне сальдо показують здебільшого старопромилові регіони, розташовані в центрі або на сході країни – Дніпропетровська, Полтавська, Донецька області. Найбільше від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами у 2019 р. спостерігалось в м. Київ (-10525752,1 тис. дол. США). Лідером за результуючим додатним показником сальдо є Дніпропетровська область (2958029 тис. дол. США). У структурі експорту товарами цієї області переважали недорогоцінні метали і мінеральні продукти. Ситуація у сфері зовнішньої торгівлі послугами значно відрізняється від торгівлі товарами, зокрема, лідером за результуючим додатним показником сальдо є м. Київ (1510862 тис. дол. США), натомість найбільше від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі послугами у 2019 р. спостерігалось в Полтавській області (-56820 тис. дол. США). У структурі експорту послуг м. Києва переважали послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (Dani Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, 2021).

В усіх регіонах переважна більшість (або абсолютна більшість) підприємств фінансує інноваційну діяльність за рахунок власних коштів. Деяку підтримку держави, іноземних та вітчизняних інвесторів отримують підприємства Дніпропетровської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Харківської областей та м. Києва.

Найвищий рівень показника ВРП у 2019 р. природно спостерігався у м. Києві (949531 млн.грн або 320886,2 грн на одного жителя міста), найнижчий показник – у Луганській та Чернівецькій областях (відповідно 40300 млн.грн та 41661 млн.грн). Найбільша кількість зайнятого населення у сферах інноваційного спрямування у 2019 р. спостерігалася у м. Київ, найменша – у Луганській та Кіровоградській областях. У співвідношенні зайнятого населення в означених сферах до середньої чисельності наявного населення у регіонах, отримуємо такі показники: у м. Києві кожна десята особа зайнята у сфері освіти / інформації / телекомунікації / професійної, наукової і технічної діяльності; в Київській та Харківській областях – кожна сімнадцята особа, у Дніпропетровській, Одеській, Тернопільській та Львівській областях – кожна двадцята особа (що відповідає середньому значенню по Україні). Отож, регіони з найвищими соціально-економічними показниками мають розвинений інноваційний простір та інноваційну екосистему; основні галузі економічного потенціалу формують структуру валового регіонального продукту, яка наближається до відповідності принципам постіндустріальної

економіки і розбудовується на базі перетворення знань, науки та інформатизації.

1. Vyshnevskiy Yu. Top-20 naibilsh innovatsiinykh kompanii Ukrainy Dsnews: onlain hazeta Available at: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/top-20-samyh-innovatsionnyh-kompaniy-ukrainy-02122019220000> (accessed 4 May 2021).

2. Dani Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy (2021). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 10 May 2021).

3. Postaliuk M. P., Husarova V. Iu. (2014). Mekhanizmy` obespecheniya innovatizaczii struktur e`konomicheskogo razvitiya. *Problems of the modern economy*, 2 (50), 27-30.

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

к.е.н., доцент **Хомутенко Л.І.**, студентка **Наливайко С.В.**
Сумський державний університет

Останнім часом простір міжнародних економічних відносин України у сфері зовнішньої торгівлі товарами і послугами змінюється : ведеться вільна торгівля з 45 країнами світу, з'являються абсолютно нові об'єкти і суб'єкти міжнародної торгівлі, набирає обертів електронна комерція тощо. Тож саме зараз, в епоху посилення глобалізаційних процесів одним із найважливіших факторів економічного розвитку є активізація міжнародної торгівлі.

Сьогодні світ переживає вкрай складну ситуацію, пов'язану з пандемією COVID-19. Україна, як і більшість держав, зазнала різноманітних соціальних та економічних проблем. Звісно, пандемія не могла не вплинути негативно як на внутрішню, так і на зовнішню торгівлю.

Останні десятиліття існують проблеми, які стосуються визначення ефективних інструментів для активізації розвитку вітчизняної економіки. Найбільш слушними та ефективними у цьому сенсі є думки щодо того , що економічне зростання та максимально можливе охоплення ресурсів може бути забезпечене втручанням держави у процеси зовнішньої торгової політики за допомогою різних доступних їй інструментів.

Розбалансування суспільної рівноваги та посилення соціально-політичної напруженості було спричинено саме негативними кризовими явищами в економіці України, які виникли насамперед внаслідок конфлікту на Сході та пандемії COVID-19.

Очевидно, що Україна має розвивати та вдосконалювати свою торгову політику та пристосовувати її до сучасних умов, задля того, щоб національна економіка була стійкою, стабільною та незалежною від кон'юнктурних коливань на світових ринках.

Виходячи з контексту економічного і політичного становища України має бути обрана така модель розвитку, яка найбільшою мірою підходить для здійснення дієвої торгової політики. Потрібно взяти до уваги досвід країн, які здійснили активну реіндустріалізацію, адже саме він є яскравим прикладом того, що промисловий протекціонізм є збалансованим набором значної кількості різноманітних заходів, які Україна може застосовувати в ході ведення національної торгової політики. Мається на увазі насамперед активне стимулювання експорту, тарифна політика, а також ряд інших інструментів, які покликані підтримати національних виробників у боротьбі з іноземними конкурентами на світовому ринку [1, с. 48-79].

На сьогоднішній день відомо, що рівень конкуренції на світовому товарному ринку є надзвичайно високим. Могутнім підґрунтям для стійкого економічного зростання України може стати розумне впровадження заходів промислового протекціонізму та впровадження сучасних підходів у виробництві для українських підприємств високотехнологічного сектору.

Висока доступність внутрішнього ринку України є однією з головних причин відкритості економіки країни. Згадані характеристики дуже тісно пов'язані між собою. Малоімовірним є той факт, що Україні вдасться прискорити темпи зростання ВВП, не проводячи активної зовнішньоторговельної політики, оскільки далеко не всі торгові партнери згодні дотримуватися чесних та рівних умов у ході своєї діяльності. Як наслідок, наші національні виробники не витримують конкуренції з імпортерами через те, що останні досить часто застосовують демпінг на внутрішньому ринку України. Окрім вищесказаного, не можна не згадати про те, що внаслідок доволі жорсткої конкуренції національні підприємства часто не мають потрібних стимулів для свого розвитку. Однак поступово формується розуміння того, що захист інтересів України у зовнішній торгівлі має першорядне значення [2, с. 17-25].

Державні органи влади мають направити свої зусилля та компетенції на створення такої зовнішньої торгової політики, яка має відображати нову роль національної економіки в контексті сучасного глобалізаційного розвитку та її важливість для економічного зростання України[3], зважаючи на те, що економічне зростання є мірилом економічного розвитку[4, с. 288].

Таким чином можна дійти висновку про те, що Україна ще не має достатнього досвіду щодо ведення ефективної торгової політики у сфері захисту внутрішнього ринку. Якщо порівнювати тарифний захист нашого внутрішнього ринку з тарифним захистом основних зовнішньоторговельних партнерів України, то можна побачити, що наша тарифна політика є дуже слабкою. Саме тому має бути сформована та впроваджена нова сучасна торгова політика, яка буде враховувати всі перспективи та ризики з огляду на

обставини, що склалися всередині країни та сучасний темп глобалізаційного розвитку.

1. Гужва І. Ю. Актуалітети зовнішньоторговельної політики України / І. Ю. Гужва. – К.: Національна академія управління, 2017. – 298 с.
2. Васильців Т. Г. Стратегічні орієнтири політики імпортозаміщення в Україні: регіональні особливості та аспекти економічної безпеки / Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак // Економіка України. – 2019. – №7-8. – с. 16-32
3. Мних О. Б. ЗОВНІШНЯ ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА І МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ І СВІТОВИХ РИНКАХ [Електронний ресурс] / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2017. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/12.pdf>.
4. Макроекономіка та макроекономічна політика [Текст] : навч. посібник / А. Ф. Мельник, Т. Л. Желюк, О. В. Длугопольський, О. В. Панухник. – К. : Знання, 2008. – 699.
5. Хомутенко Л. І. Хмелик О. С. Розробка стратегії конкурентоспроможності компанії при виході на міжнародний ринок. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 2015. - Вип. 14. - С.181-185.

ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

доцент Кучинський В.А., проф. Перерва П.Г.
Національний технічний університет «ХПІ»

Промислові підприємства, науково-дослідні організації та установи, що займаються розробками інновацій зацікавлені в прикладному технічному застосуванні своїх досліджень. Саме міжнародний трансфер технологій виступає основною формою просування інновацій від етапу розробки до прикладного застосування, що в свою чергу є показником рівня міжнародної інноваційної активності підприємства. У це поняття входять всілякі способи перетворення ідеї в комерційний продукт: міжнародна передача патентів, технологічної документації, обмін науковими розробками, створення спільних підприємств та ін. Для прискорення і допомоги при міжнародному трансфері створюються центри трансферу технологій, які прискорюють просування наукових розробок у промисловість (Исмагилова Л.А, 2019; Перерва П.Г., 2003).

Актуальність розробки цифрової системи міжнародного трансферу технологій визначається її роллю в забезпеченні результативності впровадження інноваційних технологій у виробництво. Вимоги до такої системи визначаються: по-перше, її роллю в інноваційному процесі, по-друге, комплексом зовнішніх факторів законодавчого, економічного, технологічного та соціального характеру, які формуються і змінюються під дією регіональних, країнових і загальносвітових тенденцій. До таких тенденцій, перш за все, відносяться: зростання ролі інновацій у забезпеченні сталого розвитку цифрової економіки, поширення моделі «відкритих інновацій», економічна

інтеграція і бурхливий розвиток інформаційних технологій. Облік змін зовнішніх умов і поява нових механізмів і методів управління, з одного боку, висувають нові вимоги до структури та функціоналу системи трансферу технологій, а з іншого - відкривають можливості для її розвитку (Koccziszky G., 2012; Перерва П.Г., 2003; Гончарова Н.П., 1998; Старостіна А.О., 2009).

У процесі досягнення своїх цілей між учасниками процесу міжнародного трансферу технологій виникають певні протиріччя:

- інтерес в монопольному володінні правами на інтелектуальну власність з метою монопольного отримання прибутку у розробника, споживача та інвестора стримує інвестиційну активність бізнесу і дифузію інновацій;

- монопольне володіння правами призводить з деформації інтересів розробника: йому важливо отримати продукт, технологію і продати патент або ліцензію на його впровадження і отримати дохід. При цьому споживачу патенту і ліцензії часто важливо мінімізувати витрати на конкурентну боротьбу, для чого набувач патенту і технології може «закрити» інновацію;

- зростає ризик створення фінансової бульбашки, тобто перепродаж прав на інтелектуальну власність на кожному етапі трансферу може привести до спекулятивного зростання доходу без отримання реального інноваційного продукту;

- оптимізація витрат бюджету суперечить вимогам збільшення субсидій з бюджету для бізнесу та розробників;

- інтерес збільшення податкових надходжень до бюджету вступає в конфлікт з інтересом зниження податкового навантаження;

- збільшення числа учасників, бажаючих отримати дохід від участі в процесі міжнародного трансферу, може значно підвищити вартість кінцевого інноваційного продукту.

Ефективним механізмом реалізації взаємодії різних груп учасників, завдяки розвитку інформаційних технологій, стали багатосторонні платформи (Марчук Л.С., 2018; Перерва П.Г., 2017; Грабченко А.И., 1999; Коциски Д., 2019). Основними перевагами платформ є: можливість істотного скорочення трансакційних витрат, прискорення і спрощення процесів взаємодії, скорочення операційних циклів, а також чітка регламентація взаємодії учасників і взаємовигідність їх відносин (Исмагилова Л.А., 2019). У процесі досягнення своїх цілей в учасників процесу трансферу технологій часто виникає два типи проблем: відсутність необхідної інформації і брак ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових). Реалізація системи трансферу технологій на основі створення цифрової платформи дозволяє усунути цю проблему. В частині вирішення проблеми нестачі власних ресурсів і компетенцій для досягнення поставлених цілей, поява і поширення платформ як моделей безпосередньої взаємодії кількох груп зацікавлених сторін призвело до формування «економіки спільного споживання», або шерінг-економіки (sharing economy) (Исмагилова Л.А., 2019).

Цифрова платформа міжнародного трансферу технологій визначається як багатостороння інтерактивний майданчик, інтегруюча учасників процесу міжнародного трансферу технологій за допомогою вибудовування ланцюжка створення цінності в віртуальному просторі з метою отримання мережових ефектів. Основними принципами її створення і функціонування є (Исмагилова Л.А , 2019):

- принцип узгодження інтересів, що передбачає облік наявності різних цілей у різних груп учасників процесу трансферу технологій, оцінку ефектів і ризиків їх взаємодії і прийняття рішень, що забезпечують створення довгострокових конкурентних переваг і розвиток економіки в цілому;

- принцип доцільної відкритості, який визначає умови формування взаємовигідних відносин для учасників процесу трансферу технологій з урахуванням вимог цифрових технологій і переходу до моделі відкритих інновацій;

- принцип мережових комбінацій, що враховує розширення сфери мережових взаємодій для вирішення різних завдань на основі застосування цифрових технологій;

- принцип інтерактивної взаємодії, що відображає зміну ролей учасників на різних етапах процесу трансферу технологій, а також вибудовування багаторівневої системи, що об'єднує регіональні, національні та міжнародні мережі трансферу технологій;

- принцип інтелектуалізації розвитку, заснований на моделі потрійної спіралі інноваційного розвитку, що передбачає зростання ролі обміну знаннями в процесі трансферу технологій, об'єднання зусиль в сфері розвитку та просування інновацій (co-creation), а також необхідність застосування інтелектуальних алгоритмів аналізу даних і самонавчання системи;

- принцип єдиного вікна, що передбачає надання максимально повного комплексу сервісів ключовим учасникам процесу трансферу технологій, що дозволяє забезпечити більш швидке і ефективне досягнення їхніх цілей.

Таким чином, найбільш ефективним способом організації системи трансферу технологій на сьогоднішній день є створення цифрової платформи, що забезпечує максимально повний функціонал і узгодження інтересів всіх учасників процесу на основі технологій збору, інтеграції та аналізу даних, самонавчання, інтерактивної взаємодії і мережовий кооперації.

12. Исмагилова Л.А., Гилева Т.А., Галимова М.П. Цифровая платформа трансфера технологий: принципы и технологии создания // Цифровые технологии в экономике и промышленности, 22–23 ноября 2019 года, Санкт-Петербург : ПОЛИТЕХ-ПРЕСС, 2019. с.101-110.

13. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена.- Ростов н/Д: Феникс, 2003. - 592 с.

14. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.

15. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.

16. Kocziszky G., Pererva P.G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial] // ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi.– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-grup», 2019.– 689 p.
17. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
18. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков : ХГПУ, 1999. - 242с.
19. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Дослідження зарубіжного досвіду оцінки інтелектуального потенціалу організацій // Бізнес Інформ.– 2016.– № 1.– С. 49-55.
20. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // Вісник НТУ "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.
21. Перерва П.Г. Комплаєнс-програма промислового підприємства: сутність и задачи. Вісник нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 24 (1246). – С. 153-158.
22. Коциски Д., Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаєнс програма промислового підприємства.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. – 689 с.
23. Гочарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. Учебное пособие - Киев: ВИРА-Р. 1998.- 267с.

CHALLENGES OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FRAMEWORK OF EU-FUNDED GRANT PROJECTS UNDER THE COVID-19 PANDEMIC

PhD, associate professor **Zamora O.M.**, student **Makarenko T.Y.**
Sumy State University
Stanislaw Alwasiak Director, Research and Development of Social
Innovation Centre of the Jesuit University, Krakow

The coronavirus pandemic has been admitted to become the biggest challenge the European community has faced since the Second World War. Affecting the people, their ways of life, economy and the world as a whole, it also became a wake-up call for multilateralism and a higher quality level of international cooperation. One of the forms of international cooperation that was strongly impacted by the pandemic was the international grant projects implementation and planning. Lots of challenges arose both within the management issues, implementation and funds re-distribution. The setbacks in international project teams communication because of their members illnesses and lockdowns, restricted access to a number of facilities and purchases, disrupted ways of organizing certain activities, challenges in search, engagement and retaining the participants, their motivation and strategic support for sustaining the project results – are just few critical issues that made the international grant-funded projects a serious challenge. There is an obvious need to additionally investigate the changes in leadership and management styles which had to change because of virtuality and digitization of

project teams. This paper focuses on overall challenges of implementation and financing of EU-funded grant projects during the Covid-19 crisis, following up on the previous studies made.

Due to the high topicality of the mentioned issues, there is a number of authors from around the world who focused their attention on the challenges in project management under the world crisis conditions (e.g. R. Müller, O.Zhykhor, E. Kalbarczyk-Guzek, H. Gaspars-Wieloch, M. Skitmore, S. Stradling, A. P. Tuohy, R.C. Traylor, R.C. Stinson, etc.). The other important scientific investigation has been provided by a number of researchers focusing on the issues related to grant funding (A.J. G. Silvius, J. Abrham, J. Blasé, T. Wilke, G. Saray, M.C. Bekker, E.Mulenga, and many more). Yet no research publications have been found that investigate the challenges of performing such on-board tasks as management, administration and reporting on the project, communication with the funding authorities, project quality assurance and risk management and other auxiliary tasks under the COVID-19 pandemic impact.

The European Union dedicates around 10% of its budget to external action. In addition to providing funding to its partner countries in the form of contracts and budget support, one of the most important places is given to funding via grants (European Commission, n.d. [1]). In fact, each year hundreds of people and organizations receive these grants, which cover a wide range of sectors and areas. These projects involve mobilities and knowledge exchanges, cooperation of big consortiums consisting of 5-25 institutions, international funds transfer and equipment purchases. The pandemic and the lockdowns brought their specific challenges which have somehow frozen or slowed down the projects management processes within the first months of the COVID-19 spread. However, the process of financing international projects by the EU (including projects under Erasmus+ or Horizon 2020) also could not avoid the impact of the pandemic. Both recipients and donors faced a number of obstacles that hindered the normal implementation and financing of projects.

First of all, one of the problems is related to the possibility of extending the project because of the Covid-19 emergency. However, there is a solution. In fact, some agencies have allowed beneficiaries to request an amendment to extend the original project duration to 6 months due to the COVID-19 situation (European Commission, 2021 [2]; European Commission, n.d. [3]). Secondly, the start date of the action may be postponed, which may also be caused by the Covid-19 crisis. In this case, the postponement of the start date is possible for the grant agreements that are going to be signed (European Commission, n.d. [3]).

There is also a problem concerning the costs in grants when there are difficulties in implementing action because of the Covid-19 situation. Given this unprecedented pandemic situation, maximum flexibility is given to the implementation of actions. The grant agreement may stipulate that staff costs

associated with remote work in isolation may be considered eligible, even if remote work is not a normal practice of the beneficiary. Moreover, there could be costs already incurred for services that have to be cancelled because of the Covid-19 crisis. If beneficiaries cannot get a refunding, they should include the costs in their final financial statement and keep adequate justification and evidence for claiming these costs under force majeure (European Commission, n.d. [3]).

In addition, in times of Covid-19 crisis there are possible delays in submitting deliverables and reports. In this case flexibility is also given for possible delays in submitting deliverables, milestones and reports due to the confinement measures of the Covid-19 crisis. In addition, Horizon 2020 grant holders must retain some supporting documentation to prove the impact of “force majeure” or delays in providing results, reports or actions due to the COVID-19 outbreak (European Commission, 2021 [4]). There is also a problem when H2020 beneficiaries are unable to provide all / complete elements for their reports related to interim and final payments due to the pandemic situation. First of all, when we talk about interim payments, given the situation with COVID-19, there is flexibility in the completeness of the reports submitted for such payments. Beneficiaries are still required to provide scientific and financial reports (European Commission, 2020).

Moreover, in an effort to avoid the rapid spread of the virus, the majority of governments have decided to close their borders and restrict entry. It follows that some project participants have faced the problem of not being able to enter the beneficiary/partner country due to reasons related to COVID-19. Thus, all projects that focused on training and knowledge sharing were moved online, others postponed. However, the donor will closely monitor the situation and the researcher must move to the beneficiary country as soon as conditions allow (European Commission, 2021 [6]).

However, it should be noted that despite all the challenges and difficulties caused by the pandemic, project funding continued. Thus, in case with Horizon 2020, if we compare, in 2018 there were 5 352 signed grants (EUR 9,68 billion of net EU contribution), 5 581 signed grants in 2019 (EUR 10,66 billion of net EU contribution) and despite the COVID-19 situation, there were 5 074 signed grants with EUR 11,48 billion of net EU contribution in 2020, which is even higher than in previous two years (H2020 Projects, n.d.).

To sum up, the Covid-19 pandemic brought its specific challenges for implementation of all sorts of projects. Although these difficulties were unpredictable and slowed down the projects management processes within the first months of the COVID-19 spread, the European Commission managed to quickly adapt to this situation, set up project financing processes and constantly support beneficiaries.

1. European Commission. (n.d.). Funding. https://ec.europa.eu/international-partnerships/funding_en#:~:text=The%20European.

2. European Commission. (2021, February 10). Is there any possibility to extend the project duration of Horizon 2020 grants and to increase the EU funding due to the COVID-19 situation? <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/support/faq/13117>.
3. European Commission. (n.d.). Frequently Asked Questions on the impact of Covid-19 on the implementation of grants awarded with calls for proposals under the Union Civil Protection Mechanism (UCPM). https://ec.europa.eu/echo/sites/echo-site/files/faq_covid-19_cp_open_calls.pdf.
4. European Commission. (2021, February 10). What supporting documentation must beneficiaries of Horizon 2020 grants keep to prove the impact of 'force majeure' or delays in the submission of deliverables, reports or implementation of the action due to COVID-19 outbreak? <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/support/faq/13239>.
5. European Commission. (2020, May 20). Related to the COVID-19 outbreak, what happens in Horizon 2020 grants if beneficiaries cannot submit all/complete elements for their reports related to interim and final payments? <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/support/faq/13116>.
6. European Commission. (2021, February 11). In MSCA Individual Fellowships, when a researcher cannot move to the country of the beneficiary/partner organization in a third country for COVID-19-related reasons, can he/she work on the action "remotely" from his/her current place of residence? <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/support/faq/14672>.
7. H2020 Projects. (n.d.). Analysis. <https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/sense/app/93297a69-09fd-4ef5-889f-b83c4e21d33e/sheet/erUXRa/state/analys>.

ВАРТІСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ТРАНСФЕРІ ТЕХНОЛОГІЙ

проф. **Перерва П.Г.**, доцент **Маслак М.В.**, аспірант **Свіцова Н.С.**
Національний технічний університет «ХПІ»

Зростання значення вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) при здійсненні міжнародного трансферу технологій пов'язано з тим, що «стратегічною сировиною» для підприємств, які виробляють наукомістку продукцію, є комерційно цінні ідеї, оформлені патентами, свідоцтвами, ліцензіями, що дають право на виробництво і реалізацію наукомісткої продукції, а також ноу- хау і договори, пов'язані з їх передачею. Саме тому їх вартісна оцінка поступово перетворюється в один з важливих напрямків експертизи інвестиційних проєктів і бізнес-планів корпорацій, банків, фінансово-промислових груп (Уразова Н.Г., 2014; Перерва П.Г., 2003).

В даний час в міжнародній практиці використовуються три основні підходи до проведення вартісної оцінки ОІВ - витратний, порівняльний (ринковий) і прибутковий, кожен з яких має свої різновиди (Koczyszky G., 2012; Перерва П.Г., 2003; Старостіна А.О., 2009; Гончарова Н.П., 1998).

Вся суть порівняльного походу полягає в тому, що вартість прав на ОІВ буде визначена за допомогою порівняльного аналізу ціни даного предмета з цінами, за якими були продані подібні об'єкти в недавньому часі. З першого погляду цей підхід може здатися досить простим, але це не так. На практиці

виявляється багато труднощів і умовностей. Це пов'язано з тим, що не може існувати двох абсолютно однакових об'єктів інтелектуальної власності. Всі об'єкти мають відмінності за багатьма позиціями (країна, вид об'єкта інтелектуальної власності, термін правової охорони, склад авторів, умови фінансування, час продажу і так далі). При цьому деякі з відмінностей можуть змінити свій вклад в залежності від змін в рамках ринкової ситуації. Також в якості труднощі цього походу наголошують на необхідності брати до уваги угоди, які відповідають визначенню ринкової вартості. Іншими словами на ті, на які не вплинули неринкові чинники. При здійсненні великих угод повноцінна інформація про економічну ситуацію і про умови продажу часто може бути недоступною або неповною. За таких обставин такий підхід може тільки окреслити діапазон, в рамках якого може знаходитися величина ринкової вартості. У зв'язку з усім вищеописаним використовувати даний спосіб для оцінки об'єкта інтелектуальної спадщини потрібно вкрай обережно. Якщо ж є достатня кількість необхідних відомостей про продажі об'єктів такого ж роду за недавній період часу, то даний підхід дозволить отримати результат, який максимально точно буде відображати ставлення ринку до даного об'єкта інтелектуальної власності. Використання порівняльного підходу повноцінно може здійснитися тільки в тому випадку, якщо має місце наявність вибору серед подібних (з набором аналогічних функцій). При цьому цей вибір повинен давати покупцеві можливість придбання саме того об'єкту, який його влаштовує за функціональним призначенням, прийнятною вартістю, тривалості терміну вживання, ступеня захисту, його унікальності і так далі. Плюс до всього продавець також в свою чергу повинен мати можливість вибрати найбільш вигідного і цікавого для нього покупця з точки зору фінансів і можливості організації подальшого взаємовигідного співробітництва. (Марчук Л.С., 2018; Перерва П.Г., 2017; Грабченко А.И., 1999; Коциски Д., 2019).

Порівняльний підхід може бути застосований при наявності інформації про ціни аналога і умовах угод з ним. Можливі варіанти:

- визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності за ціною альтернативних пропозицій, що мають масовий попит на ринку, наприклад, при оцінці програмного забезпечення для ПК і т.п.;

- визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на базі цін продаваних на ринку аналогічних об'єктів з урахуванням зміни якісних показників, обсягу переданих прав і інших ціноутворюючих факторів, що формують кінцеву ціну угоди.

При цьому вибір якісних параметрів, які найбільшою мірою впливають на вартість об'єкта, здійснюється експертним шляхом.

Однак сьогоденні реалії міжнародного трансферу технологій такі, що дотримання наведених вище умов можливо тільки за деякими ОІВ. Дуже

часто така можливість виникає при продажу прав на видання творів літератури, мистецтва, на виготовлення і комерційну реалізацію аудіо- і відеопродукції вищої якості, при тиражуванні та реалізації програмних продуктів (Уразова Н.Г., 2014).

При міжнародній передачі прав на об'єкти промислової власності на ринкових умовах виникають додаткові труднощі. Чим більш унікальне виробництво і товар, в якому реалізовано право на об'єкт промислової власності, тим менше можливості використання ринкових методів оцінки, оскільки тим складніше знайти покупця на міжнародному ринку. У свою чергу, чим менша унікальність і більш масштабне виробництво і чим більше таких виробництв в світі, тим легше знайти покупців ліцензій і тим легше використовувати цей метод. Прикладом може служити виробництво електроніки, комп'ютерних ігор тощо

Перевагою використання порівняльного підходу є те, що він дозволяє визначити так звану справедливую ціну, яка найкращим чином відображає ситуацію на ринку. Найважливішим умовою застосування порівняльного підходу є ефективно працюючий ринок інтелектуальної власності та доступ до широкої бази даних продажів аналогічних об'єктів. На жаль, в нашій країні, поки не сформувався повноцінний ринок інтелектуальної власності, широке використання цього підходу для оцінки прав на ОІВ при здійсненні міжнародного трансферу технологій проблематично.

Використання порівняльного підходу для оцінки вартості інновації можливо при наявності достовірної та доступної інформації про ціни аналогів об'єкта оцінки і Справді умовах угод з ними. При цьому визначення ринкової вартості об'єкта інтелектуальної власності здійснюється шляхом коригування цін аналогів, що згладжує їх відміну від оцінюваної інтелектуальної власності.

1. Уразова Н.Г. Основные подходы к оценке объектов интеллектуальной собственности // Вестник ИрГТУ. 2014. №12 (95). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-podhody-k-otsenke-obektov-intellektualnoy-sobstvennosti>

2. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. - Ростов н/Д: Феникс, 2003. - 592 с.

3. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. - Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.

4. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч. посібник для інж.-техн. вузів. - Харків : «Основа», 1993.- 288с.

5. Kocziszky G., Pererva P.G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial] // ed: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi.– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-принт», 2019.– 689 p.

6. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.

7. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи. Вісник нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 24 (1246). – С. 153-158.

8. Коциски Д., Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаенс программа промышленного предприятия. – Харьков-Мискольц : ООО «Планета-принт», 2019. – 689 с.

9. Гочарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. Учебное пособие - Киев: ВИРА-Р. 1998.- 267с.
10. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков : ХГПУ, 1999.- 242с.
11. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Дослідження зарубіжного досвіду оцінки інтелектуального потенціалу організацій // Бізнес Інформ.– 2016.– № 1.– С. 49-55.
12. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // Вісник НТУ "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.

ЕКОНОМІКА ЩАСТЯ

Доцент Дурановскі В.Х., Опольський університет
Студент Дербеньов К.О. Сумський державний університет,

Економіка щастя – це новий напрямок в економічній теорії, який виник в останні десятиліття у зв'язку з загостренням критики використання індикатора ВВП та пов'язаних з ним показників. Ця теорія розглядає економічні та неекономічні фактори, які визначають щастя людини, виявляє його взаємозв'язок з рівнем розвитку країни та формує параметри оцінювання рівня щастя суспільства в цілому. В межах цього напрямку були створені альтернативні показники, які дозволяють визначити рівень розвитку нації.

Концепція економіки щастя здобуває все більшу популярність в наукових колах. Думки, які присвячені цьому аспекту економічної теорії та економічних відносин, можна знайти в наукових роботах таких авторів: Р. Істерлін, Д Канеман, Е. Освальд, Р. Вінховен, В. Антропов, О. Антіпін, В. Бочко, О. Румянцева, Дж. Сакс, С. Гурієв. В умовах трансформування процесів реальності постіндустріального та інформаційного суспільства, коли основним джерелом економічного зростання є людський капітал, увага до потреб кожної окремої людини стає повноцінним економічним завданням.

Дослідження, які проводяться в сфері економіки щастя направлені на розробку нових показників та методів кількісного вимірювання людського щастя. При складанні рейтингу враховуються такі показники добробуту, як рівень ВВП на душу населення, очікувана тривалість життя, наявність громадянських свобод, почуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні, стабільність сімей, гарантії зайнятості, рівень корупції, а також непрямі показники стану суспільства, такі як рівень довіри, великодушність і щедрість. Крім зазначених статистичних даних і непрямих показників, значну частину дослідження становлять результати опитувань громадської думки жителів різних країн про те, наскільки щасливими вони себе почувають, які проводить Міжнародний дослідницький центр Геллапа.

В одному з рейтингів Україна посіла п'яте місце серед країн з найменшим «індексом щастя». У 2020 році цей показник склав 14% - це більш

ніж в два рази менше, ніж в 2019 році. Про це свідчать результати опитування Gallup International, проведеного в Україні фондом «Демократичні ініціативи» та Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС). За результатами опитування 49% українців заявили, що вважають себе щасливими, 14% вважають себе ні щасливими, ні нещасними, і ще 35% відповіли, що є нещасливими. Всього в опитуванні в Україні взяли участь 1 004 респондентів. У той же час 37% українців вважають, що 2021 рік буде кращим, ніж попередній, а 51% вважають, що наступний рік буде роком економічних складнощів (Ситникова І., 2021).

Економіка щастя – це та економіка, за якої ми оптимізуємо наші ресурси, для того щоб підвищити рівень задоволеності в суспільстві. А тому, якщо при традиційному підході формування економічної політики, ми звертаємо увагу на макроекономічну стабільність, а саме: рівень інфляції, ВВП, боргові зобов'язання, податкове навантаження, рівень прямих інвестицій (вважаючи, що ці показники агрегують всю необхідну інформацію), то при формуванні економіки щастя ми звертаємо увагу, в тому числі, на показники задоволеності населення у різних аспектах життя.

У податковій сфері ми орієнтуємося на те, що зменшення податків приведе до зростання добробуту громадян, але може статися так, що звичайне зростання добробуту не максимізує граничний економічний ефект на кожного конкретного громадянина. Окрім того, оскільки, виходячи з економічної функції, ми як люди прагнемо збільшити корисність спожитих благ для того, щоб оптимізувати особисте щастя, то доцільно використовувати такий показник як результуючий.

Зі звіту Всесвітнього Індексу Щастя ми бачимо, що дохід не повністю може пояснити рівень щастя людини. Деякі країни змогли побудувати таку систему суспільних, економічних та культурних відносин, де людям простіше реалізувати свої потреби, і це не завжди означає лише більш високий дохід. Виявлення економічних ознак, які впливають на рівень щастя та за якими країна відстає від абсолютних значень, можуть стати пріоритетом та зоною росту і розвитку суспільства певної країни.

З економічної точки зору ми розглядаємо щастя в трьох вимірах. Перший – це щастя як показник індивідуальної корисності спожитого часу або життя в цілому, як процесу споживання. Другий – це щастя як мотиватор до будь-якої дії. Ми припускаємо, що чим людина щасливіша, тим вище її продуктивність. Щастя як мотиватор може наблизити людину і до максимально можливого потенціалу її життя. Третій – це щастя як ресурс. Ми знаємо, що гарний настрій впливає на здоров'я. Можемо зробити припущення, що працівники, які знаходяться в гарному настрої виконують роботу в більшому обсязі, якісніше, займаються новаторством. Більше того, ситуацію,

коли людина лише максимізує власний прибуток, не максимізуючи власного щастя, можна назвати нераціональною поведінкою.

Як відомо, економічні суб'єкти прагнуть максимізувати власну сукупну корисність в заданих ринкових умовах. Але при деяких культурних інституційних умовах ціна їх вибору може бути достатньо високою. На практиці, якщо ми приймаємо функцію щастя за функцію корисності кожної окремої людини, і тоді відповідно до пояснювальних показників, а саме ВВП на душу населення, довіра, здоров'я, благодійництво та інше, у якості споживаних виявлених нами благ, то ми можемо представити функцію щастя як таку, при якій людина за деяких причин не може спожити достатньо цього самого щастя.

Таким чином, ми спостерігаємо, що соціально-економічний устрій та культурно-інституційне середовище деяких країн сприяє споживанню щастя та задоволенню потреб: у довірі, в економічних благах, у свободі життєвого вибору. А в деяких країнах – ні. Можна зробити припущення, що відповідно до культури країни, їх цінностей, які формують культурне ядро, певні вибори в деяких країнах можуть переважати над іншими, хоча не роблять людину безумовно щасливішою. Або ж деякі базові вибори, наприклад, економічні, можуть коштувати таку кількість часу, що часу на задоволення інших потреб залишається не достатньо. В умовах, коли більшість активних учасників з однієї й тієї ж категорії ринку вимушені витратити більшість часу на задоволення своїх економічних благ, вони взаємно один до одного мають менше часу на задоволення інших потреб, наприклад, налагодження довіри. Також вони мають менше часу, щоб стежити за своїм здоров'ям, приймати нові рішення про свободу власного життєвого вибору.

Використання методів економічного аналізу та стратегування щодо щастя наближає економічну науку до інших гуманітарних наук та їх викликів і таким чином, дає змогу економіці в цілому значно в більшій мірі відповідати інтересам суб'єктів. Запитуючи себе, яким чином ми можемо стати більш щасливими та проводячи аналіз ознак щастя, ми в той же час намагаємось раціональним способом відповісти на питання про людину, її інтереси, дійсні бажання, схильності та потреби.

Таким чином, щастя як функція корисності всього суспільства чи кожної окремої людини дає нам можливість розглядати відповідним чином модель усього суспільства та знаходити нові орієнтири, зони розвитку на благо його мешканців. Сама модель економіки щастя може бути використана, у першу чергу, для того, щоб стабілізувати політичну ситуацію у певній країні або регіоні. А також вона може використовуватися приватними компаніями, щоб зрозуміти потенційні проблеми та зони попиту цільової аудиторії. Отже, можна зрозуміти де формується чи може сформуватися у суспільстві новий попит і на які товари чи послуги. Приватні компанії, орієнтуючись на

економічні показники, за якими людина в цілому б відчувала себе щасливішою, можуть використовувати це у своїй діяльності, щоб максимізувати прибуток безпосередньо або за допомогою супутньої діяльності, пов'язаної з брендом.

1. Ситникова И. Украина вошла в пятерку самых несчастных стран мира. Hromadske.ua/15.01.2021

INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES AS A FACTOR OF INCREASING RESILIENCE

Ph.D. student **Oksana Ponomarenko**,
Sumy State University

At the present stage of Ukrainian society development, the strategic course of the state is the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union. One of the components of Ukraine's European integration obligations under the Association Agreement with the EU is the reform of decentralization. Therefore, in recent years, considerable attention of the government and the public has been directed to reforming local self-government, as well as the system of territorial organization of power.

Nowadays, a new current system of the administrative-territorial structure of the basic level has been formed and as of 10.02.2021, 1,470 territorial communities were created in Ukraine (Decentralization, 2021).

The new communities received a number of their own and delegated powers and financial instruments to support them.

All these processes have brought up many issues, including the resilience of territories and newly formed territorial communities. «Resilience» has a broader content than the commonly used in the scientific space «capacity» or «sustainability» and differs from the concept of «sustainable development», because resilience is understood as complex processes of formation of stability of territories (regardless of their scale) to modern challenges and threats in the long run.

Sustainability refers to the ability of an individual, household, population or system to anticipate, absorb and recover from the dangers or consequences of climate change and other shocks without compromising its long-term prospects, if possible with potential enhancement. Sustainability is not a fixed final state, but a dynamic set of conditions and processes. The basis of sustainability is the need for better risk analysis in different spatial and temporal situations (Turnbull et al., 2013)

We consider community as a resilient community if it is able to withstand significant disruptions / fluctuations / crises (if they occur) and is able to recover (return) to normal life without negatively affecting the future quality of life of

community members [3]. Therefore, local resilience considers the ability of territories at the local level to self-healing and overcoming crisis phenomena in order to effectively develop territories (region, city, territorial community).

In the process of forming resilience, the importance of partnerships between neighboring territories, between the authorities, the public, business and the scientific community, especially at the local level, given that in Ukraine, newly unions of territorial communities are still learning to support themselves and ensure a decent level of development and living standards for their residents. Figure 1 shows the model of stakeholder cooperation and the direction of mutual influence in the process of voluntary formation of the territorial community.

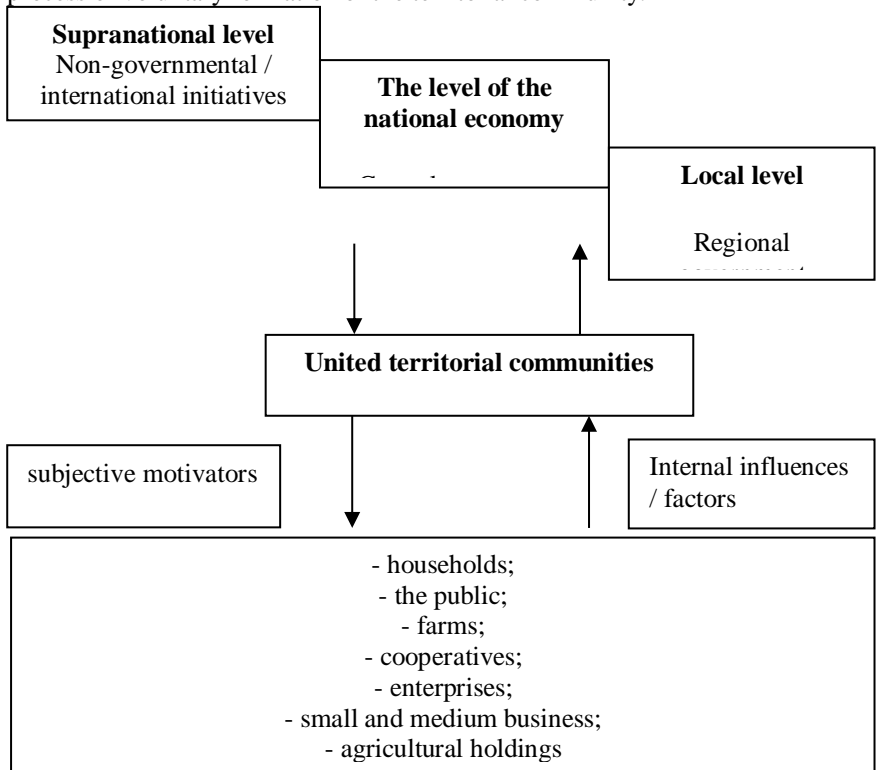

Figure 1. Determining model of formation of a united territorial community
Source: author's development

Currently, a significant number of newly formed territorial communities are not capable and financially self-sufficient. Given this, international economic

cooperation is important to ensure the resilience of territorial and administrative units. Territorial communities have the opportunity to implement international economic cooperation in the form of regional development projects, which can be implemented at the expense of the state budget received from the European Union.

In 2020, applicants from all regions of Ukraine submitted about 800 regional development projects in the areas of: innovative economy and investment; rural development; tourism development; human development; support for the development of depressed areas; effective management of regional development; all-Ukrainian solidarity. Total number of projects of the sector support program: 739 for the total amount: 15045526.33 ₴ (Hromady, 2021).

Therefore, special emphasis should be placed on the fact that international economic cooperation also provides a social effect, which is determined by the growth of community resilience, unity and cohesion in them.

The work was performed within the framework of the state budget research development "Convergence of economic and educational transformations in the digital society: modeling the impact on regional and national security" (state registration number: 0121 U 109553), "Reforming the lifelong learning system in Ukraine to prevent labor emigration: a cooperative model of institutional partnership" (state registration number: 0120U102001).

1. Decentralization (2021). Monitoring of local government reforms and territorial organization of government. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/690/10.02.2021.pdf>

2. Hromady (2021). 800 regional development projects will be eligible for EU funding Retrieved from: <https://www.hromady.org>

3. Kondratenko, M.V., Korolchuk, O.L. (2019). The issue of quality of public services in OTG through the prism of the resilience of territories. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference of applicants for higher education and young scientists "*Prospects for the development of territories: theory and practice*", 108-111. Retrieved from: http://eprints.kname.edu.ua/54992/1/2019%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4_%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7.%20%D0%9A%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9%2B-108-111.pdf

4. Turnbull, M., Sterrett, C. L & Hilleboe, A. (2013). Toward resilience: a guide to disaster risk reduction and climate change adaptation. United States Conference of Catholic Bishops. Practical Action Publishing Ltd, 192.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Доцент Савош Л.В., доцент Павлюк Л.В., студент Матвіюк В.В.
Луцький національний технічний університет

На формування міжнародної інвестиційної привабливості держави впливає велика кількість чинників: організаційно-правові та політичні,

фінансово-економічні, базовий потенціал та соціально-культурні. Крім цього, на остаточне рішення інвесторів впливає місце країни у системі міжнародних рейтингів, що характеризують її інвестиційну привабливість (Zaitsev et al., 2019).

Основними індексами, що характеризують інвестиційний клімат країни є наступні: Інвестиційний індекс (Investment Index); Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index); Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom); Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index); Індекс інвестиційної привабливості (International Business Compass).

Інвестиційний індекс (Investment Index) розраховується щоквартально Європейською Бізнес Асоціацією (European Business Association), яка проводить дослідження різних сфер бізнес-середовища України: інвестиційний клімат, митна сфера, податкова галузь, судочинство тощо.

Значення індекса знаходиться в межах від 1 до 5 балів. Проілюструємо динаміку значення інвестиційного індексу України за період 2016-2020 роки (Рис. 1).

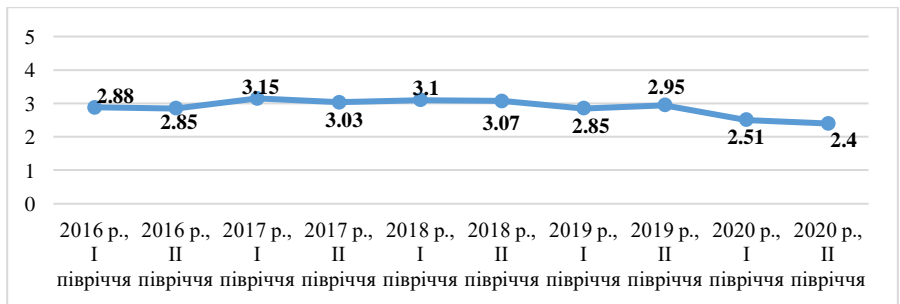

Рис. 1. Динаміка інвестиційного індексу України 2016-2020 роки
Джерело: побудоване автором за даними (European Business Association, 2021).

Отже, інвестиційний індекс або індекс інвестиційної привабливості України змінювався стрибкоподібно за досліджуваний період. І у другому півріччі 2020 року він опустився до найнижчого за весь досліджуваний період значення 2,4 бали із 5-ти можливих. Члени ЄБА охарактеризували інвестиційний клімат в Україні у 2020 році як несприятливий.

До такого невтішного висновку привели такі чинники як криза вітчизняної судової системи, нестабільність податкового законодавства, відсутність верховенства права, непрозора митна та податкова система, висока корупованість усіх сфер суспільства, високий ступінь тінізації економіки та карантинні обмеження, пов'язані із пандемією тощо.

Проаналізуємо динаміку Індексу глобальної конкурентоспроможності

(The Global Competitiveness Index) України. Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) позитивно напрямлений, тобто, чим більше значення індексу, тим вища міжнародна конкурентоспроможність країни (Okara et al., 2018).

Україна знаходилася у другій половині рейтингу за Індексом глобальної конкурентоспроможності і у 2018 році, і у 2019 році. У 2018 році (серед 140 країн) вона була на 83 місці, а у 2019 році – на 85 місці (серед 141 країни), що є вкрай негативним моментом економічного розвитку країни. Перше місце у рейтингу у 2018 році займали США, а у 2019 році – Сінгапур (The Global Competitiveness Report, 2018).

За величиною Індeksu економічної свободи (Index of Economic Freedom) Україна знаходилася практично у кінці рейтингу серед 180 країн і у 2018 році, і у 2019 році, що є вкрай негативним моментом економічного розвитку країни. Рівень економічної свободи було оцінено так: вільний, майже вільний, всередньому вільний, майже невільний та репресивний. Україна попала у передостанню групу, в переважній більшості разом із країнами Африки. Однак, за 2019 рік, вона піднялася у рейтингу країн на 3 позиції з 150 місця у 2018 році до 147 місця у 2019 році. Перше місце у рейтингу і у 2018 році, і у 2019 році займав Гонконг (Index of Economic Freedom, 2018).

За величиною Індeksu легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index) Україна знаходилася у першій половині рейтингу і у 2018 році, і у 2019 році серед 190 країн. У 2018 році вона займала 76 позицію, однак, за 2019 рік піднялася у рейтингу країн на 5 позицій до 71 місця. Перше місце у рейтингу і у 2018 році, і у 2019 році замала Нова Зеландія (Doing Business, 2018).

За величиною Індeksu інвестиційної привабливості (International Business Compass) серед 190 країн Україна займала дуже низькі позиції у другій половині рейтингу і у 2016 році, і у 2018 році. У 2016 році вона займала 130 позицію, за 2018 рік опустилася до 131 місця. За цим індексом, Україна теж знаходиться у рейтингу переважно з країнами Східної та Центральної Африки (Marie-Christin Rische et al., 2016; Theodor Friederiszick et al., 2018).

Підсумовуючи результати аналізу, стверджуємо, що рейтинги України за основними міжнародними індексами, що характеризують інвестиційний клімат є надзвичайно низькими, особливо, за Інвестиційним індексом (Investment Index); Індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom); Індексом інвестиційної привабливості (International Business Compass).

1. Zaitsev O.V., Moskalenko V.O., Shovkoplias O.A. (2019). Otsinka investytsiinoho klimatu Ukrainy ta shliakhy yoho pokrashchennia, URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/72114/1/Zaitsev_Moskalenko_Shovkoplias_Otsinka_investetsiinoho_klimatu_Ukrainy.PDF?jsessionid=FCC63AD2711C7F3E5E6B8A662153CFCC. [in Ukrainian].

2. European Business Association. (2021). URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/>. [in English].

3. Okara D.V., Chernyshev V.H., Shynkarenko L.V. (2018). Doslidzhennia rozvytku Ukrainy na pidstavi indeksu hlobalnoi konkurentospromozhnosti. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, Vypusk 22. S.84-90.URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/18.pdf>. [in Ukrainian].
4. The Global Competitiveness Report. (2018). Switzerland URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf. [in English].
5. Index of Economic Freedom. (2018). The Heritage Foundation. Washington. URL: https://www.heritage.org/index/pdf/2018/book/index_2018.pdf. [in English].
6. Doing Business (2018). International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Washington. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2018>. [in English].
7. Marie-Christin Rische, Lars Wenzel, André Wolf (2016) BDO. International Business Compass. URL: http://www.bdo-ibc.com/fileadmin/dokumente/BDO-IBC-Summary-2016_ENG.pdf. [in English].
8. Theodor Friederiszick, Marcel Stapke, André Wolf (2018) BDO. International Business Compass. URL: [BDO_IBC_2018_Executive_Summary_EN_20180524_v2.pdf](https://www.bdo-ibc.com/fileadmin/dokumente/BDO-IBC-Summary-2018_ENG.pdf). [in English].

MOTIVATION AS THE VITAL FACTOR IN THE WORK OF MANAGER

Petr Šuleř, Ph.D., School of Expertness and Valuation, Institute of Technology and Business in Ceske Budejovice, Czech Republic
 Doctor of Economics, Professor **Fedir O. Zhuravka**,
 student **Anna Lobanova**,
 Summy State University

Motivation – is a set of management actions that are aimed at encouraging themselves and / or staff to achieve certain goals. The success of the organization is a system of staff motivation. To achieve results, it is necessary to provide motivation of personnel at all levels of management of the organization with the organization of interaction. The main goal of the motivation process is to get the maximum return from the use of existing human resources, which will improve the overall efficiency and profitability of the organization [1].

Motivation is the engine of progress, and it's hard to argue with that, because only a very motivated and purposeful person can do the impossible. In order for the labor collective to be the most efficient, it is necessary to create the most favorable conditions, in which each worker will try to work effectively. To do this, there are various methods of motivation and encouragement.

Motivation is a psychological process that affects the actions of each person and depends on their needs. The system of incentives for any enterprise, regardless of its scale or number of staff, is designed to encourage the performance of certain tasks, and is manifested in the following:

- stimulating personnel in high-quality, timely performance of tasks;
- increasing productivity;
- creating and maintaining a positive mood within the team;

- reducing staff turnover;
- involvement, retention of competent, qualified specialists;
- increasing staff loyalty to the company;
- formation of corporate culture.

The effectiveness of the above tasks depends on the extent to which methods of incentives and incentives are correlated with the real needs of workers. A well-designed system of motivation is not only a good tool for personnel management, but also a means to achieve the goals of the organization.

A quality approach to staff incentives can provide the following benefits:

- improving the quality of work performed and productivity of the enterprise as a whole;
- creating a positive and friendly atmosphere in the team;
- long-term cooperation with the best workers (reduction of staff turnover);
- growth of loyalty and responsibility on the part of employees;
- creating a stable corporate culture.

At the present stage, the satisfaction of various needs and requests of employees of enterprises goes through a large number of methods of motivating performance, which can be divided into three groups:

- economic (direct) - hourly and piece rates, bonuses for rationalization, participation in the distribution of profits, tuition fees, payments for maximum use of working time;
- economic (indirect) - preferential or free food, delivery of products of the enterprise, delivery of products or vitamins for harmfulness of work, surcharge for length of service at the given enterprise, preferential use of housing, transport, etc.;
- non-monetary - labor protection, labor enrichment, flexible work schedule, career growth, vocational training, programs to improve the quality of work, participation in decision-making at a higher level [2, p. 67].

Material motivation of work is quite common in Ukrainian enterprises. Thus, the salary should show an estimation of the contribution of the worker as a result of activity of the organization (absolute size and a parity with a level of a salary of other workers of the enterprise). Salaries should be comparable and competitive with wages at typical enterprises, industries and regions.

Intangible motivation is very important in the general system of incentives. Although it is generally believed that a person works to make money, and therefore the most effective motivation is a decent wage, but practice shows that the intangible motivation of workers plays a key role in this matter.

Additional motivation becomes necessary when:

- violations of the terms of the employment contract;
- greater workload on staff than should be in accordance with regulations;

- irregular working hours;
- uncomfortable working conditions, etc.

The existing practice of foreign and domestic enterprises shows a trend of significant changes in the system of staff motivation. Nowadays self-realization and self-development (intangibile motivation) come to the fore [3, p.83].

1. Бала В.В. Процес мотивації персоналу підприємства та його складові / В.В. Бала, А.Г. Мацак // Технологический аудит и резервы производства. – 2016. – № 3(3). – С. 46-50.
2. Зеленько Г. І. Мотивація як чинник підвищення ефективності праці персоналу підприємства / Г. І. Зеленько, Л. Ю. Ганжурова // Наукові 71.– С. 65– Т. 133. – 2012. – записки НАУКМА. Економічні науки.
3. Клименко М.П., Філатова О.О. Мотивація управлінського персоналу в реалізації загальної стратегії підприємства/ Клименко М.П., Філатова О.О.// Сталій розвиток економіки – 2011. – №5 – С. 81-85.

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.

доцент, к.е.н. **Хомутенко Л.І.**

студентка **Сахно О.О.**

Сумський Держаний Університет

Коли кордони з країнами було дуже важко перетнути, прикордонні регіони були змушені нести тягар свого периферійного характеру. Їх конкретне геополітичне розташування було джерелом хронічного слаборозвинутого соціально-економічного розвитку, а відсутність надії спричинило песимістичне ставлення до майбутнього. Трансформація системи повністю змінила цю ситуацію. Відкриття кордонів, лібералізація зовнішньої торгівлі та запровадження ринкової економіки дали гарні можливості для модернізації економіки та підвищення рівня життя. Ключовою, якщо не однією з найважливіших складових транскордонної співпраці є кордон, фактична прозорість кордону.

Транскордонні відносини та транскордонне співробітництво є невід'ємною частиною підсистеми та підрівню цілісної системи сучасних міжнародних відносин. Стратегічна мета транскордонного співробітництва полягає у його спрямованості на зміцнення держави у цілому через гармонізований комплексний розвиток регіонів та поглиблення їх участі в міжнародних інтеграційних процесах. [1].

З кожною державою – західним сусідом та на рівні співпраці межуючих з ними прикордонних адміністративно-територіальних одиниць, Україна може погоджувати і здійснювати спільні кроки в структурах ЄС,

наприклад, з метою реалізації спільних транскордонних проєктів.[2] Проблема формування в Україні системи транскордонного співробітництва за європейськими стандартами є актуальним питанням теорії та практики європейської інтеграції України.

Сьогодні транскордонне співробітництво в Європі перебуває на стадії системних якісних змін. Він вступив у стадію активного впровадження, заснованого на значному зменшенні бар'єрного характеру внутрішніх кордонів ЄС, і стає засобом успішної реалізації спільної регіональної політики, принципу субсидіарності, децентралізації тощо, і в більш широкому розумінні - побудова цілісної "Європи регіонів". З іншого боку, на нових зовнішніх кордонах ЄС транскордонне співробітництво стає ефективним інструментом для інтенсивного розвитку зв'язків Європейського Співтовариства з усіма периметром прикордонних держав. Разом з тим, для значної частини країн-нечленів ЄС, до яких належить і Україна, транскордонне співробітництво з сусідніми державами-членами Євросоюзу в нових умовах є надзвичайно важливим шляхом практичного включення до загальноєвропейських інтеграційних процесів [3].

Основними проблемами єврорегіонів та транскордонного співробітництва загалом є: відсутність системного підходу до такої діяльності, недосконала законодавча база, недостатня підготовка, недостатня фінансова підтримка, відсутність чіткої координації між суб'єктами, недосконалість інституційної підтримки. Аналіз таких проблем та пошук шляхів їх вирішення дозволяє зробити висновок про необхідність створення єдиної державної структури, яка займалася б транскордонним та іншими формами міжрегіонального співробітництва. Вирішення всіх вищезазначених проблем буде можливим лише за умови створення такої структури. Це дозволить інституціоналізувати процеси міжрегіональної співпраці, забезпечивши всебічну державну підтримку цих процесів.

1. . Регіональна політика ЄС після його розширення: аналітичні оцінки / Нац.ін.-т стратегічних досліджень (Закарпатський філіал); Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні; Ред. колегія: О.С.Власюк, С.І.Мітряєва(голов.ред.),В.О.Приходько. – Ужгород: Ліра, 2004. – 244 с.

2. Лендъел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: монографія / М.О. Лендъел. – Ужгород: Мистецька лінія, 2011. – 688 с. 2. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України: проєкт Київського центру Інституту Схід – Захід / С.Максименко, Є.Кіш, М.Лендъел, І.Студенніков; за ред. С.Максименка. – К.: Логос, 2000. – 72 с

3. Кіш Є. Новий статус на нових кордонах. Феномен єврорегіонів у ХХІ столітті // Політика і час - № 4 - 2005. – С. 82 - 90; Кіш Є. За програмою сусідства. Транскордонне співробітництво України після східного розширення Європейського Союзу // Політика і час. - № 12, 2004. – С. 27 - 34;

ПИТАННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Проф., д.е.н. **Петрушенко Ю.М.**
Студентка **Єременко О.О.**
Сумський державний університет

Протягом 2013/2014 навчального року в Україні навчалось 69 969 іноземних студентів (рис. 1). З початком військового конфлікту та вторгненням Російської Федерації в Україну в 2014 році їх кількість зменшилась на 17,5%, тобто досягла 66 310 осіб у 2017 році. У свою чергу, у 2018 році кількість іноземних студентів знову зросла, досягнувши 75 605 осіб (збільшився на 11,4%). Цікаво, що у 2019/2020 рр. цей показник досяг 80 470 іноземних студентів [1].

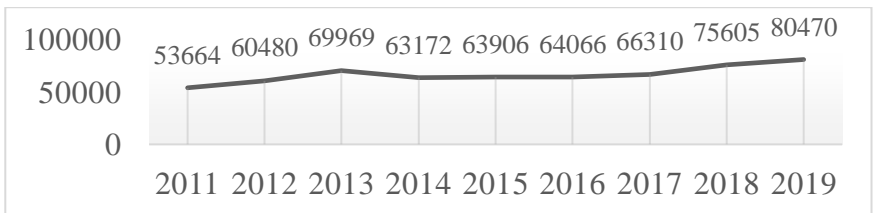

Рисунок 1 - Кількість іноземних студентів в Україні (2011-2019)

Збільшення кількості іноземних студентів в Україні позитивно впливає на економіку, оскільки майже всі навчаються на контрактній основі, тобто вони є власним джерелом фінансування, а вартість їх навчання, як правило, вища, ніж у українських студентів. У той же час світовий ринок іноземних освітніх послуг є висококонкурентним, жорстким та глобальним. Неприйняття своєчасних та відповідних законодавчих та адміністративних рішень щодо забезпечення доступу до вищої освіти та неспроможність створити інноваційні можливості може призвести до втрати провідних позицій університету на світовому ринку освітніх послуг.

Після закінчення навчання можливості працевлаштування низькі, а іноді і якість освіти, що дозволяє найбільш бажаючим та амбіційним молодим людям потрапляти до іноземних університетів. Тенденція "освітньої еміграції" посилюється агресивною політикою залучення молодих українців до освіти та полегшення вступу до іноземних університетів. За період з 2008 по 2017 роки кількість українців, які навчаються за кордоном, зросла більш як утричі – з 24 254 до 79 253 [2]. Щодо українців, то Польща була основною країною для навчання з 2008 по 2017 рік. За цей період кількість українських студентів у

країні зросла з 2831 до 33 370, майже в 12 разів більше. Ці студенти є основною частиною польських університетів. Соціологи та науковці пов'язують це явище із подібними культурами, вступом Польщі до ЄС, доступністю, безліччю курсів та програм, а головне – перспективою працевлаштування в ЄС. Слід також зазначити, що Польща щороку створює більш сприятливі умови для українських студентів, оскільки більшість польських студентів навчається за кордоном в інших європейських країнах [3; 4].

Такі сучасні тенденції становлять найбільшу загрозу для відновлення соціального, культурного та професійного капіталу суспільства та економічного потенціалу країни для інноваційного розвитку.

Нещодавній звіт Британської ради "Міжнародна мобільність студентів до 2027 року: місцеві інвестиції та глобальні результати" передбачає, що потік іноземних студентів сповільниться протягом наступних десяти років, а конкуренція між закордонними установами зросте на нові висоти [5].

У довгостроковій перспективі більшість із цих студентів залишаться працювати за кордоном, а економіка втратить кваліфікованих працівників, що негативно позначиться на ВВП, податковому бюджеті та економічному розвитку. Варто пам'ятати, що Україна вклала значні кошти у розвиток молоді, а місцеві бюджети фінансово підтримали їхні 33 навчальні та інші видатки. З економічної точки зору, якщо припустити, що ці студенти навчаються в Україні, вони додатково внесли понад 1 мільярд українських гривень до системи вищої освіти [6].

Взаємозв'язок між вищою освітою і міграцією населення в основному реалізується за рахунок міграції студентів і трудової міграції випускників. Ці два типи міграції об'єктивно стали важливими носіями зв'язку між системою освіти, економікою, суспільством і їх усвідомлене вплив один на одного. Це заслуговує глибокого дослідження і вивчення.

1. Ministry of Education and Science of Ukraine. Ukrainian State Centre for International Education. Foreign students in Ukraine.
2. Stadnyy Yegor. Ukrainian students abroad: data for the 2017/18 academic year. CEDOS. Kiev. (2019).
3. Education abroad: why Ukrainians go to Poland and Germany. (2015).
4. British Council. International student mobility to grow more slowly to 2027. (2018).
5. Drugov O. To the problem of educational emigration of Ukrainians. (2020). Osvita.ua.
6. Ukrainian students abroad: data for the 2017/18 academic year. CEDOS. Analytical center.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN POSTAL SERVICES

Student, Anastasia Zaitseva
Sumy State University

Modern postal service is actively working in the sector of logistics, postal banking, catalog trade and direct mail, actively developing information technology and e-commerce. The development of postal companies, like any other type of business, involves the introduction of innovations based on the needs of customers and the needs of the organization itself.

Many countries are already working to create the mail of the future. In most cases, they are helped by well-known companies. For example, Mercedes-Benz is working on the Vision Van project, a robotic package delivery system using a van and a group of quadcopters. According to the following principle, everything happens: the robot manipulator places orders in a van with two platforms for drone landing on the roof. Drones can take off directly from the car with a parcel, the weight of which should not exceed 2 kg, and they can deliver luggage within a radius of 10 km (Payspace, 2019).

Another example of innovation in e-mail services is the wheeled robot postman, developed by Starship Technologies, which the founder of Skype owns. With this device, it is possible to deliver parcels weighing up to 18 kg for a distance of up to 5 km. The robot can navigate the terrain, bypass various obstacles, and respond to traffic lights. Customers can track the location of the robot by installing a special application on the smartphone. In addition, the program will help them unlock the office where the parcel is located and pick it up. Such delivery technologies are already used in Bern, Hamburg, Düsseldorf, Tallinn, and other cities (Payspace, 2019).

One of the world's largest logistics companies – DHL, has become interested in using drones to deliver goods. The first tests of a new delivery method using a drone called Parcelcopter were conducted in 2013 in the German city of Bonn. Then the parcel was transported across the Rhine. The next tests took place a year later – in the fall of 2014. At that time, the flight route passed over the North Sea – from the city of Nordaich (Germany) to the island of Just (Germany), and its length was 12 km (Payspace, 2019). This type of delivery reduces the costs associated with paying salaries to couriers and also increases efficiency, because drones can work non-stop and do not fail for a long time.

If we talk about Ukraine, the delivery of drones in April 2018 began to test Nova Poshta. Ukrposhta planned to launch a pilot project to deliver parcels by drones in 2016. Then the company was going to use unmanned devices of the Israeli company Flytrax, which can deliver parcels weighing up to 3 kg for a distance up to 23 km (Nova Poshta, 2021). However, so far, no project has been launched for mass use.

Another innovative technology in the postal sector is the automated post office. It is a point of reception and issuance of small parcels in a terminal with many cells of different sizes. Uploading or receiving a shipment to the post office is carried out using access codes that must be entered on the touch screen. The first such post

office appeared in 2001 thanks to the cooperation of the Austrian technology company KEBA and the courier service DHL in Germany. Today, automated post offices are located both in Europe and in other regions (ELNews, 2020).

The coronavirus pandemic has given a powerful impetus to this innovative sector. Most people are at home most of the time, and shopping in online stores has become the norm. Undoubtedly, there is a tendency to reduce the size of parcel machines and bring them closer to people's homes until we reach the so-called personal parcel machines. Today, they are still a convenient service, but in the distant future may become part of the parcel and mail delivery network, like the current mailbox.

Self-service based automated post office. Although it is not as popular an innovation as a drone, the efficiency of an automated service point can be even much higher. The self-service postal vending machine has already been tested in many parts of the world and aims to increase the availability of postal services in the regions. When the attendance of post offices tends to decrease, and people prefer self-service channels, the so-called. An automatic post office may be an affordable 24/7 alternative to a traditional post office. The combination of a nearby parcel machine, a self-service post office, and a personalized postal service based on postmen can provide a comprehensive and easily accessible postal service in the future (ELNews, 2020).

Innovations implemented in postal services expose the efficiency of companies by reducing the time for delivery and issuing of parcels; thereby attract more and more buyers to use these services. E-commerce has become a part of the lives of many people, millions of orders and the Internet are being made every minute, and all these packages must be delivered to the buyer. The growing demand for postal services influences the growth of the need for continuous improvement of work and implementation of innovations of companies providing postal services.

1. Payscale (2019) Delivery technologies: what the mail of the future will look like. <http://surl.li/vzan>.
2. Nova Poshta (2020). How to use the post office. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/vzap>.
3. ELNews (2020). TOP 10 innovations that will change logistics in 2020 <http://surl.li/vzas>.

FEATURES OF THE EUROPEAN MANAGEMENT MODEL APPLIED TO HUMAN CAPITAL

Assoc. Prof., PhD, Assoc. Prof. **Shkola V.Y.**,
student **Kiyanenko A.V.**,
Sumy State University

The European model of management began developing and flourishing in the 40s of the 20th century. The approaches to management in European countries were combined, resulting in similarities of management models, used in these countries (Shkola, & Kiyanenko, 2021; Shkola, & Vikulova, 2016). Moreover, given the fact that the European model is rather a mixture of Japanese and American ones, each country has its own percentage of the ratio of the mixture of these two models. The distinguishing feature of the European model in general is the automation of manual labor and a more loyal approach to the employee (Shkola, & **Dihtiarenko, 2015**). Furthermore, Europe is a leader in innovations, particularly in management (Dyadyura et al, 2019; Prokopenko et al, 2017). Nowadays, the headquarters of the most influential, successful and old corporations in the world are based in Europe (Shkola, & Ostapenko, 2011).

It should be noted, much attention is paid to the social climate in the team and the readiness for advances under cut-throat global competition. Given the fact that Europe is cosmopolitan, small and medium-sized businesses companies are fond of this model. Important features of the European model are staff motivation (Shkola, & Behmenko, 2008), trusting and positive climate in the team, high-quality employees (Shkola, & Scherbachenko, 2018a, 2018b, 2018c), communication style, a clear distribution of responsibility between employees, and hard administrative system.

The most striking and impressive results of the European management model have been obtained in Germany. German companies have carefully scrutinized management system based on highly qualified business managers and setting the company's goals correctly, strict dividend policy, and clear motivation system.

Regarding motivation system in European countries, the Swedish management model has been examined. It attracts attention due to market regulation in the production area, special loyalty and protection of personnel, namely guaranteed full employment and income equalization. In addition, there is one feature in the motivational system of the European management model, namely the widespread concept of "partnership" between entrepreneurs and their staff. The concept expects to take the participation of employees in strategic decision-making, sharing ownership and profits. For instance, in the United Kingdom, where the practice of creating Consultative Committees within the enterprise is widespread, employees have the opportunity to take part in the management of production.

In Finland there is a system of "management by results", employees, together with their superiors are assumed to set the company's goals.

In Austria, Denmark, the Netherlands, Luxembourg, Sweden there is a law according to which ordinary employees have the right to be present on the boards of directors and make proposals on solving vital issues concerning the company.

In Germany, according to legislation each enterprise is formed by the councils of workers targeted at discussing issues of adjusting the company's charter, changes in working hours, wages, vacation schedule, innovations, and social security. Moreover, at German enterprises, economic and supervisory councils can be created. Such an interaction between top managers and employees that has been mentioned above contributes to the motivation, labor activity of workers, leading to positive results in the future.

The Netherlands also deserves special attention due to its social security, providing benefits and compensations related to holidays, sick leave, minimal wages, insurance, travel and food costs. For example, according to the legislation in the Netherlands, the time employee spends visiting doctor is to be paid to him as working hours.

By and large, that the key and important difference between the European management model and American and Japanese ones is a communication style. In contrast to American and Japanese management models, the European model is based on informal communication between boss and subordinates, on joint solution of crucial for the company issues and an opportunity to put forward new ideas and proposals. In addition, what is important is the study the behavior of people in certain situations and assessment of the collective influence on a person. Furthermore, it is also impossible to deny the fact that the European model is very flexible and applicable to many countries, incorporates innovative and effective management theories and practices (Shkola et al, 2018, 2020).

1. Shkola V.Y., Kiyanko A.V. (2021). *Models of human capital management in an international company*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, May 5–6, 2021. Sumy : Sumy State University.
2. Dyadyura K., Prokopenko O., Shkola V. (2019). Synergetic approach to quality management as the basis for company's international competitiveness. In Khudolei V., & Ponomarenko T. (Eds.), *Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine* (pp. 46-64). Prague: OKTAN PRINT s.r.o.
3. Prokopenko, O.V., Shkola, V.Y., & Scherbachenko, V.O. (2017). *Management of the innovative component of economic security: a monograph in 4 volumes*. Sumy, Trytoria.
4. Shkola, V.Y., & Dihtarenko K.A. (2015). *Application of intelligent technologies in economic systems. Marketing innovations and innovations in marketing*: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, September 24–25, 2015. Sumy: Individual entrepreneur Tkachev, O.O., pp. 201-202
5. Shkola, V.Y., & Ostapenko, Ye.V. (2011). *Transnational corporations and their role in the world economy*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, April 18–22, 2011. Sumy : Sumy State University, pp. 31-33.
6. Shkola, V.Y., & Behmenko, I.L. (2008). *Self-motivation as a factor in the effectiveness of marketing management*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, April 21–25, 2008. Sumy : Sumy State University, pp. 63.
7. Shkola, V., Domashenko, M., Kasianenko, T., Scherbachenko, V. (2020). International economic security management within the advanced innovative development paradigm. In O.

Prokopenko, V. Omelyanenko (Eds.), *National Development Goals: Innovation Framework*. (pp. 30-48). Agenda Publishing House Limited, London, United Kindom.

8. Shkola, V.Y., Omelyanenko, V.A., & Kasianenko, T.V. (2019). Strategic measurement of globalisation influence on the national innovational system development. *Black sea economic studies*, 45, 12-15.

9. Shkola V., Shcherbachenko V. (2018a). Basis of intellectual capital management providing innovation development. In Aleksander Sapiński, & Sabina Sanetra-Pólgrabi (Eds.), *Humanistic and social conditions of modern business* (pp. 139-156). Norwich : Radoslaw Karas NORWICH.

10. Shkola, V., & Shcherbachenko, V. (2018b). Comprehensive approach to intellectual capital management. In Prokopenko, O., Holmberg R., Kotenko O. (Eds), *Human Capital Management: innovative aspects of transformational economies* (pp. 17-26). Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium.

11. Shkola, V.Yu., & Shcherbachenko, V.O. (2018c) The estimation of intellectual capital as an innovative driver of economic security. *Economic Processes Management*, 1.

12. Shkola, V.Y., & Vikulova, D.S. (2016). *Global governance in economy*. Economic problems of sustainable development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, May 11–12, 2016 / edited by Prof., Dr. Prokopenko Olha. – Sumy : Sumy State University, pp. 234 -235

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Студент **Лавошник С.**,
Сумський державний університет
К.е.н., доцент **Троян М.Ю.**,
Сумський державний університет

Значимі геополітичні зміни впливають на всі без винятку аспекти життя суспільства, зокрема й на міграційні процеси. Після розвалу СРСР та здобуття незалежності кардинально змінилися обсяги, характер та напрямки міграцій населення України, завдяки чому країна відкрилася до світу, а її громадяни змогли вільно пересуватися. Угода про асоціацію та безвізовий режим між Україною та ЄС також вплинули на проведення кількох важливих реформ міграційних процесів. З іншого боку, анексія Криму та збройний конфлікт на сході України обумовили грандіозні вимушені переміщення населення, глибоку економічну кризу та посилення трудової міграції.

За часів незалежності обсяги внутрішньої міграції в Україні значно скоротилися внаслідок зникнення притаманних радянській добі організованих переселень та наборів робочої сили, комерціалізації сфери освіти, росту цін на житло, труднощів із працевлаштуванням тощо. Якщо на в кінці 1990-х років внутрішній міграційний оборот сягав 3 млн., то зараз – менше мільйона. За даними Державної служби статистики, у 2015 р. населений пункт проживання змінили лише 12 із тисячі українців. Проте й досі внутрішні переміщення, що статистично обліковуються, приблизно у 10 разів переважають за обсягом міжнародну міграцію (State, 2021).

Міграційне скорочення населення за даними Державної служби статистики відбувалось з 2002 (-33791 осіб) по 2004 рр. (-7615 осіб). Потім з 2005 року спостерігається спочатку поступове, а потім стабільне збільшення міграційного приросту в Україні. Найбільший приріст міждержавної міграції за ці роки стався в 2013 році і склав 61844 осіб. В 2015-2017 роках відбувся значний спад прибуття українців на батьківщину, але сальдо міграційних міждержавних потоків все одно залишалось позитивним (7-9 тис. осіб і рік) (State, 2021).

За даними Державної служби статистики, за 2020 р. загальна чисельність населення України скоротилась на 314 062 осіб (з 41 902 416 осіб на 01.01.20 р. до 41 588 354 осіб на 01.01.21 р.), темп зменшення становить 99,3% за 2020 рік. Причому природне скорочення населення у 2020 році склало -323 378 осіб, а міграційний приріст 9 316 осіб. Найбільший відтік внутрішньої міграції відбувається стабільно за останні роки з Донецької та Луганської областей (5 433 осіб та 3 491 осіб відповідно), а найбільший міграційний приріст у 24 762 чол. відбувся в Київську область (Timonina, 2021).

Сальдо кількості міждержавних мігрантів-громадян України за країнами в'їзду (виїзду) у 2019 році (за 2020 рік інформація ще відсутня) склало -8782 осіб, при цьому кількість прибулих (3547 осіб) майже вчетверо менше за кількість вибулих (12329 осіб). Найбільша кількість українців виїхало в країни Європи (7431 осіб), серед них в Німеччину (1840 осіб) та РФ (1706 осіб) та США (4276 осіб). Причому повернулось до батьківщини з Європи 2645 осіб, серед них найбільше українців повернулось з Російської Федерації (958 осіб) (State, 2021).

Найбільша кількість міждержавних мігрантів у 2019 році становило населення у віці від 15 до 24 років обох статей (прибуло 21004 осіб, вибуло 7004 осіб.). Сальдо міждержавної міграції осіб у цьому віці складає приріст 14000 осіб, що становить 76,08% від всього приросту населення за всіма віковими категоріями (18222 осіб). Зо стосується розподілу по регіонам України, то найбільший приріст спостерігається в Одеську область (5347 осіб), потім м. Київ (4347 осіб) та в Харківську область (3053 осіб). Натомість відтік міжнародних мігрантів найбільший з Рівненської (-979 осіб), Волинської (-389 осіб) та Закарпатської областей (-247 осіб) (State, 2021).

Українська міграція серед іншого має унікальні національні особливості. Вона має свою історію, своє минуле, сучасне і майбутнє. Міграційні процеси є архівом здобутків і втрат людського і трудового потенціалу України, показником мотивацій, потреб, досвіду її населення. Нині українська міграція «прокладає» у світ нові мости. Незалежно від конкретної мети, вона виконує важливу роль у життєдіяльності суспільства. Так, сучасна міграція реалізує функцію прискорення людського розвитку, адже сприяє розширенню світогляду особистості, покращення якості освіти населення

України, впливає на соціально-психологічні характеристики людини, активує внутрішні ресурси населення для суспільної активності. Міграція виконує перерозподільчу функцію, оскільки безпосередньо впливає на динаміку й характер перебігу демографічних процесів, бере участь у розширенні або ж, навпаки, звуженні режиму демографічного відтворення за рахунок зміни статево-вікової структури українців, в акумулюванні ресурсу робочої сили. На міграцію покладена й селективна функція – не усі категорії населення, вікові групи, готові до переміщень однаково. А це означає, що міграція містить потенціал якісних змін складу та структури економічного активного (й неактивного) населення.

Timonina, M. ed. (2021). Chiselnist naiavnogo naseleння Ukrainy na 1 sichnia 2021 [Number of Present Population of Ukraine, as of January 1 2021]. State Statistics Service of Ukraine. 48. Available at: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2021/zb/05/zb_chuselnist%202021.pdf

State Statistics Committee of Ukraine (2021). Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ds.htm

Наукове видання

**INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS
AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК**

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, Україна, 21 травня 2021 року)

Відповідальний за випуск Ю. М. Петрушенко
Комп'ютерне верстання М. Д. Домашенко

Стиль та орфографія авторів збережені.

Організаційний комітет і редакційна колегія не несуть
відповідальності за зміст поданих матеріалів.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 10,92. Обл.-вид. арк. 14,62.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.